

శ్రీ

యథార్థరామాయణము

(హ రి క థ)

శ్రీ మదజ్ఞానాదిబట్ట నారాయణదాస

విరచితము

పబ్లిషర్సు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య ఆండ్ సన్సు

శ్రీ సత్య నారాయణ బుక్ డిపో.

రాజమండ్రి

వెం. 20-00

యనామనా వద్ద భాగము

శ్రీ Camp: Hyderabad - 44

13-12-94

యథార్థ రామాయణము

[హరికథ]

శ్రీ మదజ్ఞానాదిభట్ట నారాయణదాస

విరచితము

ప్రబలితము :

కొండపల్లి వీరవేంకయ్య అండ్ సన్స్

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి

1982

రిజిష్టర్డ్ కాపీరైటు]

[20-00]

శ్రీ

అమలకాద్వైత రత్నావళి

[౪౭౭]

అమలకాద్వైత రత్నావళి శ్రీ

అమలకాద్వైత రత్నావళి

అమలకాద్వైత రత్నావళి రత్నావళి

అమలకాద్వైత రత్నావళి శ్రీ

1988

పీఠిక

శ్రీ రామ ప్రశంస

గుణవంతుడు, వీర్యవంతుడు, ధర్మజ్ఞుడు, సత్యవాక్యుడు, దృఢవ్రతుడు, చారిత్రముతోఁ గూడుకొన్నవాడు, సర్వభూతములందునిహితుడు, విద్వాంసుడు, సకలప్రియదర్శనుడు, ఆత్మవంతుడు, జితక్రోధుడు, ద్యుతిమంతుడు, అనసూయకుడు, అజాతరోషుడైన యెవనికి దేవతలుకూడ భయపడెదరో యట్టివాడు, ఇత్వాకువంశ ప్రభువుడు, రామనామముకలవాడు, నియతాత్ముడు, మహావీర్యుడు, వశి, బుద్ధిమంతుడు, నీతిమంతుడు, వాఙ్మే, శ్రీమంతుడు, శత్రునిబర్హుణుడు, విపులాంసుడు, మహాబాహుడు, కంబుగ్రీవుడు, మహాహనుడు, మహారస్కుండు, మహేష్వాసుడు, గూఢజత్రుడు, ఆరిందముడు, ఆజానుబాహుడు, సుశిరుడు, సులలాటుడు, సువిక్రముడు, సముడు, సమవిభక్తాంగుడు, స్నిగ్ధవర్ణుడు, ప్రతాపవంతుడు, పీనవక్షుడు, విశాలాక్షుడు, లక్ష్మీవంతుడు, శుభలక్షణుడు, సత్యసంధుడు, ప్రజలకు హితముచేయుట యందురతుడు, యశస్వి, జ్ఞానసంపన్నుడు, శుచి, వశ్యుడు, సమాధిమంతుడు, ప్రజాపతిసముడు, దాత, రిపునిఘాదనుడు, జీవలోకము ప్రక్షీంచుచుండువాడు, ధర్మమును బరిరక్షించుచుండువాడు, స్వజనరక్షకుడు, వేదవేదాంగతత్వజ్ఞుడు, ధనుర్వేదమునందు నిష్ఠితుడు, సర్వశాస్త్రార్థతత్వజ్ఞుడు, స్మృతిహంతుడు, ప్రభావంతుడు, సర్వలోకప్రియుడు, నదులతో సముద్రమువలె విద్వాంసులతో సర్వదాభిగతుడు, ఆర్యుడు, సర్వసముడు, సర్వగుణోపేతుడు, కౌసల్యానంద వర్ధనుడు, గాంభీర్యమునకు సముద్రమువంటివాడు, ధైర్యమున హిమవంతుని పోల్కివాడు, వీర్యమున విష్ణునితో సదృశుడు,

సోమునిరీతిన్ బ్రయదర్శునుడు, క్రోధమునఁ గాలాగ్నిసదృశుడు,
 త్నమచేతఁబృధ్వీసముడు, త్యాగమున ధనదునితోఁదుల్యుడు, గుణ
 సంపన్నుడు, సత్యపరాక్రముడు, నీతిశాస్త్రోక్తమౌఢ్యుడు యుక్తుడు,
 దశరథజ్యేష్ఠపుత్రుడు, బాహువీర్యమున రామచంద్రుని సదృశుడు
 పృథివియందేకాక ముజ్జగములందున్లుండలేడు, సింహాశ్రయముడు,
 సింహసంహననుడు, నీవాడనని యొక్కసారియైన, యాచించిన
 ప్రసన్నునికెల్ల భూతములనుండి యభయమిచ్చుట నా వ్రతమని
 రాముడు విభీషణుగూర్చి పలికెను, సౌందర్యమందు న్నామర్థ్యమందు
 న్దాతీణ్యమునందున్ జ్ఞానమందున్బుద్ధి నిశ్చయమునందును రామునకు
 సముడులేడు, సచరాచర సహితములగు సమస్తలోకములను సంహ
 రించి తిరిగి యథాప్రకారముగా మహాయశుండగురాముడు సృజింపఁ
 గలడు. రాముడువధింప నిశ్చయించినవానిని స్వయంభువగు చతురా
 ననుండుగాని త్రిపురాంతకుడు ద్వినేత్రుడగురుద్రుడును కాననేరరు.
 గంధర్వరాజ ప్రతిముడు, లోకమందు విఖ్యాతపౌరుషుడు, దీర్ఘ
 బాహుడు, మహాసత్వుడు, మత్తమాతంగగామి, చంద్రకాంతా
 ననుడు, మిక్కిలి యోర్మిగలవాడు. రూపేంద్రగుణములచే
 బురుషుల చిత్తాసహరణము కావించువాడు, నారాయణోపాసకుడు,
 సూరుడు, కృతవిద్యుడు. త్నమాపరుడు, కమలపత్రాశ్రుడు, మహా
 బలుడు, అభిరాముడు. విమల కర్కటలగ్నమునందు గురుచంద్రులు,
 తులయందు శని, మకరమందు కుజుడు, మీనమున శుక్రుడు, మేష
 మందు సూర్యబుధులు, మిథునమందు రాహువు, ధనస్సునందు
 కేతువు నుండగా బునర్వసూనక్షత్ర చతుర్థపాదమందు చైత్ర
 శుద్ధ నవమీ షడ్మాసమున నభిజిన్ముహూర్తమున న్నన్యాంశ
 మున శ్యామవర్ణుడై జన్మించినవాడు. రామునెవండు

చూడఁదో రాముఁ డెవ్వని సూడఁదో యట్టివాఁడు లోకములో
 నిందుఁడు. పితృభక్తుఁడు, పితృవాక్పరిపాలకుఁడు, ఆన్యశంస్య, మను
 క్రోశము, శ్రుతము, శీలము, దమము, పురుషోత్తముఁడైన రాఘ
 వుని శోభింపఁ జేయుచున్న నీయాఱుగుణములు సంపూర్ణముగా
 రామునేస్వయముగా వరించినవి. రాముడున్నచోటఁ బరాభవము
 గాని భయముగాని కలుగదు. పూర్ణచంద్రాననుఁడు, శ్యాముఁడు,
 పద్మాక్షుఁడు, లక్ష్మణపూర్వజుఁడు, పూర్వాభిభాషి, మధురుఁడు,
 సత్యవాది, సౌమ్యుఁడు, పురుషశార్దూలుఁడు, మత్తమాతంగ విక్ర
 ముఁడు, దేవతల కాలయము లనేకములు నిర్మించినవాఁడు, విది
 తాత్మ ఖ్యాతుఁడు, వృషస్కంధుఁడు, వృత్తాయత మహాభుజుఁడు,
 ప్రాజ్ఞుఁడు, సానుక్రోశుఁడు, సద్వ్యుత్తుఁడు, అక్లిష్టకర్ముఁడు, విశేష
 జ్ఞుఁడు, రాముడు, పరపురంజయుఁడు, సర్వసత్వ మనోహరుఁడు,
 రూపదాక్షిణ్యసంపన్నుఁడు, శ్రుతవంతుఁడు, శీలసంపన్నుఁడు, వినీతుడు,
 పరంతపుఁడు, యజుర్వేదవినీతుఁడు, వేదవిత్తులచేత బూజింపఁ బడు
 వాఁడు, ధనుర్వేదమునందును వేదములందును వేదాంగములందును
 నిష్ఠితుఁడు. శుభాననుఁడు సుతామ్రాక్షుఁడు, దుందుభిస్త్వననిష్ఠో
 ఘుఁడు, స్రుతాపవంతుఁడు, త్రిస్థిరుఁడు, త్రిప్రలంబుఁడు త్రిసముఁడు,
 త్రిస్నిగ్ధుఁడు, త్రిగంధీరుఁడు త్రివలీవంతుఁడు, త్ర్యవనతుఁడు, చతు
 ర్వ్యంగ్యుఁడు త్రిశీర్ష వంతుఁడు, చతుష్కలుఁడు, చతుర్ద్లేఖుఁడు,
 చతుఃకిష్కాఁడు, చతుస్సముఁడు, చతుర్దశసమద్వంద్యుఁడు, చతుర్ద్వి
 ఘ్రిఁడు, చతుర్దతి, మహోష్ఠహనునాసుఁడు, పంచస్నిగ్ధుఁడు, అష్ట
 వంశవంతుడు, దశపద్ముఁడు, దశబృహత్తుఁడు, త్రివ్యాపుఁడు,
 ద్విశుక్లవంతుఁడు, షడున్నతుఁడు, నవతనుఁడు, త్రికాలములను
 ధర్మార్థకామములన్ వ్యాపకుఁడు, సత్యధర్మపరుఁడు, శ్రీమంతుఁడు,
 సంగ్రహానుగ్రహరతుఁడు, దేశకాలవిభాగజ్ఞుఁడు, సర్వలోకప్రియం

వదుడు, మహాత్ముడు, ఉత్సాహము, పౌరుషము, సత్యము, ఆనందము, శంస్యము, కృతజ్ఞత, విక్రమము, ప్రభావము రాఘవునియందున్నవి. ఈవలయుగ్గాని ప్రతిగ్రహింపఁగూడదు. సత్యము పలుకవలయుగ్గాని యనృతమాడరా దిది రామునివ్రతము. రాముడు మాపోన్నతుడు, భూమియం దనుపమానుడు, ప్రశాంతాత్ముడు, మృదుపూర్వభాషి, పరుషముగాఁ బల్కబడినప్పటికి మాఱుమాటాడనివాడు, ఏలాగు నైన జేయఁబడు నుపకారముచేతమాత్రమే సంతోషించువాడు, ఆత్మనత్తచేత నుపకారశతమైన స్మరింపనివాడు, పరీక్ష్యకారి, సుహృత్తులన్ని నృప్తాత్ముడు. మధురభాషి, త్రియంవిదుడు, తనవీర్యము గొప్పదైనప్పటికిని గర్వింపనివాడు, అనృతకథనము లేనివాడు, వృద్ధులం బూజించువాడు, ప్రజలం బ్రేమించి ప్రజలచే బ్రేమింపఁ బడినవాడు, సానుక్రోశుడు, బ్రాహ్మణప్రతిపూజకుడు, దీనానుకంపి, ధర్మజ్ఞుడు, నిత్యానుగ్రహవంతుడు, కురోచితమతి, తన ధౌత్యమును బహుమానించువాడు, పదమగుకీర్తిచే స్వర్గఫలము న్గోరువాడు, అశ్రేయముం దాసక్తుడు కానివాడు విరుద్ధకథల ప్రచురిలేనివాడు, ఉత్తరోత్తర యుక్తికలవాడు, బృహస్పతివంటివక్త, గోగములేనివాడు, నిత్యకరుణుడు, వపుష్మంతుడు, దేశకావిదుడు, పురుషసారజ్ఞు డాసాధువొక్కడే లోకమందు నిర్మింపబడినవాడు, కల్యాణాభిజనుడు, ఇష్వస్త్రములద్వంద్రియగు దశరథునికన్నశ్రేష్ఠుడు. భరతాగ్రజుడు, అదీనుడు, సత్యవాక్కు, ఋజువుడు, ధర్మార్థ దర్శులగు వృద్ధద్విజులతో నభివినీతుడు శత్రువులయెడ న్నూడరాముడు వాత్సల్యముఞ్జూపువాడు. సముద్రము నింకింపజేసెదను బ్లవంగములు పాదములతో వెళ్ళెదరుగాక ధనువు నాశీవిజౌసములగు శరముల స్త్రక్షణ తేమ్మని శపథము రాముడమోఘసంకల్పు డగు దేవుడు కానిచో నెట్లు పలుకగలిగెనో? సముద్రకుక్షిస్మరు భూమికావించి

నూలుయోజనములమేర సేతువునంతత్వరలోఁ గట్టించగలఁడా! అయు
 ధ్యమానునిఁ, బ్రచ్ఛన్నునిఁ, బ్రాంజలిని, శరణాగతుని బాటిపోవు
 చున్నవానిని, బ్రమత్తుని నీవు చంపఁదగదని లక్ష్మణునితోఁ బల్కిన
 రాముని వంటి ధర్మవీరుఁడు “నభూతో నభవిష్యతి” యని మానవు
 లందఱు న్దెలిసికొనవలయును. ధర్మాత్ముఁడు, సత్యసంధుఁడు, న్రాము
 డౌనేని యీయైంద్రాస్త్ర మింద్రజిత్తుని తలన్దునుముఁగాక యని
 లక్ష్మణుఁడు శపథము వల్కఁగల్గునంతటి మహిమకల వాఁడు
 రాముఁడు. రాముఁడనామయునిడగు నారాయణుఁడని రావణుఁడు
 రూఢిగాఁ దెలిసికొనెను. రావణుని విరధున్దావించి కిరీటమున్దుల్చి
 విరధుఁడవై నిరాయుధుఁడవై న నిష్ఠంపనోడెదను, లంక కేగి యలసట
 తీర్చుకొని సాయుధుఁడవై సరధుఁడవై మఱియున్నాతో యుద్ధము
 నకు రమ్మని కరుణించి విడిచిపెట్టిన రామునివంటి యార్తరక్షుఁమణి
 దేవతలలోఁగూడ నెన్నండున్లేడు. పృథివియందలి యెల్లపిశాచము
 లను, దానవులను, యక్షులను, రాక్షసులను, నేనిచ్చయించిన
 నాయంగుశ్యగ్రమునఁ జంపెదననివాకొన్న రాముడు సాక్షాన్నారా
 యణు డే. శరణాగతరక్షణదీక్ష రాఘవునికే చెల్లును. ఒక్కమార్తై న
 నేను నీవాడనని పల్కి శరణుజొచ్చినవాని కన్నిభూతములనుం
 డియు నభయమిచ్చుట నావ్రతమని ప్రతిజ్ఞ చేయు వీరుఁడు రాముఁడు
 గాక ముల్లోకములలో మఱెవ్వఁడున్లేడు. విభీషణుఁడుకానీ స్వయ
 ముగా రావణుఁడుకానీ నన్ను శరణువేడినచో రక్షింపకమాన
 ననుశపథము రాముఁడు తప్ప నింకెవ్వఁడు సల్పగలఁడు! రాముఁడు
 రాజ్యము చేయుచుండఁగా లోకులు నిద్వష్టులు, పుష్టులు, నిరామయు
 లగుగులు. దుర్భిక్షభయవర్జితులైరి, పుత్రమరణము పురుషులెవ్వరు
 న్దాంచరు, నారులు విధనలుకారు, మఱినిత్యము స్పృతివ్రతలే, యగ్ని
 భయములేదు, జంతువులు నీటన్నున్గిపోవు, వాతభయములేదు, జ్వర
 కృత భయములేదు, క్షుద్భయముగాని తస్కరభయముగాని లేదు.

సగరములు రాష్ట్రములు ధనధాన్యసమృద్ధములు. కృతయుగము
నందువలె నందఱున్నిత్యముం బ్రముదులే. అశ్వమేధశతముల
నిష్ఠులుకావించి, బహుసువర్ణకములయిన గోవులుకోట్యయతములిచ్చి
బ్రహ్మలోకమునకు రాముడేగెను. మహాయశుడగు రాముడు
బ్రాహ్మణుల కసంఖ్యేయముగ ధనముధాన్యమిచ్చి శతగుణములుగా
రాజవంశములను స్థాపనముకావించి యారాఘవుడు చాతుర్వర్ణ్యము
నీలోకమున స్వధర్మముల నియోగించెను. దశవర్ష సహస్రములు
దశవర్ష శతములు రాముడు రాజ్యముపాలించి బ్రహ్మలోకము
నొచ్చిందెను. పవిత్రము, పాపఘ్నము, పుణ్యము, వేదసమ్మతము
నగు రామచరితము నెవడు పఠించునో వాడు సర్వపాపముల
నుండియు నివ్వుముక్తుడగును.

సీతా ప్ర శం స

నాభర్తయగు రాముని యీడిపుడిరువదై దేండ్లు, నావయసు
పదునెనిమిదేండ్ల నియు, నీయవలయున్గాని ప్రతిగ్రహింపగూడదు, సత్య
మాడవలయున్గాని యస్మతముపల్కరాదని రాముని వ్రతమనియును
బ్రాహ్మణవేషముతోనున్న రావణునితో సీతనుడివెను. సీతను రావ
ణుడాపెకేశోరూజానుచ్ఛాయాగ్రహణములంబట్టి కొంపోయెను. ఏక
నాడీదోషముచేత సీతారాములకు వియోగము సంభవించెను. సీతకు
ద్వాదశచంద్రుడున్న సమయమున వివాహమయ్యెను. తేత్రమున
హాలముఖతేత్రముచేభూమినిభేదించుకొని తేత్రపాంశువుల నాక్షియై
యయోనిజయగు సీత యుద్భవించెను. రామాజ్ఞ లేకుండుటచేతను, నా
తపోభంగమగుట కొప్పకుండుటచేతను, నాపాతివ్రత్యమహిమముననో
రావణానిన్ను భస్మముకావింపకున్న దాన ననుటవలన ద్రిలోకైకపతి
వ్రతసీత. దీనుడైనను రాజ్యహీనుడైనను నాభర్తయే నాగురువు.
సూర్యుని సువర్చలవలె నాపెనిమిటియగు రామునకునిత్యమనురక్తనై
యున్నదానను. ఇంద్రునిశచివలె, వశిష్ఠునరుంధతికరణి, శశినిగోహిణి

పోల్కి, నగస్త్వనిలో పాముదతీరునఁ, జ్యవసునిసుకన్యలాగున, సత్యవంతునిసావిత్రిచందమునఁ, గపిలునిశ్రీమతివిధమున, సౌదాసునిదమయంతి తీరున, సగరున్దేశిని చెలువున, నైషధుని భైమియగు దమయంతి చెన్నున నిక్షాకువరుడగు నాపతి రామునకు నేననువ్రతనై తిననిరావణునితో నీత వాక్రుచ్చెను. నీత ఘోషప్రళయకర్త్రయగు శివుని భక్తిగాని ప్రాకృతస్త్రీమాత్రురాలు కాదని హనుమంతుఁడు రావణునకుఁ దెలియఁజెప్పెను. పతి శుశ్రూషయునుదపశ్చరితము, నాభివ్రత్యమును నాపన్నయెడలనో యగ్నిదేవుఁడా హనుమంతునకుఁ జల్లగానుండుమని నీత తనశపథము న్నెగ్గించుకొనెను. సూక్ష్మపక్షాక్షి, మృదుభాషిణి యగు నీతయయోనిజ, తపస్విని, యార్య, స్వతేజమునగుప్త, మైథిలి మనస్సుచేతనైన రావణునకుఁ బ్రదీప్తాన్న శిఖివలె నప్రధర్షణీయయనియు, భాస్కరునిం బ్రభలాగు నన్నెడఁగాయకుండు ననియును రాముడు నీత స్వర్ణించెను. సుమధ్యమ, శ్యామ, సమవిభక్తాంగి నీతవంటి చక్కనిస్త్రీ దేవతలలోఁగాని, దాసవులలోఁగాని, గంధర్వులలోఁగాని, యచ్చరలలోఁగాని, లేదన్నచో మనుష్యుల నెట్లుండును? విశాలాక్షి, పూర్ణేందు సదృశానన, సుకేశి, సునాస, సురూప, యశస్విని, అపరశ్రీవలెఁ బ్రకాశించునది. తప్తకాంచనవర్ణాభ, రక్తతుంగ నఖి, శుభవారాణోహ, నైదేహి, తనుమధ్యమ, నీతవంటిసాగపైన దేవిగాని, గంధర్విగాని, యక్షిగాని, కిన్నరిగానియిట్టిరూపమయనారి యిదివఱకుఁ జూడబడలేదు. విస్తీర్ణజఘన, సుశీల, పీనశ్రోణిపయోధర వరానిని, శుభలోచన, మదిరేక్షణ, శుచిస్మిత, పీతకాశేయవాసిని అనిందిత నీత.

భ ర తు డు

భరతుఁడు రామునికన్న ధర్మిష్ఠుడు. మారేండ్లకైన ప్రృథికి యున్న నరుసకానందము కలుగుచున్నదను కల్యాణమైన లౌకికగాథ

యశారా నాకుస్ఫురించు చున్నదని సీతాలక్ష్మణులతో హాయిగారాముఁ
డయోధ్య కేతెంచు శుభవార్త తెల్పి హనుమంతునితో భరతుఁ
డానంద పరవశుడై పల్కెను. తండ్రి స్వర్గమునకుఁజనఁగా రాముఁ
డరణ్యము నాశ్రయింపఁగా నాకు జీవితసామర్థ్య మింకెందు కన్నిలోఁ
బ్రవేశించెదను, నాయన్నగారితోనాతండ్రితోడ విరహితమగునిత్యాకు
పాలితమైన యయోధ్యన్మోర బోవను, దపోవనము స్వాచ్ఛేదననియు,
మంధరజ్వలపెదనని శత్రుఘ్నుఁడనఁగా నెల్లభూతములందు స్త్రీలవధ్య
లని పల్కుటచేతను, జటావల్కలధారియై యప్రయత్నముగా వచ్చి
రాజ్యమొల్లక, బ్రహ్మచర్యవ్రతంబూని యయోధ్యన్విడిచినందిగ్రామ
మున రాముని పాదుకుల నింహాసనమందుంచి పట్టాభిషేకముగ్లావించి
తదాజ్ఞ సృదునాలు గేండ్లు సీతారామలక్ష్మణులు వనవాసము న్గడపి
వచ్చునరకుం బ్రజాపాలన మొనర్చి పట్టాభిషిక్తుఁడగు రాముని సేవింప
దొడరిన భరతుఁడు రామునికన్న సత్యగుణప్రధానుఁడని యెన్నక
తీరదు.

ల క్ష్మ ణ శ తృ ఘ్ను లు

విభీషణున కడ్డపడ రావణుని శక్తికిఁతోమ్మిచ్చిన లక్ష్మణునివంటి
శరణాగతత్రాణ సరాయణుఁడు సాక్షాత్సారాయణుఁడగు రాముఁ
డున్నాఁడేమో! సీతకుండలములు నాకు దెలియదు, కంకణమునైలియదు,
నిరంతరము న్బాదములకే నేమొక్కుచుంటచేత యాదేవి యందెలను
మాత్రమే గుఱుతింపగలనని లక్ష్మణుడు పల్కెను. రామానుజుడగు
లక్ష్మణుడు ద్వైమాత్రు, డపరాజిత, డనురాగముచే గుణములచే
తన్నూడ రామునివంటివాడే. శత్రుఘ్నుడు లక్ష్మణునిసదృశుడే.

అంజనేయుఁడు

తేజస్వి, చక్కనిహనువులవాడు గాన హనుమంతుడు స్వభావ
తేజోవంతుడగు హనుమానుడు రావణుడేసిన శస్త్రాస్త్రములను నింధ

నములు తన కాహుతిగా నన్ని పలె మఱింత ప్రజ్వలించెను. వృషభ
 పర్వతము న్భేకలించి యెన్నోవేల యోజనముల మేర నాకాశ
 మార్గమున క్షణములో రామ సాన్నిధ్యము నకు హనుమం
 తుడు తెచ్చి తిరిగి యాకొండ నెప్పటి చోట నుంచి వచ్చెను.
 మహానుభావుడు మారుతి. విద్యుత్సంఘాత పింగళుడు, తిష్ట
 చామిక రేక్షణుడు, బుద్ధిమంతులలో వరిష్ఠుడు, రావణసహితముగా
 లంకను గూడ సులభముగా మోయగలడు హనుమడు. అనం
 తము, అవ్యక్తము, అచింత్యము, ఏకము. స్వమాయచే సాంప్రతమైన
 నైష్ఠ్య సరమతేజ విట్లు కపిరూపమున నాగతమైన దని దేవతలచేత
 బొగడబడుట వలన హనుమంతుడు సాక్షాత్తుగా మహాదేవుడగు
 పరమశివుడే. నాస్రభావము తెలియక రావణుడు నన్వంప నెంచినా
 డని పల్కుటచే హనుమంతుడు కేవలము రుద్రుడే. విపులవిక్ర
 ములయిన వాలిసుగ్రీవులు గాని మహాబలుడైన జాంబవంతుడు
 గాని ద్వివిదాదులగు తక్కిన వానరులు గాని నేజూచిన కపులలో
 నీ హనుమంతునివలె ధీమమగు గతి, తేజము, పరాక్రమము, మతి,
 బలము, ఉత్సాహము, దూపపరికల్పము కలవారు లేరు. నిజముగా
 నీ హనుమంతుడు కపిరూపముననున్న మహత్తత్వమే యని తెలిసి
 కొనఁదగునని రాముడు హనుమని న్గొనియాడెను. హనుమంతు
 డవధ్యుడు, బ్రహ్మస్త్రబద్ధుడు తాను గాకున్నను రావణునకు
 బుద్ధి జెప్పగోరి బ్రహ్మస్త్రబద్ధునివలె మాటిరుద్రు డగుహను
 మంతుడు నటించెను. రామాజ్ఞ లేదని యూరకున్నాడన్నాని లంక
 నంతయు నే నొక్కడనే నశింపఁ జేయగలను జూమీ యని రావణు
 నితో హనుమంతుడు పల్కెను. సముద్రమును దాటి నీత న్గాంచి
 న యసాధ్యకార్యము హనుమంతుడు తప్పనికెవ్వడు నెఱవేర్చు
 గలడని రాము డాశ్చర్యపడెను. కామరూపి, హరిశ్ఠేషుడు, బల

రూపసమన్వితఁడు. సతతగునివలె నదివార్యగతి, ప్రభువు, ఉదయించు
 చున్న భాస్కరునిఁ జూచి పిపాసితఁడైన బాలుఁడు మూఁడువేల
 యోజనములత్రోవనడచి యాదిత్య నాహరించినఁ గాని నా క్షుత్తు
 శాంతింపదని తలంచిన యాంజనేయుని బలముగాని, రూపముగాని,
 ప్రభావముగాని వర్ణింప నెవ్వరికి న్దరము కాదు. వేషాంతరధారణ
 సమర్థుఁడగు హనుమంతుఁడు కపులంఠలో మొట్టమొదట రాము
 నితో సంస్కృతమున సంభాషించి రామునిచేత నిరుసమాన నవవ్యా
 కరణపండితుఁడని మెప్పుందినాఁడు. బుద్ధిచే నీతను జూడఁగలుగుదును
 వాయువుతో సమానమగు వేగము, గరుడునితోఁ డుల్య మఁగు
 నోజము నాకుఁ గలను, పదివేలయోజనములు క్షణములో నెగుర
 గలను, సవజ్రుఁడైన వాసవుని గాని స్వయంభువుఁడైన బ్రహ్మను
 గాని యడ్డగించి వారి చేతులలోని యమృతమును బలిమిన్ లాగుకొని
 తెప్పపాటున నిచ్చటికి దేఁగలిగెదను, లంక నొక్కమ్మడి న్రావణ
 సహితముగ బెకలించి గుక్కడ నుంచెద నని రామునితో నుడివిన
 యాంజనేయుఁడు నిక్కముగా మాటటిరుద్రుడే. స్వయముగా
 ధర్మావతార మగు రాముని భక్తసరాధీనుఁడు కనుక శివుఁడే హను
 మద్రూపమున బంటువలె సేవింపఁ జొచ్చెనని ప్రాజ్ఞు ల్లాహింప
 దగును. మింట నెగురుచున్న హనుమంతునిపై దేవగంధర్వదాన
 వులు పుష్పవృష్టి న్గురియించిరి. ఋషులు, దేవతలు, గంధర్వులు
 నాగులు, రక్షసులు, విబుధులు, ఖిగులున్ స్తోత్రము కావించిరి. నిజ
 భక్తుడైన రాముని కార్యార్థమై యుత్సహింపుచు నీత వృత్తాం
 తము రామునకుఁ జెప్పి రామకార్యమగు ధర్మమాచరించిన పిమ్మట
 నీయాకలి దీట నీకు నాయొడ లర్పించెద నని సురసతో నను మహా
 త్ముఁడు హనుమఁడు నిజముగా మహాదేవుఁడుగాక మతైవఁడు ?
 దాక్షాయణి యగుసురస కోరికపై నామహాశక్తి నోటఁ జొచ్చి వెలు

వడుట శివునకునక్క నికెవ్వనితరము ? జ్ఞానశక్తిచే సీత స్థూచెద
 నని పల్కుటచే హనుమ సాక్షాన్యామదేవుడే. హనుమంతుడు
 రావణుని పై న్యములో నాలనపాలు నశింపజేసి చూడఁమని
 రామునకిచ్చెను. వాయువునుండి యగ్ని పుట్టెను గనుక వాయుజు
 డగు నాంజనేయు డగ్ని దేవుడే. దేవత లగ్నిముఖులు గావున సకల
 దేవతలకు హనుమడే ముఖముగా నొప్పును కారణముచేత హను
 మంతుడే యాదిదేవుడని నిర్దేశింపవలయును. అకంపనుని దెగటా
 ర్చిన హనుమంతుని దేవగణములు, స్వయముగా రాము డతిబలు
 డైన లక్ష్మణుడు సుగ్రీవప్రముఖులయిన ప్లవంగముఖ్యులు, మహా
 బలుఁడైన విశ్వణుడు నూర్జించిరి. పౌరుషము, విక్రమమున్నుద్ధియు
 నెల్లవిధముల నెవ్వనియెడల బెంపారుచున్నవో యట్టి మహాత్ముని
 నేను నీకిచ్చిన ముక్తాహారముతో నలంకరింపు మని పల్కినరాముని
 యగ్నిప్రాయానుసారముగా సీత యాంజనేయుని కంఠమున దివ్య
 ముక్తాహారము సమర్పించుటచేత హనుమడు త్రిపురసుందరియగు
 నయోనిజచేత నూడ బూజింప బడుటవలన సాక్షాన్మహాదేవుడే,
 జాంబవంతునిచే స్తుతింపబడి తెప్పపాటున సంజీవకరణి, సంధాన
 కరణి, విశల్యకరణి, సౌవర్ణ్యకరణులను నాలుగొషధములను పాల్క
 డలినడుమనున్న ద్రోణగిరి సహితముగా దెచ్చి సుషేణున కిచ్చి
 యుద్ధనిహతులయిన వానరులనెల్ల బునర్జీవితుల గావించి యెప్పటిచోట
 నామందులకొండనుంచి యేతెంచిన హనుమడు దేవుడుగా కింకెవ్వడు?
 కుంభకన్ధుడు సుగ్రీవునిపై వేసిన సహస్ర భారకాలాయసశూలము
 నవలీల న్గేల నందుకొని మోకాలితో ముక్కలుముక్కలుగా విడి
 చిన హనుమంతుని కున్న లాఘవభుజబలములు ముల్లోకములం
 దింకెవ్వనికి గలవు? శస్త్రాస్త్రములనుండి యవస్యత స్వచ్ఛందమరణ

మును హనుమ కీబడిన పరములు, గరుడుడు, వాయువు, హనుమ
డిమువ్వురు తప్ప సముద్రము ద్వాటగలవారు మఱెవ్వరున్నారు!

సు గ్రీ వుఁ డు

సుగ్రీవునకు రావణుడు నీతతో లంకలోనున్న సంగతి తెలిసి
నప్పటికి రావణుని న్బంధించిన పిమ్మట నీతను రామునకు సమర్పిం
చెదనని ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకొనుటకై హనుమంతుని లంకలో నీతను
వెదకుటకై పంపించెను. మిత్రుడగు రాముని గుఱించి దేహమును
గూడ ద్యజింప సుగ్రీవుడు ప్రతిజ్ఞపట్టెను. సుగ్రీవుని రాముడు శాగి
లించుకొని నీవు సతతమున్ బ్రయవాదివని నే నెఱుంగుదును,
నీసాయముచేతనే సకలశత్రువులను నేను జయింపగలను, నీవే నాకు
సాహాయ్యము చేయదగిన ముఖ్యమిత్రుడ వని పొగడెను. యుద్ధము
నకు ముందే యొక్క గంతున రావణునిపై బడి కిరీటము వన్ని మల్ల
యుద్ధమున రావణు నోడించి రామునియొద్ద కేఱించిన సుగ్రీవుని
పరాక్రమ మత్యద్భుతము. కుంభకర్ణునిచేత లంకకు మూర్ఛితుడై
కొంపోవబడుచు నగరవీధిన్ శీతలవాయుస్పర్శమున నేదదేటి కుంభ
కర్ణుని ముక్కుచెవులూడబెటికి యొక్కగంతున సుగ్రీవుడురాముని
యొద్దకు వచ్చెను. విక్రమముచేత న్బలముచేత న్రామునకు సుగ్రీ
వుడు సదృశుడు.

అం గ దుఁ డు

తన తండ్రి యగు వాలితో సమానమైన పరాక్రమశాలి
యంగదుడు. రావణునకు గిరీటపూజచేసి, రామసందేశముచెప్పి
నల్వర రక్కసుల హతముకావించి ప్రాసాదశిఖరములస్థూలద్రోసి
రాముని యొద్దకు త్షణములో వచ్చెను.

జటాయువు

జటాయువను గృధ్రరాట్టు సీతను గొంపోవుచున్న రావణుని విరళు నావించి, యెంతయో పోరాడి, అక్కలు తునుమబడి, రామునకు సీతను రావణుడు కొంపోవుచున్నాడనియు దాను దశరథుని సఖుడననియు జైప్పి విగతజీవుడై రామునిచేత దశరథునివలె నంత్య సంస్కారము కావింపబడిన మిత్రవత్సలుడు.

గుహుడు

సీతారామలక్ష్మణుల న్లంగానది న్నడిసిన రామభక్తుడు-

శబరి

రామునకు ఫలములర్పించి కైవల్యమందిన మహాభక్తురాలు.

స్వయంప్రభ

హనుమదాది వానరులకు లంకామార్గము చూపిన రామభక్తురాలగు నచ్చర.

సంపాతి

సీత లంకలో నశోకవనమున నున్నదని తెలిపిన జటాయువుని జ్యేష్ఠభ్రాత.

సరమవిభీషణులు

సీతారామభక్తులగు రాక్షసదంపతులు. రావణుని పిన్న తమ్ముడు స్వరమభాగవతోత్తమును విభీషణుడు, సీత కశోకవనమున నోదార్చుచు బరిచర్యచేయు విభీషణుపత్ని సరమ-

జాంబవత్సుషేణనలినీలు

హనుమంతుని సాక్షాత్తుగా రుద్రునిగా బోల్చి స్తోత్రము చేసిన జాంబవంతుడు త్రివిక్రముని పాదముల కేడుసారు లొక

ముహూర్తమాత్రమున బ్రదక్షిణము సల్పినాడు, యుద్ధమున బరా
జయ మెఱుగనివాడు, మఱి యేయస్త్రశస్త్రములకైన స్తసుకందని
సర్వజ్ఞుడందఱికన్న నెల్లజగమున నతివృద్ధుడు, సుషేణుడు వానర
పైన్యమున రాక్షసనిహతలం బునర్జీవితుల నొనర్చిన దేవవైద్య
సముడు, నలనీలులు సేతువు న్నట్టిరి, అంగదద్వివిదమైందజాంబవత్పినన
నలసేనాపతి నీలు లేడ్వరు న్నముద్రము న్దాటి లంక న్బైకలించి నీ
యొద్దకుదేగల వీరులని హనుమంతుడు రామునితో బల్కెను.

రా ము ని శ స్త్రా స్త్ర మం త్ర ము లు

దండిచక్రము, ధర్మచక్రము, కాలచక్రము, విష్ణుచక్రము,
వింద్రము, వజ్రము, శైవశూలము, బ్రహ్మశిరము, ఇషికము,
బ్రాహ్మము, మోదకి శిఖరి యనంబడు రెండు గదలు, ధర్మపాశము,
కాలపాశము, వారుణపాశాస్త్రములు, శుష్కార్ద్రము, లనంబడు
రెండశనులు, పై నాకము, నారాయణము, ఆగ్నేయము, వాయవ్యము,
హయశిరము, క్రౌంచము, శక్తిద్వయము, అసురులు ధరించు కంకాళ
ముసలకంకణములు, వైద్యాధరము, నందక మను నసిరత్నము,
గాంధర్వము, దర్పణము, శోషణము, సంతాపనము, మదనము,
పైశాచము, దయితము, మోహనము, తామసము, సౌమనము,
సంవర్దనము, మౌనము, సత్యము, మాయాధరము, తేజఃప్రభము,
సౌమ్యము, సుదామనము, దారుణము, మానసము, బ్రహ్మదండము,
రౌద్రము, పాశుపతము, స్వాపనము, జృంభణము, మాదనము,
విలాపనము, దండము, మధనము, కాపాలము, ఆగస్త్యమునిదత్త
మగు నమోఘధను నక్షయతూణీర, మభేద్యకవచము, ఆదిత్యహృద
యము, గారుడము-

రాముడు రావణ కుంభకర్ణ మక రాక్షసులను మఱియు నేడు
కోట్ల యిరువది తొమ్మిదిలక్షల రథములు, పదమూడుకోట్లపన్నెండు
లక్షల యిరువది వేలకుంజరములు, పదికోట్లయిరువదియొక్క లక్షల
యలువదివేల రాతులతోడి తురంగములు, నూటయిరువది నాలుగు
కోట్ల యెనుబదిలక్షల పదాతులగలరావణమూలబలములనులక్ష్మణు
డతికామేంద్రజిత్తులను, హనుమంతు డకంపన ధూమాక్ష దేవాంతక
శ్రీశిర నికుంభులను, సుగ్రీవుడు కుంభుని, అంగదుడు వజ్రదంష్ట్ర
సరాంతక కంపన ప్రజంభులను, నీలుడు ప్రహస్తమహోదరులను,
ఋషభుడు మహాపార్శ్వని, ద్వివిదుడు శోణితాక్షుని, మైదుడు
విరూపాక్షుని సంహరించిరి. రేబవశ్యేక్షతెరపి లేక పదునెనిమిది
దినములు రాముడు సూర్యదేవతారాధనమహిమచేత రావణునితో
యుద్ధముచేసి నూటయెనిమిది సార్లు రావణశిరముల స్తునిమి తుదకు
మాతలి యుపదేశము విని బ్రహ్మస్త్రమున రావణుం బరిమార్చెను.

ధర్మాత్ములకు దేవతలు న్మునులు తోడ్పడెదరు

రామున కతిబల మహాబల విద్య లుపదేశించుయు నిఖిలా
స్త్రములిచ్చియు విశ్వామిత్రుడును, అభేద్యకవచ, మమోఘధను,
నక్షయతూణీర మొసంగి యుద్ధరంగమున నాదిత్యహృదయ ముపదేశి
శించి యగస్త్యుడును, ఆంజనేయరూపమున రుద్రుడును, నాగపాశ
విమోచనముచేసి గరుడుడును, మాతలి సహితముగా దన రథము
పంపి యింద్రుడును, లక్ష్మణున కతికాయు జ్వంపుటకై బ్రహ్మస్త్ర
ముపయోగించుమనిచెప్పి వాయుదేవుడును, సీత కాకలి దప్పికలబాధ
లేకుండు చందమున దిలక మిడి పరుడంటరా వెరవున జీరగట్టించి
యశ్రీమహామునిసత్నియగు నశ్వసూరయును, సూర్యాది దేవతాంశ
సంభూతులగు సుగ్రీవాది వానరముఖ్యులును సాయపడిరి.

రామాయణకావ్యము బోధించు నీతులు

నూజేండ్లకెన న్నృతికియున్న నరున కానందము కలుగుచున్న
 దను కల్యాణమైన లోకకగాథ యారా నాకు స్ఫురించుచున్నదిని
 సీతాలక్ష్మణులన్గూడి హాయిగా రాము డయోధ్య కేతెంచుచున్న
 గుభవార్త తెల్పిన హనుమంతునితో భరతుడు పల్కుటచేత జరం
 జీవిత్య మందఱికి నవశ్యకాంక్షనీయము. దైవము మనుష్యులచేత
 నతిక్రమింపశక్యముకాదు. కామరూపులు వానరులు కాబట్టి సుగ్రీ
 వాది కపుల నిప్పటి కోతులతో బోల్చడగదు. ఏ పాపమునకై న
 నిష్కృతికలదు గాని కృతఘ్నతకు లేదు. కాలము నిశ్చయముగా
 దురతిక్రమము, నియతి తప్పదు. ఆ భాస్కర మమర్యాదమగు ప్రదే
 శము గమ్యమునలదు. సార్వత్రికముమార్గము, క్వాచిత్కముదేశియు
 నా బడు. రెండువిధములయిన సంగీతవిద్య కేవలేశ్వర
 ప్రసాదలభ్యమేకాని వంశపరంపరాగతముగాని నేర్పబడ శక్య
 మైనది గాని యెన్నటికి న్నాదు. కాబట్టి సంగీతము చెప్పకొన్నామని
 గాని శ్రుతి లయలు మప్పగలమని గాని చెప్పకొను పాటకులు నర్త
 కులు వాదకులందరు నేవల కుక్షింభరులెల్ల వెంబరులేకాక తీరదు.
 ధర్మము సురలకు, నధర్మ మసురులకు నితామహాడు సృజించెను.
 ధర్మమధర్మము న్నబలించు నపుడు కృతయుగము, అధర్మము
 ధర్మమున్గ్రసించు కాలము కలియుగమగును. గిరినరము నంతట
 న్జుట్టుచు హయమువలె శీఘ్రమగడలముచేయు నెవడో యట్టి
 దేవుడగు దివశగరుని శరణు పొందు మాదైవమే ప్రజలకెల్ల
 బ్రభువని సీతయుసదేశింపబడుటచేతను, రామున కగస్త్యమహర్షి
 రావణవధోపాయముగా రణరంగమున నాదిత్యహృదయ ముపదేశి
 శించుటచేతను బ్రత్యక్షదేవుడగు సూర్యునికంటె నుపాశ్యదేవత
 ముల్లోకములనొండుమఱిలేదు. సహజమైనదోషముమానుకొనశక్యము
 కాదు. స్వభావముమార్చదరముకాదు. సూర్యమండలమం దేర్పడిన

నలుపులోనుండి నక్షత్రములు కాన్పించుటనట్టి నక్షత్రమండలము నడుమ సూర్యమండలముంట వాస్తవము - జలాశయములవిషము కల్పుట, విషవాయుప్రయోగముచేయుట, దొంగయుద్ధము నల్పుట, విమానములనుండి యస్త్రములు వేయుటయును శూద్రరాక్షసకృత్యములు. సర్వనిచయములు క్షమాంతములు, సముచ్చయములు పతనాంతములు, సంయోగములు విప్రయోగాంతములు, జీవితము మరణాంతము, పరేతకల్పులు గతాయువు లగునరులు సుహృత్తులచే జెప్పబడు హితమును గ్రహింపరు కదా! ఆర్షము ధర్మోపదేశమును వేదశాస్త్రా విరోధముగా నెవడు తర్కముతో ననుసంధించునో వాడే ధర్మ మెఱుగు చున్నా డితిరుడు కాడు. ఏకనాడిదోషముచేత నీతారాములకు వియోగముకలిగెను. నీతకు ద్వాదశ చంద్రుడున్న సమయమున వివాహ మగుట యనుచితము. ఆత్మసాక్షాత్కార మంత్రము “నమోస్తు రామాయ సలక్షణాయ దేవ్యైచ తస్యై జన కాత్మజాయై । నమోస్తు రుద్రే ద్రయ మానిలేభ్యో నమోస్తు చంద్రార్క మరుద్గణేభ్యః” త్రిపురసుందరీ ధ్యానము “తదున్నతం పాండురదంత మవ్రణం, శుచిస్మితం పద్మపలాశలోచనమ్ । ద్రక్ష్యే తదార్యావదనం కదాన్వహం, ప్రసన్నతారాధి పతుల్యదర్శనమ్”. మునులకు బ్రియాప్రియములు రెండునులేవు. రోషవివశుడై నవాని శాస్త్రవిపశ్చితత్వము వ్యర్థము. త్రేతాయుగమున మనుష్యులలో గొందఱికి దోకలు న్గలవు.

రామాయణమున కంతరార్థము, కావ్య ప్రశంసయును

ధనుర్జ్యోతంత్రీ మధురము, హిక్కాతాళ సమన్వితము, మంద్రస్తనిత సంగీతము న్గలదై యుద్ధగాంధర్వము మిక్కిలి శోభిల్లెను. కరకోణప్రవాదితము, జ్యాశబ్దములఘోరము, ఆర్తభీత మహాస్వనము, నారాచతలసన్నాదము నగు నాచాపమయవీణను

మ్రోగించెదను. అద్భుత తరంగ మృదంగ రసమహర్ణవవాఖండరంగ
 సమీక్షణము, కుశలపులచే రామాయణము తంత్రీలయసమన్విత
 ముగా గానము చేయబడెను. “అయాంతర ప్రయోగముచే రాగ
 ములచే వివేచితమయి నానారస సుపర్వాహ మగు హరికథ కావ్య
 మనబడుటచేత నాదికావ్య మగు రామాయణము విశ్చయముగా
 నొక హరికథాగేయ ప్రబంధము. “సర్వక్షీతిభృన్నాధుడ, నీచే విర
 హిత యగు సర్వాంగసుందరి రామ, రమ్య వనోద్దేశమందు నా
 చేత దృష్ట” అని విక్రమార్వశీయనాటకమున గాళిదాసుని శ్లోకము
 కన్పట్టుటచేతను, శ్రీరంగనాథుని రాముడు సేవించె ననుటచేతను,
 శివప్రాశస్త్య మగ్గింపకుంటచేతను నిర్వివాదముగా నారదుడు వాల్మీకి
 కుసదేశించిన మూలరామాయణమున్నట్టి సంగీత సాహిత్యోభయ
 ప్రతిభావంతు డెవడో శ్రీవైష్ణవుడు తానాశ్రయించుకొన్న శ్రీవైష్ణవ
 మతాభిమానులగు పాండ్య కేరళ మహారాజుల స్సంతోషపెట్టుటకై
 వాల్మీకి పేరుపెట్టి శ్రీరామాయణము రచించెను. సహజ సంగీత
 సాహిత్యోభయ ప్రతిభావంతుడై సర్వలోకరంజనముగా
 నప్టాదశ విద్యాప్రజ్ఞాధురీణుడై కొండలు మాటు మ్రోగ భువ
 గంభీర మధురస్నిగ్ధ త్రిస్థాయిగమకపూర్వ రాగరూప కాలాప
 సుందరముగా బాడుచు భువన మోహనముగా నాడుచు వేలకొలది
 బిన్నపెద్దల నిక్కిరిసిన మహారాజసభలనెల్ల దేశముల ద్వీపదీప బ్రవ
 ర్థమాన సంపూర్ణాయురారోగ్య లబ్ధ సకలలోకానుభవ విశేష ప్రవ
 ర్ధన విమల యశశ్చంద్రికా ధవళిత దశదిశావకాశ ప్రకాశుడగుప్రవ
 యస్క భాసురాగ్రగణ్యుడు మాత్రమే కావ్యరచన కర్తుడు కాని
 సంగీత గొడ్డల్పు సాహిత్యశుంథ లెరువులెక్క లంటించుకొన్న మాల
 కామలవలె నాలుగంగిలి ముక్కలు నేర్చుకొని వెట్టి మొట్టి యల్లి

బిల్లి మాటలల్లువారెల్లరునొప్పట్ట కక్కుర్తి నొచ్చొండ్రెప్పించుచు
 సారకాయలు నటకు కన్ననాకొడ్డులు వ్రాసిన చెత్త పుస్తక
 ములు పఠసీయము లెంతమాత్రము న్నావు. సహజ సంగీతసాహిత్య
 పాండిత్య నై భవహీనున కెద్దన కటుకులచవి వలె కావ్యరస మొకిం
 తయు దైలియబడదు. సంగీత సాహిత్యములకు వేల్పులున్ననులే
 తగుదురు కాని యస్థిరబుద్ధులగు మానిసు లొకింతయు న్బనికి రాదు.
 రఘునాథునిచరితము శతకోటిప్రవిస్తరమందువాల్మీకిమునిప్రోక్తమగు
 ప్రత్యక్షరమును మహాపాతక నాశనమే. భగవద్కృపలును బాక్యత
 కవులు స్సాడ వివిధనామము లిడి శ్రీరామచరిత్రము నిర్వచించిరి.
 స్వాత్మరాముడు విద్యాసీత నెడసి తుభిత నిజమనుస్కుడై,
 మోహశోకాభి పన్నుడై, చేతస్సామిత్రి మిత్రుడై, భవగహనగ
 తుడై, శాస్త్రసుగ్రీవసఖ్యుడై, దైన్యవాలి న్నొట్టి, మదనజలనిధి
 యందు ధైర్యపేతువు గట్టి ప్రధ్వసాబోధరక్షఃపతియై యధిక్రతచి
 జ్ఞానకియై యొప్పుచున్నాడు. రామాయణకథ కిది గూఢార్థము.
 యథామతి నారచించిన శ్రీరామచరిత్రమునకు బ్రస్తుత మర్థ మెట్లు
 లభించునో, నా మనస్సునకు యథార్థ్య మెట్లు తోచెనో యాతీరు
 న్బట్టి చెల్లుబడికై యథార్థరామాయణ మను వింత పేరిడినాడను,
 వాల్మీకిప్రోక్తమగుమూలరామాయణము నిత్యవైదిక శాస్త్రముగాని
 వాస్తవముగా లోకిక గావ్యముగాదు. కావ్యలాపముల స్సాడవిడువ
 వలయుననుపేదవైదిక శాసనమున్నది కావునవిద్యాస్థానములగావ్యము
 పేర్కొన బడలేదు. శాస్త్రము వివక్షామూలము కనుక సేమూల
 రామాయణము నానావిధా సేకవ్యాఖ్యానముల కాలవాల మైనది.
 వ్యక్తావ్యక్తాత్మకనాదబ్రహ్మ మొక్కటియే నిత్యసత్యనిర్గుణాద్వితీయ
 తత్వ మయ్యును జగద్రూపమున వివర్తమై తనకు దా వేటయి
 సగుణములవలె గ్రీడించుచున్నది. మఱియు న్నదలుచున్నట్లు నిశ్చల

మొస ట్లున్నది. బ్రహ్మమద్వితీయ మొక్కటియే, బ్రహ్మమే సంసరించుచున్న, దద్దియేవిముక్తమగుచున్న, వద్దాన్ని సంసరణము దావారిక మౌచున్నది. చిద్వపువుం బట్టి దానికి బంధము స్వాజ్ఞానము నుండియు స్వమహిమ ప్రతిబోధవలన వద్దానికి దిరిగి ముక్తియు న్గలుగుచున్నది. ఈశ్వరమంతయు న్మాయామాత్రమే, యద్వైతమే పరమార్థము, బ్రహ్మము సత్యము, జగత్తు మిథ్య, జీవుడు కేవలము బ్రహ్మమే, కేవలుడు సాక్షి చేతస్సు నిర్గుణు డాత్ముడు నిరోధము గాని యుత్పత్తిగాని బంధముగాని సాధకుడు గాని సాధనముగాని హుళిక్కి యనియేయూపరమ యగుమతి, యేది ర్మశ్యమోయది సత్యమే, హరియేజగము జగమేహరి, హరికి జగము నకు నిభిన్నతనువు లేదని యెవ్వనిమతి పరమార్థగతియో యానరుడు భవసాగరము నుత్తరించుచున్నాడు. సర్వమును వాసుదేవుడే యను నమ్మహాత్ముడు సుదుర్లభుడు. తనవలె నెల్లభూతముల న్ననునతడు చూచుచున్నాడు, శునకము నెడల స్వపాకునిపట్ల న్నూడ బండితులు సమదర్పులు. కడచినది కానున్నదంతయున్నురుషుడే, విశ్వభూతములు వీనికి బాదము, తక్కినమూడుపాదములితనికి దివియందలియమృతము. యజ్ఞముచే స్వర్గము జేసికొన్నాడు, యజ్ఞములలో జపయజ్ఞమునేను. సత్తును లేదసత్తును లేదు, తమస్సేకలదు. ధర్మమెఱుగుదున్నానినాకు బ్రవృత్తిలేదు. అధర్మ మెఱుగుదున్నాని నాకు నివృత్తి లేదు. హృదయమదు స్థితుడగునే దేవునిచేత నెట్లు నియుక్తుడ నగుచున్నానో యట్లు చేయుచున్నాను. కర్మముచేతన్నాడు ప్రజ్ఞచేతన్నాడు, ధవముచేతన్నా, దొక్కత్యాగముచేత మాత్రమే యమృతత్వము న్ముడిచిరి. కర్తయు నోభక్తయు జ్ఞనార్దనుడే, వేదములు త్రైగుణ్యాని పయములు విచిత్రైగుణ్యుడవగుము, నేనేబ్రహ్మమగుచున్నాను, ప్రకృతి కర్త్రి, పురుషుడు పద్మసత్రాంబువలె నిర్లిప్తుడే పురుషుడ

సంగుడే, కడచినది కానున్నది జరుగుచున్న దింతయు న్బురుషుడే,
 గుణకర్మవిభాగముల బ్రకృతియే చేయుచుండగా నహంకారవిమూ-
 ఢాత్ముడు తానేకర్త యనుకొనుచున్నాడు. స్వభావమే ప్రవర్తిలు-
 చున్నది. సుషుప్తియందు జీవుడు బ్రహ్మసంపన్ను డగుచున్నాడు,
 రెండుపక్షులందొకటి స్వాదుపిప్పలము ద్వినుచున్నది, తక్కిన దేదియు
 న్నడువ కత్యంతము స్పృశకాశించు చున్నది, యద్ది నీ వగుచున్నా-
 డవు. సమర్థులకు భార మేది వ్యవసాయపరులకు దూర మేది,
 విద్యాంసులకు విదేశ మేది, ప్రియవాదులకు శత్రు వెవడు, సర్వమిది
 యాత్మయే కదా, యెవ డెవని స్పృహవలయును, బ్రహ్మవేత్త
 శుకుడో పామదేవుడో, యశరీర మమృత మభయ మాత్మ, నేను
 మనువైనాడను. పరమాత్మదశయందు వేదములు లేవు, కర్మముల
 ద్వైతవంతునకు విధింపబడవు. నిస్త్రైగుణ్యాపథమున విచారించువారికి
 విధి యేది నిషేధ మేది-మనుష్యులకు మనస్సే బంధమోక్షములకు
 గారణము. విషయాసక్తి బంధముకొఱకు, నిర్విషయమనస్సు ముక్తి
 కొఱకును, ఈశ్వరానుగ్రహము వలనే పురుషుల కద్వైతవాసన
 యబ్బుచున్నది. భక్తియే జ్ఞానముకొఱకగుచున్నది. నిరతిశయా-
 నంద ప్రియానన్యప్రయోజన సకలేతర వైతృజ్ఞ్య విజ్ఞానవిశేషము
 భక్తి. అన్యుల జ్ఞింతింప కెవరు నాకు బ్రసన్ను లగుచున్నానో నిత్యా-
 భియుక్తు లగువారి యోగక్షేమము వహించుచున్నాడను. సర్వధర్మ-
 ముల నివ్విడిచి నన్నే శరణు పొందుము నిన్నుబంధముల నుండి
 విడిపించెదను, కృతయుగమున దపస్సు, త్రేతయందు జ్ఞానము,
 ద్వాపరమున యజ్ఞము, కలిలో గేశవకీర్తనమే యుత్తమఫలమని
 చెప్పిరట. తనవర్ణ ధర్మములనుండి చలింపక, తన సుహృద్విపక్ష-
 పక్షములపట్ల సమమతియై, యేదియును హరింప కెద్దాని స్పృహహిం-
 సింప కుచ్చైఃస్థితమానసుడై నవానినే విష్ణుభక్తునిగా దెలిసి కొనుము.
 మహాజనులు వెళ్ళినదేత్రోవ. “ఒరు లేయవి యెనరించిన, నరవర

యప్రియము తనమనంబున కగుదా, నొరులకు నవి చేయకనికి,
 పరాయణము పరమధర్మ పథముల కెల్లన్. సరిగా నొక శబ్దమైన
 దెలియబడి సుష్టుగా సంప్రయుక్త మగునేని స్వర్గలోకమునగామధు
 క్కగుచున్న, దలీంద్రియములు సకలవేద్యములగు భావము ల్పార
 చక్షువుచే నెవరు చూచుచున్నారో యట్టివారినచనమనుమానబాధి
 తము కాదు. కవిత గాని వనితగాని తనంత వలచి వచ్చినదే నర,
 బలిమి నాకృష్యమాణ యశానని సరస విరస యగును. సర్వము
 దైలిసికొనువాని నోరీ యెవడు తెలిసికొనగలడు, రావణునిపతె వన్య
 యముగా బ్రవర్తింపకుము చేటుకొనెదవు. రాముని మాడ్కి ధర్మ
 ముగా నడుచుకొనుము. శ్రేయస్సు పొందెద వనునీతి న్ముఖ్యముగా
 రామాయణము తెల్పుచున్నది. జగ మంతయు శివుని వాచి కాంగి
 కాహరసాత్వికాభినయ స్వరూపమే. వేదశాస్త్రాది వాచికము,
 భువనత్రయ మాంగికము, చంద్రతారాదియాహార్యము, సాత్వికము
 కేవలశివస్వరూపము, గానరసమును శిశివుకమారస్వామి, సశువు
 నందికేశ్వరుడు. ఫణి యనంతుడు దైలియుచున్నారు గాని కవితా
 తత్వము నెవడు తెలియుచున్నాడు! శివుడెరుగునో లేదో, సృష్టి యెట్లు
 గుచున్నదో సృష్టిలో జేరి దేవతలు మనుష్యాలు నెఱుగకుంటు
 యొకబ్బరముకాదు కాని యద్దాని కధ్యక్షుడై పరమవ్యోమమున
 నున్నయాతడు గూడ జెల్లరే యెఱుగునో లేదో, సృష్టదరాదులు
 యథోపదిష్టములు. కావుననే కుశలవులచే దంత్రీలయసమన్వితముగా
 గానముచేయబడిన రామాయణ మాది కావ్యసంజ్ఞ స్ఫురిగెను.
 విద్వాంసుడు ప్రకర్షముగా మాట్లాడవలయును, విశేషముగా
 సృత్యము చేయవలయు, నతనికి బ్రజలు దానకాములగు
 చున్నారు, మఱియు శిష్యాలు పోడశోపచారములు కావింపు
 చున్నారు. వీణాగాధులయిన యిద్దరు బ్రాహ్మణులు పాడుచుండగా
 బ్రాహ్మణ డన్యుడు పాడవలయును, స్వరరచితపూర్వరాజ్ఞరీ

చరిత్రము తౌర్యత్రికసహితముగా హరికథాగానము వినిపించి యజమానుని రాతిరెల్ల జాగరము చేయించవలయును, శ్రీరూపము వీణ కనుక శ్రీకాముడగు రాజన్యనికొఱకు వీణ వాయింపబడుచున్నది, గీతనృత్యవాద్యాత్మక సంగీతమే ధర్మార్థకామమోక్షైక సాధనము. సర్వనము భవకర్తనము, నాట్యవేదము మాత్రమే యుపాధ్యాయులకు వేతనము నిష్కల కన్నవస్త్రములిడి రాజు నేర్పించవలయును, సంగీతసాహిత్య రసానభిజ్ఞుడు సాక్షాత్తుగా దోకయు న్నొమ్ములు లేని పశువు, వీణావాదనతత్వజ్ఞుడు, శ్రుతిజాతి విశారదుడు, తాళజ్ఞ డప్రయాసమున మోక్షమార్గమున కేగుచున్నాడు, గాన సరస్వతీకై లాసనగరమునకు నడుపునట్లు గంగగాని సరస్వతీనదిగాని నడుపనేరవు, స్వరబ్రహ్మవిభూషితము దేవదత్తము నయిన యీవీణను మూర్ఛింపజేయుచు హరికథాగాన మొనర్చుచు జరించుచున్నాడను, బ్రాహ్మణుని వాచకునిగా నెన్నవలయును గాని యాదరముతో నన్యవర్ణజుని స్థూడదు. అన్యవర్ణజుడైన పురాణకథకుని వలన విని నరకమునకు బోవవలయును, సర్వస్థలముల నెవరుదాంతులో, శ్రుతపూర్ణకర్ణులో, జితేంద్రియులో, ప్రాణివధయెడ నివృత్తులో, పరిగ్రహముపట్ల సంకుచితాగ్రహస్తులో వారే తరింపజేయగల బ్రాహ్మణులు. చేయబడిన శుభాశుభకర్మ మవశ్య మనుభోక్తవ్యము, కల్పకోటిశతములకై నప్పటికి న్భుక్తము కాని కర్మగా క్షీణింపదు, దైవపౌరుషములు రెండును బండియుండలే చక్రములేకున్న బ్రతుకుబండి మఱినడువనేరదు. వేదవేదాంగవేత్త యైనప్పటికి నిష్టాచారము నుల్లంఘింపగూడదు, లోకవిద్విష్ట మన్వర్ణ్యము ధర్మమైనప్పటికి స్థూడనాచరింపదగదు, బ్రాహ్మణునియొద్దకు విద్యవచ్చి నాస్తికునకు గాని శతనకు గాని స్త్రీలకుగాని శూద్రులకుగాని నన్నుపదేశింపకు మనెను. జన్మముచేత బ్రాహ్మణుడు, సంస్కారమువలన ద్విజుడు, విద్యనృప్తివిప్రు డీ మూడింటివలన శ్రోత్రియు డగునని చెప్పబడు చున్నాడు, విష్ణు

భక్తులు కానివారందరును నిక్కముగా రాక్షసులసబడు శూద్రులే.
 కలియుగమున నెదువేలయెండ్లు గడచినపిమ్మట వర్ణసంకరులు పుట్టు
 చున్నారు. దోషాధ్యమైన కలియుగమున స్థూష విషయాసక్తమాన
 సుడై సకలమయిన పాపము జేసినప్పటికి న్నోవించుని సంస్కరించి శుచి
 యగుచున్నాడు, ఉపజ్ఞాలబ్ధ చతుర్విధాభినయ ప్రతిభా వైభవముచే
 రాజసభల స్రంజింప జేయజాలనివా డెట్టికావ్యరచనము న్నలుప
 దగదు. మఱియు నట్టి సంగీతగొడ్డలి పాఠ్యగ్రంథముల న్నశాశాలలకు
 నియమించు నధికారిగా నుండదగదు, సంగీతజ్ఞానశూన్యునకు నిక్క
 ముగా సాహిత్యజ్ఞాన మొకింతయు న్నలుగ నేరదు. అపురా యపస్వరపు
 కొయ్యదిప్పుడు వేదపాఠము న్బ్రంపగలడా, సమూలముగా వేదార్థ
 మెఱుంగ గలడా, చెల్లిపోయినవారిని ర్జీవమూక పుస్తకములు కుక్షిం
 భరులు పాఠము చెప్ప సాహసింపగూడదు. శ్రుతితల్లి, లయతండ్రి,
 మాతాపితృశుద్ధి లేనివానికి సందర్భశుద్ధి మృదుమధుర పదవిన్యాస
 కౌశలము వాతకుగాని వ్రాతకుగాని రాబోదు, సహజసంగీత సాహిత్య
 ప్రతిభాలంకృతు డయి శ్రోత్రియకుటుంబములో జన్మించి, యైదేండ్ల
 వయసులోపు నుండియు నాడినదాట పాడినదిపాటగా నేకసంత
 గ్రాహియై జగ దేకసహస్రావధాన ప్రజ్ఞాధురంధరుడైన, యశేషదేవ
 దేశ్యభాషా విశేష పాండిత్యవైభవోపేత చతుర్విధానవద్య గద్య
 పద్యగేయ ప్రబంధ రాజముల స్వతంత్రముగా శరవేగమున
 గ్రొంగ్రొత్తకల్పనములం బన్ని, యపూర్వచతుర్విధాభినయచాతురి
 య్పనగంభీరమధుర త్రిస్థాయిగమక రాగరూపకాలాప నైపుణిన్దొండల
 న్నాటుమోగించుచు సుస్నిగ్ధదేవదత్తశంఖారావ రమ్యకంఠస్వర
 మూర్తీభూత నవనవరసస్ఫూర్తియై, సమవిభక్తసుదృఢారుణ సుందరా
 కారుడై, దినదినప్రవర్ధమాన యశస్సంపూర్ణదశ దిగంతరుడై, సర్వ
 విద్యాపారంగతుడై, తృణీకృత పురందరుడై, దీర్ఘాయురాకోగ్య
 భోగభాగ్య ప్రాభవించితుడై, “న భూతో నభవిష్యతి” యను

గొప్ప మెప్పుంది కేవలస్వతంత్రవైదిక జీవనవృత్తి స్వరగుచు నాదరించి
 పరుల దరింపజేయు విష్ణుభాగవతోత్తముండీజగమున నలరారుట
 మిక్కిలి యరుదు. మహర్షు లిహసరముల న్దరించువిధమున నేర్పర్చిన
 ఛందోవ్యాకరణాలంకారాది నియమములద్వప్వ కచ్ఛముగా సంస్కృత
 మునగాని దేశ్యమునగాని ప్రత్యేకము స్వతంత్రకల్పనముల వెలయు
 నపూర్వాద్భుత కావ్యముల నిర్వచించి, చతుర్విధాభినయప్రయోగ
 చాతురి స్పండితపామనో భయలోకరంజనము కావింపజాలక యస
 భ్రంశముగా బొట్టకక్కుర్తి న్దొంగయెంగిలిముక్కల నేవలసీరసాధమ
 మిశ్రభాషాదూషితా సత్కావ్యములమాత్రమల్లుచు బండితమ్మన్మతై
 దేవానాంప్రియ లగు నిరక్షరకుక్షులకడ డాబుచేయు నపస్వరపు
 కొయ్యత్రిప్పడు తిప్పకాయలే యెన్నడై న నెచటనేని యేవాల్మీకియో,
 యే వ్యాసుడో, యే గీతగోవిందుడో, మఱి సహజపాండిత్యుడో
 తప్ప, ఋషులచేత నుపదిష్టములగు శృతిస్మృతిపురాణేతి హాసాది
 కావ్యములందు జనుల కన్యోన్యకలహము న్బుట్టించి సప్తవ్యసనముల
 న్బురికొల్పు గ్రంథమంతయు నిస్సందేహముగా బ్రక్షిప్తమే,
 తోపుడే, మఱియు స్వార్థపరధూర్తకు కవికల్పితమే, త్రిభువనైక
 పీరుడు సకలధర్మస్వరూపుడగు శ్రీరామచంద్రుడు వాలి నొప్పించుండి
 దొంగదెబ్బ న్గొట్టె ననునా, పరమభాగవతోత్తముడు విభీషణుడు
 రామచంద్రునితో స్వాగ్రజవినాశకోపాయ మెఱిగించె ననునా,
 యచింత్యమహిమ లప్రమేయు లగు రామలక్ష్మణులు సర్వాస్త్రపాశ
 బద్ధులైరనునా, సర్వజ్ఞుడునగునాసముద్రు డగు శ్రీరామచంద్రుడు
 సాధ్వీమతల్లి యయోవిజ యగు సీత కగ్నిశోధ కావించె ననునా,
 మఱియు నెన్నో యసంవర్భము లనుచితములు దుర్భోధకములు
 జగుప్సితములు మిక్కిలి యశ్లేలములు వెల్లడించునా, “మానిషాద
 ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమః శాశ్వతీః సమాః యత్యేగించ మిథునాడేక,
 మవధీః కామమోహితమ్” అని మిశ్రగతి త్ర్యసజాతి త్రిపుట

తాళమునకు సరిపోవునట్లు నలువదితోమ్మిది మాత్రలు గలిగి యో
 నిషాదుడా క్రొంచమిఘనములో గామమోహిత మైన యొకదాని
 న్వధించినాడవు కనుక బహువత్సరములు స్రోష్ట పొందకు మను నర్థ
 మిచ్చెడుశ్లోకము చెరిసగము క్రమముగా నీవ్రకోమలస్వర గమకముల
 బ్రహ్మర్షి యగు వాల్మీకినోట నశరీరవాణిన లెసవశముగా వెలువడెను.
 మునిప్రోక్తమెప్పుడై న బరమార్థమునేబోధించు న్గాని మిథ్యాభూతై హ
 లాకికవ్యవహారమున్నూర్చి యొక్కింతయు న్బ్రవర్తింపదు. కొంతవర
 కీశ్లోకమునాధారముచేసికొని లోకులభీష్టకుచికొలంది నన్నీతి న్గ్రహించి
 తరించువిధమున న్రామాయణకథ సంతయు న్బుర్రాణమత మవలం
 బించి దేవభాషాతత్వకోవిదులగు ప్రాకృతకవు లిహలోక ధర్మ
 బోధక గ్రంథముగా బన్నిరి. యష్టాదశ విద్యాత్మకముగా నుభయ
 లోక సంతారకముగా ఛందోభాషాస్వరూప కాభీష్టనానార్థావ
 బోధకముగా సంస్కృతభాష యనాది ఋషి సంప్రదాయ కవి
 త్వముగాని యాంధ్రాది దేశభాషలవలె సహజసామాన్య లోక
 వ్యవహారసిద్ధ మెన్నడు న్గాదు. ఛందో వ్యాకరణాలంకారాది
 కావ్యనియమము లొక్క దేవభాషకే గాని దేశ్యభాష కెద్దానికైన
 న్సరిపడవు కాని యిటీవల గడుపు కక్కుర్తిచే గాని పామరుల
 న్సంతోషపెట్టి యెల్లెడ న్బండితఖ్యాతి సంపాదించుకొను భ్రాంతిచే
 గాని నాస్తికునకు యజ్ఞోపవీతమువలె దేశ్యభాషకు న్నూడ లేనిపోని
 కావ్యనియమము నిర్వద్వస్మన్ములు తగిల్చిరి స్వభావరమ్య దేశ్య
 భాషా కోమలప్రకృతి కఠినశాస్త్ర నియమములచే సర్వజన
 సామాన్యరంజకము కానేరక మీదుమిక్కిలి యయ్యవారి స్థేయ
 బోవ గోతి యయ్యె నను సామెతకు దార్కాణము కాక మానదు
 కావున ప్రకృతిరమ్యమగు దేశ్యభాషకు సాహిత్యసద్ధతుల వైదికులకు
 శ్రేతస్కర్త కర్మములవలె వృథా వ్యయప్రయాస హేతువులు
 కాని మానిసుల కందలు కెల్లెడ నన్యోన్య ప్రేమానురాగ సుఖ

జీవనమూలము లేమాత్రము న్నాజాలవు. గ్రంథకోట్లచే నేది
చెప్పబడెనో యాద్దాని న్నోకార్థమున బల్కుచున్నాడ న్బోప
కారము పుణ్యముకొఱకు న్బరపీడనము పాపముకొఱకు వ్రప్ప కగు
నను శిష్టవాక్యమునే ప్రమాణముగా నమ్ముకొని స్వధర్మము నేనూ
రక, పెందలకడ సంసారసాగరము వ్దరింపజేయుమని భక్తవత్సలుడు
కృపాసముద్రుడు సర్వలోకశరణ్యుడు సర్వజ్ఞుడు సర్వశక్తియు నగు
పరమేశ్వరు నత్యంతరహస్యముగా మానవులెల్లరు న్నిజాంతరంగము
లందుమాత్రమే నిరంతరము న్రాబ్ధింపుట యనశ్యక్తవ్య ధర్మ
మనియే సమస్త శ్రుతి సృతిపురాణేతిహాస కావ్యకలాప సమన్వయ
ముఖ్యతాత్పర్యము- రామాయణకావ్యము కేవలకరుణ రసప్రధాన
మద్దానికి నీతయే ముఖ్యనాయిక. బ్రతుకుతుద మొదళ్ళు కరుణరస
మయము లగునెడ జనన మరణాత్మక కాలమధ్యము కూడ నిక్క-
ముగా గరుణరసభూయిష్ట మేల కాకుండును-నాయథార్థ రామా
యణమునందు మతెవ్వరైన వ్దప్పెన్న దరముకాని తీరున సహజ
సంగీతసాహిత్య ప్రతిభావిశేషముతో బ్రాచీనకవి మతానుసార
ముగా గ్రంథరచనము న్గావింప గల్గినాడ ననుకొను నాదురహం
కారదోషము న్నా యిలవేల్పు జగముకన్న మన్నించుగాక-

శ్రీరామాయణము నందలి ప్రక్షిప్తములు

దైవము మనుష్యులచేత నతిక్రమింప శక్యముకాదు. మీచేత
నైనకొల దిన్నాకు మీ రుపచరించినారు, కాని లక్ష్మణుడు గత
జీవుడైనవాడు కనుక నీతతోగాని, యుద్ధముతోగాని మఱి నాకవ
సరములేదు. మీరు మీయిచ్చానుసారముగా బొండు. వానర
పుంగవులారా యిక్కడనే నేను దేహము నివడిచెద నిక బ్రతుకు
నొల్లను. దుష్కృతకర్ముడ ననార్యుడ న్నే నిస్సీ విభీషణుని రాజు
గ్గావించెదనను నామిథ్యాప్రలాపనమున నద్దహింప గలదని యమోఘ
సంకల్పుడు దృఢవ్రతుడు ధైర్యమందరుడు సర్వజ్ఞుడు నగు రాముడు

దీనాలాపములాడునా- అయోనిజ తపస్విని యార్యయునగు సీత
 ధర్మమూర్తి యా రామునకు దక్క నితరున కెట్లయిన జిక్కునా-
 పరమభాగవతోత్తముడు బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుడు, జీవన్ముక్తుడునగు
 విభీషణుండు పామరుని వలె గూటయుద్ధమున నింద్రజిత్తుచేత జీకటిచే
 నాదిత్యుల వలె రామలక్ష్మణులు నిహతులైరి-మఱి నాకు రాజ్య
 మెట్లు దొరకు నని వగచునా - ఇంద్రజిత్తు సీతను వధించెనని
 సర్వజ్ఞుడగు హనుమ రామునితో చెప్పనా- అయోనిజకు మృతి
 లేదని తెలిసియు సాక్షాన్నారాయణావతార మూర్తియగు రాముడు
 దుఃఖించునా- పరమభాగవతోత్తముడు విభీషణుడు నవవిధభక్తి
 మార్గములచే బరమపురుషు నారాధించుటతప్ప నింద్రజిత్తు న్రావణు
 స్సూడ నశింపజేయుటకై రణరంగమున గదతో వారియిరువుర రధ్య
 ముల న్నడగూల్చునా- ఇంద్రజిద్వధానంతరమున రావణుడు తజ్జంప
 వచ్చుచున్నాడని తెలిసికొని హనుమని యుపదేశము విని యతని
 మూపెక్కి రామునియొద్ద కేల పోనైతి నని అయోనిజయగు సీత
 నొచ్చుకొనునా- లక్ష్మణుడు పునర్జీవితుడై యుద్ధవిముఖుడై రాము
 డున్నట్లు తెలిసికొని రామునితో నీ ప్రతిజ్ఞ న్నాను కొనుట నీకు
 దగదని యీసడించి పల్కినా డనుట యుచితమా = అంతర్గత
 క్రోధాగ్ని వైకి ప్రజ్వలించజేసి సర్వజ్ఞుడు ధర్మమూర్తియు నైన
 రాము డయోనిజ యగు వైదేహిపాతివ్రత్యము న్నంకించి యున్న
 త్తుని వలె విభీషణునితో గాని సుగ్రీవునితో గాని లక్ష్మణునితో
 గాని భరతునితో గాని పొందు నల్పు మిక రావణునిచే జెఱుప
 బడిన నీవు నాకు బనికెరావని కారులాడునా, యగ్నిసంపూత యగు
 సీతతో లోకప్రవాదము మాన్పుట కీయెత్తు పన్నినాడ నని సత్యసంధు
 డగు రాముడు కపటనాటకము ప్రదర్శించునా - రావణ వధా
 నంతరమున సీతకు రామవిజయ మెఱిగింపనేగిన హనుమడు సీతన్గాచు
 రాక్షసస్త్రీల న్నాభకృతుని వలె జంప నుంకించునా - రాముడు

సీత స్నేహితుడైనపుడు ద్వాదశవర్షవయస్కుడనియు నూనహడశ
 వర్షవయస్కుడనియు నుని తబ్బిబ్బాడునా - సీత లక్ష్మణునితో
 రాముడు నశింపగా నన్దవయ గోరితివా యని నిష్ఠురములాడునా -
 లక్ష్మణుడు సాధ్వీమతల్లి యగు సీతను విముక్తధర్మ, చపల, తీక్షణ
 భేదకర యని సంబోధించునా, నన్మంకించుచున్నావు కనుక దుష్టురా
 లవు నశించుమని శపించునా, జటావల్కలధారియై పదునాలుగేండ్ల
 వనవాస మొనరించునపుడు మాంసము ద్విసనని ప్రతిన పూనిస
 రామునిచే మాంసభోజనము చేయించునా లక్ష్మణు న్దవగూడ నని
 దుర్మాంగముగా సీత కడుపు బాదుకొను చేడ్చునా - రావణునిచేత
 సీతగుప్తవయన వర్ణనము చేయించునా - లక్ష్మణుడు విభ్రాంతుడై
 పామరునివలె భరతశత్రుఘ్నుల గైకేయి స్థూడ సపరివారముగా
 వధించెదనని రామునితో బల్కునా - విరాధుడు సీత స్తోడపై
 గూర్చుండబెట్టుకొన్నాడని రాముడు వగచుచు లక్ష్మణునితో
 బల్కునా - రామలక్ష్మణులు విరాధునిచే గొంపోబడుటచూచిసీత
 యేడ్వఁ దొడఁగునా - త్రిదశు లిరువదై దేండ్లవయసు గలవారని నిర్దే
 శించునా - శూర్పణఖతో రాముడు పరిహాసోక్తులు ఛలోక్తులుంబల్కు
 నా - విశాలాక్షి మొఱపులాగున బ్రకాశింపుచున్నావని యెకసక్కె
 మొనరించునా - లక్ష్మణుడు శూర్పణఖ స్పృహసింపునా - చుప్పనాకను
 విరూప స్థావింపుమని రాముడు లక్ష్మణున కాజ్ఞ యిడునా - వరిష్ఠు
 డగు హనుమంతుడు రావణు న్గొగిలించుకొని నిదురించుచున్న మం
 దోదరించి జూచి సీత యని భ్రమించునా - హనుమంతుడు సీత స్తోడ
 జాలనైతి నను దిగులున నాత్మహత్య చేసికొన నెంచునా - సర్వజ్ఞుడగు
 హనుమంతుడు తా గాల్చినలంకలో సీత కూడ దహింపబడెనని
 యనుకొనునా - తనవలెభార్య నెడసిబ్రహ్మచర్యవ్రతనిష్ఠుడైనలక్ష్మణు
 నితో దృఢవ్రతుడగు రాముడు సీతనిసూధావయవవర్ణనముసల్పుచు
 గామోద్దీపకముగా దనమస్మధోన్మాదమును వెల్లడించునా - వినాధను

వివశ, ననీశను గనుక బలాత్కారముగా రావణగాత్రస్పర్శమునాకు
 గలిగె నని రామునితో లోకమాతయగు సీత యనునా రావణుడు
 రాముని శిరము నఱికి తెచ్చితిన్నాడు మన నమ్మాయ శిరస్సు
 న్నొంచి ప్రాకృత స్త్రీవలె నయోనిజయగు సీత విలపించునా రాక్షసుల
 జ్ఞంపుటకు సాహాయ్యమును లంకాసధర్వణముజ్జేయుటకు బ్రాణమున్న
 వఱకు బ్రయత్నించెదనని రామునితో విష్ణుభాగవతు డగువిభీషణుడు
 పల్కిరావణుపై న్యము న్నులుమాడునా-మాటటిరుదుడగుహనుమం
 తుడు రాక్షసాధముడగు రావణప్రాభవమున కద్భుతవడునాసత్యపరా
 క్రముడగు రాముడు నటునివలె వేషమువేసి తా నపరాజతుడు పరా
 భవమెఱు గనివా డయ్యు నింద్రజిత్తుని శంపాతమున కీతగాత్తుడై
 నేలకొరగి ప్రాణమాత్రావశిష్టు డై నట్లుండునా- శిరతల్పగతులై న
 రామలక్ష్మణుల న్రావణునిమాట నమ్ముకొని విమానమెక్కి రణరంగ
 మునకువచ్చి పరికించి వై దేహి యేడ్చియేడ్చి తిరిగి లంకకు మళ్లునా-
 మునికాంతయగు నహల్య యింద్రునితో వ్యభిచరించి యీ సంగతి
 వెల్లడింపకుమాయని యింద్రుని బతిమాలుకొనునా-సత్యపరాక్రముం
 డగు రాముడు పొంచుండి వారికిదొంగదెబ్బ కొట్టునా- శివాభాగవ
 తోత్తముడు బ్రహ్మణ్యు డగు రావణు డయోనిజయగు వై దేహి
 స్వామ్యధర్మమున గవయ నెంచునా—

ఇంతకును నీరు పల్ల మెఱుగును, నిజము దేవు డెఱుగును-
 వేదములందు మంత్రమేదో బ్రాహ్మణ మేదియో నిర్దేశింప వీలుపడ
 నట్లు శ్రుతిస్మృతిపూరాణేతి హాసరామాయణాది శాస్త్రములందు
 మునిప్రోక్తము లెవ్వయో ప్రక్షిప్తము లెవ్వయో మాదృశాలజ్ఞులు
 నిరూపింప దగునా.

అజ్ఞా డాదిభట్ట నారాయణదాసుడు

శ్రీ

యఃథార్ రామాయణము

శ్రీ రామ జననము

—000—

శ్లో॥ ఉన్నిషత్కదలీపతః ధవళంగా మృగేశ్వరా!

చాంపేయనాసికాసుభాగ్ః ప్రియా మే కృతినాయకా!

క. పావనము రామచరితము

కేవలమున్ బుణ్యకాంత ♦ కృతినాయకయున్

శ్రీవిష్ణుభాగవతులు స

భావర్తులు నాకవిత్వ ♦ భాగ్యముపండెన్.

భైరవీరాగము—ఖండజాత్యేక తాళము.

ప॥ ఆనంద మానంద । మాలించినన్ బాల ।

అ॥ జానకీరాఘవుల । సచ్చరిత్రముచాల ॥ ఆ ॥

౧ రాజన్యవరుడు దశ । రఘుడయోధ్యకుఁడెడు ।

సౌజన్యనిధివాని । సరియింద్రుఁడున్దా ॥ హా॥

౨. ఆమహారాజునకు మువ్వు ♦ రాండ్రుకాని

యొక తె యందైన సంతాన ♦ మొదవకుండె

నెట్టివారలకై న నే ♦ దేనికొఱతె

తెప్పకుండకతీరచి ♦ ధరణిలోన

మంజరి—చతుర స్రగతి—నాదనామక్రియ

౧ దశరథుడొకనాడు వేటకై । తటలినట్టడవిలోన ।

నిశీధమునమృగమనుకొని యొక్కము । నిస్సూల్యచనశరాన ।

౨ ఓతండ్రిచచ్చితినను మొరవిని । యుల్కి జేడున్బితాన ।

నాతపసిచెంతకేగి నొచ్చుకాన । నతడనియెగనికరాన ॥

తరువోజ

దప్పిగొంటిమి నీరు ♦ ద్రావంగ దెమ్ము

తనయుడాయనిముది ♦ తలిదండ్రులనగ

జప్పనీర్మంచు ♦ సడిచేయునన్ను

శ్వాపదంబనుకొని ♦ చావగొట్టితివు

ఇప్పొల్కిపొరపాటు ♦ లిమ్మాడ్కిచావు

లిటుకలెడున్దుర ♦ దృష్టవంతులకు

దప్పకయివార్త ♦ దాచినన్లన్న

తాపసులకువేగ ♦ దగదీర్చిపోమ్ము

క అనియిల్లిన తపసింగను

గొనియాతడు చెప్పినట్లు ♦ గొబ్బునజనియా

జనపతి నీర్ద్రావుడనన్

మునిదంపతులనిరిమాట ♦ పోల్చియతనికిన్.

ఖరహరప్రియ—చతురశ్రజాతి రూపకము

ప॥ ఎవడవురా మాకొమరుం । జేడి నీర్ద్రావుమనెద

॥వె॥

అ॥ మివులన్ జాగయ్య వాడెట । మెలగు నీవురాగతమే

॥మె॥

౧ గొబ్బుననీర్ద్రెచ్చెదనని । కొడుకేల తడసెనో

యబ్బయేమయ్య దనయు । డాసంగతి ముందుచెప్పు

॥మె॥

మ. అనుచుం బల్కెడు మానదంపతులతో ♦ నారాజు నిట్టూర్పువు

చ్చినుడుల్ దొడ్డిలుచుండ వారిమనుగున్ ♦ చేదోయిగీలించి త

ప్పును మన్నింపుడు నేనభాగ్యుడజుమీ • పుత్రున్ మృగభ్రాంతి
నే । మనెదన్ శబ్దవిభేదిబాణమున నా • హానాకునోరాడదో
ఘనులారాయన నావధూవరుల శో • కంబందిరిల్లెంతయున్.

శుభపంథవరాళి—త్ర్యశజాత్యేకతాళము

ప॥ ఏమందుమయ్యో యెట్లుందుమయ్యో, యెందేగినావోకొడుకా,
హ॥ యే॥

అ॥ మామూలధనమా, మఱినిన్నుగనమా, మాకేమిదారోకొడుకా,
హ॥ యే॥

౧ వీనియిల్లుల వెంబరమాల, విధినిన్నే వెదకెనా కొడుకా, హ॥ యే॥
వీనులజాల బెకలింపగోల, వెత జెందినావో కొడుకా, హ॥ యే॥

సీ. ఎట్లుంటివమ్మ నీ • కేమి కావలెనయ్య
యనియింక మమ్మెవ్వ • రడుగువారు

ముసలిముద్దలము మ • మ్ముందానమాడించి

బువ్వదిన్నించు వా • రెవ్వరింక

వానకెండకు గొడ్లు • వలె మమ్ములోబడ

నీక కాపాడువా • రెవ్వరింక

వేదవేదాంగము • ల్వినిచి మావీనుల

కింపుఁగావించువా • రెవ్వరింక

వీఁడురానేల నిటవీని • వేటగుల

నెఱుఁగలేమైతి మింతలో • నిటులగునని

యేమిసేయుదుమింక మా • కేదిదారి

యకటవిధిచేత నెవరై న • నడ్డదరమె.

గీ. బ్రతుక లేమోరి మేమిక • బ్రహ్మహుండ

మాయటులనీవు గూడబు • త్రాయటంచు

విడువు ప్రాణంబులంచు దా ♦ వృద్ధులుతమ
యోగమహిమన్దొంగిరి ♦ యొడఁజూలపుడు,

మంజరి—కాఫీ—చతురస్రగతి

- ౧ పుడమిజేడు సచ్చందమరణమునఁ | బోవుమనిదంసతులకుఁ |
గడునద్భుతన్వారిశాపమునఁ | గల్గుతనదు కొడుకులకు ॥
- ౨ మోసముంబొంది తనకారణమునఁ | బొలిసినట్టి యాల్మగలన్ |
భేదిల్లుచు వారసులతో స | గ్గినుంచి మించినవగలన్ ॥
- ౩ సంతానములేక చింతగుందు ద | శరధుచే నతని గురుఁడు |
సంతముతోడన్ బుత్రకామేష్టి | వశిష్టముని ప్రవరుఁడు ॥
- ౪ సలింపనుండు సంతదేవతా | పసమితిరావణాసురుని |
చలమునైసలేక చనిరి చప్పున | శరణు పొంద శ్రీధరుని ॥

సీ. క్షీరవార్షిధిమధ్య ♦ శేషశయ్యన్నిద్రు

రస్పడేలేచిన ♦ యబ్బనన్లు

నంకంబునం జేర్చి ♦ యబ్బనిషణ్ణయా

రమపట్టుపాద స ♦ ద్గములవిభుని

శ్రీవత్సలాంఛను ♦ శ్రీవిలాసాదర్శ

కొస్తుభశోభితా ♦ ఖండవక్షు

నఖిలదివ్యాభర ♦ ణాంచితహస్త శా

ఖోపేత పారిజా ♦ తోపమాను

కనిరి బాలాతపనిభాంశు ♦ కము ప్రబుద్ధ

సరసిజాక్షము చంద్రికా ♦ దరహాసితము

నవ్యప్రారంభసుఖదర్శ ♦ నంబునైన

శారదదినంబువలెనున్న ♦ నారసింహు

సీ. ఆసురీగండలే ♦ ఖాంచితమదరాగ

ములమాపి చేతనో ♦ జ్వలములగుచు

జయశబ్దముల్వల్క • శస్త్రము ల్లలవీరు+
 ముక్తశేషవిరోధ • మున నెసంగి
 వజ్రసణాంకుడై • ప్రాంజలియైయడ
 కువజూపు గరుడుచే • గొల్వబడున
 రాయణు+సౌఖశా • యనికులైనట్టి భృ
 గ్వాదులన్యోగ ని • ద్రావసాన
 విశదములుపావనంబులౌ • వీక్షణములఁ
 గరుణఁజూచెడి స్వామిని • సురలు+సురవి
 మతవినాశు+స్తుత్యుని+నవా • జ్ఞనసగోచ
 రుని+బ్రణతులౌ చొనర్చిరి • వినుతినిట్లు.

కేదారశాశ—ఖండజాత్యేక తాళము

ప॥ మ్రొక్కెదము విశ్వజననస్థితి వినాశముల : ముమ్మారులన్దొల్చి
 చేయునీకున్మేము ॥మొ॥

౧ వాననీర్పలుచవులమట్టిఁ బట్టికననటు । పరగెద విక్రియుడవ ।
 వస్థల గుణములఁగొని ॥మొ॥

౨ అమేయమితలోక । యనర్థి ప్రార్థనావహాయజితజిహ్వా సమత్యంత ।
 వ్యక్త్యైవ్యక్తయోని ॥మొ॥

సీ. హృదయస్థితౌడవయ్యు • నీవదాసన్నుడ
 వౌదు+వకాముండ • వయ్యుడపసి
 వగుదు+దయాళుండ • వై యనఘస్పృహ
 డౌదు+పురాణుండ • వయ్యనజరు
 డవుదు+సర్వజ్ఞుడ • వయ్య నవిజ్ఞాతు
 డై సర్వయోనివై • యాత్మభువుడ
 వౌదు+సర్వప్రభు డయ్యుననీశుడ
 వౌదు+నీవొక్కడ • వయ్యు సర్వ

రూపభాక్కువు+సప్తసా ♦ మోసగీత
 సప్తవార్ధిజలేశయ+ ♦ సప్తవాయు
 సఖముఖా+సప్తలోకై క ♦ సంశ్రయిండు
 భక్తమందార భవదూర ♦ పరమపురుష.

వసంత—త్ర్యసజాతితిపుట

స॥ చతుర్ముఖుడవై న నిన్నుండి । చతుర్వర్గఫలజ్ఞానమున్ ।
 అ॥ జతుర్మ్యగకాలావస్థలున్ । జతుర్వర్ణమయలోకమగును ॥జ
 ౧ హృదయాశ్రయునినునభ్యాసనిగృహీత మానసమునయోగులు ।
 వెదకుచుండ్రు జ్యోతిర్మయునిన్ । విముక్తికొఱకు సంతతంబు ॥చ
 ౨ నీవుజన్మమెత్తియునజుడవు । నిరీహుడవయ్యుహతదరిపుండవు ।
 దేవయెవఁడెఱుగునీతత్వము ॥ తెలిసియుందువునిదురించియున్ ॥జ

సీ. శబ్దాదివిషయము ♦ ల్పవిచూచుటకుదుస్త
 రంబగు తపమొన ♦ ర్పంగ+బ్రజలఁ
 బాలించుటకునీవు ♦ పర్యాపుడౌదు+వౌ
 దాసీన్యముమెయి వ ♦ ర్తనముసల్పఁ
 బెక్కుగనాగమ ♦ భిన్నములై సిద్ధి
 హేతువులాత్తోవ ♦ లెల్లఁజేరు
 సంభోదిజాహ్నవీ ♦ యశాఘములట్లు ని
 న్నే+త్వదావిష్టసు ♦ హృదయములుమాటి

వీతరాగులు త్వత్సమ ♦ ర్పితసమస్త
 కర్మలావారలకు నెల్ల ♦ గతివినీవె
 యెల్లపుడునభూయస్సంన్ని ♦ వృత్తికొఱకు
 భక్తమందార భవదూర ♦ పరమపురుష.

ప॥ అలరునీమహ్యది మహిమయ । సరిచ్చేద్య, మగుచుబ్రత్యక్షమ
య్యునోదేవ ॥య॥

అ॥ బళిరయ్యయాప్తవా గనుమానములచేతఁ । బరఁగసాధ్యుడవు
నిష్ఠూర్చి యేమనవలయు ॥న॥

౧ నినుస్మరించినమాత్ర । పరుఁబవిత్రు నొనరుతు । నివేదిత ఫల
ములు తక్కువృత్తులునీయెడ ॥న॥

నీ. వాగ్ధిరత్నముల ♦ వలె వివస్వంతుని
యంశువులటుదవ్వు ♦ తైన నీదు
చరితంబులందువు ♦ సగుస్తుతులకు, మఱి
యనవాప్తమాప్తవ్య ♦ మనునదెడయ
నీకుసుంతయు లేదు ♦ లోకసంరక్షయే
కతనమగునీజన్మ ♦ కర్మములకు
నీదగుమహిమము ♦ స్థిర్తిఁచివాక్కున
సంహృతమాట య ♦ శక్తిచేత

నై నఁగాని శ్రమంబునఁ ♦ గానియగును
నీదుగుణములమేరచేఁ ♦ గాదుసుమ్ము
భక్తమందారసంశ్రిత ♦ భయవిదూర
పద్మనాభదయానిధి ♦ పరమపురుష.

కాఫీ—మంజరి...చతురశ్రగతి

౧ అనియిటుప్రసన్నుఁజేసరథోక్షజు । నాసురలు కొంతదరికిఁ
గననయ్యదిభూతార్థద్యాహృతి । గానిస్తుతికాదుహరికి॥
౨ కుశలప్రశ్నవ్యంజితప్రీతున । కుఁదెలిపిరతనికివారు ।
నితదముగ నై రృతాభ్యప్రలయో । ద్వేలనగుభయముతీరు॥

3 పిదప వేలాసమాసన్న శైల । బిలానునాదిరవమున ।
సదిలుడువరిభూతార్థవధ్వనుడు । భగవానుడనెరయమున ॥

౪ భారతిపురాణకవియగునాతని । వర్ణస్థానేరితయై
తారాజిలెజరితార్థయేయగుచు । డల్ ఊణంబెసంస్కృతయై

గీ. సదమునుం డియయ్యది యూర్ధ్వః ♦ వర్తినియగు
జాహ్నువివలెనిర్యాత శే ♦ షరాయి+విభుని
యీస్యపం కేరుహోద్ధత ♦ యై+వడపడి
శోభిలెన్లడుసదశన ♦ జ్యోత్స్నయగుచు

కన్నడా—తిపుట

ప॥ తద్వయభావపరాక్రమంబులు దనుజాకాంతములయ్యె దెలిసె ।

అ॥ బొదవఁబడునటుతమస్సున జే । పులప్రథమమధ్యమిగుణంబులు॥త్వ॥

౧ వానిచేభువనత్రయంబున్ । బదంలడిదప్యమానమగుట ।

నేనెఱుంగుదున కామోపహా । తై నస్సుననాధుహృదయమటు ॥త్వ॥

౨ ఇంద్రుఁచేసభ్యర్థుఁడఁగా । నేకకార్యత్వమునఁగార్యము ।

లందుఁ+దనంతట నేవాయు+వగ్నికి సారధ్యముపొందఁడ ॥త్వ॥

సీ. ఆరక్కసుని దేత ♦ స్వాసిధాలాపరి

హృతదశమశిరస్సు ♦ నిచ్చకొలఁది

స్థాపితంబయ్యె వ ♦ స్మపక్రయినకు ల

భ్యాంశమువలె+రిపుఁ ♦ డై నయద్దు

రాత్మునత్యాహాథ ♦ మష్టయోనివ రాతి

సత్తమూలందున ♦ వైసబడఁగ

పలపెనాచేతఁజి ♦ ల్వలదిచందనముచే

రీతిఁ+దపస్సుచేఁ ♦ బ్రీతుఁడైన

ధాతనుందొల్లి యాచించె ♦ దద్దయును వ
రంబుమ ద్దులనాస్థాప ♦ రాజ్ఞుకుడయి
దై వసంస్పృష్టి నుండియా ♦ దానవుండు
తవిలి తనకెప్పుడునవధ్య ♦ తావిభవము

పూర్వకశ్యాణి—చతురస్రజాతిరూపకము

ప॥ ప్రతినసేతు నేను దాశ । రథినై సల్పెదను రణ ।

అ॥ క్షీతికిబలిక్షమముగద । చ్చిరఃకమలచయమమ్ముల

బ॥

౧ త్వరయజ్వలచేవిధివ । త్కల్పితమైనమాయావ్య ।

సురానాలీఢభాగము । తిరిగి మీరు గ్రహించెదరు

బ॥

౨ అంబుదావరణతత్పరు । లై సుకృతులు వై మానికు ।

లంబరతలంబునం బుష్ప । కాలోకక్షోభం గొనరు

ప్ర॥

౩ శాసనియంత్రితపౌల । స్త్యబలాత్కారక చగ్రహా ।

ప్రాసితజటాబంధముల । స్వర్బంధులకు విప్పెదరు

ప్ర॥

గీ. రావణావగ్రహక్లాంత ♦ దేవసస్య

మెంతయుం దిగ్గితలయెత్తి ♦ యేపుమీఱ

నిట్టులింపుగ వాక్సుధా ♦ వృష్టిగురిసి

యయ్యెనంతర్హితంబు కృ ♦ ష్టాంబుదంబు.

మ. సుర కార్యోద్యతులంతస్వాంశమలవి ♦ ఘ్నన్ గాలిసూనంబులన్ ।

దరువుల్వోలి + మహేంద్రముఖ్యదివిజు ♦ ల్తార్వెంబడినోబ్బయి + రా ।

నరపాలుండు వసిష్ఠుతో గరములన్ ♦ ఫాలంబుననోడ్చి ప ।

త్కారముగ్రామణి సంశయించుచు సుతా ♦ శ్లేషోత్సవోత్సహియై,

నీలాంబరి—చతురశ్రగతి

ప॥ కాలముమల్చిన యాలుమగ లేము । కలిగెదరెటుమాను । సుతు

లిపుడు

కా॥

అ॥ ఏలయ్యాపిచ్చి యాసలో గురుడ । ఋతువిరుద్ధమగు ఫలమెటు
లబ్బెడు కా॥

౧ పండుగాని బీజక్షేత్రంబులు । బాగుగజతపడిన । బంట ।
మండువేసవిన్ । మంచుగురియు తెలు । మానివర్య నాకోర్కె
దీరునా కా॥

సీ. ఎండమావులనీటి ♦ నుండి యెట్లు జల్వ
తెమ్మెరయే తెంచి ♦ తీర్చుడప్పి
కుందేలెదిరి తన ♦ కొనవాడి కొమ్ముల
గుచ్చిపులిన్నేల ♦ గూల్చుటెట్లు
పుట్టుగొడాలి తొ ♦ మ్ములు చేపునకువచ్చి
పసిబిడ్డయా లిం ♦ బాపుటెట్లు
మఱివిత్తున్నాట ♦ మఱిదాని వలన నె
ప్పుడయిన మామిడి ♦ మొలచుటెట్లు
గాడినిప్పునదామర ♦ కలుగుటెట్లు
లెండమావుండుటెట్లు ♦ లెద్దీనుటెట్లు
ముసలివారికిబిల్లులు ♦ పుట్టుటెట్లు
లాలుమాతైన సాజంబు ♦ మాలుటెట్లు

గీ. వేదశాస్త్రంబులమతంబు ♦ విశ్వసించి
మఱియు మీవంటిపెద్దల ♦ మాటనమ్మి
పుత్రకామేష్టి సల్పగ ♦ బూనుకొంటి
నైన శంకింతు ననుజేని ♦ కనె గురుండు.

మోహన—ఖండగతి

స॥ సంశయాత్మకవిన్ ♦ శ్యతియనెడు నుడినిజము । సందియంబును
రాజా । నీనమ్మిక చెడగొట్టుకొనకు స॥

అ॥ వంశాభివృద్ధి దే । వతాప్రసాదముననౌ । వాస్తవంబుగ స్వభా ।
వము మాఱునొక వేళ ॥సం॥

౧ కలలోన నీవు దుః । ఖముపొంది మేలుకొని ।
కంటిసీద్దుడుచుకొన వా । కలకలనగి వట్టి భ్రమయనుచు॥గంటి॥
తలఁపుమీ ప్రకృతికొక । స్థైర్యంబు లేదనుచు । దైవవశమునమా
ఱు । దలకల్లు దీనికిన్ ॥సం॥

సీ. త్రిగుణాత్మకమగు బ్ర ♦ కృతి సుఖ ప్రిస్వస్న
జాగ్రదవస్థ ♦ జరుగుచుండు
మనసె స్వభావంబు ♦ మఱియెద్దియేమాయ
యద్దాని కాత్మ ని ♦ యామరంబు
విధివశంబున నది ♦ వింతరూపు మాఱు
మిన్నునగాలిచే ♦ మేఘమట్టు
జగమిదికాదు వా ప్రవము కలంబోలి
చిత్తభ్రమమున నీ ♦ చిన్నెలొదవు
ఆత్మనందువిశ్వ ♦ మధ్యస్తమఖిలంబు
నింగిఁదోచునట్లు ♦ రంగువలెను
విద్యయబ్బవరకు ♦ వినుచిదాభాసుఁడౌ
జీవుఁడుభవమండు ♦ జిక్కుపడును.

చ. నిగమమపౌరుషేయమది ♦ నిశ్వసితంబగునాత్మకద్దిప
ల్కుగరిమనమ్మి న్నడిచి ♦ గొబ్బిన దీర్ఘఖుణత్రయంబు పొం
దుగగృహియకాచుసాధనచ ♦ తుష్టయసంపదఁదాల్చిపిమ్మట
న్నిగిలెడు దానె బ్రహ్మమయి ♦ నేరుపునల్లుద్విజన్ముఁడెంతయున్.
గీ. పరఁగుముఖ్యప్రమాణ మా ♦ ప్రవచనంబె
యీపునమ్ముమాప లేక మ ♦ ధీతసకల

వేదవేదాంగులము కాల ♦ వేత్తలమును
నీకు గురువుల మింక సం ♦ దేహపడకు.

తోడి—ఆదితాళము

ప॥ వినుమా నీ వెంతయున్ ధన్యుడవు । వివరించెద నీకొక్క రహ
స్యము ॥వి॥

అ॥ వనజాక్షునిఁ దొల్లినొక భవమునన్ । బ్రార్థించితివినీకుఁ గొడు
కగుటకు ॥వి॥

౧ ఈపుట్టువునందు నీదుకోరిక । యీదేలుటకుఁగారణంబుగల్గె ।
శ్రీపతిసీకొమారుడై రావణు । శరములందునిమికాపాడుజగము॥వి॥

చ. సనకసనందులన్ దపసి ♦ చందురులొక్క పుడజ్జనాభునిన్
గనుఁగొనఁగోరియోగగతిఁ ♦ గ్రక్కనఁదామువిమలమందిరం
బునకు జనంగలోపలికిఁ ♦ బోవలదిందిరఁగూడి వెన్నుడుం
డెననుచుఁదమ్ముద్వారికులు ♦ నెట్టఁగనిట్టని రమ్ము నీశ్వరుల్.

అథాణా—రూపకము

ప॥ ఔరా జయవిజయులారా । యడ్డెడరామమ్మేమీ ॥కా॥

అ॥ నారాయణదాసులయ్యు । జ్ఞాన మొకేతయులే ॥కా॥

౧ కట్టడితనమునమీరలు । కన్నుగానకిట్టులమము ।
నెట్టెదరా మాతీరు గ । ణింపక సంపదంధులయి ॥యా॥

గీ. విశ్వయాపుడైన ♦ విష్ణునకున్ జాట
యెట్లధోక్షజుండు ♦ నెనయుమాయ
కన్నుగానకిట్లు ♦ గదిమెదరామమ్ము
ములు చలార రాక్ష ♦ సులయిపొండు.

క. అప్పుడుహరి చప్పునఁజని
యప్పురమమునులనుపై పు. ♦ డని తనయాజ్ఞన్

ముప్పనఁబడు ♦ జయవిజయుల

నిప్పగిఁదిన్మందలించె ♦ ఋషాలలరారన్.

మలయమారుతము—ఖండగతి

ప॥ ఎంతపనిచేసినా । రీఋషాలన స్థితిర । యీరుజయవిజయులారా ।

సుంతయు యుక్తాయుక్తమూహింప ॥ కెం॥

అ॥ అంతిపురమునకెవరి । నై నరానీకుఁడీ । యనగ దదృశ్యనే ।

యవలఁద్రోసినయట్టు ॥ లెం॥

౧ అయిదేన్ద్రబాలురు ది । గంబరులు జ్ఞానఘను । లాప్తకాములీ

మునులు ॥ నిఖిలభువనవందితు ॥ లెం॥

దయమాలివీరలన్ । ద్వారమవలికి నెట్టి । తగునట్లు కుడిచితిరి ।

తప్ప దర మేవిధి. ॥ నెం॥

మంజరి—కాఫీ

౧ అప్పుడుసనక సనందులునారా । యణుశుతులనభినుతించి ।

చప్పునందమబాదంబులపైఁబడు । జయవిజయులఁగరుణించి ।

౨ ఏడుజన్మములవిష్ణుమిత్రులై । యీరువచ్చెరయిటకు ।

మూఁడుపుట్టుపులహరికరులై యీ పురినుందురకడపటకు ।

౩ కోరుకొండనఁగహరిద్వారపాల । కులుశీఘ్రమెరానెంచి ।

వై రమెమేలిటవత్తుమేని శా । పంబుబితానఁదరించి ।

౪ అనఁగనట్టులొననచునమ్మునులు । హరియాజ్ఞ నందిచనిరి ।

కనక కశిపుకనకాక్షరాక్షసా - ఖ్యలజయవిజయులుగొనిరి ॥

ద్విపద. ఉర్విఁజాపగజట్టు । చున్నస్వర్ణాక్షు

గర్వమూఁడ్చెహరి సూ । కరరూపమంది ।

తనభక్తుడైన నయా । త్మజనొంచుచున్న ।

కనకకశిపు జంకె । గంజనాభుండు ।

మనుజసింహంబయి, | మఱియిపునీకుఁ |

దనయుడైఁరావణు | దర్పంబుమాన్చు |

దై వశక్తికినసా | ధ్యంబెందుఁగలుగు |

నోనసుధేశనీ | వుడుగుససదేహ |

మనఁగవశిష్ఠుతో | న నెదశరథుండు |

మనుజుడై మాయలో | మగ్నతఁజెంద |

నేలశ్రీహరియిది | యేర్పడఁజెప్ప |

మా లక్ష్మీయేమగు | ననవశిష్ఠుండు |

పలికెనోదశరథా | వనిపాలవినుము |

తొలినారదుడు చేసె | దుస్థరతమము ||

మంజరి—బేహగ్

౧ అత్తపమునకున్వడకియింద్రుఁడును | మాస్త్రినిసహాయమిచ్చి |

పుత్తెంచెనంభన్నారదునిన్ | మోహపెట్టుమని మెచ్చి |

౨ యివురువిలుకాఁడురంభయుయత్నము | లెన్నో చేసిరికాని |

యవురసుంతయైనఁజలింపడయ్యె | నత్తపసిద్ధైర్యమూని |

౩ కడకునిరాశఁజెందిరంభయునుం | గాముండుతమనేరంబు ||

గడింపకనినారదువేగించనిరి | కడువడిఁదమశోకంబు |

౪ నారదు డున్దన కామవిజయమున్ | బ్రహ్మశివులకున్జెప్పి |

నారాయణుతోఁగూడన నెనహం | కారంబున మతిదప్పి ||

గీ. అపుడునారదు దుర్గర్వ | మడఁపదలఁచి

సూటిగఁగపటనాటక | సూత్రధారుఁ

డనియె “నారదశంభుని | కన్నధైర్య

శాలివీవని” పొంగియా | సంయమించనె.

ఉ. నారదు డేగుచొప్పునఁగ | నంబడెనొక్కపురంబు విష్ణుమా

యారచితంబు, దానివిభుఁ | డాసమయంబుననాత్మకన్యకా

చారుతరస్వయంవరము • చాటంగ వచ్చినరాజలోకమిం
 పారంగజూచుచాన్యపతి • నారయ నమ్మునికోటకేగినన్,
 ౧. ఏగుదెంచిన మునికాశ్య • కెరంగినృపతి
 యాసనఁబిచ్చి తనకన్య • నటకుఁదెచ్చి
 యీపెపతి యెవ్వఁ డగునన • ఋషియునామె
 సొగసుఁ దనలోన నిట్టులఁ • బొగడఁజొచ్చె.

యమునాక శ్యాణి—త్ర్యంశ్ర

ప॥ కొమ్మా, గాకిద్దిమేలిబంగారు । బొమ్మా, యశారాయాముద్దు ।
 గుమ్మా, సొగసువర్ణింపనాత । రమ్మా, హ॥కొ॥
 ౧ చూపా, పువ్విలుకానిక్రొవ్వాడి । తూపా, తమిఁద్రుల్లెడుబేడిస
 చేప, దీనిఁజూచి శక్యమ్మ ధైర్య । మాఁప, హ॥ కొ॥
 ౨ కురులా, మానిమాననంబులకై న । నురులా, తమ్మిముసురుకొ
 న్న భ్రమరులా, కారావేల్పులైనఁ గిం । కరులా హ॥ కొ॥
 నీ మానికెయదము • న్నటపించుకుండని
 చెక్కిల్పిపైఁ జిటు • నొక్కుసొగసు
 ముదురుకెంపులజతం • బొదవుము తైములటు
 పెదవులంబల్చాలు • కదియువీవి
 మరిపోల్కితోఁచద • ద్దిరదిద్దినట్లున్న
 యాసొగము క్కొర • యాకనుబొమ
 లహహ+యానుదురు+బ • శాకొప్పు+సేబాసు
 మెడ+బుజములు+చను • మెట్టదోయి
 నడుమ+పిఱుఁదులు+తోడ+పిక్క+ • లడు గిదేమి
 వింత+చూచినకొలఁది,ద • నివమదిపొంద
 దీపెరూపునఁజెక్కెనా • చూపిఁకొల్లః
 బాడు,దబమును గిబముని • ప్పడఁతిదప్ప.

చ. అని తలపోసి దేవముని ♦ యంత నొకంతటఁ దెల్వితెచ్చుకొం
చనియెధరాధినాథ భవ ♦ దాత్మజ నేలెడువాఁ డెఱిఁగ్గఁ, డే
జనియెదనంచుఁ, గృష్ణునలె ♦ జక్కధనంబు వహింపఁగోరి, దా
నిని, హరివేడి తెచ్చుకొని ♦ నిల్చె స్వయంవరమం దిటుంచుచున్

ఖమాచ్ — రూపకము

స॥ నావంటిసాగసుకాఁడేడి ♦ వలవదాముద్దులాఁడి నా ॥వంటి॥
అ॥ తుంటవిల్లుఁడిదానాకు ♦ దొయ్యలినాపై బడదా ॥నావంటి॥
౧ అదిగో గన్నువై చి నాపయి ♦ హంసనడకలన్వచ్చెడు ।
ముదితనన్ను గనుకొని తన ♦ మోముదిప్పె, సిగ్గుకదా ॥నావంటి॥
౨ ఆవై పుకల నృపులగని ♦ యీవరుసకు మళ్ళెనహహ ।
యీవంక నొకడుతప్ప ♦ నేనేతుదనుంటినిహిహి ॥నావంటి॥

సీ. సాగపై న పురుషుని ♦ మగువచేరుచునుండు

బల్లంబువంక నీ ♦ ర్వాణునట్లు

కానిచో నెట్లు లి ♦ క్కల్కినాచెంతకు

వచ్చెడు నెవ్వని ♦ న్నెచ్చబోక

యేబరాసిమొగంబు ♦ నెందు కాలోకి చు

నావంటి రూపసి ♦ న్నన్నపిదప

నెక్కించుకొందు నీ ♦ యింతి నానెత్తికి

గాసంతయు న్గసి ♦ కందనీను

తనువు దాల్చినందుకు మఱి ♦ తపముచేసి

నందుకిటువంటి సుందరి ♦ నంటుకొంట

ఫలముగాని, కడున్ద్రవ్య ♦ పాటుచెంది

పనికిమాలిన మోక్షముం ♦ బడయనేల,

క. నాయందము గనినంతనె

యీయెలనాగింతవలచె ♦ నిక నే వీణన్

వాయించి నాడ నేమగు

నోయుబలాటమున, వచ్చె ♦ నుగ్గలి యదిగో

చ. అనితలపోయుచాపెదెన ♦ నమ్మునియెంతయు దేటిచూచు, మీ
సనెగయదువ్వు, చిలునగవు ♦ సారగపరెచ్చెడు, బోరవిచ్చుకొం
చునిగిడి ప్రక్కవారిగను ♦ జల్కదనంబుగ, నీలబాడు, మం
తునసకిలించు, నిల్వబడు ♦ దొట్టిలుమాటికి గూరుచుండెడున్.

మంజరి—కాఫీ—చతురశ్రగతి

౧ రాజరూపమునగట్టకడకు దను । రాచుకొనుమాటుకటికి ।

నాజవ్వనిపూదండవేయగని । యమరముని పండ్లుకొటికి ॥

౨ పొలతి చెక్కుటద్దముల దనకోతి । మొగముందాబరికించి ।

వెలవెలబడియెంతయు నదియంతయు । విష్ణుమాయగా నెంచి॥

౩ హరియుసిరియునప్ప నచ్చటమతెన । రైనలేకుంటగాంచి ।

కరకరి సిగ్గునవ్వంతయు ముప్పరి । గననిట్లనె ముదలించ ॥

సారంగ—ఖండగతి

ప॥ ఎంతచేసితివి ని । న్నేమందునో మాయి

అ॥ కాంతుతోనీవునుం । గలిసితో యమ్మాయి

॥యెం

౧ కోరినానా నాకు । గోతిమొగముంచుమని ।

నేరకేగడ్డితిని । నీమాటనమ్మితిని

॥ఎం

౨ మొగమాటమెక్కడిది । మోసకాడా నీకు!

నగుబాటుదెచ్చితివ । నలుగురిలోనాకు

॥ఎంత

నీ. ఇదిగో నీరంగె నీ ♦ హృదయమాలిన్యంబు

తేటతెల్లముసేయు ♦ దేరకాడ

అసురుల మోహిని ♦ వై మోసపుచ్చి శ్రీ

గైకొనివిసము శం ♦ కరునకిచ్చి

కన్మొఱంగిని మాయ ♦ కాడవు నీస్వార్థ

సరతయింతంతని ♦ పలుక దరమ

నీవు సృజించిన ♦ జీవులనే కడు

జాలపెట్టెదవు నీ ♦ లీలగూల

నోరుదెఱపించి యుమినెద ♦ వోరినీవు

వెన్నుడా నిక్కముగ మేక ♦ వన్నెపులివి

నిన్నుదూషింపజాల వి ♦ పున్నతిట్లు

కొనకు నమ్మించి గొంతుక ♦ కోసినావ.

క. ఈరాజ రూపమున నీ

వీరమణిన్బాసి మిగుల ♦ నిడుమల బడి బల్

కారడవి గోతినాయము

గోరి చరించెదవుగాక ♦ కోల్పడి ప్రజ్ఞన్.

గ. అనవిని వెన్నుడిట్లనియె ♦ నట్లెవహించెద నీదుశాపమో

యనఘ, వినిర్జితాసమ శ ♦ రా సురమాని, పరాకుచెందితే

మునుపువచించుబీరములు, పోయెద నీదయయుంచు మన్న వి

ష్ఠునిటులవేడె దెల్విగొను ♦ చన్మునితానను తా పమందుచున్.

భూపాల—ఖండగతి

ప॥ అపరాధి నపరాధి నో దేవ !

అ॥ కృపజూడుమానన్ను । గృష్టా దయాస్వభావ

॥అ

౧ నాకుబుద్ధింజెప్పి । నావిట్టులో తాత ।

లోకోపకారమున । కేకదా నీచేత

॥అ

౨ తనయుండు కఱవడా । తల్లిపాలుడుచుచున్ ।

నినుదిట్టినానట్లు । నీదు మేల్విడుచుచున్

॥అ

సీ. దను దీయబోవు న ♦ తని గఱచెడునట్టి

నూతనగూలిన కుక్క ♦ రీతినకట

నన్నెన్నివిధముల • న్ర ఓంచు నిన్ను నే
 దిట్టినా నానాదు • తెల్విగూల
 కామజేతనటంచు • గర్వంబు నజ్జెడి
 పోవునాకిటు చెప్పి • నావుబుద్ధి
 యుపకారపరుడు నీ • వొక్కఁడుతప్ప నీ
 రేడులోకంబుల • లేడుచూడ
 నందఱన్ బ్రోచుచుందు వు • పాయమలర
 బెల్లమగపర్చి మందిచ్చు • తల్లిమాడ్కి
 దీనబంధు దయాసింధు • దేవదేవ
 భక్తమంగార భవదూర పరమ పురుష.

గ. అటు తన పాదపద్మముల • నాని వగంబడు దేవమానితో
 నిటులనుఁ బద్మనాభుఁడు, ము • నీశ నరుండగు మంచు నన్నుఁది
 ట్టుట భువనోపకారమగు • డుల్చెదఁ బంక్తి రథాత్మజుండనై
 తటుకునరావణోగ్రభుజ • దర్ప మన న్మునియేగెఁ బొంగుచున్.

మంజరి—కాఫీ—చతుర్దశగతి

౧ అనివశిష్ఠుడున్ దశరథుతో శ్రీ । హరినరుఁ డౌటకుఁ గతము ।
 వినిచిమాధవుఁడు నీకొడుకగు నే । మనియెద నీదుసుకృతము ।
 ౨ క్షీతీశ నీకుఁ బుత్రకామేష్ఠిఁ । జేయఁదగువాఁడు వినమ ।
 యతుల తపోనిధి ఋష్యశృంగముని । యాతనింబిల్వజనుమ
 ౩ అనవిని చేతులు మొగిడ్చి దశరథుం । డనియె వశిష్ఠునితోడ ।
 నెనకలదే నీకన్న గొప్పవా । డెవ్వడో తపసిఁడ ।
 ౪ కొండతలక్రింద బెట్టుకొని రాల । కొఱకు వెదకునట్లేను ।
 దండ్రీనీకంటె వేఱొక్కనిన్ । దగినవాడనంబోను॥

గీ. అనుచు దనపాదములబట్టు • నవనినాథు
 జేతులన్ గ్రుచ్చియెత్తి వ • శిష్యు డనియె

నొక్కొకని కొక్కయొక్కత • యుండు బూన్లు
డిశుడా ఋష్యశృంగు మ • హిమము వినుము.

జంజోటి—రూపకము

స || అంగ దేశమున నొకప్పు • ఉవనినాథ కటపుపుట్టె |

అ || నింగిబొల్లి మేఘమొకటి • నిల్చె లోభిమొగ మట్టె యం||

౧ కాసులఱచెరాత్రి వేప | మామలందు గుంపుగట్టి
పోకిరినలె ముగ్గులెండ • పొలసె నొడ ఖృడుకబెట్టి యం|

౨ శ్వానకోదనంబు వేగు | జామువలకు మించుచుండె |

బ్రాణికోట్లదుష్టరాజు | పగిది మారినొంచుచుండె న||

సీ. చీటులంటించి పో • పింప జాలక ససు

లెచ్చటికైన బో • నిచ్చువారు

వర్తకులె నెత్తినో • రాబదుకొనుచునుండ

దొమ్మిథాన్యపుకొట్లు • దోచువారు

నీరయినను గడ్డు • నిండ ద్రావుటకు లే

కెండివగ్గయిపడి • యుండువారు

ఇదిగొ వీసెడిపైడి • యిండుచేరెడుజొన్న

లెననంచింటింట • నడుగు వారు

అన్నపానములకు నేడ్చు • నర్భకులను

గాంచియెంతయు గన్నీరు • గార్చువారు

మీకుబానిస తాదుము • మాకుగంజి

పోయుడని వీధులందు వా • పోవువారు

చ. తలుపులుమూసి లే వెచట • దాశము పెట్టెకు వేసిలేదు, కు

క్కలయిన బంటులైన మఱి • కావలియుండుట కానరాదు, వీ

ధులబడియుండిన స్థనము • దొంగిలబోరెవరైన సుంతయున్

బళిబళిరాజెనండు పరి • పాలనమున్లఱవట్లు చేసెడున్.

మంజరి—కాఫీ—చతురశ్రగతి

- ౧ అటఘోర డామము పీడించుట । యంగవిభుడు పొడగాంచి ।
కటకటపడనతని గురుడనియె నా । డ్మోపతికిఁబూహించి ।
- ౨ జనపాలా యాయనానృప్తి నో । షము పోగొట్టన్ జాలు ।
ముని ఋష్యశృంగుడత డీదేశం । బున నడుగిడ నగుమేలు ।
- ౩ ఇదివఱకాతడు స్త్రీలెట్టివారో । యెఱుగడు కావున వాని ।
గదపి యిచ్చటికి దోడ్కొనిరాగల । కాంతనంపు భూజాని ॥
- ౪ అనగనతడు నెఱజాణలై నతో । య్యలుల బంపినన్వారు ।
చని ఋష్యశృంగుచెంత గొంతవడి । సల్పిరి తాము పచారు ॥
- గీ. వారల యపూర్వమోహనా ♦ కారములను
వెంతవడి కొంత వడిజూచి ♦ లేగలేచి
ఋష్యశృంగుండు కేలుదో ♦ యన్నొగిడ్చి
వినయమొప్పుగ నిట్లు వా ♦ కొనదొడంగె.

శ్రీరాగము—రూపకము

- ప॥ ధన్యుడనైతి స్మీసం దర్శనమున దపసులార ।
- అ॥ మాన్యులు మీరెంతయు మీ । మాడ్కిమానులున్నార । ధ॥
- ౧ పాద్యమిదిగొ నర్ఘ్యమిదే । బళియిదెట్టి పుణ్యదినమొ ।
హృద్యముమీవేషము మీ । రీతిమునుల నెందు గనము ధ॥
- ౨ దయచేయుడు కూర్చుండుడు । తగనాతిధ్యముగొనుడి ।
యయో నిలబడెదరేమిటు । లనఘులు నామనవి వినుడి ధ॥
- నీ. ఈతీగెలన్నీటు ♦ చీర్పరించెడు శ్రుతుల్
మావేదములకన్న ♦ మధురములగు
నీవెల్లమెపూత ♦ యేముపూసినభూలి
కన్నగమ్మనితావి ♦ గ్రమ్ముచుండు

కొసమూడుపచ్చని • కుచ్చులతోడ గొ
 ప్పెల్లమికొకజడ • యల్లెనెట్లు
 మీకుగడ్డంబులు • మీసముల్లేవ, మీ
 తొమ్ముల కెటుపెట్టె • గొమ్ముదోయి
 దివ్యతాపసులార మీ • తెఱగునాకు
 గూడమప్పుడు నేనుమీ • తోడనుఁదు
 ననుచు దండప్రణామంబు • లాచరించు
 మునిసి సందిశ్య నెత్తి య • మ్ముదిత లనిరి.

శహనా—రూపకము

ప॥ మాదొక దేశము నీపై । మక్కవగొనివచ్చితిమిటు ।
 అ॥ వేదవేద్యమావెంటన్ । విచ్ఛేయమిపుడు తడయిక మా॥
 గ మగువలముకాని నీవలె । మగవారము కాముమేమ ।
 యగపర్తుము నీకెన్నో । యద్భుతముల మాతావున మా॥
 ౨ పుట్టిననాటినుండియున్ । బురమెట్టిదియో యెఱుగవు ।
 నట్టడవి నివాసమేల । నాగరకుల జూడరమ్ము మా॥
 నీ. ఋష్యశృంగునకు నా • యింతులు పన్నీట
 జలకంబులాడించి • జడలచిక్కు
 విప్పి క్రొమ్ముడివైచి, • వింతచవుల్దిన
 పించి, యద్దంబు కా • న్పించి, యతడు
 నివ్వెఱజెందగ • నవ్వచ త్తరవు వా
 సనచూపి మేనజం • దనమలంది
 కమ్మకస్తురి తిల • కముదిద్ది కై చేసి
 గిలిగింతవెట్టి న • గించిమిగుల
 మంచిదుస్తులు గట్టించి • మడుపులిచ్చి
 పాటలాటలు వాద్యము • ల్పరిధవిల్ల

స్థితిని మఱపించి యతని మ • చ్చిక నొనర్చి
తెచ్చిరి మెలపునన్దను • దేశమునకు.

ద్వి॥ అమ్మహాత్ముడు తన • యడుగిడినంత
సమ్మదముగ వాన • చన్వనఁ గురిసె
నేళ్ళు చెర్వులు నిండె • నెల్ల ప్రాణులకు
మళ్ళిరా మొదలిడె • బ్రతుకు పైనాన
యంగ దేశాధీకుఁ • డాబుసి దైచ్చి
మంగళ వాద్యముల్ • మాటికి మ్రోయఁ
దనకూఁ తెనిచ్చియు • ద్వహముఁ గావించె
గనుకనో రాజ శీ • ఘ్రముగ నమ్మాని
నీవేగితో డైమ్ము • నీ మనోరథము
గావించు సఫల మా ర ఘదమునీంద్రుండు.

మంజరి—కాఫీ—చతురశ్రగతి

- ౧ అనవిని దశరథుడంగ రాజ్యమున । కంతఁబయనంబుచేసి ।
చనిచని యచ్చటనోమ పాదుడన్ । జనపాలుని దరిఁడాసి ।
- ౨ పూజించియతని నతనిచేఁబునః । పూజిత్తుడై వినయమున ।
రాజానీయల్లుని మావెంబడి । రాఁ బంపుమా రయమున ।
- ౩ నావుడుసరేయన ఋష్యశృంగు । న్నాంతానాథు జూచి ।
వేవిధంబుల నయోధ్యావిభుండు । వేడెనిటులఁ గేల్పించి ॥

ధన్యాసి—రూపకము

ప॥ వేంచేయుమానా । వెంబడి నోసంయమింద్ర ।

అ॥ మంచిముహూర్తంబిదియే । మానితతపోనిష్ఠుండ్ర

॥వేం॥

౧ నీవంటి తపసిలేడని । నిర్వచించె వశిష్ఠముని ।

నీవుండుము నాయుంటన్ । నీభార్యన్ । వెంబడిఁగొని

॥వేం॥

౨ నాకుఁ బుత్రకామేష్టి । నలువారన్గావించు ।

నీకు జోహారొనర్చెదన్ । నీవు నాకులముద్ధరించు ॥ వే॥

చ. మరిమరి యిట్లు తన్ను బతి ♦ మా లెడు నజ్జనపాలు వెంటఁ గా
నరిగెను ఋష్యశృంగుఁడు ద ♦ యాన్వితుఁడై తనభార్యతోడఁబ
క్షిరఁధు డయోధ్యకున్ ద్వరగఁ ♦ దెచ్చెను సంతస మొప్పనవ్వధూ
వరుల మహోత్సవంబున ని ♦ వాళులఁబట్ట గఁ జొర కామినుల్.

నవనోజు—ఖండగతి

స॥ ఆయయోధ్యావిభవ । మత్తటింజూచుటకు ।

వేయికన్నులుచాలవు । కవులై న స్వర్ణింపనేరరా ॥యయో॥

అ॥ ఏయెడన్ గాంచిన న్మాణిక్యతోరణము

లేగుమ్మములఁగన్న । ముత్యాలముగ్గులే ॥యా॥

౧ వాడవాడల నన్న । దానసత్రంబులే । ప్రతిగృహంబున నాట ।

పాట లుత్సవములే ॥యా॥

౨ రేట్టింప గాజుకు । ప్పెల మెఱపుదీపములు । రేఁబనశ్శకు దారత
మ్యమే కనబట్ట ॥దాయ॥

3 ఎల్లెడలఁ దీయనీర్ । జల్లుజలయంత్రంబు ।

లిదికొఱతయనుమాట । యేలేదు వెయ్యెల ॥నాయ॥

సీ. పట్టణంబునకు న ♦ వ్వల మూలకొల్తయో

జనముగల్గిన యజ్ఞ ♦ శాలవేసి

దశలన్ భూసురో ♦ త్తములను రప్పించి

వివిధ దేశాధిపు ♦ లేవ్డొజూడ

బ్రజల కేలోపంబు ♦ రానీక సకల సౌ

భ్యంబుల కేర్పాటు ♦ లమర జేసి

తౌర్యత్రికంబున ♦ దైవసంకీర్తన

మెడలే కహోరాత్ర ♦ మేపుమీఱ

నలరి సప్తదశాక్షర • ముల సమస్త
యాజక శ్రేష్ఠులాహుతు • లాచరింప
బ్రహ్మగాగ వశిష్ఠుడ • ధ్వర్యుడగుచు
ఋష్యశృంగుడు పుత్రకా • మేష్ఠి నడిపె.

మంజరి—కాఫీ

- ౧ సకలద్రవ్యసారపాక విశే • ష సముద్భూతౌషధము
ప్రకటాగమవేది ఋష్యశృంగుడు • పంచముగియనవబృధము।
౨ కౌసల్యకుస మున్ సుమిత్రకు • న్గయికకన్న నినుమడిగ ।
వాసిగనామువ్వురు సతులున్ • ర్భములధరించిరి నడిగ.

బిలహరి—రూపకము

- స॥ ఇంతంతా లేతచూ • లింతల సొగసు నెబా ॥సి॥
అ॥ అంతంతకున్నొగంబు • లతివలకు న్వెల్లబాటు
౧ నీరువట్టి తక్కుమీఱు । నెమ్మేను, తెదుగుజుట్టులు।
సారెకు వేవిభృమించు । జన్మక్కులు నల్పుగాంచు ॥ని॥
౨ బలియున్గానులు, మృత్తిక । భక్షించుట కాసవోడము
నిలుకడకల్గున్ జూపుల । నిద్రహెచ్చు నడకతగ్గు ॥ని॥

శా. చూలాండ్రౌ తనభార్యల న్ముగూరనా • త్కోణీశు డెంతోదయ
న్లాలించుం బలుమాఱుముద్దులిడెడు • న్వాకొండు మీకోర్కెలన్
వై శంబిచ్చెదనంచు బల్కు భగవ • న్మాహాత్మ్యమునైచ్చు మీ
సాలన్దువ్వుచుబొంగుచుండుబడుబె • ల్చన్ ఋష్యశృంగాంఘ్రులన్

- గీ. రామున శౌసల్య, కై క భ • రతు, సుమిత్ర
కనియె లక్ష్మణశత్రుఘ్ను • ల నొకదినము
వారగా జైత్రశుద్ధ న • వమి మొదలుగ
దశరథుడు వొంగ శుభముహు • ర్తములవరుస.

నాయకి—రూపకము

స॥ పుత్రోత్సవమున్ దశరథ । భూసతిచేసె ముదమున ।

అ॥ పత్రికలన్సుభవార్తల । బ్రచురించి సకలదేశముల ॥బు॥

౧ ఎత్తెడేసిపంచదార । యింటింటికి బంచిపెట్టి ।

యత్తటి జెఱలోనుండిన । యపరాధులవిడిచిపెట్టి ॥పు॥

౨ ప్రతిబాహ్మణునకొక్కొక్క । వరహా సంభావననిడి

యతిదీనులకెల్ల దృష్టిగ । నన్నవస్త్రములనొసంగి ॥పు॥

సీ. స్నానంబులాడికై ♦ సల్పించుకొని దన

కెడమవై పున దమ ♦ కొడుకుల నోడి

నిడుకొని తనమువ్వు ♦ రిల్లాండుకూర్చుండ

దద్దయున్వేడుక ♦ దశరథుండు

భద్రపీఠంబున ♦ వసియింప, ఋషులతో

డుతగూడుకొని వశి ♦ ఘండు నామ

కరణమహోత్సవ ♦ కార్యంబు నడిపింప

జరునవ్వునన్ ఋష్య ♦ శృంగు డలర

అద్భుతామోదముల, బౌరు ♦ లాపులుగన

సారెసారెను బుష్పవ ♦ ర్నంబుగురియ

బారసాలసంబ్రము కడ ♦ పటనివాళి

పట్టుకొని పుణ్యకాంతులు ♦ పాడిరిట్లు

సురట—మిత్రగతి

స॥ రాజీవాక్ష దశ । రథపుత్ర శ్రీరామ । మంగళంబు, నీకు మంగ
ళంబు ॥రా॥భ్రాజితమూర్తి । రఘుకులవర్ధన । మంగళంబు నీకు, మంగ
ళంబు॥

౧ పర్వరీణేందు ని । భముఖా భరతా । మంగళంబు; నీకు మంగళంబు
సర్వాంగలలిత ల । క్షణశత్రుఘ్న । మంగళంబు నీకు మంగళంబు

ఇది భారద్వాజస గోత్ర లక్ష్మీనరసాంబా వేంకటచయన కనిష్ఠ
పుత్ర సహజపాండిత్యవిలాస బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞా డాది
భట్ట నారాయణదాస విరచిత యథార్థ
రామాయణమునందలి శ్రీరామజననము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీ

యథార్థ రామాయణము

సీ తా క ల్యా ణ ము

—000—

శ్లో. ఉద్వోధుమభిలషంతం మాంద్రప్రస్థం ప్రేషితాంబయా తరుణమ్ ।

అవిదితలజ్ఞాన్త్రేమే భూత్వాత్వంహోహిణీప్రయేన్తిష్ఠః ॥

శ్లో. జలపూర్ణ కనకకుంభ వినిక్షిప్త ఊద్రముద్రికాహరణే ।

బాలే పరిణయకాలే స్త్రీపుంసోన్వీద్యశోన్తి నిపుణేతి.

శ్లో. భాగ్యవతీ త్వంబాలే పురుషోత్తమ ఏషతవపతిః పశ్య ।

ఇతిబాంధవైర్నిశమ్యా ద్రాక్షి స్తద్వద్వివాహసమయే మామ్.

కల్యాణి—మిత్రగతి

ప॥ సీతాకల్యాణ వి । శేషవినోదము । చెవులవిందుగ విన్పిం । చెవ
నాలింపవలయు ॥సీ॥

అ॥ భ్యాతిమీఱిమంచి । కావ్యము నిర్వచించి । కవితరించి లో । క
మ్ముందరింపించు ॥సీ॥

౧ నవయావనమ్మన । నామలక్ష్మణుల । న్యోన్యప్రేమతోడి । నృ
రగు చుగ్రు ॥సీ॥

కనగావారల సోయ । గముబలముద్వేల్చి । గణుతింపగళ । కన్య
బా శేషునకై న ॥సీ॥

సీ. సూనూగు ప్రాయము • తో నెల్లవిద్యల
నారి తేటిన తవ • యాత్మజులను

కనుగొనునపుడెల్ల • జనక మోదముతోడు
 త స్మీసములు దువ్వు • దశరథుండు
 అతని కతనిసుతు • లందఱియందు లో
 కై కవీరాగణి • యఖిలసుగుణ
 నిధియు సౌందర్య వి • విర్జితనవమన్న
 ధుడగు రామునిమీద • దొడ్డప్రేమ
 ఔర, వార్ధకమునజేతి • కందినట్టి
 కొడుకుల బ్రయోజకుల • జూచు కొన్నకొలది
 తండ్రి యానందమింతన • దరమె యమ్మ
 హిశుకొలువున కొకనాడు • కాశికముని.

నీ. ముడివడి గడ్డము • మోకాళ్ళనొరయగ
 మడమలకుం బల్ల • జడలుతగుల
 మొలచుట్టుపులితోలు • ముంజేత జపమాల
 యడుగులం బావకో • శృమరుచుండ
 నిగుఱుగమ్ముచునున్న • నిష్పలాగున భూతి
 పూసిన బంగరు • బొంది మెఱయ
 వెడద నొసటిమీద • నిడుదచంద్రము బొట్టు
 చెవులరుద్రాక్షముల్ • చెలువుమీఱ
 బ్రహ్మజేజంబు దిక్కుల • బ్రజ్వరిల్ల
 చూపఱకు భయము నభక్తి • మేపుమిగుల
 వచ్చి రాజసత్కృతుడయి • పలికె నిట్లు
 మధుర మేఘగంభీర సం • భాషణముల.

కన్నడ—చతురశ్రగతి

ప. నీసాయము గోరుటకిటు వచ్చితి । నే యజ్ఞ మొకటి తలపోసి ।
 అ॥ వాసపుండ్రై న నీకు సమానమ । బళిర నీవు పుట్టినరాసి ॥నీ॥

౧ మహారథుల నల్వర గొడుకులన్ ♦ బడుగుముసలివై కన్నావు!
అహహ ముజ్జగంబుల సాటిలేని । యదృష్టమునమనుచున్నావు॥

గీ. అనుచు బ్రహ్మకుమారుగ ♦ నఖిలభువన
జాలమున్ సృష్టియొనరింప ♦ జాలినట్టి
చండికొళికుతోడ ద ♦ శ రథస్పృహతి
ఫాలమున గేలుగవమోడ్చి ♦ పల్కెనిట్లు

కురంజి—చతురశ్రగతి

ప॥ తపసిమిన్న నీరాకచే । ధన్యుడనైతి దరించె నా కులము ॥త॥
అ॥ ఇపుడునన్ను నీ । యిచ్చవచ్చినటు । లేలుకొమ్మునేనీదాసుడనో
౧ ఏమడిగిననీ । కిచ్చెదనే యుసు । జేని నీకప్పగించెదనే!
సామి వెయ్యేల నాజన్మమిపుడు । సఫలమయ్యెనీసందర్శనమున॥త॥

మంజరి—ధన్యాసి

౧ జగముల సృజింప బెంపగా ద్రుంప । జాలెదు మహానుభావ ।
నగవుల కిట్లంటివి కాని నీకు నాసాయమెంత దేవ॥
౨ ఐననేమి కావలసిన నిచ్చెద । నని విశ్వామిత్రుండు॥
క్షానాథా నాయజ్ఞ విఘ్నమున్ । సల్పున్ రక్కసిపిండు॥
౩ తపోభంగమున కోడిరాక్షసుల శపింపకుందున్ జమ్మా ।
యిపుడునావెంట నీ రాముని జగ । దేకవీరు రానిమ్మా॥
౪ అనవినిభయపడి యాప జ్ఞింధుం । డసురబాధనేబాప॥
జనెదగాని నాపెద్దకొడుకు నొక । క్షణమైన విడువనోప ॥

క. అనిపల్కు దశరథునితో

ఘనకాలాగ్నివలె మండి ♦ కొళికముని యి
ట్లనియె సభాసదులెల్లరు
పెనువెఱపుంజెంది మిగుల ♦ బెండునడంగన్.

అథానా—రూపకము

స॥ ఏరయింత నక్కవినయ । మేలచూపినావుజేడ ।

అ॥ కోరినదొసగెదనని వా । కొనలేనా నాతోడ

నే॥

౧ కల్లలాడువాడు ని । క్కముగ నొక్కమగవాడా ।

చెల్లరేసంపదంధుల కి । నీమాటపరువేడ ।

యే॥

౨ ఏలభయము నీసుతుపై । నీగవాలనిచ్చెదనే ।

చాలదెలిసె నీయోగ్యత । చాలుపోయివచ్చెదనే ॥

నేర॥

నీ. ముందువెన్నలుచూడ ♦ బోక కీడ్సరించి

పిమ్మటం శేతులు ర పిసుకుకొంట

డంబముగోరి యో ♦ డక కొంచెమే త్యాగ ।

మిచ్చియు లోలోన ♦ నొచ్చుకొంట

తనచేతకాని ప ♦ ర్గునబడి సరివారి

పజ్జ సిగ్గుతో దల ర వంచుకొంట

సాయము తప్పక ♦ సల్పెదనని యాస

చూపి తుదకు గాళ్ళు ♦ చాపుకొంట

కాపురుషగుణము లివి యై ♦ త్వోకపులకు

నట్టి యవలక్షణము లెన్న ♦ డేనిగలవె

బళిర యింతవాడివయిన ♦ భయమువంత

పెనయ దశరథు డనె వసి ♦ ఘనకు నిట్లు

అసావేరి—మిత్రగతి

స॥ ఏమిచేయుదు దపసిమాయ । యె । ట్లెడయుదునాగుండెకాయ॥

అ॥ రాముని దనయజ్ఞ రక్షకై తోడ్కొన । నీమాని శేఖరుడిట్లు

సట్టుపట్టె

నేమి॥

౧ ఆకలి నినురల కోపడు పది । యాత్రేండ్డెన రానిపాపడు ।
రాకాసిమూకతో । రణమొనరించునా । యీకొళికున కెంత
కృపలేకపోయెనో

॥ యేమా ॥

గీ. ముసలితనమున నపురూప • మున బడసిన
బుడుతలం బెంచుచుం బ్రొద్దు • పుచ్చుచుండు
తల్లిదండ్రులతోడనుండి • పిల్లలనెడ
బాపనెంచుట ధర్మమా • తాపసులకు

నీ. నాసుతుగొప్ప నే • నే సెప్పుకొనరాదు
గాని నిక్కముగ లో • కంబునందు
రామునియట్టి స • ర్వగుణసంపూర్ణుడె
దేనియుగలైన • యెన్నడైన
నిఖిలజ్ఞుడవు దేవ • నీయెఱుంగనిదెద్ది
నేనెంతవాడను • నీకు దెల్పు
బరులైన మావాని బరికింతు తెప్ప వా
ల్చక తమకార్యము • ల్మఱపుచెంది
యాసలేఱక యటువంటి • యంశమందు
దల్లిదండ్రులమేము వ • దలుటయెట్లు
మరియు సూగుమీసంబైన • సరిగరాని
కుఱ్ఱనినక్కసుల కుసి • కొల్పదగునె.

మంజరి—ధన్యాసి

౧ అనివగచెడు దశరథునితో వశిష్ఠు । డనియె జిఱునవ్వునవ్వి ।
జననాథారాముడు జగమైనన్ । జయించు మీసముదువ్వి ॥
౨ ఎవరెఱుంగుదురు రామునిసంగతి । నేను గొళికుడువప్ప ॥
నవనిన్విశ్వామిత్రు డొక్కడె స । మద్దుడు కప్పావిప్ప ॥
౩ కనుక మేలగున్నీ యగ్రసుతుని । గొళికుతోడన్బంపు ।
ఘనసత్యవాక్యపరిపాలనమున । గనుమా పేరున్నెంపు ॥

ఈ అంత దశరథుడు రామలక్ష్మణుల | సతిరయమునఁ బిలిపించి |
నంతమొంతయున్లోన నడంచుచు | బల్కెనిట్లు ధృతిమించి॥

దేవగాంధారి—చతురశ్రగతి

ప॥ అన్నలార ముని | యజ్ఞరక్షకై | యరిగిరండు జయ | మంది
ముదంబున న॥

అ॥ ఎన్నియోమాన్లు న | స్నిఘ్నపీశ్వరుండు మి॥ మౌనాయమిమ్మనె॥
నిపుడు రయంబున న॥

తరువోజ

అని చెప్పి దశరథు | డామునీశ్వరున | కప్పగించెదన యాత్మజాతు
లను ఘనమోదమున శౌళి | క మహర్షి యేగె | గడువేగరామ
ల॥ క్షణులఁ దోడ్కొనుచు॥

చనిచని యంత వి | శ్వామిత్రుఁ డనియె | సరయువుకడ రామ
చంద్రునితోడ॥

గనుగొను నిద్రయా | కలి దేహపీడ | గనకుండు విధమునే |
గఱపెదసికు॥

వచనము:—ఈ సదిన్ స్నానము చేసిరమ్మని, కృతస్నానుండగు
శ్రీరామచంద్రుని కతిబల మహాబలలను విద్యల నుపదేశించె, నంత
రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితో సరయానదిదాటి యేటి నెఱి
యల సేనానులు పై నికులకువలె దమ పిల్లలకు వేట మప్పుచుఁ
జెరలాటమాడు బెబ్బులులన్ రాచప్రాపున విజ్ఞప్తిగొనుచు బెద్దల నిర
సించు నల్పులవలె మెట్టకొనలం గంతులిడు చీనడించు కొండ
మేకలన్, గొండమేకలుండు గుట్టల కెక్కజాలక వానింగని
యూటలూరుచు నందరాని పొందున కాసించు త్సుద్ర జారులవలె
నోరావులించుకొని చూచు నక్కలన్, నక్కనై చ్యంబులం గొంగ
జపంబులన్ సిరిగలవారి పంచలం బట్టి వ్రేలాడు యాచకులవలె

మట్టియూడల సూగులాడు మర్కటంబులన్, మర్కట కిశోర
 న్యాయంబుగ నెలయాండ్ర ప్రాపునం బడు వృద్ధులరీతి నీముల
 కడ నిలువంబడు మృగంబులన్, మృగంబులవలె దినమొలతో
 సంచరించు నడవిమనుష్యులన్, మనుష్యులవలె నవ్వు దుమ్ముల
 గొండుల యొడలి దురదలు వాయ వేడినీళ్ళం జిమ్ము గంధకపు
 తావులన్, దావులలరం బుప్పించిన క్రొమ్మావి కొమ్మల జెరకు
 గడవలె సులభంబుగ విఱచి తిను నేనుంగుల, నేనుంగు కదుపుం
 జూచి గర్జిలు సింగంబులన్, సింగంబులు నోర్చాస బల్లుట్టు పుడు
 కలవలె ముక్కుల కొనిపి కోటల జిక్కువడి నలుపు మాంసపు
 ముక్క లూడబెఱుకు లావుకలం బొంచిపట్టు పాముల ఖండించు
 ముంగుల నెగరదన్ను సాశువంబుల వబ్బునబట్టు కటిమూతి చిఱు
 జాగిలముల నుసికొల్పు వేటకాండ్ర జప్పరింప నుంకించు నెలుఁ
 గుబంటుల దెగగాల్చు మంటలం బఱపు కార్చిచ్చుల జల్లార్చు
 కొండ కాలువల నీరసపడనీక కారాకులరాల్చు కదంబ వృక్షం
 బుల నిండిన కొండొకచో గోటిగాళ్ళ మండపముంబోలి సూర్య
 రశ్మి నెఱుంగక చిఱుతుప్పయైన గలుగక గాలిచీపురుచే
 నున్నగ దుడువబడియు గొండొకచో రాజసౌధంబుల నెక
 సక్కెము లాడుచు బలువిధ పక్షికూజిత తూర్యధ్వనుల నిండి
 పెక్కంతస్తులుగనున్న లతాకుంజంబులక్రింద నున్నని యిసుక
 పఱపులఁ గ్రీడించు కింపురుష మిధునంబుల నొప్పరియు,
 గొండొకచో శూరపై న్యంబుమాడ్కి గంటకభూయిష్ఠంబైన
 కోరింద గచ్చ వెదురు మొదలగు పొదలన్ గ్రిక్కిరి
 సియు, గొండొకచో బనోసకార పారీణ సాధు సంఘం
 బులరీతి గుంపులుకట్టిన ఫలవృక్షంబుల నిండియు గొం
 డొకచో గండకమృగంబులు కొమ్ముపండులు చొట్టి రొంపింజెర

లాడు జంతుల నొకవిధమైన యార్తధ్వని న్మఱపించి యొడ్డునుండి
 లోని కీడ్చుకొనిపోవు మొసళ్ళనిండుకొని, ధూర్త బకావృతంబులై,
 యోగి హృదయంబుల కభీరంబులయియున్ బ్రసన్నంబులై రాజ
 సమక్షంబుల లాగున రమణీయంబులైయున్ భీకరంబులై, గాన
 సభలపోల్కి మధురకవి గాయకస్వర మనోహరంబులైన సనోవరం
 బుల విరాజల్లియుఁ, గొండొకచోఁ దారికిరుప్రక్కలం గ్రిందుమీదుల
 యోజనంబులమేర వానకు మేటిగండి కలువడి పేర్కొనరాని
 జంగమస్థావర ప్రాణివిశేషంబుల మెండుకొన్న పర్వతపార్శ్వంబుల
 నలరారియుఁ గొండొకచోఁ, లుబ్ధుని ధనంబువలె నిష్ప్రయోజనంబు
 లగు సూసరక్షేత్రంబుల మెండుకొనియుఁ గొండొకచోఁ వ్రతభ్రష్టు
 మొగముకరణివెల్తినడియు, గొండొకచోఁ మాటుమనువు తెన్నున
 సందడితగ్గియు, గొండొకచోఁ బ్రహ్మసమాజంబు జాడ ద్విజకుల
 బాహ్యంబయి కొండొకచోఁ పాశ్చాత్య విద్యాపాఠశాలలం బోలి
 ద్రవ్యమూలైకగమ్యంబై, కొండొకచోఁ గ్రామ్యభాషా కావ్యంబు
 కై వడి నీచ జనప్రియంబై, కొండొకచోఁ గ్రూరభూపతి క్రతువుల
 గరిమ బ్రభూతబలి ప్రియంబై, కొండొకచోఁ దురుష్కపురంబు
 చొప్పున మద్యగంధబహుళంబై, కొండొకచోఁ నాధునిక చాతుర్వ
 ర్ణ్యంబు పాలుపున సంకీర్ణంబై పరవశంబై దుర్వినీతంబై, కొండొకచోఁ
 నవనారిక జీవనంబు సాబగునఁ గాంచన ప్రధానైక శౌరవంబై
 నిరర్థకంబై దుష్పథంబై, కొండొకచోఁ బాలికన్ జెట్టవట్టిన ముసలి
 చాయ నిర్లజ్జంబై, కర్కశంబై, కొండొకచోఁ గన్యావ శుల్కము
 మాదిరి విప్రకృతంబై, కొండొకచోఁ గాపురుషగణంబు భాతి
 ననుదారునై, కొండొకచోఁ బాల్యవివాహము విధమున మస్మధ
 దూరంబై ప్రియాసభిజ్ఞంబై, కొండొకచోఁ బాపండసంరక్షణంబునం

బెరిగిన యార్యకుమారుని గమనిక గులధర్మశూన్యంబై నెలయు
ఘోరాటవిం జనుచుండ.

సీ. పదఘట్టమునకు ♦ బెదరిజంతులు పాట

బెనుహుగకృతికి దెస ♦ ల్బీటదేలు

వేలాడుకొప్పున ♦ వెదురుడొంకలు చిక్కు

పడి నేలనూడ్చు చ ♦ ప్పడు నొనర్ప

గాళ్ళకుదగులు వృ ♦ క్షంబులన్నియు గడ్డి

కాడలవలె జాప ♦ కట్టుకొనగ

అడుగడ్డునకుమధ్య ♦ నాపాటి యీపాటి

యేళులుం గుట్టలు ♦ నిముడుచుండ

లోనికిం బై టికూర్పు పు ♦ ల్గులను లాగ

నర కపాల ముక్తాభర ♦ ణంబు లెసగ

నగ్నికుండలములట్లు ర ♦ క్తాక్షులలర

వచ్చి తాటక పిడుగులు ♦ వడగబల్కె.

మంజరి—చతురశ్రగతి

ప॥ ఏమీ నరవాసన యాహా । యెంతకమ్మన ।

అ॥ యీమనుజుల వరుగొనర్తు । నిల్లు ఘమ్మన ॥ నేమీ

౧ ఒట్టి యమృతమైన వీండ్ర । యుడుకునల్లకు ।

పుట్టేలాణిము తైములగు । ముక్కుపుల్లకు ॥ నేమీ

౨ కల్లుద్రావునప్పు డూరు । గాయ పాశము ।

కొల్లకొల్లగ నంచుకొనెద । గొంతకాలము ॥ ఏమీ

మంజరి—చతురశ్రగతి

౧ అనుచు దముబట్టుట కుంకించెడు ♦ నారాకాసింగాంచి

మునివరుండు రామునకాతాటక । ముచ్చట నా వినిపించి॥

- ౨ దాని దబ్బునం దునుమాడు మనఁగ । దాశరథిబాణమేసి ।
 వానవిన్వేయిమూరలవఱకుం । దలఁగింప మరలడాసి ।
 ౩ మాయఁగావించి తోఁచితోఁచక । మ్మానుషాశనిచరింప ।
 స్త్రీయని శంకించియు మునియాజ్ఞన్ । ద్రెంచె వేల్పులగ్గింప ।
 ౪ అపుడు కౌశికుఁడు । రాఘవులకు నఖి । లాస్త్రము లుపదేశించి ।
 యపరిమితానందమున వా తో । స్వాశ్రమమున కేతించి ।
 సీ. మఖవీక్షఁగావించి । మారీచుఁ డను రాక్ష

సుండు తాటకకుఁ బు । త్రుండు తనదు

నమ్మను జంపిన । యట్టిరామునిపయిఁ

బగఁబట్టి రక్కసి । బలముఁగూర్చు

కొనివచ్చి యజ్ఞశా । లను నిరోధింపఁగ

రాముఁడు వానితో । రణముచేసి

రాకాసిమూకలం । బోకార్చి మారీచు

నంబుధిం బడునట్టు । లస్త్రమేసి

జన్నమున్గాచినన్ గడు । సంతసిల్లి

రామునకుఁ గౌశికుం డస్త్ర । రాజమొసఁగి

పలికె రాఘవ జనకుని । పట్టణమున

విల్లొకటియున్న దది యెక్కు । పెట్టఁగలవ.

- చ. జనకుఁడు విల్లునెక్కిడు మి । పన్నిలిపించుచు తేండ్ల నిచ్చ న
 చ్చునతని నెంచుకొంటకయి । చూపుచునుండఁ గొమార్తికాశరా
 సనముఁ గసితయు న్గదుపఁ । జాలఁడెవండయిన నృపాలనం
 దన యద నీవు త్రుంచెదవు ర తప్పక, నీబల మే నెఱుంగుదున్
 గీ. అనుచు, బల్కుచుండు । సంతలో నొక రాయి
 రాముపదము దాకి । భామినీయయి
 నొసట గేల్మొగిడ్చి । నుతియించె నిట్టుల
 సద్భుతమున వార । లాలకింప.

కేదారగౌళ — మాపకము

ప॥ నీపదంబు దాకినంత । నేబవిత్రనైతి రామ ॥నీ॥

అ॥ శ్రీపతి నీమహిమవొగడ । శివునితరము పూతనామ ॥నీ॥

౧ నీయనుగ్రహంబు తప్ప । నిస్సన మఱివెరవు లేదు ।
వేయేలా నీవుదక్క । వేఱెద్దియు గానరాదు ॥నీ॥

౨ సగుణుడవు నిర్గుణుడవు । సజ్జనరక్షకుండవున్ ।
జగము నీకు వేఱుకాదు । స్వర్ణమునకుఁ జాయవలెను ॥నీ॥

నీ. ఒక వేళ నీవె యీ • సకలజగంబయి

కలగను మదివలె • జెలగుచుందు

వొకతఱి నెదియుగా • నక సమాధింబొందు

యోగీశ్వరునిరీతి • సూరకుందు

నీతత్వ మిదియని • నిశ్చయింపగ లేక

పలువిధంబుల శ్రుతుల్ • పల్కు చుండు

అఘటనాఘటనాస • మర్థుడవీవు నీ

యిచ్చకు నెద్దియు • నెదురు లేదు

పొంద నెందునై యెహిక • భోగములను

మందుడై నను నీభక్తి • మరగెనేని

యగపడితి విన్నినాశ్శకా • హమహత్మ

భక్తమందార భవదూర • పరమపురుష.

చ. అనియిటుసంస్తవింపనట • కాపె విభుండగు గౌతముండు గో

బ్బున జనుదెంచి కొళికుని • పూజలుగాంచి నుతించి రామునిన్

జనియె సతీమణిం గొనుచు • సంతస మొప్పుగ నంత రామల

క్ష్మణులకు నిట్టులా రమణి • సంగతి గాధిసుతుండు వాకొనెన్.

అభోగి—రూపకము

ప॥ అన్నలార మీకీ ర ర హాస్యమెల్ల విన్పింతు ।

వీ॥ అన్నలమిన్న యహాల్య ర యాగౌతమముషి భార్య ॥అ॥

౧ గౌతముండు ఘోరతపము ర గావింప నోర్వ ర కింద్రుం ।

డాతపసివేసమున జని ర యహాల్య కిట్లనియె నొక రాత్రి ॥అ॥

మ వనితా నేడిదియేమొకాని వ్రతమున్ ర బాటింపనీ డంగజం

డెనయన్రమ్ము ప్రభాతవేళయని యెం ర తే సందియం బందకే

నునున్నానార్థము పోవుచున్ మఱలితి ర న్లమ్ముంబు బంధించినా

డను, నిష్ఠికటి వెల్లడించునని తో ర డ్డనీసమున్నొత్తినన్.

మంజరి—కాఫీ

౧ ఆయింద్రుడు తన్నంటకముందె య । హాల్యయనియె శంకించి ।

నాయిలు జొచ్చితి వెవడవుర నీవు । నాపతిరూపుధరించి॥

౨ అనుచు దివ్యవెలిగించి పోల్చెనా । యక్షపాదునిల్లాలు ।

వెనువెంటనె యింద్రుడని గుర్తించి । వేకనుల యానవాలు ।

౩ ఇంతదుర్బుద్ధి యేలపుట్టె నీ । కిప్పుడో వేల్పుతేడ ।

సుంతయైన నొప్పుకొందువా నీ । సుదతిం బరుండు గూడ॥

౪ స్వర్గంబేలెడు వాడవునీకున్ ర జనదీ పోగాలంబు ।

మార్గంబుదప్పి మర్యాద దొలగి । మరగెదొ తుచ్చసుఖంబు॥

నీ. స్వార్థపరులు రాజు ర లక్కట తమకార్య

సిద్ధికై యితరుల ర జెఱచుచుండ్రు

రక్షపాదున కెట్లు ర లైన గోపంబు దె

ప్పించి యాతం దొన ర రించు తపము

పాడుచేయుట కిట్లు ర పన్నితివా వట్టి

రట్టు నాపై నిక ర బుట్టుగనుక

స్వయముగా ధర్మదే ర వతవచ్చి నన్నంటు

వఱకు బాపాణ రూ ర పముననుండు

ననుచు దనసతీత్వమహిమ శ మున నహల్య
 రాయి యశాటకు మిగుల న శ బ్రలబునంది
 యేగుచుండిన యింద్రున శ కెదురువచ్చి
 శౌతముడు పల్కె నిట్టుల శ గత మెఱింగి

నాట—రూపకము

ప॥ నాకులసతి జెలుప నేగి । నాడవ బడవా ।

అ॥ కాకృత్యము చేసినావు । కనులగపడవా

౧ ఇరువుర మమ్మెడబాపితి । వేల పోకిరి ।

పరమపాపి వీవని యీ । బండ సాకిరి ।

౨ ఇంతఘోర మాచరించి । తేమిరదుష్ట ।

యెంతయును విఫలుడవుక । మ్మింకన్ భ్రష్ట

తరువోజ

అనుచుదన్ను శపించునక్షపాదులకు । నంజలిమోడ్చియా యమ
 రేశుడనియె । మునివర్య నీకల్గ । బుట్టించి నీతపోభంగమొన
 రింస । బూనుకొన్నాడ । గనుక నేనెఱ్ఱెన । గానిమ్ముదేవ ।
 గణము నెమ్మదినుండ । గల్గినంజాలు । దనవారికెల్లహీ । తంబ
 గునట్లు । తాజరియించుట । ధర్మముకాదె॥

గీ. అనుచు నింద్రుడేగ శ నక్షపాదుడు కొంత
 వలకు భార్యకొఱకు శ వగచి ముందు
 తలచి తిరిగి తపము శ సలుపుచున్నా డింత
 దనుక ననగ రాము శ డనియె నిట్లు.

నవరోజు—ఖండగతి

ప॥ సహజపద్ధతికి వై । షమ్య మిటు తోచుకెలు॥

అ॥ అహహ మానీంద్ర యా । యరమట న్నిర్చుమా

౧ రాయి నాతాకునన్ । రమణిగా మాతెనిటు ।

మాయయో కలయె యిది । మఱి నమ్మజాల

॥న॥

౨ దేవుడని నిన్ను విను । తించిరా దంపతులు ।

ఈవిత కే మందు । నే మానవుడగదా

॥న॥

క. మాయామానుష విగ్రహం

డై యజ్ఞనిమాడ్కి బ్రశ్న । మడిగెడు నా నా
రాయణున కిట్టులనె గా

ధేయుం డెలనవ్వెసంగ, । డెలియుమ రామా.

చ. పరగుగలట్టు లీప్రకృతి । పద్ధతి, యిద్దటులొనటంచు నె

వ్వరయిన నిర్ణయింపగ వ్య । వస్థయు దీనికిలేదు, లెక్కలే

ని రకములం గనంబడెడు, । నేటివిధంబున రేపుతోచదా

పురుషసకాశమందు భ్రమ । పొందెడు గాంతముచెంతనిస్మయల్.

గీ. లేనిదున్నయట్లు । లీలకై తలపోసి

పురుషుడందు బంధ । మోక్షములను

బిల్లకాయమాడ్కి, । నెల్లజగంబిది

వచ్చుబోవు నతని । యిచ్చకొలది

గీ. ఎటులభావింప నటుతోచు । నిజ్జగంబు

యాత్మతప్ప మతేవ స్తు । వై నలేదు

కలుగు దనయంత జ్ఞాన ము । జ్ఞానమట్లు

శాశ్వతంబగు నాత్మకు । సహజమిద్ది.

కేదార—రూపకము

స॥ జగమంతయు నజ్ఞానికి । సత్యముగాదోచు ।

అ॥ పగలంతయు గుడ్లగూ । బకు జీకటి కాలేదా

౧ పలుకు హుళిక్కియని జగము । ప్రాజ్ఞుండగువాడు ।

బళిర మేలుకొన్నయతడు । స్వప్న మబద్ధం బనడా

॥జ॥

౨ ఆకాశమువలె నిత్యం । బవిక్రియం బాత్మ ।

కై కొనుబహురూపంబుల । గలగను మదనలె నిజముగ ॥౨౩॥

గీ. కలదనియు లేదు లేదన్న • గలదు జగము

నభమునందున గన్నడు • నల్పుమాడ్కి

నిర్గుణుడు నిత్యుడాత్ముడ • నిశమ ప్రకృతి

నంట డంటియు నీర్తామ • రాకువలెను

సీ. విశ్వమంతయు జతు • ర్వింశతి తత్వమ

యమయి పుట్టునెబ్బు • నడగుచుండు

స్వప్నదృష్టజగంబు • జాడ జాగ్రత్ప్రపం

చముగూడ పూర్వ వా • సననె యనుభ

వింపుచున్నా మవి • వేకముచే రజ్జు

వందు సర్పభ్రమ • నొబ్బిదునట్టు

లగపడు విసరీత • ముగ జపలాత్మకుం

బచ్చదనంబు కా • మలముదగులు

వానికినొప్పిలి యీభవ • వ్యాధి మాన్పు

గలుగుమందు వై రాగ్యము • కన్న లేదు

తనరు నయ్యది ధర్మవ • ర్తనముచేత

ధర్మ మెఱిగించుచుండు బె • ద్దల నడువడి,

మలయమారుతము—రూపకము

ప॥ కలుగుబ్రహ్మణముల ని । క్కమగు జ్ఞానము

అ॥ తెలిపెడు మఱిదానికల్పి । దృఢ వై రాగ్యము

౧ మనపుట్టుకే మనమరణము । మనకుదెలియునా ।

యనుమాననిదర్శనముల । నవి మనకున్న వనకున్న ॥౩౪॥

౨ అన్నిప్రమాణములకు మే । లాప్త వాక్యము ।

పన్నుగ నద్దానిబట్టి । వ్యవహారంతము

॥క॥

సీ. వర్ణాశ్రమాచార । పద్ధతి విడువక

ప్రాజ్ఞులవలన గ । ర్తవ్య మెఱిగ

సర్వశుతిస్మృతి । సారముగొని శ్రద్ధ

ధానుడై యేకాగ్ర । మానసుడయి

స్థిరబుద్ధియై యసం । ధిగ్బుడైయున్న యా

తనికి సత్యము తనం । త దెలియబడు

విశ్వబునన్బట్టు । వింతల కెల్ల గ

తము జెప్ప నెవరికిం । వరము కాదు

కొన్నిగుణములునై జము । లొన్నిన స్తు

పులకు దేవునకు ధర్మ । పు సహజంబు

ధర్మమె జగతికెల్ల నా । ధార, మద్ది

నీవు, నిన్దావునన్మనుల్ । దేవుడనిరి.

గీ. జ్ఞేయన స్తువాస్పదము స । స్వేహామునకు

జ్ఞాత నెఱుగ ససాధ్యము । కాన నిజము

తెలుప నేరము వెండియు । దైలియ లేము

దీనితో నేమిగాని, య । దిచుమి మిథిల

బిలహారి—రూపకము

ప॥ చాటుచున్నదదో భేరి । స్వాగతము విదేశులకున్ ।

అ॥ కోటబురుజు మీది జండా । కుచ్చు కదలురమ్మను నటు ॥చా॥

౧ చెలగున కాలమేఘములు । శిల్పశాల పొగలచే ।

జలయంత్రము లెల్లెడలన్ । సమకూర్చెడు జీవనంబు ॥

౨ యుద్ధతంత్రములను మప్పు । చుండి రదిగొప్పై న్యములకు ।

నిద్ధరలో మిథిలవంటి । దేరుత్తనమైనగలదా

॥చా॥

వ. సహజలభ్యంబులగు వాయుజలతృణవిశేషంబులం బ్రతుకుచేజం
 తువులనయిన జంపి తిననొల్లని తమ్ముం బట్టికొట్టి యెన్నియో
 పాట్లుపెట్టి తుదకు బల్కింభక్షించెడు క్రూరమానవుల కసటోపా
 యంబుల పాల్పడి, తప్పించుకొను వెరవులేక, మ్లేచ్ఛవశంబయి
 బానిసెబిరుదులకలగు చాతుర్వర్ణ్యంబువలె గంటమువ్వల గంత
 బొంతలచే నలంకరింపబడి, సరాధీన నిద్రాహారవిహారంబులన్గొ
 నియు నెంతయున్సంతుష్టంబులయి, సరోపకారమునకు మాత్రమే
 జీవించుచు, మోసమెఱుగని తమ చేరజేసిచూపులం దమ్ముచూప
 నొయారంబుగ దోకలూపుచుఁ జెవులన్జోరీగల వివల్పుచు, గడు
 నలవాటున ద్దారికట్లుతప్పక, కునుకుచు నడ్చుచుండియు నొకిం
 తయున్యోగులమాడ్కి లక్ష్యంబువిడువక, కూటము లెనయక
 తాము లాగు శకటంబుల నిదురించువారి కేయపాయము
 వ్రాసీక, మంద శీఘ్రగమనంబుల నెగుడుదిగుడుల బండిపస
 రము లెట్లేగెడునో, గచ్చునేలంబ్రోవు కావింపఁబడు నుసిరి
 కాయలవలె నొండొంటఁగలయు చెడియుచు, దుక్కిపొల
 మున న్నందగట్టి పొరిబొరిందుమ్ముచు, బలువరుసతో నాల్క
 బయల్పడ వంకమూతులన్ముంగటి కాల్దగిల్చి వింతసకిలింపుల
 మోరలెత్తి యెగురు బంతులవలె లఘువులగు లంబాండ
 ముల యూతగొని తగ్గితగ్గి బితానఁ గొమ్ములందాఁకి డీకొని
 దురుసున బోరాడి, యెదిరిం దరుముచు, మూర్ఖుని పండ్లి
 గిల్చి, రసాస్వాదపరవశంబునజొక్కి మినుఁ జూచుచుం, బలు
 మఱొప్పీయొప్పనటు లందీయందక పరువిడు పెంటుల శూయ
 లుగ తగిలితగిలి కూడు పొట్టేళ్ళనన్ని చేష్టలం బోలియుం బూట
 కపు పోరాట మనుకరించు చింబోతుల చెంగట నెంతయో
 యులకనందాటి దూటి యాకట్టిన తల్లిపాదుగుల గుడుచుచు నన్న
 రవళి న్నేయని యఱచుచు స్వభావంబుగన కామోపహాతము

లయ్యు మగయాడు వాసిం గడింప కొండొంట లఘించు తరువుల
 న్రొప్పి పాల్చితకుచుఁ బురిటిపిల్లలఁ జంకలనిడుకొని హద్దు మీఱిన
 దాని నదల్చుచు, నెల్లదానిస్నేహ్యురఁ బిలుచుచు గాలివాన యెండ
 లకు మొరశ్శవలె జంకక, నిదురనైనఁ జేతదుడ్డు నెత్తిపై గొడుగు
 న్నిడువక పనికిమాలిన చదువు న్నాగరభోగంబులన్ దెలియని
 కతంబునఁ జిరాయురారోగ్యంబుల డంబమెఱుంగకుండు గొల్లలన్నఱ
 పించి గొఱియమేకపిల్లల స్తోంపోవు నక్కదొంగలేగిన పిమ్మట
 మేల్కొని గడబిడపడు తమయజమానులకుం దోచనీ కిల్లుచేరిన
 కొలంది మఱింత బిగ్గఱగా నఱచుచు నూరుకాపులవలె ననవసర
 ముగ నెల్లరికి నిద్రాభంగముగ గోలచేయుచు, సమయమునకు
 మాత్ర మక్కరగాక మెడలం బట్టెడలు మెఱయఁ గొలుపు బానిస
 గోఱులతో నిటునటు సచారుచేయు కావలికుక్కలు, నాలుగెంగిలి
 ముక్కలు నేర్చుకొని టెక్కలెరవుగొను మాలకాకులవలె మొఱుగ
 లక్ష్యపెట్టని ప్రతిభావంతులతీరున నిరుదెసల జయఘంటలు మ్రోయం,
 దమయాన్నత్యమున నెల్లరచూపు లాకర్పించుకొనుచుఁ బిల్లకొండల
 మాడ్కి నడతెంచు నేనుగులకంఠఁ బెద్దయంజవేయుచు, మోరలు
 వంచి, పెనువేప చెట్టల శిఖరమ్ములఁ జప్పరించు లొట్టియల
 మోకాళ్ళయెత్తునఁ బర్విడుచుఁ బేరొకరి దనుభవమింకొకరి దన్నట్లు
 కళ్యేములిడ కినుపకాల్తోడుఁగులదన్నక తమ్మధిష్ఠించు సాహిణుల
 కాళ్ళ పెట్టని పురుషుల కబలలవలె మచ్చికవడి, తోకలవిడల్పుచు
 బాష్టగట్టి వ్యాయామ మొనర్చు గుఱ్ఱంబులవె చూడుము. వాద్యల
 యానుసారంబుగ నడుగులిడుచు, సమోన్యత్య సమవేషభాష
 లతోఁ బలువిధంబులఁ గలియుచుఁ బాయుచుఁ బ్రతిక్షణమున్
 మృత్యువు నెదుర్చుచువృత్తినుంటచే దోర్జన్యమొల్లక, దైవభక్తియుఁ

బ్రభు నెడవిశ్వాసము స్మార్తీ భవించినట్లున్న సదాతిదళంబు లంత
 జ్యోతి స్త క్షించు పరమహంసల తెన్నుననేకాగ్రచిత్తంబున లక్ష్యాను
 సంఘానముసేయు బయలదె నీరియొడ్డున స్నాన మొనర్చి సందె
 వార్చుచుఁ దర్పణంబులు చేయుచు, నింగిన్ గృష్టాయని నేల న్నోడి
 పిల్లల నెగరదన్ను గ్రద్దలవలెఁ జేతఁజిక్కు చేపలఁ జెంబులోదాఁచు
 కొను గొడబ్రాణుల సరస, మొగమునకు మాత్రము ముసుఁగు
 మగనిమోము చూడరాని చీకటికూటమి, మురికిదుస్తులు, మోట
 సింగారము చెలఁగ నెద్దుబరువు గిండిలఁ జంకలనిముడ్చుకొని యేగు
 బాపనమ్మని చేతులఁ న్మాలికగాఁ గ్రుచ్చఁబడి వారిచూపుల నీడలనఁ
 దోకలాడించుచు మృత్యువుల దప్పించుకొనఁ బ్రయత్నించువై ద్యుల
 పోల్కిఁ దప్పని ప్రకృతి నిద్దలుకొన నుంకించు ముముక్షువుల
 మాడ్కిఁ బదార్థనానాత్వము నిరూపించు నై యాయుకులభాతి,
 లగ్ననిర్ణయముచేయు జ్యోతిష్కులవలె, స్వతంత్ర పరిపాలనము
 న్గోరిన కలియుగ భారతీయుల తీరున, స్వకీయజననమరణస్థితుల
 స్వర్ణింప దొరకొను కవిలాగున నెట్లు గింజుకొనుచున్నవో యమ్మిట్ట
 మీలు అదె కడవలగ్నావిశ్మయ గూరగాయ లమ్మబోవువారు. వీరే
 శినధనువుం గదలింపఁజాల కెవ్వనిమట్టు వాడె నాకేసాధ్యము కాన
 పుడు లోకములో దానిముట్టుకొన నింకొకని తరమా, కానీ చూచెద
 నిక రేపటిదనుక నీవీరధనుర్యాగ ముండునుగదా, యీలోపుగా
 నెవఁడై నవచ్చి యావిలైత్తగలిగెనేని వానిపని పట్టించ కూరకుం
 దునా యని తన పరివారముతో బీరము లాడుచు విడిదుల కేగు
 నానారాజకుమారులని పల్కుచు విశ్వామిత్రుడు తనకంతలో నెదు
 ర్వచ్చిన జనకమహారాజుచే సత్కృతుండై, యుద్యానవనంబున
 విడిదిగావింపబడి, యాతనికి శ్రీరామచంద్రుని జూపి యిట్లనియె.

మోహన—ఖండగతి

ప॥ చూడుమా యితని నీ । చూపుగవ సఫలముగ ।

అ॥ నే డునేదెచ్చినిన్ । నీకు దగునల్లునిన్ ॥చూ॥

౧ పొలతి రతనము సీత । పురుషోత్తముడితడు ।

బళిరయ్య చెఱున । న్బండునేటికి బండె ॥జూ॥

౨ శతమన్మథాకారు । జగదేకవీరునిన్ ।

తతసద్గుణాధారు । దశరథకుమారునిన్ ॥జూ॥

౩ దనుజావళిద్రుంప । ధర్మంబుపాలింప ।

దనువందెనేమొ హరి । తత్వజ్ఞపోల్పుమా ॥చూ॥

చ. ఇతనికిదప్ప శంభువులు • నెక్కిడశక్యముకా ది కేరికిన్

క్షితిసయి సీతకున్దగిన • చెల్వుడు నిశ్చయ మీతఁడే జగ

ద్ధితముగ మానవాకృతుల • నిట్లుదయించినవార లాది దం

సతులు రమాజ్ఞనాభులు నృ • పా మనభాగ్యముపండ నేరికిన్.

గీ. అనంగవిని జనకుడు రాము • నావరించి

సమ్మదంబునఁ జనెనంత • జనకజాత

చేత శ్రీరామచంద్రుని • చిత్రమూని

పురపురం బొక్కియిటు తల • పోయజొచ్చె

కాంభోజి—సంకీర్ణజాత్యేకతాళము

ప॥ ఎందరై నవచ్చి । రితఁడురాడదేమి ।

అ॥ యందకాడు వీడె నెనాదుసామి ॥ఎం॥

౧ కన్నులున్న ఫలము । కాంచవలయువీని ।

నెన్నిజన్మములే । నెత్తియొరగాన ॥యె॥

౨ వీనిపటమెయింత । వెట్టిచేసెనన్ను ।

దానెరాగఁగజెప్పఁ । దరమెనాదుతెన్ను ॥యె॥

౩ మిగులరాజులలో । మించియున్నవాడు ।

నెగడిమ్మగములందు నింగమువలె వీడు ॥యె॥

సీ. ఎక్కడజూచిన • నక్కడనే వీని

రూపునజెక్కెనా • చూపుదోయి

యేవంకయున్నేని • యిటువంటిరూపరి

కలఁడె నిజముగ జ • గమ్మునందు

మొక్కుమీసలు నగు • మోము ముద్దులుమూట

గట్టెడు నిడువాలు • కన్ను గవయు

సోగముక్కంగల • జుట్టుగుబుజములు

కడుసన్నపుంగొను • వెడఁదతోమ్ము

ఎంతసింగారమో బీర • మంతకలిసి

యొడలుదాల్చెను సరియగు • నొడ్డుపొడవు

మగఁడునాకీతఁడై నఁ నే • మనద వీనిఁ

బెండ్లియాడిన వెలదియే • వెలది భళిర

క. శ్రీరామచంద్రుడఁట పే

రారాలోకై కవరు • డట యెంతయు గ్రో

క్కారుమొయిలుటాలభినవ

మారకతాకారుడితఁడు • మనుజుడ వేల్పా.

మంజరి—ధన్యాసి

౧ ఇటుల సీతయాదలపోయుచుండ । నేక్కాగ మానసమున ।

నటకు జనకుండువచ్చి యాపెతో । ననియెన్నంతోషమున ।

౨ అమ్మపటములాదు లిఖింపఁబడిన । యందఱ న్వచ్చినారు ।

సమ్మదమ్మున ప్రేపుదయము నీ । స్వయంవరంబలరారు॥

౩ శివువెల్లెక్కిడుమిషపై రావిం । చితివీరల నీవెల్లి ।

అవురా యని జనులన నీకుఁ దగిన । యతని వరించుము తల్లి॥

౪ అనవిని రాముడు గూడ వచ్చెనని । యమితానందము గాంచి ।
జనకజ రాముని పటముఁ జూపి తన । సఖికినియొ దత్తరించి ॥

బ్యాగు—మిశ్రగతి

ప॥ వెదకిరావే వే । వేగ బోవే ।

అ॥ ముదితగో యిటువంటి । పురుషుడెందున్నాడో వె॥

౧ రాముడంట దశ । రథ రాజసుతుడంట ।

గోమలి వీనిపై గోరిక పుట్టెనే వె॥

౨ వీరుడంట గ । ద్వితాసురాంతకుడంట ।

యారూఢిగా ధ । ర్మావతారమంట వె॥

౩ ఎటులనోర్తు వీని నిష్పడే చూడకున్న ।

పటముఁ గాంచు మెంత । వన్నెకాడబ్బబ్బ వె॥

చ. పటములపై లిఖింపఁబడు • వారలలో నితఁ డెంచిచూడ న
న్నిటఁ గడుమేటి యెల్లరును • నివ్వెఱఁజెందఁగ శంభువిల్లు నీ
దిటవరి యెక్కువెట్టి యరు • డెంచి జయధ్వనిమీఱ నాకుఁ బె
న్నిటియగుఁ దప్పదిద్ది చను • మీ మునుముందుగ వానిఁజూచెదన్ .

క. అని సీత తనదు నెచ్చెలి

ననుప, నచటఁ గోటలోన • నారాఘవుడ

డ్గిన వర్ణాశ్రమధర్మము

వినిపించె న్నాశికుండు • వేడుక నిటులన్ .

సారంగ—చతురస్రగతి

ప॥ నీకు ముఖ్యమగు శ్రుతియధర్మము । నే వినిపించెద వినుమా ।

అ॥ రాకొమారుడై పుట్టినయందుకు । రణమున శత్రులఁ బరి

మార్పవలయు

నీకు॥

- ౧ వివిధవిద్యల న్నద్దురుముఖమున । బిన్నప్పుడె సాధింపవలెన్ ।
అవలయునద్యయముదీర్చుటకుభా । ర్యాసమేతుడై యుండవలెన్ ॥
- ౨ పుత్రవిన్యస్త రాజ్యభారుడై । మునికావలె వార్ధకమందున్ ।
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ వివేకమునన్ । జెలఁగిమోక్షము గొనవలయున్ ॥

సీ. స్వక్షేత్ర మొరుల వ ♦ శముచేసి వారి చా

టున మీసములు దువ్వు ♦ కొనుచునుంట

మూన్నాశ్శబ్రతుకుకై ♦ మూలమూలల డాఁగి

సిగ్గటి పొట్ట పో ♦ పించుకొంట

తొలొంగుటయె కాక ♦ తనవారిఁ గూడ వం

చించి శత్రుల కప్ప ♦ గించుచుంట

కూట్కై విమతుల గొనియాడుచుం దన

శిష్టాచరణము దూ ♦ పించుచుంట

క్షత్రియున కెంతమాత్రము ♦ గ్లా దుచితము

వేదశాస్త్రానుసారియై ♦ వివిధజనుల

నేలవలయు సుంతయు ధర్మ ♦ మెడయఁబోక

పొరుషజ్ఞానకీర్తుల ♦ బాహుజుండు.

క. అన్నా నీయెఱుఁగనిదే

మున్నది భూభారమడప ♦ నుదయించిన యా

వెన్నుడవు జనకకూతురు

నిన్నున్వరియించు రేపు ♦ నిజముగ రామా.

గీ. అనుచు సాయాహ్నాకృత్యము ♦ లాచరింప

గౌళికుం డేగునంత ల ♦ క్షమానితోడ

రాముడుద్యానవనవిహారము సలుపఁగఁ

జెలులతో నీతయటకు వ ♦ చ్చి య నె నిట్లు.

పూర్వకశ్యాణి—రూపకము

స॥ ఏడే కాన్పించ డెట । నున్నాడే రాము

॥డే॥

అ॥ నేడే నాజన్మము సఫలము । వాడే హా యందకాడే

॥ఏడే॥

౧ పొంది యవ్వాని బల్క । రించి నే

మంచి సమయమే వా

॥డేడే॥

౨ చూడు క్రొమ్మబ్బు వన్నె । కాడు వాడు ।

లేడా కన । రాడా యయ్యయ్యో

॥ఏడే॥

సీ. అదిగొ వాడేయిట శ కరుదెంచు నెంతటి

సుందరుండే వీని శ జూడ రెండు

కన్నులుచాలునా శ యన్నన్న నామేను

పరవశమయ్యె న శ న్బట్టుకొమ్మ

చేరువయ్యెనమ్మ శ చెట్టుచాటునకు జె

లి యేమొ చూపు మ శ శ్చింపలేనె

చిత్తరువందున్న శ చెలువముకన్న గో

టంతలితడు సొగ శ పై నవాడు

తోటనుగురించి తమ్ముని శ తోడ బొగడి

యుగ్గడించి దొలకరి మ శ బ్బులుమునట్లు

ఏమిసేయుదు నిటనాగె శ నీతడనుచు

నడరసీత రాముడనియె శ ననుజున కిటు.

వసంత—ఖండగతి

స॥ క్రొక్కారు మెలుగులా । గున దళుక్కున మెఱసి ।

అ॥ యిక్కడ మెలుగుపడ ద । ధేమొకో తమ్ముడా

॥క్రొ॥

౧ కెంబెదవి గఱచుకొని । క్రేగంటి చూపు గా ।

లమ్మున న్నామనస్సు । లాగుకొనె నెవ్వతో

॥క్రొ॥

౨ ఆపె వనలక్ష్మీయో । యారాజు కూతురో ।

యీసగిది నన్ను భ్రమ । యించిడాగె నెచటనో

||క్రొ||

౩ మల్భిరాదేమి నా । మనసామె యెడజిక్కి ।

చెల్లరే యచ్చెలిం । జేకొనక తప్ప దిక

||క్రొ||

నీ. కలసి నాచూడ్కుల • జెలిమి దోడ్కొని యేగు

చేటవాలగు చూపు • లిరుల నీన

రవలకమ్మలు నిగా • రపుచెక్కు లొండొంట

మెఱుగులు రెట్టించి • మేళగింప

బల్కరించినపోల్కి • బయ్యెద సర దెడు

కై పై డిగాజులు • ఘల్లనంగ

జిక్కితివని యెగ • సక్కెమాడుచు బిఱుం

దుల జడకుచ్చులు • త్రుళ్ళియాడ

జిఱునగవు, నోర మోము, ను • నిస్సె, వెనుక

దిరిగి యడుగులు తడబడి • నరుగ నెంత

పోడి, మాచేడెపోదవు నా • బుజము బంటి

యేమిరువుర మాలుమగల • మింత నిజము

చ. బలిబలికొళికుండు మన • పాలిటి వేల్పు, పరస్పరంబు ని

చ్చెలువయు సేను జూచుకొను • చెల్విట్టలంబచరించె, దప్ప కా

విలు దునుమాడి రేపురఘు • వీరుల నిస్తుల బాహుదర్పమున్

దెలిపెద నెల్లలోకులకు • దెల్లముగా గయికొందు నెచ్చెలిన్.

మంజరి—ధన్యాసి

౧ అని సక్కెడు రామాలాపము గ ర్హామృతముగ నాలించి ।

జనకజయెంతయు ధన్యననుకొంచు • సమ్మదంబున స్మించి

౧ అమ్మ నీత నీతండ్రి జనకరా । జాజ్ఞచేసె రమ్మంచు

గొమ్మలు పిలువగ జనె రాముని గ । న్గొని పలుమఱుస్సురంచు

- 3 ధరణి జపల్లకి వృష్టికందినం । తమేర రాముడు చూచి ।
యరిగె నెట్టకేలకుఁ దన విడిదికి । ననుజునితోఁ దలయూచి॥
- 4 కొలికముని చిలునవ్వున రాము నె । గాదిగఁ దాఁబరికించి॥
దాశరథీ శుభమ, పువుఁదోటవిం । త లేమనఁగ శంకించి॥

ఆ. రామచంద్రుడనియె • నోమునిరాజ నీ
యెఱుంగనట్టి వింత • తెవ్వి కలవు
చేలఁగి నీవు కూర్మి • జేపట్టు వారికి
వడిఁ దనంత శుభము • వలచివచ్చు,

వచనము:—ఇట్లు విశ్వామిత్ర రామచంద్రులు ముచ్చటించుచుండ,
సిరియుడిగిన ముదుసలివిక ననురాగమున నాకొఱకుఁ జేతు లేల
చాచెదు, సిగ్గరమసలక చేతకానపు డొకమూల నడఁగి పరువుఁ
దక్కించుకొనుము, చాలు నీబడుగుసరసమని సూర్యునిఁ దనయులు
వెడలఁద్రొబ్బి, పలురంగుల సంజకెంజాయ యుడుపుఁదొల్చి, తార
హారంబుల నలంకరించుకొని, పక్షికూజితంబులన్గలకల నవ్వుచు,
దన కెదుర్చుచు నభోవేశ్యాంగన కల్గ వేసమున మోసపోయి,
ముందలివానిపాటు తలపోయ కత్యనురాగియై, కళంకియై, దోషా
కరుడై, క్రమంబునఁ బ్రామిన్కులకుపవైవై చెడనున్న తరుణ
విటుని చందంబునఁదలచూపి నిగుడుపున్నమిజేని వెన్నెలన్మఱింత
పన్నెమించి, గొప్పవారియందలి తప్పలవలె విస్పష్టంబులై, కాల
వశంబున మార్పుచెందుఁగాని యున్నది లేకపోదని వివిధాకృతుల
ననుకరించి ఛాయాయాసంబులఁ న్దోచు చీకటుల నల్లదుస్తుల
నొదుగు జారచోరుల కనిపెట్టలేక మితిమీరినఁ దెల్విబొరసడుపండి
తుల విధంబున మిక్కుటపు వెల్లునన్మోసపోవు రాజభటులు, దూపిం
డుచుటకుఁదప్ప మఱెందుకున్ బసికిరాక తమ వెనుకటి బీర

బులు చెప్పుకొనుచుఁ బూర్వులం గొనియాడుచుఁ నవీనుల నిరసిం
 చుచుఁ బిచ్చియొడుచుం, జెప్పినమాటయే చెప్పుచు, బెద్దతనము
 నెపంబున దమయభిప్రాయంబులే సరియైనవని నిశ్చయించుచుఁ,
 బిలువని పేరంటముగ నుపదేశించుచుఁ, జేతకానిపనులకుంబూను
 కొనుచుఁ, దలంపులచేత మాత్రమే కొంత సంతృప్తి గొనుచుఁ,
 దాముతినలేకొరులఁ దిననీక గదుముచు, మిక్కిలిపసినారితనంబున
 యాచకులఁ దెగడుచుఁ, దమ వ్యర్థజీవనముం బొడిగింపఁగోరి
 యెల్ల పు డడ్డమైన మందులు తిని కఠిన పథ్యంబుసేయుచు, నందని
 సండ్లు పులుసనునట్లు తమకు లభించని భోగంబులు తుచ్ఛంబులని
 వదరుచుఁ, దమ్ములక్ష్యము సేయనివారలకుమిట్టశాపంబు లిడుచు,
 బిసఁగొని చాపల్యంబునఁ జేసినపనినేచేయుచు దేనియందైననిలు
 కడ పొందలేక సంశయంబునఁ దగిలి, యెద్దియు నిష్వశ్యసింపనేర
 కెవ్వరియెడనైన మైత్రిఁగొనఁజాల కాకాశపంచాగములు విప్పుచు
 నాసమాత్రమేమిగుల, నందఱికింఁట నెక్కువగ మిత్తికై వెఱచు
 జీవస్మృతులగుముదునశ్చ నవివేకులని యీసడించుచుఁ గొందఱు,
 వారిభోధలు వినివిననట్లు కొందఱుస్పటికిమాత్రము వారియెడభక్తి
 విశ్వాసము న్నోమోటము నగపర్చుచు గొందఱు, వారిన్నోస
 పుచ్చుచు గొందఱికినైన వై రాగ్యమంది యెచటనో ముక్కు
 మూసికొని ముందుసంగతి కనిపెట్టుకొన కెందుకట్లు పామరత్వ
 మున బ్రాచులాడుచు వ్యర్థచింతచేసెదరు, చాలు నీపాటి తాళపు
 చెవులు మావైఁబాటవేయుఁ డక్కఱమాలిన సంసారబాధ మీ
 కెందుకని చీవాట్లిడుచు గొందఱు, కనపడదు వినపడదు కాళ్లులేవు
 చేతులులేవు, మతిలేదు, సుతిలేదు, కాని యన్నివ్యవహారములు
 స్వీరికే కావలయు, నాహా దేవుడా యెంతబుద్ధిమాలినవాడవు,
 చెట్లనునటకి మొదళ్ళను మిగుల్చునట్లు పనికివచ్చు పడుచువారిం
 దెగబార్చి ఇమ్ముసలిముద్దలకెంతయాయువిచ్చుచున్నావురా, యని

విధిం దిట్టుచు గొంద । తోహతో యాపండుతోండ రూపేమి, బోసి
 నోటితీరేమి, డెబ్బదవపడియేమి బారసాలపీటపై వడకుచు గూర్చు
 న్నసాంపేమి । ముసలికాలమునకు ముచ్చట్లని యెగతాళిచేయుచు
 గొందలు । కాలముగడపిన పెద్దలుమనలగని పెంచి మనకొలకె
 న్నియో పాట్లుపడినారు । గౌరవపాత్రులు । వారితప్పుకాదు । బాల్య
 మునకువలె వార్ధకమునకు జాపల్యము న్నౌధ్యము స్వస్థభావము
 ముసలిరికమునకుం బడుచుతనమున కెంతమాత్రము నిట్టదు । వారల
 చుచుంట మనము మనయిచ్చవచ్చినట్లు తిరుగుచుంట । రండంచు
 గొందలు, చిట్టపట్టాడుచు । వీధులవెంబడి వెట్టిమొట్టిపాటలుపాడుచు
 యుక్తాయుక్త మెఱుంగక నూత్న యౌవన సన్నిపాతమదంబున
 స్వపరహానిందెలియక త్రుళ్ళినడు పెంకెసిల్లకాయల జతుర్విధోపా
 యంబుల దిద్దుచు । సార్థకజీవనంబు నలుపుచు । సంపూర్ణబుద్ధివికాస
 వైభవంబున సౌధోపరిభాగములన్ గృహంగణముల స్సంగీత
 సాహిత్య సరసగోష్ఠీవినోదంబుల న్బున్నమవెన్నెల ననుభవించు
 నడివయసువారు । నుసవాసంబుండి పున్నమచంద్రు నర్చించి
 వ్రతకల్పకథాశ్రవణానంతరమున బుణ్యము మూర్తీభవించిన తెఱ
 గున నోమువేసంబున సొగసు రెట్టింప భర్తల సన్నిధి జేరు సతీ
 మణులు । నిక్కోయిలతీయపల్కు లీ మల్లెపూదావుల జిమ్ము
 చల్లగాలు । లీపచ్చకప్రముల్లసిన మంచిగంధపుబూత । లీచలు
 వపన్నీటిసోన । లీతీయమామిడి పండువిందు । లీనిండు వెన్నెలయు
 నొక్కసారి యిట్లు జతపడు తెట్టిట్టిసమయమున్ వృథానిద్రనడు
 పనేల । యని నౌకావనవిహారముల్పులుపువారును, గాంతాద్యూత
 సానంబుల న్దగులువారును, నిఖిలసౌఖ్యంబుల నొసంగిన పరమే
 శ్వరుని భజించువారును, దోకలకు దాటిమట్టలుకట్టి బాలేయం
 బులం బెదరించి పరుగెత్తించుచు వానినెక్కుచుం బడుచు వాడ

వాడల నల్లరిచేయు బాలకులకేకలకు దోడుగ జందురుంగఱవ
 నెంచి మొఱుగు గ్రామసింహములకు వెక్కసముగాఁ బున్నమ
 రేయిఁ బవలని భ్రమసి నిదురమానుకొని కిటికీలనీడ న్నెఱయు
 చంద్రకిరణంబుల నొలికిన పాలను కొని త్రాగనుంకించు కాకుల
 యార్పులుం గలిగి । విరహోద్దులగు పాంథులకుఁ దప్ప సర్వజగ
 దానందకరంబగు నాపున్నమ రేయి । నన్యోన్య విరహతాపంబు
 నఁ బొగులుచు నీతారామచంద్రులు టెప్పలు వాల్చుక సంకల్ప విక
 ల్పశతంబుల గడియలు యుగములుగాఁ గడుపు చున్నంత.

సీ. తప్ప బయల్పడ్డ । చొప్పున నోడిన

వెరపున చంద్రుడు । వెల్లఁ బాటె

సిరి దొఱంగిన వాని । పరివార మును సన్న

సన్నఁగ జుక్కలు । సాఁగఁదొడఁగె

గ్రొత్తగాఁగవగూడు । కొన్నదంపతులకు

గుండియల్ ఝల్లన । గోడిగూసె

దవ్వెంతయేగియు । దలక్రిదుపిట్టలు

దారితప్పక తమ । తావుచేరె

గలువలున్వాడె దమ్మిపూ । వులును వీడె

బులుఁగులున్ బ్రొద్దునకు మేలు । కొలుపు పాడె

బన్ను లేకెల్లరికినబ్బె । బైరుగాలి

తెల్లముగఁ దూర్పు బళ్ళునఁ । దెల్లవారె.

ద్విపద॥ అంతట నీత న । త్యంత మోదమున ।

కాంతలచేత సిం గారింపఁజేసి ।

యద్దాల పల్లకి । యందుంచి జనులు ।

తద్దయు వేడ్కనం । దడి పడుచుండ ।

వీరధనుర్యాగ । వేదికిదెచ్చు ।
 ధారుణీశ్వరుల నం । దఱను బేర్వేర ।
 శౌర్యములేపుచు । జనకుడు పిల్చి ।
 యార్యాప్రియుని విలు । నగపర్చి యనియె॥

బేగడ—త్రిపుట

ప॥ శివుని విల్లెక్కిడన్ జాలిన । జెట్టికలడా యిచ్చట ।
 అ॥ ఎవ డయిన న్నరే యాతనిన్ వరియించుదస్పక నాకొమార్తె ॥శి॥
 ౧ అమరవీరులు మర్త్యశూరులు । నందఱిట నున్నారుగా ।
 సమయమిది మీశక్తిఁ జూపగ । జానకీ మానసముగొనగా ॥శివు॥
 ౨ జగమిది గొడ్డుపోయెనా మీ । సములు గల మగవాడులేడా ।
 తగిన వరుండు జతపడమి నీ । త పెండిలి లేకుండ వలెనా ॥శివు॥
 నీ. శినచాపమెత్త మా • చేతగావనుచు ది

కృపలులురు తమదేన • ల్పట్టి చనిరి.

హరువిల్లు ముట్ట న • నర్హులమని బాణ
 రావణాద్యసురులు • త్రోవబడిరి
 అంబికేశు శరాస • నంబునకు న్నొక్కి
 సన్న సన్నగ వియ • చ్చరులరిగిరి
 యెవరికై న నసాధ్య • మీపని యని తక్కు
 ఖోణీశులెల్లవా • కొనదొడగిరి.

అంత జనకుని సల్కుల • కసహనంబు
 మొల్కనగుఁ దోపఁ గౌళిక • మునిక్కిమొక్కి
 యఖిలజనములు నివ్వెఱ • గంది మాడ
 శంభుధను వెత్తుటకు రామ • చంద్రుడేగె.

శంకరాభరణము—ఆదితాళము

ప॥ కన్నవార లెంతధన్యులో శం । కరు ధను వెక్కిడదలకొనుపీరుని॥గ॥
 అ॥ అన్నలువకై న బొగడదరమ య । నంతునకై న నామచంద్రుని॥

౧ గరుడపచ్చ జగి మీరిన కోమల । గండపాశి గూతలులల్లాడగ ।
మురుపుమాప వచ్చిరాని మీసలు । మోహరించు జగదేశ మో
హనుని ॥ ౧౫ ॥

౨ వలుదమెడ న్ముత్యాలకంటెతో । బంగరునుప్పటి పల్లెవాటుతో ।
నల యెడమకాలి పెండరమ్ముతో । నరుగుదెంచు పుల్లాంభోజా
క్షుని॥

సీ. ఏదియెట్లుండనీ ♦ యీబాలసని తెగు

వ న్నెచ్చెదగు నంచు ♦ బల్కువారు

పోల్చంగ వశమె యే ♦ పుట్టలో నెట్టిపా

మున్నదో యని తెల ♦ లుంచువారు

నిజముగ విల్లెత్త ♦ నీ మాననీ కాని

తగు సీత కితఁడంచు ♦ దలచువారు

దేవుడు నేడు తు ♦ త్రియగౌరవము నిల్పు

నిత డయ్యెనో యంచు ♦ నెంచువారు

జనము లిట్టుల సంశయా ♦ శ్చర్యములను

బొందుచుండగ శ్రీరామ ♦ చంద్రు డంత

భూమిసుతవై పు శృంగార ♦ ము న్మహేశు

విలుదెస స్వీరరసము రా ♦ జిలఁగజూచె.

మంజరి—ధన్యాసి

౧ జానకీ స్వయంవర రంగముసమ । జనుదెంచిన రాజులలో
గానిపించె రాముడు పూర్ణ చంద్రు । కరణినెల్ల చుక్కలలో॥

౨ కఱకంటు విల్లు ముట్టనలవిగా । క నృపులు నెవ్వెఱుగూన
చెఱుప కోల మత్తకరి లాగు విజ్ఞ । చె న్నాముడు తృటిలోన॥

3 ఖండసరశు కోదండఖండ నా । ఖండ ధ్వానం బంత ।
 నిండఁగ మెండుగ వడఁకఁ డొడంగె । స్నేహిబహ్మండ మంత ॥
 4 తొలకరి మెఱపులవలె సీతయు దో । డొ నెల్లరు గనుచుండ ।
 కలహంసగమన వై చె న్నాముని । కంఠమునఁ బూలదండ ॥
 తరువోజ॥ జనకుఁడు రామల-క్ష్మణులకు సగరి-సౌధమంతట-నివా-
 సముగ నేర్పర్చి - తనయుల పెండ్లికిఁ దరలి రమ్మంచు - దబ్బున
 శుభవార్త - దశరథనృపతి ।
 కనిపె రామునివంటి - యల్లుఁడు తనకు-నబ్బుటచే సమ్మ - దాం
 బుధిన్ముని । తనదు చుట్టాల నం - దఱిని రావించి - తగునట్టులం
 బ్రయ - త్నము చేయుచుండ॥

దేశి—చతురశ్రగతి

స॥ సీతారాముల కున్న పరస్పర । ప్రీతి చెప్పతరమా సుంతై న॥
 అ॥ భూతలమున నటువంటి సొగసై న । పుణ్యదంపతులు మఱియొక
 పుట్టరు ॥ సీ
 ౧ నచ్చునెపుడు పెండ్లిముసూర్తంబని । ప్రతిక్షణము లెక్కించెదరు ।
 హెచ్చుగఁ గోరిక లేమేమోగొనియెల్లప్పుడువ్వెళులూరెదరు ॥ సీ
 ౨ సీతకు రాముడు రామునడ న్నఱి । సీతతప్ప నగపడ దేదియు ।
 నాతరమా భువనంబుల గన్న య । నాదిదంపతుల చెలువము
 న్బొగడ ॥ సీతా

సీ, ఆ వధూవరుల క • న్యోన్యవార్తలు దెల్పు
 జీమబారుగ నేగు • చెలులచాలు
 నలపుజాబుల దమ • గళముల గట్టంగ
 బడి టపాలందించు • పావురాలు
 ప్రతిహారకొక వింత • రసమైన బొమ్మలం
 బై వెల్లడించెడు • పడగ డాలు

నాదంపతుల వలె • నవ్వారి చెంగట
 బలికెడు నామని • చెలిగుతాలు
 వంపుకొందు కొండొరుల కు • పాయనాలు
 మానుగా నెద్దియో యొక • యానవాలు
 ధరణిజారాముల యెదర • తగులుకోలు
 వినుప నాల్కలు కావలె • వేసవేలు.

ఉ. ముమ్మరమైన మోహమున • బొక్కుచు సూర్తురు, దీర్ఘ దర్శియం
 త్రమ్ములజూచుకొందురు, ప • రస్పరమున్నటి, దూరశ్రావ సూ
 త్రమ్మున మాటలాడుకొనె • దర్ పచరింపుచు వింతచేష్టలన్
 బొమ్మరవోవుదుర్ ప్రకృతి • పూరుషులట్టుల నంటకంటియున్.

మంజరి—మోహన

౧ అంత దశరథుడు భార్యాత్మజయుతు । వై వై భవమునరాగ ।
 సంతోషముతో జనకు డాచినిన్ । సత్కరించివే వేగ ॥
 ౨ తనయల రామచంద్ర లక్ష్మణ భర । త శత్రుఘ్నులకు నోలిన్ ।
 దనరు నీతోర్మిళామాండ్రవీశు । తకీర్తుల నొసగె హళిన్ ॥
 ౩ ధరణిన్ సీతాకల్యాణంబు । త వై భవంబుగ నెపుడు ।
 జరుగ లేదుమఱి యేపెండిలియున్ । సత్యము వచింతు నిపుడు ॥
 ౪ ఎల్లజనుల కుల్లాస మేపారె । నిలం బువువాన డాసె॥
 తెల్లముగ మేఘగర్జ్వాచ్ఛలమున । దేవదుందుభులు మ్రోసె॥
 సీ. పరులకు గనరాని • వెరవున నొండొరు

సాలపునగ్రేగంట • జూచుకొంట
 వంగిలేచుచు బర • స్పరము లాఘనమున
 దోసిళ్ళ దలబ్రాలు • పోసికొంట
 లంకెవడిన చెంగు • లస్సప్తపది ద్రొక్క
 తడబాటున మిథము • తగులుకొంట

మనసులగల్పిన ♦ కనుల కన్యోన్యమున్
జల్వకప్రపుబుక్క ♦ జల్లుకొంట

బలు వసంతపుబిందెలో ♦ బరగునుంగ
రంబు వెదకుచు గెంగేలు ♦ రాచుకొంట

మొలక నవ్వులు నవ్వుచు ♦ ముద్దుగొంట
నవవధూవరచేష్ట లం ♦ దములపంట

కాఫీ—చతురశ్రగతి

ప॥ పెండ్లి కూతులు నైండ్లికొడుకులు । న్వలయు సంగసు బలిరా ॥పె॥

అ॥ పెండ్లి వంటి ముచ్చట యీబ్రతుకున । వెదకిన మఱికలదా ॥పె॥

౧ పసుపు నలచిన యొడళ్ళం, బచ్చని । పట్టుపుట్టములతో ।
మిసమిసమను నూనూగువయసుతో । మేలమాడు వగతో ॥పె॥

౨ అడుగులందు బారాణులతోగ । శ్యాణపు బొట్టులతో ।
నిడునకనుల కాటుకతో జెక్కుల । నివ్వెట చుక్కలతో ॥పె॥

౩ ఒకరికొకరు పూసిన గంధముతో । నొయ్యారపు నడతో ।
పకపక నగు మాటలతో బువ్వపు । బంతి వేడుకలతో ॥పె॥

స్తీ. తలుపు తెఱచుపాట ♦ తడబడి యొండొరుం

బేర్కొనసిగ్గున ♦ న్బెనగులాట

కెంగేలు గలిపిన ♦ సింగారపు సచారు

నడ్గడ్గున నివాళి ♦ నందు సౌరు

అటకొర్కి మడుపుల ♦ నందించుకొను నేర్పు

నిముసమ్ములోన వే ♦ సముల మార్పు

యిక్కువలబువుచెం ♦ డ్లేయు జాణతనంబు

నెగపక్కెముల మొల్క ♦ నగుల డంబు

విజ్ఞప్తగదా, తొడుగుమీ ♦ వింట శరము
 ద్వంద్వయుద్ధము నీతో, న ♦ వల సలిపెద.
 క. అని కాద్ర శాంతరసముల
 ననసిన మునివీరు గాంచి ♦ యెలనవ్వున ని
 ట్లనె రామచంద్రుఁ డెంతయు
 వినయమున న్గేలుమోడ్చి ♦ విబుధులు పొగడన్.

శ్రీరాగము — మిశ్రగతి

ప॥ మునిరాజు మొక్కెదనునీతోఁ | బోరుటకురమ్మచనుమా నను॥ము॥
 అ॥ కనరు సరవనితల రాఘవులు | కలహమాడరు బ్రాహ్మణులతో॥
 ఇ॥ నన్నుఁజంపఁదలంచెదవేని | నాగశమిదో నఱకు దేవా ।
 నిన్నువంటి మహాత్ముకొర కై | నెమ్మేనుదొఱఁగెదనుహాయిగ ॥ము॥
 ౨ నీవెఱుంగనిధర్మ మెయ్యది | నిక్కముగ బ్రహ్మర్షి చంద్రుమ ।
 చేవ నుపయోగింప వలయును । శిష్టపద్ధతి కనుకూలముగ ॥ము॥
 గీ. ఇమ్ముధనువు మబ్బాహుబ ♦ లమ్ము చూడ
 నెంచిచే యనియావింటి ♦ నెక్కువెట్టి
 శరముఁదొడిగిన శ్రీరామ ♦ చంద్రుఁ జూచి
 భార్గవుఁడు భక్తితో నిట్లు ♦ ప్రస్తుతించె.

గౌళ — సంకీర్ణ జాతిరూపకము

ప నీతామనోనాయక | శ్రితజనాభయనాయక ।
 అ॥ నాతస్పృహదలపోయక | నడుపుమమోఘసాయక నీతా॥
 ౧ నీవు జగదీశుండవు । నిఖిలమునకు హేతువవు ।
 కేవలానందమయుడ కీర్తనీయవర్తనుండ నీతా॥
 ౨ నీతత్వ మిట్టివనుచు । నిగమములు నెఱుంగలేవు ।
 పూతనామ సద్దామ । పూర్ణకామ శ్రీరామ నీతా॥

సీ. నీకటాక్షములేక • నిన్నుఁ దెలియనేర

రెంత నేర్చినఁగాని • యెవ్వరై న

నూహకందవు నీహ • హో మాయకాండ వ

న్నియు నీవెయ్యయ్య నె • ద్దియునుఁగావు

ఇద్ది యిట్లని నిశ్చ • యింపలేకెల్ల మ

తంబు లన్యోన్యము • న్నన్నుకొనెడు

నెట్లు నమ్మిన వారి • కట్టు తోఁచెదు, భ క్తి

తప్ప నిగ్గనవేటు • గారిలేను.

నీకుఁదగు రామనామము • నాపఁగలిగె

నోజ, రవికహర్వామైన ఖ • ద్యోతపదము

మెఱుఁగుడుంబుర్వనకున ట్ల • మేయతేజ

భ క్తమందార భవదూర • పరమపురుష.

వచనము :- అని వినుతించి శ్రీరామునివీడ్కొని భార్గవుఁడు యధేచ్ఛ
 న్దనియె, నంత దశరథుఁడు కొడుకులం గోడండ్రం దోడుకొని
 చతురంగ సేనాసమేతుడై యగ్భుతానందముల జయశబ్దంబు
 సెలంగ మంగళవాద్యములతోఁ బ్రశస్తంబులగు తోరణస్తంభం
 బులచేత నలంకృతంబగు నయోధ్యం బ్రవేశించి, నూత్న వధూవ
 రులఁ గనువేడ్కతోఁ, జిత్రపటమందు లిఖింపఁబడిన తెఱంగున
 తెప్పలువాల్చుక నిశ్చలంబుగ సకలకృత్యంబులమాని త్రోవ కిరు
 దెసలఁ గ్రిక్కిఁపీసిన వివిధజనుల కేయపాయము గ్రానీ కేన్దులు
 గుఱ్ఱంబులొంటె లరదంబులు బండ్లు పడిపించు పెత్తనగాండ్రకాజ్ఞ
 తిడుచు, నివ్యాళిపట్టు కాంతలకుఁ గనకవర్షము స్తురియించుచు
 నగరుఁజేరినంత మంగళహారతులు పట్టుకొని ముత్తైదువ లిట్లుపాడఁ
 దొడఁగిరి.

సురట — మిశ్రగతి

ప॥ శ్రీరఘుకులవర్ధనులై విరాజలు । సీతారాములకు మంగళంబు ।

అ॥ చారుశరీరులకు । సద్గుణాధారులకు । మంగళంబగు నిత్య మంగ
ళంబు శ్రీ॥

౧ ధర్మరక్షకై తనువు । దాల్చునాది । దంపతులకు నిత్యమంగళంబు ।

భర్మనీలమ్ముల పోలిక జత । పడు నాలుమగలకు ॥మంగ॥శ్రీ॥

ఇది భారద్వాజస గోత్ర లక్ష్మీనరసాంబా వేంకటచయన కనిష్ఠ

పుత్ర సహజపాండిత్యవిలాస బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞా డాది

భట్ట నారాయణదాస విరచిత యథార్థ

రామాయణమునందలి సీతాకల్యాణము

ద్వితీయాశ్వాసము.

యథార్థ రామాయణము

శ్రీరామ పాదుకా పట్టాభిషేకము

— 000 —

శ్రీ. కరవిహితాధరనీవం సమానలజ్జం నిమిలితాక్షం వే ।

పులకితగాత్రం సంగమ మాధ్యం బాలేశ్వరామిభవసారమ్.

శ్లో. స్మేరాపాంగప్రకటిత నిజానురాగం విముగ్ధసల్లాపమ్ ।

గాఢాలింగనకుతుకం ప్రియేద్వితీయం స్మరామితవసంగమ్.

జ్ఞో. వ్యతిహృత-చుంబనబహుళం ప్రవాసశంకాకులాతిదీనదృశమ్ ।

విశేషాదీకృతాభిలాషం స్మరమిసఖ తే తృతీయసంయోగమ్.

ఖమాచి—ఖండగతి

ప॥ శ్రీరామపాదుకాపట్టాభిషేకకథ। చెవులున్న సార్థకమువిన్న॥నీచెవు॥

అ॥ ఘోరాపదలకు బాలయ్య ధర్మముమాను । కొననిలోకోపకారులు

ಗ್ರಂಥಾಲಯಕ ತಾ

(211)

౧ దశరథుం డొకనాడు రాజ్యపాలనమున్ | దన్విగొని వార్ధకభర

మున | దా

॥ దన్వి ॥

విశదముగ సభచేసి మంత్రవర్గముతో । వివరంబుగా నిట్లు । విని

పింపదొడనే । నా

34

సీ. రాజ్యభోగముల జి ర మనుభవించితి

విసివిలి మిక్కిలి • వృద్ధునాతి

నీపాటివాలు నా • యిల్లాండుతోడి వా

సప్రస్థమున గాన ♦ నమున నుందు

వయసున కుచితమా ♦ వర్తనముంగొంట
 న్యాయంబుగాన నా ♦ యగ్రసుతుడు
 రాముండు భూమిభా ♦ రము దాల్చినర్హుడు
 పట్టము వానికిఁ ♦ గట్టవలయు
 త్వరగ సమకూర్పు డెల్ల సం ♦ భారములను
 బ్రచురపర్చు డీవార్తను ♦ రాజ్యమందు
 మంచి దెల్లి యనుచు రాము ♦ గాంచి పల్కె
 నిట్లు లాలించువారు భ ♦ శీయనంగ.

తోడి—చతురశ్రగతి

ప॥ రఘుకులవర్ధన । రామచంద్ర మ ॥ ద్రమ్యతపఃఫలమా । సకల
 సుగుణపుంజమ ॥ర॥

అ॥ మఘపుడు స్వర్గమి । మాడ్కినీసర్వ భూ ॥ మండల మేలుమా
 శాశ్వతముగ ॥ర॥

౧ పున్నమచందురు । కన్న నెక్కువుగ । బొడగాతురు జనులు ।
 నీమోమును ।

౨ కన్నతండ్రివలె । గాచిప్రజల గల । కాలము పెద్దల । పేరు
 నిల్పుమా ॥ర॥

నీ. ఇపుడు నీవయసిర్వ ♦ దేడొండ్లు నై జము
 గానీవు ప్రాజ్ఞుడ ♦ వేనెలుగుదు
 నాపుణ్యవశమున ♦ నాకు నీరూపున
 స్వయముగ ధర్మదే ♦ వత జనించె
 చిత్రము నీదు ప ♦ విత్రచరిత్ర మ
 నన్యసామాన్య ప ♦ రాకముడవు
 నీతి బోధించుట నీ ♦ కనవసరము
 సూర్యునకు న్వెల్లు ♦ జూపునట్లు

భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్ను శ లరయ నీకు
దగిన తమ్ములు నీయాజ్ఞ శ దాట లేకు
వలసినన్నాళ్ళు సర్వప్ర శ పంచ మేలి
యన్న సాధించుమా పురు శ పార్థములను.

కాశీ—మంజరి

- ౧ తండ్రితోడ రామచంద్రుడుం జి । త్తమనె నమ్రముడగు చపుడు ।
పండినచేను విధాన మహాత్ముడు । వంగియుండుదా నెపుడు
౨ జనపతిరాముడనిదశరథుడు సభ । చాలించెసంజ యగుడు ।
తనయులుగుడిచినదాదిన్నట్టుల । దండ్రియెంతయున్నగుడు॥
౩ క నెదమెపుడు రామపట్టాభిషే । కం బెవు డినుడుదయించు ।
ననుకొండుజనులు చవులమార్పింద్రి । యములనిశ మభిలషించు ।
౪ కై కదాసిమంథరరామునెడ న । కారణవై రము బూనె ।
ఘూక మునకులోక బాంధవుండు । న్గొంచెమైనహితుడౌ న॥
క. మంథర కేకయి చెంతకుఁ

దొందరగా నేగి వంత శ తోడుతనాపెన్

గ్రిందా మీదా కనుగొని

కొందలపడి గుండెబాదు శ కొనుచిట్లనియెన్.

దేశాక్షి—చతురశ్రగతి

- ప॥ అమ్మా నేటిముచ్చ । టయ్యో యేమనందు ।
అ॥ ముమ్మాటికి న్నన । పుట్టే మున్నిపోయె ॥న॥
౧ బాపురే కాశలై । బాగమె బాగము॥
నీపట్టికిన్నీకు । నిల్వనీడ లే ॥దమా॥
౨ తెట్టమొగమువు గాని । తెల్వైనదానవా ।
వెట్టి బాగులతల్లి । పెన్నిటి న్నమ్మితివ ॥యమా॥
౩ నీరాము డౌ టెడు । నీతపట్టపురాణి ।
ఊరుపేరు లే । కుంద్రు నీకొడ్డు కోడ ॥లమా॥

నీ. తెలియవు సుంతైన ♦ వెలుపలి నొనడి
 పట్టుజేరిన కోడి ♦ పెట్టమాడ్కి
 నూరకుంటిన విను ♦ మూరిలోపల మఱి
 కోటలో గందర ♦ గోళమేమొ
 బంగరు జెండాలు ♦ సచ్చలతోరణా
 ల్పవడపుం గంబాల ♦ పందిభులను
 చల్వచప్పరములు ♦ జవ్వాదియల్కు ము
 త్యాలముగ్గులు పట్టు ♦ మేలికట్లు
 కప్పురపుమెత్తడములు న ♦ గరిదియెల్ల
 చెల్లుమీఱగ నేడకై ♦ సేయబడియె
 నేమిచెప్పుచు రేపు నీ ♦ వీవెకాని
 యాను గవునలై పట్టపు ♦ జేనితల్లి

నీ. ఆంధ్ర మువ్వరిలోన నీ ♦ యంచు మిగుల
 దగిలినట్టుల గన్నడు ♦ దశరథుండు
 నీకొడుకు దోసిరాజని ♦ నిచ్చయముగ
 బట్టముంగట్టు గొనలై ♦ పట్టికెల్లి.

క. కొనలై దసరదుండు సె
 బాసొకటై పట్టరాని ♦ బలువేడుకతో
 గై సేయిగతురు నగరదె
 యానందడి నీవెఱుంగ ♦ వయ్యో వెట్టి.

జెంజోటి—మంజరి

- ౧ అనవినికై క యొకింత తలయూచి । యామంధర క నెనిట్లు
 యినకులమున నన్నకు దప్ప రాజ్య । మిచ్చెద రనుజనకెట్లు॥
- ౨ తన కన్నకొడుకు రాజగుట కన్నదల్లికి మఱి ముదమెద్ది ।
 మనసెఱులున్న జనకతీరుడు చు ♦ మ్మాధర్మ పదముకొద్ది॥

3 భరతుఁడేమాత్రమైన రాముని । పాటి పెద్దయశానేని ।
యురకుందునె నాసవతి కౌసల్య । యుభేమొ మాతగుగాని॥

౪ అనుచెద్దియు దోచక కలవరపడె । నక్కైకయు దనలోన ।
తన సాటివారి గొప్పజూచి సుం । తయు నోర్వడు మునియైన

నీ. అప్పుడు మంథర • యనె నిట్టులో యమ్మ

నినువెంట గైకొని • నీమగండు

వేలుపు మాకతో • బెనగు రాకాసుల

గ్రుమ్ము చొకప్పుడు • సొమ్మసిల్లి

నిల్లంది నీవు నీ • పెనిమిటి సేద దే

జీనదాక రక్కసి • మొనల నాప

గడు సంతసిల్లి నీ • యడిగిన కోరిక

లిడెదననియె నిప్పు • డడుగుమీవు

దసరథుని గట్టి పట్టుపం • తమ్ముతోడ

నీకొడుకు జేనిగా జేయ • నేడె మఱియు

దబిసియై రాగవుడు కాన • దండ బదియు

నాలు గేండ్లుండు నట్టిదే • మేలు నీకు.

క. అని జ్ఞప్తి తెచ్చి నస్తన

యనుగు సుతుడు పట్టము దొర • యగుమార్గము చి

క్కినదని దుముకుచు మంథర

క నె మాటికి బుజముతెట్టు • చక్కైక యిటుల్.

కాఫీ—చతురశ్రగతి

ప॥ మంచియుపాయమే చెప్పినావె నే । మఱచితినే నాటి మాట

సేబాసు

॥మం॥

అ॥ కొంచెమైన నీమేలు మఱతునా । గోరంత చూడు మేలు । కొం

డంతయానా

మం॥

౧ ఇప్పుడేవచ్చు నాదు మగండు సుం । తేని దబ్బర వల్క జాల
డతండు । తప్పదు రేపునా । తనయుడే రాజగు దనకు మాలిన
ధర్మ మెందున్నదే

॥మం॥

క. ఈ రేడేండ్ల వలకు తా

ఘోర విదేశాటన మున ♦ కుంభాతానా

శ్రీరాముడు కదుప గలుగు

నారాజ్యములోన వేరు ♦ నాటిన భరతున్.

మంజరి—మాయామాంశవగౌళ

౧ అదిగో దశరథుడు వచ్చుచుండె నని । యాకై క యల్క బూని
గదిలో జీకటి నేలబరుండెన్ । గై సేసికొనుట మాని॥

౨ వాలకము వేసి మగని చెంగటన్ । వనితపోవు పోకిళ్ళు ।
చాలుగ వాకొనుటకున్ । జాలునా వేయినోళ్ళు ॥

౩ ముసుగిడి యీలిగి నట్లుండిన తన । ముద్దు పెండ్లాముమోము ।
ముసలి దశరథుండు ముద్దిడి లేస । నూబననాపై నొక జాము॥

౪ కల్లనగవులు న్దొంగ నిద్రయా । కస్మికదుఃఖాశ్రువులు ।
పొల్లుమాటలు జైప్ప దరమె య । బోగయ్యాళి చెయువులు॥

నవరోజు—ఆదితాళము

ప॥ చీకటిగదిలో నేల బరుంటివి । చెప్పవే పూవుబోడి॥

అ॥ నీకేటివంత కల్లెబల్కవా । నిద్దురా ముద్దులాడి ॥

౧ నిద్దాచెక్కుటద్దములవేడి క । స్నీరుకాల్చు కొయ్యారి ।
పెద్ద కనెప్ప యొఱందీసి జళి । పించు చూపుతరవారి ॥

౨ వెచ్చ సూర్పుచుం దొండపండు మో । విం గందించెద నేల॥
మచ్చెకంటి మకిలదుస్తు కట్టిన మర్మమేమె యిల్లాల॥

సీ. పులిమీసములు బెక్కు ♦ పోల్కి నీకున్దోహ

మెవరాచరించిరో ♦ చివురుబోడి

జమ నింటి కతిథులై చనగోరి యెవ్వారు

నిన్నలిగించిరో శ వన్నెలాడి

ఓర నాబాకున శ కాహారమాట కే

ములుచ తెదిరిరి నిన్ శ ముద్దుగుమ్మ

నీ కపకారము శ నెఱపినవారింక

బ్రతుకరుచుమ్మ నా శ పసిడిబొమ్మ

ఈవుసంతోషపడుటకై శ యేను బ్రాణ

మైన నొసఁగెద భలిభలీ శ యందక తై

కల్క-గూడ సింగారమే శ యనుచు దన్ను

శాగిలించు విభునిదల్చి శ కైకలేచి.

చ. జలజలపూలురాల సిగ ♦ జాటి సిఱుందులహద్దుమీఱ నం

దెలు ఘలుఘల్లనం బయట ♦ దిద్దుచుమాతీయుముక్కు-ద్రిష్పచుం

గొలుకుల కంటనీరు కొన ♦ గోటవిడల్చుచు నుస్సురంచు న

వ్వలికరుగ న్బెనంగునటు ♦ వల్లబు కౌగిలుజిక్కి యిట్లనెన్.

జెంజోటి—రూపకము

ప॥ విడువిడు ననుముట్టకు నీ । ప్రేమ తెలిసెజాలు ॥వి॥

అ॥ కడకు నవ్వులపాలయ్యె । గానాబ్రతుకిట్టుల మేలు ॥వి॥

౧ కౌసల్యకువలె నాకన్ । గట్టవెపుస్తె ।

నాసవతి కేలుబడియైన । నాపనివస్తె ॥వి॥

సీ. స్మృతిగొను మనిలోన శ జేజేలఱేనికి

దొడయి నన్ను శ నీతోనొకపు

రథమున నిడుకొని శ రణమొసర్చుచు రక్క

సుల తాకు పై పక శ సొమ్మసిల్లి

తివి నీవు క్రమ్మఱ శ దైప్పిల్లి న దాక

పగఱవోపితి విల్లు శ పట్టినేను

నా తెగువకు మెచ్చి • నా కోరినవరంబు
లిచ్చెదనంచు వా • క్రుచ్చినావు
వాని నడుగుటకు స్వరి • వచ్చె నేడు
రాజునొనరించు భరతుని • రాముని బదు
నాలు గేండ్లుంచు కానలో • నస్తపసిగ
నిలుపు సత్యము నాప్రాణ • ములును సరిగ.

మంజరి—ధన్యాసి

- ౧ సత్యబద్ధుడై కై కేయితో ద । శరధుడు బదులన లేక ।
యశ్యంతభిన్నుడై చతికిలబడె । నటులిటుల పాలుపోక॥
- ౨ పిడుగుమోదిన ట్లూరకున్న తన । పెనిమిటివేసముఁగాంచి ।
కడువడిదండ్రుడి న్రాముడుకనునటు । కై కవార్తు బంపించి॥
- ౩ చిటునవ్వున మంధరతో ననియెన్ జెలి మాడు మీఁతేడు
నెఱిబలముల నిరుదేశల లాగబడు నియతి నెటుజోగబోడు
- ౪ భరతుఁ డెల్లి యిచటికివచ్చునట్లు । పంపించ వలయు వార్త ।
త్వరితముగా నేజెప్పినట్లు నలు । పకతీరదునాభ ర్త॥

వచనము:- అనుచు గై క పల్కుచుండునంత నరుణోదయంబు కాక
మునుపె సీతారాముల వశిష్ఠమునిపనుపున గృతస్నానులై పవిత్ర
వస్త్రంబుల ధరించి మంగళాభరణాలంకృతులై, యెంత మంచి
దంపతులు పీరు రాచగోటిసుమంతయు లేక మునుపటికన్నమనల
నాదరించి పల్కరించెదరని తమ్ము మిగుల జనులు కొనియాడ,
సకల సంభారములు సన్నద్ధముగా । మహర్షులు బ్రాహ్మణో
త్తిములు రాజన్య చూడామణులు మఱియు నెన్నదగిన తక్కు
జాతుల వారలుం బట్టాభిషేక మహోత్సవము జూడ నేతెంచి
యుచితాసనంబుల నలంకరించియు యుండ, వివిధకవిగాయకనటనటి
వంధిమాగధ వారాంగవారత్నములు శోభిల, జతుర్విధ వాద్య

ములు మ్రోయ, లక్షలకొలదిగ బాన్లు తీర్చి కై సేయబడిన
 గజ తురగస్యందనంబున కొంద టొడ్డు పొడవు నయసు దాస్తుల
 నొక్కపోల్కియై వరుసలుకట్టి యొకతీరగు నన్ని దుపాకలం
 బట్టి తమ యధికారుల యాజ్ఞ గనిపెట్టుకొని చిత్రపటమునలిఖింప
 బడిన తెన్నున బదాతులై కొందఱుసభాభవనంబు న్బరివేష్టింప
 శుభముసూర్తం బాసన్నంబయ్యె, సీతారామలక్ష్మణసహితుడై
 శ్రీరామచంద్రుడదే యెల్లరికన్ను సందువుగ విచ్చేయు చున్నాడు.
 దశరథమహారాజదివరకు న్నానికారణం బేమోయని సభ్యులను
 కొనుచుండ, పట్టాభిషిక్తు డవుటకు సిద్ధముగ సమయోచిత
 వేషముతో సీతాలక్ష్మణ సహితుడై వసిష్ఠ పురస్కృతుడై
 శ్రీరామచంద్రుడు సభ కేతంచుచు గై కేయిగృహమునకు దక్ష
 ణమెరమ్మని పితౄజ్ఞ యయ్యెనంచు సుమంతుడు విన్నవిన
 వెంటనే దశరథునికడకేగి, చూపుమాత్ర మేమిగిలికన్నీరుగార్చుచు
 నిశ్చేష్టుడై మిన్నకున్న యతనింగాంచి తన మనంబున నిట్లు
 వితర్కింపదొడగె.

నాటకురంజి — ఖండగతి

ప॥ ఆపచార మేదైన । నాచరించితినా ।

అ॥ యిపుడు నాతండ్రి న । నేమీ పల్కరింప

డప॥

౧ మ్రొక్కినం గై కోడు । మోమైన నెత్తడు ।

వెక్కి వెక్కిడ్చు నీ । విపరీత దశయేమొ

౨ వినతల్లికైక కో । పించియున్నదదేల ।

ననుజూచి తలయూచి । నవ్వెడుం జుల్కగా

సీ. అక్కటా యిదియేటి • యన్యాయ ముఁమని

పిడుగట్లు పొడమేనీ • యిడుమదెట్లు

సత్యమా యదిగాక • స్వప్నమా ననుగాంచి

తలవంచి నాతండ్రి • తల్లశిల్లు

కతమేదో యొక్కయ్యపు • కైకయు దనకొడ్కు
 నకు బట్టముం గట్టు • టకు దలంచి
 తన్ను లోగొనగ నీ • తండు మోమోటము
 తో నిట్టు లెద్దియు • దోచకుండె
 నేమొ యెట్లెని జనకుల ప్రేమపదవి
 కేనుదవై వ్రేలి నాదుర • దృష్టమిదియ
 ఎఱుంగ లేనైతి నింతలో • నిటులగునని
 యార స్థితు లెంతవేగము • మారుచుండు.

మంజరి—ఆహారీ

- ౧ అనితలపోసెడు రామచంద్రునకు । నక్కైక పల్కెనిట్లు ।
 నినుగాదన లేకుండుటచే గల్గె । నీతండ్రి కిట్టిపాట్లు॥
- ౨ కనుము నాకోరినటు భరతునకున్ । గట్టనలయు బట్టమ్ము ।
 మునివై నీవీరేడేం డ్లడవికిబోవలయు తక్షణము॥
- ౩ తద్దయు నాకీవరమిడె గావున । దండ్రుమాట చెల్లించు ।
 పెద్దల ఋణంబు తీర్చకున్నచో । బిన్నయెఱుల దరియించు॥
- ౪ జనులందఱు నినుధర్మమూర్తివని । సన్నుతించెదరు కాన ।
 నిను గన్నవారిమాట నిలపెట్టి । నీవేగుమా బితాన॥
- ఉ. పెద్దకుమారు డీవనుచు • వీరన రేణ్యుడవంచు ధర్మ మే
 ప్రౌద్ధును భూమిపై నిలుప • బుట్టిన దేవుడవంచు నీపయినే
 దద్దయు ప్రేమజూపు దన • తక్కిన కొడ్కులమీద గన్నజే
 డద్దిర యట్టి తండ్రినుడి • వ్యర్థముచేయకు రామచంద్రుడా !
- గీ. అనగనా రామచంద్రుడు • జనకుల యభి
 మతమొనర్చు భాగ్యంబుండు • గతి కలరుచు
 సత్యమున గట్టువడిన ద • శరభుతోడ
 నుడివె నిట్టుల గైక • సంతోష మెసగ.

కన్నడ—రూపకము

ప॥ తప్పనాడలేని నా । దండ్రీ చింతించెదేల ।
 యిప్పుడె నా పినాల్లి య । భీష్టమ్ముల జెల్లింపుము ॥త
 ౧ తలిదండ్రులు కోరును రా । శ్మజులచే దరియించుటకు ।
 ఫలించె నాజన్మము నీ । పలుకు నిలుపు సాధవమ్మై ॥త
 ౨ నిఖిలజ్ఞుడ వీ వెలుగవి । నీతి కలదె లోకంబున ।
 నఖిల జంతువులు స్వకర్మ । మనుభవింపక తీటునా ॥త
 నీ. దైవంబు చేత యం । తయు మేలె సూచించు

దిక్కుచి యగ్రతంబు । దీచినలెను,

గాని-వో గై క న । న్గానలో బదునాలు

గేండ్లు మాత్రమె యంచ । నెంచు తెట్లు

ఏలాభ మబ్బునో । యేను విదేశాట

నము సల్పుకతన మ । నకులమునకు

జననీజనకుల యా । జ్ఞును నెఱవేర్చెను

భాగ్యమునుతులకు । బట్టు తెట్లు

తల్లడిలనేల నీవంటి । ధర్మమూర్తి

సుధృఢసత్యవ్రతాసూన । సూర్యకాంతి

బుత్ర మోహంధకారంబు । బోవనూడ్చి

నాయనా వేగ సెలవిమ్ము । పోయివత్తు

క. అనిపల్కి రామచంద్రుని

వినయ వివేకములు తనదు । వేతరెట్టింపన్

గనుగొనల నీరువాటగ

ననియె నొకంతటను ధైర్య । మానుచు పృథున్

సావేరి—చతుర్శ్రగతి

ప॥ ఎటుల విడుతు నిన్ను బుత్ర । యేమనగదుగులపవిత్ర ।

అ॥ కటకటా నేనెలుగనై తిగై క యింత చేయునంచు ॥న

౧ నేనునీకు రాజ్యమొసగ | నేడు నిశ్చయించు కొంటి !
తానొక్కటి తలచినంత | దై నమొకటి చేయునయ్యో ||యె||

నీ. మిక్కిలి తాను బ్రే ♦ మించినవస్తువు

తనకు దవ్వగుగదా ♦ తప్పకీయి

నిను తెప్పపాటై న ♦ నేగనకన్నచో

నాబొంది నెటులబ్రా ♦ ణములు నిల్పు

నీవంటి మంచివా ♦ నిన్బాధపెట్టెడు

కై కమానిసియె రా ♦ కాసిగా

పదునాలుగేండ్లు ని ♦ వ్వనవాసమొనరించు

మనుటకు నాకు నో ♦ రాడుటెల్లు

సూన్యతవ్రతుడిహాసోభ్య ♦ మానలేడు

కొడుకు నెడయుట చేనుసు ♦ ల్లోలుపడుట

మరియు స్త్రీలోలుడని నింద ♦ బొరయుటయు ని

కేమినా దురదృష్టమో ♦ రామచంద్ర.

ఆ.వె. అనుచుమూర్ఛమున్ది ♦ నటు లూరకుండిన

జనకుకాళ్ళకెఱిగి ♦ సవతితల్లి

కై కయిడిన నార ♦ కోకలు ధరియించి

భూమి జాతకనియె ♦ రాముడిట్లు.

శహనా—ఖండగతి

స॥ నీతనే బోయి వ | చెప్పదనీవు మాయమ్మ

సేవ సేయుచు నుండుమా | సుగుణసమేత ||నీ||

అ॥ మాతండ్రి నిను నన్ను | మాడ్కిలాలించెడున్ |

మంచిముందున కగుజు | మా నిత్యసంపూత

||నీ||

౧ పతి తపోవనమునకు | బవరమునకై న జన

బుద్ధియుండుట న్యాయము | గురుసముఖమున |

ధృతిమీఱఁ బదునాలు । గేండ్లొక దినమ్మునలె ।
నేగడపి తిరిగి ని । న్నెనసికొందు నిచటనే ॥సీ॥

క. అనిసల్కు రామచంద్రుని
మనసంతయు నీరుసేయు ♦ మాడ్కిస్తీనా
ననయై వెడందచూపునఁ
గనుఁగొని యిట్లనియె సీత ♦ కన్నీరొలుకన్.

అసావేరి—సంకీర్ణ జాత్యేకతాళము

ప॥ ఎంతమాటసల్కి । తీవు జీవితేశ ॥ఎంత॥

అ॥ ఇంతలోన విడిచి । తే నామీదయాశ ॥ఎంత॥

౧ నిన్నుఁబాపి నేను । నిముస మోర్వలేను !

మన్నుఁటెట్లు నీరు । మాని నంత మీను ॥ఎంత॥

౨ నలదనకుమ నన్ను । వచ్చెద నీతోడ ।

నిలుసఁదరమె నాయుసులు । నీకుఁ బుడమిఁజేడ ॥ఎంత॥

౩ అలవికాని కార్య । మాచరింపలేవు ।

తొలఁగఁద్రోసెదే నీ । తోడి నీడనీవు ॥ఎం॥

సీ. నిరుపమ సౌందర్య ♦ విధి నిన్నుఁజూడని

యపుడు నాచూపులు ♦ వ్యర్థములని

యఖిలజ్ఞ నీమఘ ♦ రాలాపము వినని

వేనినాపీనులు ♦ విఫలములని

పరమపావన నిన్నుఁ ♦ బ్రణుతియొనర్పని

సమయంబున న్నార ♦ నన వృథయని

జగదేకవీర నీ ♦ చరణాబ్జసేన సే

యనితటి నజన్మ ♦ మాఱుడియని

యనుకొనెద నన్నుఁ గోరి పెం ♦ డ్లాడిన నను

నిట్టు విడనాడి చమట నీ ♦ కెట్టి తగవు

వీది యింకొక్కసారి న ♦ న్నెడనెద నను
మీ వె క నేదు నా యుసు తీపు ♦ డేలు తెడలునా.

గీ. అనుచు దన పాదపద్మద్వ ♦ యంబు బట్టి
విడువకుండిన జానకి ♦ స్వంబడి గొన
సమ్మతించిన శ్రీరామ ♦ చంద్రుతోడ
లక్ష్మణుడు పల్కెనటు చేతు ♦ ల న్మోగిచ్చి.

దేవగాంధారి—రూపకము

ప॥ రామా నీవెంట నె నన్ । రానిమ్మా ।
అ॥ నామనవిం జెల్లింపుము । నన్ను న్నిదరి నుంచుము రా॥
౧ పలుకు మెపుడు మనము జోడు బాసి యుంటిమో ।
నిలువ గలనె నిష్ఠూడక । నిముసమైనగాని శ్రీ రా॥
౨ బడళులు రెండుగాని మన । కల్ల మొక్కటే
యెడయజాల నిన్ను నీ । యెఱుగని దేమున్నది శ్రీ రా॥
చ. పెనిమిటుల స్పతీమణులు । వెంబడునట్టుల నిన్ను నీతదా ।
ననుసరణంబు సేయు నిజ । మారయ బోలును నేను గాధిసూ ।
నుని యుపదేశ మందితి, ని । నుం బురుజోత్తముగా నెఱింగితిన్ ।
గనుక భవత్సమక్షమున । గాని మఱెచ్చట నుండ నన్నయా॥

మంజరి—కాఫీ

౧ రామచంద్రుడు వ్రసతో లక్ష్మణు । రాకకు స్సమ్మతించె ।
నా మువ్వరి నతి రయమున గైక ప్ర । యాణంబు జేయించె ॥
౨ కయికకు గురునకు దండ్రకి న్నమ । స్కారంబులు గావించి ।
రయమున జనె గన్నతల్లి యాశీ । ర్వాదంబు న్గొననెంచి ।
౩ తపసివేసమున వచ్చి మ్రొక్కుతన । తనయునట్టె పరికించి ।
యపుడు కౌసల్యగుండె బ్రద్దలయి । యనియె గన్నరు నించి ।

యదుకులకాంభోజి—మిత్రగతి

ప॥ ఇద్ది నూ నీ రాజవేషము కొడుక నా । కీటులబ్బెనా సంతోషము ।

అ॥ ముద్దులతండ్రి యీముని రూపదేలరా । యద్దిరా చెప్పుమా
యాలించెద రామా ఇ॥౧ ఏనుఁగెక్కి రావై తివి యిటు । లేల జోగివై పోతివి
నేనెటు భరియింతు నీతీరుఁ బరికించి । తానెడనుండె నీతండ్రి శై
ల్పుమయన్న ఇ॥౨ కై చేసికొనదేల కోడలు, సీత. ల । క్షణున కెందుకీ తపసిజాడలు
నా చంటికూనా నాకేమియుం దారి । తోచదంతకుఁ గైక దు
ర్బుద్ధి కతమయ్యె ఇ॥సీ. కూశమంధర తన • కొంపమున్నిన యట్టు
లింతలో దుర్బోధ • మేల చేసెగైకకున్, బోని, నా • కట్టడి సవతియా
సత్యకాలంబు ద • శరభుని మతియేల ద్రిప్పెనొ సరి • యే, తాను వలచిన
దానికిచ్చినమాట • తప్పలేకపట్టము గట్ట నీ • భరతునకున్, గాని,
నేరమెద్దియు లేని • నీకు నిట్లు

కఠిన పరదేశ వాస శి • క్ష నిర్విధించు

శ్రేణిధర్మము, గురుఁడందుఁ • కెట్టులొప్పె
జోగివై కానకేగు ని • స్టూచినంత

కడుపు భరియించుటెట్లు నా • కన్నకొడుక ?

పున్నాగవరాళి—తిపుట

ప॥ అనుభవింపక తీరునా చేసిన కర్మ । మన్యుల ననదగునా ।

అ॥ ననుఁ గన్నతండ్రి యీ నారచీరలు గట్టి । నడ్డడవిం బదు । నాలు
గేండ్లుంనువా అను॥

౧ ఎటుల నిన్బాయ గలనప్పా ! యెఱుగ లేనైతి | నింతలో | నిటు
తానని | కటకట ననుజంప | కైక వేడుకొనక | యటవికినిన్నంప
నడుగ నేలరకొడుకా అను॥

గీ. ఈవులోకైక వీరుండ ♦ వేనెఱుగుదు
కొడుకు నీ కేడనుండిన ♦ స్తోదవలేదు
కాని సీతండ్రి నిన్బాయు ♦ కారణమున
బ్రతుకజాలడనుచు నేను ♦ వగచునాన.

వచనము — ఇట్లు విలపించుతల్లింబదునాలుగేండ్లు పదునాలుగు నిమి
సములవలె గడిపినచ్చెదనని యోదార్చి, నాప్రాణములతోడి
వాడీలక్ష్మణుడని సుమిత్ర కభయమిచ్చి, పితృవాక్పరిపాలన
దక్షుడగు శ్రీరామచంద్రుడు సీతాలక్ష్మణసహితుడై రథం
బెక్కిచనుచుండ, నొడ్డునవైచిన చేపవలె జిగురుకండెస్దగిలిన
సక్షికరణి బంగిడింజిక్కిన యేనుంగుమాడ్కి దశరథుడు తల్లడి
లుచుండ, తనలేగన్గాననిగోవుతెన్నున కొసల్య వాపోవుచుండ
నిక నిమ్మటంకముగ భరతుడు రాజ్యముసేయ వైభవంబున
విష్టప్రీతుల దనసవతుల నుడికింపవచ్చునని కైకయుబ్బుచుండ,
శ్రీరామచంద్రుడు భూభారముడు సమయమబ్బెనని వసిష్ఠుడుల్ల
సిలుచుండ, శ్రీరామచంద్రుని వంటి ప్రభువేడి | యాశ్రితవత్సలు
డాపద్యాంధవు డనాథరక్షకుండు కరుణాసముద్రుడు త్రిలో
కైకవీరుడు సర్వజ్ఞుడు సకలజగన్మోహనుడు వేయేల ధర్మసం
స్థాపనముకై యవతరించిన దేవుడే | యా పురుషోత్తముం
జూడని కన్నులు కన్నులా నెమలిపురికన్నులుగాని, యమ్మహాను
భావుని మఘరాలాపంబులు వినని చెవులు చెవులా తాళపుచెవులు
గాని, యమ్మహాత్ముని సేవింపనిబ్రతుకు బ్రతుకా మొండిబ్రతుకు
గాని, యడిగిన లేదనకెచ్చు నగుమొగమువాడు | శరణన్న

శత్రువునైన గాపాడు నుదారుడు ! కీలమెప్పుడుండప్పని జాగ
 రూకుడు ॥ పలుమాటలేల దేహధారులలో నిట్టిసర్వసద్గుణ సం
 పూర్ణు డిదివఱకులేడిక ముందు బుట్టబో ॥ దీస్పరమపావను
 డుండని పురము పురమా పెద్దమ్మకాపురముగాని, యీసచ్చరిత్రు
 నీసుకుమారగాత్రు నీసుజనవిధేయు నిమ్మహానీయు నడవికంపించిన
 కైక మానిసియో రక్కసియో ॥ తండ్రిమాట నిలుపుటకై
 రాజ్యభోగముం దృణీకరించి జోగియైయడవికేగి యేకపక్షీవ్రతుం
 డయ్యు బదునాలుగేండ్లు నాతిగల బ్రహ్మచర్యంబుసల్ప బ్రతిజ్ఞ
 బూనుకొన్న శ్రీరామచంద్రునివంటి విరాగియెన్నడేని గలదే,
 నీత తనమగని వెంబడించు టబ్బురము కాదుగాని, తనయన్న
 యడుగుదమ్ముల కొలువు తప్ప వెఱెద్దియునొల్లని యగ్రజువెంట
 నరణ్యమునకరుగ లక్ష్మణుని వంటి సోదరుడు జగమందుంటయను!
 దయో యీపుణ్యాత్ములడవి నిడుమలుగుడవ వెడలుట కొప్పియూ
 రకుండవచ్చునా, లెండుమసమందఱమున్ గుంపుగూడి శ్రీరామచం
 ద్రునిబోవద్దు తిరిగి యయోధ్యకు రమ్ము ॥ నీకన్నమమ్మేలదగురాజు
 మఱెవడు మళ్ళిరావేని మేమందఱము గూడ నీసేవలొనరించుచు
 నీవెంటనుదెంచుదుమని మొట్టిపెట్టుదము-నీవువచ్చినగాని నీయొద్ద
 నుండికదలమని గట్టిపట్టుపట్టుద, మారాసత్యసంధుల కిహాభోగము
 దవ్వగుగదా ॥ కనికరమా దశరథుడు స్త్రీలోలుడని నిందా
 పడె ॥ కామాంధుడై తానొనర్చిన బాసంబట్టి శ్రీరామచంద్రుని
 వంటి ప్రియపుత్రు నడవి కనుపవలసివచ్చెన్దదాయని ప్రాణాంతక
 దుర్భర శోక దావాగ్ని దందహ్యమాన మానసుడా యయ్యె!
 నయ్యయో! శ్రీరామచంద్రుడులేనియీపాడుకొంపయయోధ్యలో
 నికనుండుట ॥ వృద్ధువిహమాడినట్టు ॥ లూసర క్షేత్రమున
 విత్తులు చల్లినపోల్కి ॥ నవివేకి న్నేవించిన కరణి ॥ సముద్ర

ములో వానకురిసిన చందమున, నపాత్రులకిచ్చిన దానము చొప్పున
 గ్రుడ్డి కద్దము చూపిన తెన్నునఁ, జెవిటిచెంత శంకూదినరీతిఁ బోసి
 నోటికిఁ జెఱకుముక్క లందిచ్చినలాగున, నీట ప్రాసినమాడ్కి,
 నరణ్యగోదనము చాడ్చున, మూర్ఖున కొనర్చినసదుప దేశముభాతిఁ,
 గృతఘ్నునకుఁ జేసిన మేలువిధమున, నరసికుని కడ వినిమోగించిన
 విద్య తెఱఁగున లుడ్డుని ధనమునగిది, నస్వతంత్రుని పీఠముతీరున,
 ధర్మశూన్యుని బ్రతుకుభంగి, నూకదంపు వలె, వ్యర్థముకదా,
 కటకటా, శ్రీరామచంద్రుఁడు నాకు విద్యనేర్పెఁ నాహా యాదృఢ
 ప్రతుఁడను నేనును నహాధ్యాయుల, మయ్యయో యా యార్త
 త్రాణ పరాయణుఁడు మొన్నఁ బ్రమాదమున గాలుజాఱి నూతఁ
 గూలిన మాపిల్లని స్వయముగాఁ బైకిఁదీసె, బాపురే యాదీన శర
 ణుఁడు నిన్న నే మాపిల్లప్రసవింపలేకున్నపు డౌషధమిచ్చి, రక్షిం
 చెను, సెబాసా సర్వజన ప్రియుఁడు దన సుఖమించుకయు నెంచ
 కండ్లటి కష్టములఁ బాపుచుండు, నద్దిరా యంత మించివాఁ డింత
 పగోపకార పారీణుఁడు మఱెక్కిడ వెదకిన న్నాన వచ్చునా,
 యబ్బబ్బా యాదయాళు నీసట్టణమునఁ బిన్న బెద్దలందఱు నెఱుఁగు
 దురు కావున నాబహుజనపోషకుఁడీయూరు విడుచుచున్నాఁడని యా
 బాలగోపాలముగ్ధులఁ దడిపెట్టనివారులేరు చెల్లరే యమ్మహాత్ముఁ
 డరుగుదిక్కు కన్నీరువాఱఁ బసులుకూడ నెట్లుతిలకించి యార్చు
 చున్నవో యహాహ శ్రీరామచంద్రుఁ డెచ్చట నుండున టనుఁదుము
 రండు, మనకేల యూదిక్కుమాలిన సాకేత, మని పొరులందఱొక్క
 పెట్టున మూక మూకలుగ బయలుదేటి శ్రీరామ భక్తి పరవశులై
 పోవు, చల్లదె యరద మదిగోపతాక మదియేపరాగమి కెంత
 చూచినప్పటికా రథము జాడయైనఁ గనుపట్ట దెట్లు వెంబడింతు
 మేమిసేయుదు మనుచు వెఱ్ఱెత్తినట్లు తప్పుదారిఁ బడుచున్న జనసమూ

హములకు వశిష్ఠుఁ డడ్డబడి, యోహో శ్రీరామ భక్తులారా !
 శ్రీరామచంద్రునియెడ మీకుఁగల ప్రేమ యింత యెప్పునే, యా
 సూన్యతనతుఁడీ పాటికిసరయూనద్దాటివెళ్ళు, నికఁ మీమీయింద్లకు
 మళ్ళుఁడిదిగో నామాట నమ్ముఁడు, శ్రీరామచంద్రుఁడు దుష్టరాక్ష
 సులఁజంపఁ గౌసల్యాగర్భమునఁ బుట్టిన విష్ణుదేవుఁడే సుండీ, యీ
 పదునాలుగేండ్లలో నెల్ల రక్కసుల మర్దించి తిరిగి మనకనులకుఁజల్లగా
 వచ్చి చిరకాలమయోధ్యం బరిపాలించునని చెప్పి యయోధ్యకు
 మఱలఁ బురజనుల మఱలెచ్చె. శ్రీరామచంద్రుఁడు స్థితాలక్ష్మణ
 సహితుఁడై తమసా సరయూనదు లతిక్రమించి సాయంకాలమునకు
 గంగాతీరంబుఁదాసిన, గుహుఁడను నొకనిపాదపతి యెన్నియో కాను
 కలు గొనివచ్చి శ్రీరామచంద్రులకు మ్రొక్కి యిట్లనె.

పూర్వక శ్యాణి—రూపకము

ప॥ రామచంద్రుఁడా ధ । ర్మస్వరూపుఁడా శ్రీరా॥

ఆ॥ యీమాడ్కి రానేల త్రిజగ । దేకవీరుఁడా శ్రీ రామ॥

౧ ధైర్యమందరా నీ । తామనోహరా ।

కార్యమేమిచేయుదు నీ । కాలిబంటు నేనో శ్రీ రామ॥

ఉ. ఈగతినీవు రాజ్యమున • కెంతయు దవ్వయి పోవునట్టులే
 యాగడకాఁడొనర్చె నవు • రా పరిమార్చెదవానిఁ బట్టి వే
 నేగమె చెప్పుమేల నడి • విం జొరఁ బాతెదు జోగివొచునో
 రాగవ యాడితప్పని దొ • రా నినుమించిన వీరులేరిరా.

మంజరి—మోహన

౧ అని యడిగిన గుహునకు శ్రీరాముఁ డు । దంతమంతయు నివ్విచ్చి

పొనర్చి సంధ్యావందనము ఫలం । బలు మాత్ర మారగించి ।

- ౨ జానకితో భాషించు చుం బర్ణ | శయ్యమీదఁ బవలించె
నాసీరే డేండ్లు లక్ష్మణుఁడు ని | ద్రమానుటకు భీష్మించె ||
- ౩ తెలవాటినంత నిద్దురమేల్కొని | ధీరుఁడు సీతాజాని |
సలిపి స్రభాతోచితవిధుల బ్రహ్మ | చర్య వ్రతంబున్ బూని || ని ||
- ౪ వనమునఁ బదునాలు గేండ్ల వరకు | న్వసింపఁ ప్రతిజ్ఞఁజేసి |
యనె సారథికిటు జ్ఞానాసి న్రా | జ్యౌశాపాశముఁగోసి ||

నీలాంబరి—రూపకము

- ప॥ చేకొని రథమయోధ్యకున్ | శ్రీఘ్రమె చనుమా॥
- అ॥ కైకతోడ మేమీ గం | గన్దాటితిమనుమా ||చే॥
- ౧ జననీజనకులకు నమ | స్కారంబులు చెపుమా |
వనవాసమైన వెంటనె | వత్తుమని తెలుపుమా ||చే॥
- ౨ భరతుని ధర్మముతప్పక | స్రజల నేలుమనుమా |
నిరతంబాతని ననువలె | నీవుచూసుకొనుమా ||చే॥

నీ. గ్రామముల్పొరఁబోక ♦ బ్రహ్మచర్య వ్రతం
బేపారఁ బదునాలు ♦ గేండ్ల వరకు
వనవాసముననుండఁ ♦ బ్రతినరాముఁడు పూని
గంగఁ గడచెనంచు ♦ కైక కనుమ
ధర్మార్థమైన పు ♦ త్రప్రవాసం బశో
చ్యమని నాయమ్మ ♦ కయ్యకు నుడువుమ
మెలఁకువతో ముది ♦ తలిదండ్రుల భజింస
వలెనని నాదు త ♦ మ్ములకుఁ దెలుపు
జానకీ లక్ష్మణులఁగూడి ♦ నేనుఁ దిరిగి
చిప్పకీరేడు వర్షము ♦ లన్దాటినంత
మెలఁగెద నయోధ్యవంచు నా ♦ మీదఁ బ్రేమ
గలుగు పౌరులతోఁ బల్క ♦ వలయు నీవు

మంజరి — ధన్యాసి

- ౧ ఇటు శ్రీరాముడు సుమంత్రున కాజ్ఞా । యిచ్చి గుహుడోడనడుప ।
నట త్తరంగోత్థిత శీతాంబుక । ణంబు లొడళ్ళ న్దడుప ॥
- ౨ భయవిస్మయములతోడ నీత త । న్పట్టుకొని చూచుచుండ ।
రయమున గంగానది నుత్తరించి । ప్రమదమున గుహుని దండె ॥
- ౩ గనుగొని వచించెనోయీ నీయుప । కారంబు మఱవజుమ్మా ।
కొనకు నా నగల మిగిలిన యీ యం । గుళిముద్రనైకొమ్మా ॥
- ౪ అని యుంగరముందీసి యీబోవు । నారామచంద్రుఁగాంచి ।
ప్రణతిచేసి యక్కిరాతపతి యిటు • వాకొనియె భక్తిమించి ॥

బేగడ — ఆదితాళము

- ప॥ రామచంద్ర నీతామనోహరా । రఘుకుల జలధిశశీ పరమాత్మా॥
అ॥ నీమహిమఁ దెలియ నెంతవాడనే! నీముద్రిక దాల్చి నాతరంబా॥రా
- ౧ నీవు దేవుడని నేనెఱిగితి నీ । నిర్దేశుకకృప నీదాసుడను
కేవల ధర్మస్వరూప నిన్నుం । గీర్తింపనివారి జన్మమేల ॥రా॥
- ౨ మాయామానుష విగ్రహా నా । మదిశోధించెదవా ॥యోదేవ॥
రాతినాతిగా జేసిన నీపద । రజమెప్పుడుదాల్చెద నాశిరమున॥రా
- నీ. అననిభారము మాన్ప • నాశ్రితులంబెంప
నవతరించినదేవు • డవు నిజముగ
గానిచో నీపరా • క్రమము నీరూపము
నీధర్మగుణము మా • నిసులకున్నె
నీమహత్వమెఱుంగ • నేరరు మునులైన
నేగిరాతుడను నిం • దెలియగలనె
నీతేజమునదోచు • నిఖిలచరాచర
ము న్నచ్చిదానంద • మూర్తివీవు

ఎంత వాడవు నీవైన • వృత్తి యొక్క
 టె మనకేను నిన్ గంగ దా • టించినట్టు
 కడపుమా నన్ను గట్టసా • గరమునుండి
 భక్తమందార భవదూర • పరమపురుష.

వచనము :—అని వినుతించి నిన్నేమించుచు నీవెంబడినుందు సంగీక
 రింపుమని ప్రార్థించు గుహుని బుజ్జగించి వీడ్కొని, సీతాలక్ష్మణ
 సహితముండై శ్రీరామచంద్రుండు దక్షిణాపధారణ్యమునఁ బోవుచు
 నడచినకొలంది నడుగులు తడబడఁ జెమ్మటవాఱనలసి కోఁజుచు
 మాటిమాటి కాగుచున్న జానకింజూచి తమ్మునితో లక్ష్మణా
 చూడుము కనికరమిచ్చిన్నది కష్టభాజనుడనగు నల్లట్టుకొనుట
 చేతఁగదా యిట్టి శ్రమం బడవలసివచ్చె నక్కటా : లేయడుగుల
 గందనెన్నడుము వడంకఁ బెనవడు నూపురంబులు సవరించు
 కొను నెపంబునఁ దనశ్రమమున్నయల్వడనీక వింతపడి దేసలు
 సరికించుచు ధర్మానురాగంబులు మూర్తీభవించిన విధంబునఁ
 బలుమ తెద్దియో ప్రశ్నించునట్లెట్లు నన్దరంబునఁ బట్టి యాపు
 చలనట దీర్చుకొనుచున్నచో, నామాటవిని గురుల చెంతనున్నచో
 నీమెకిట్టిపాట్లునచ్చునా తనభార్య న్వంటనిడుకొని విదేశాటనంబు
 చేయువాడు మొద్దునోభించు నొజ్జవలె, సన్నిపాతచికిత్స చేయు
 వైద్యునికరణి శ్లేషప్రబంధమల్లు కవిమాడ్కి, నెలుంగుబంటి
 నెదుర్కొను వేటకాని పగిది, దుపానున నోడనడపు నోడంగి
 భంగి, గడపై గిటి తిరుగు వీటివానిపోల్కి, ద్రుతకాలంబున
 నులుకు జఱులఁ జూపు సంగీతజ్ఞుని పొలపునఁ గారకార్థవాద
 మొనరించు శాబ్దకుని చందమున, నధ్యారోపాపవాదంబుల
 నిరూపించు నద్వైతి చెలువున, ననుమానంబు సాధించు నైయా
 యికుని కీవిన్ విధి లిఖితమున్నరించు మహూర్తికుల వడుపున

లంచగొండి న్నొలుచు సత్యశీలుని గమనికన్, మ్లేచ్ఛాధీనుం
 డగు నార్యుని విధమున, లుబ్ధురాలితోఁ గాపురముచేయు దాత
 లాగున, సంసారమునఁ జిక్కుముముత్తువు తెఱంగునఁ బరువు
 దక్కించుకొంట దుస్తరముకదా, యద్దిరా యీముద్దరా లడు
 గడుగున కింక గమ్యస్థానమెంత దవ్వని యడుగుచు, గార్జ్య
 కంబుల యటపులకుం ద్రుల్చిపడుచు, బాదంబుల నాటిన
 ముళ్ళ బెర్కుకొనుచు, జుర్కుతెండ కోర్వలేక పలుమఱు,
 చెట్లనీడల నొడుగుచు, జలాశయంబుల నోర్థడుపుకొనుచున్న
 దీసరికి మూఁడఁమడల మేఱ నడచితి మాయగపడుచున్న
 సనోవరతీరంబున నీరేయి గడపుదమని, కమ్మతావిగల చల్ల
 గాలి విసరుచు, బక్షికుజితంబులఁ బల్కరించుచు, నిష్కా
 రణ ప్రేమ చూపు నన్నదాతవలెనున్న యాయడవి కొలను
 చెంత, సజ్జన హృదయంబురీతి కేతలంబగు మఱినీడ న్వసించి
 తమ్మితూండ్లు భుజియించి సేదదేటి నిదురించు శ్రీరాముని పాద
 సేవ యొనరించుచు జాగరూకుడై ధనుర్ధరుడై లక్ష్మణుడు
 తన మనంబున, నాహా యీ లోకై కవీరుడీ సుకుమారుడీ సత్య
 సంధుడీ దీనబంధుడీ రాచమిన్న నాయన్నయు నీ పరివ్రతా
 తలకము నా వదినెయు నిట్లు డస్సి యిక్కారడవి న్నిదురింప
 నలసినచ్చెనా, విధిచేత యెంత విచిత్ర, మయ్యో మంచివారు
 పనోపకారమునకై మర్యాద తొలంగనేర కెట్టి కష్టములకై న
 నొడికట్టెదరు కదా, మృష్టాన్నములఁ గుడిచి దివ్యసాధాంత
 రంబునందు హంసతూలికా పర్యంకంబున నచ్చరలు సురసీలు
 విసర దిక్పతులు బరాబరిక సేయ గంధర్వులు లాలి బాడబంగర
 తూగులుయ్యెల న్నిదురించు నీప్రియదంపతు లీఘోరారణ్యములో
 నీచెట్టుకింద నీవట్టినేల నిట్లు బడలి నిదురింపజూచు నాదుర
 దృష్ట మేమనుకొనెద, నబ్బబ్బ నాగుండ నీరగుచున్న దెంత

పుకొన్నం గన్నీరు కట్టకున్న, దింతటి ధర్మవర్తనుడు కావుననే
 యిమ్మహానుభావుని గౌతమాని బ్రహ్మర్షులు దేవునిగ వినుతించి
 రని తలపోయుచున్నంతలో శ్రీరామచంద్రుడు మేల్కొని ప్రాతః
 కాలోచితి కృత్యంబు లాచరించి, మిగుల బడలికచే నడుగిడజాల
 కున్న సీతయొడలు నిమిరియెట్టులోయాపెన్నడిపించుకొనుచువిచిత్ర
 కథలుచెప్పి యాపె న్గమనభేదము మఱుచున ట్లొనరించుచు, నడు
 నడుమ సంకటమార్గంబుల నామె నెత్తుకొనుచు, వింత వింత
 రంగుల యడవిపూలామె కొప్పున దుఱిమి లాలించుచుఁ గట్టు
 మాకూతగా గాళిందీహదంబుదాటి భరద్వాజాశ్రమంబునకు
 జని యమ్మహర్షి సత్కారము న్వడసి యాతని యుపదేశంబున
 యజ్ఞధూమావృతంబు, నుద్గాతృసామగీత ప్రతిశబ్దితంబును,
 నానావిధ ఫలవృక్ష సరీవృతంబును, నిర్మల మధుర పర్వత ఝరీ
 సంయుతంబును, విస్రంభమృగ సంకులంబు నగు చిత్రకూటముం
 బ్రవేశించి, యచట నొక పర్ణశాల నిర్మించుకొని మునులసావాసం
 బున రాజభోగంబుల మఱచి కాలక్షేపము చేయుచుండె, నపురా
 యన్యోన్య ప్రేమానుబద్ధులయి కలసియున్న యాలుమగల కడవి
 పట్టణముగ, లేమిసంపదగ, గష్టముం గూడ నొక సుఖముగ
 గనుపట్టుగదా! పరస్పరానురాగముల దంపతులు, నిష్కసట
 మైత్రిబరగు స్నేహితులు, సమానరాజ్య స్వాతంత్ర్యమున
 నొప్పురు ప్రజలు, సంగీతసాహిత్య విశారదులైన విద్వాంసులు,
 నాధన చతుష్టయ సంపన్నులగు ముముక్షువులు, రసజ్ఞతాసభ్యులు
 సేవలకు కట్టేష్టము లెఱింగిన ప్రభులు, ధార్మికులైన మనుష్యులుం
 భూమికలంకారముకదా! యిట్లుసీతారామలక్ష్మణులరణ్యవాసము
 చేయుచున్నంత నయోధ్యకు భరతుడు శత్రుఘ్నునితో నచ్చి
 కాలగతినందిన దశరథున కపరక్రియలాచరించి పట్టాభిషేకముం

బొంది రాజ్యపాలనముజేయుమను పునోహితామాత్యసంఘముతో
నిట్లనియె.

కేదారశాళ—రూపకము

ప॥ రాజుకాదగినవాడు । రాముడ నేన ।

అ॥ తేజమొసగువా డా । దిత్తుడ మెల్లు పుగ్గాన

రా॥

౧ త్రిజగదేకవీరుడు సుచ । రిత్తుడు నాయన్న ।

ప్రజలనేల జాలు ప్రభు డె । వం డాలినికన్న

రా॥

౨ తనయమోహముచే గుల । ధర్మ మరయలేక ।

కొనకొని యయ్యో యిట్టుల । గొంపతీసె గైక

రా॥

సీ. అడిగిన దిచ్చెద ♦ నను మాట తప్పని

జనకునిపట్ల దో ♦ పంబులేదు

తాగన్న కొడుకుచే ♦ ధరణి నేలింప వాం

ఛించిన నాతల్లి ♦ నేగిలేదు

అనపాయభక్తితో ♦ నన్న వెంబడిగొల్చు

లక్ష్మణు నెడల గ ♦ ల్మషములేదు

పితృవచనము నిల ♦ పెట్టుటకై కాన

కేగిన రామున ♦ కెగ్గులేదు

కాని, జగదేకవీరు డ ♦ గ్రజుడు నాకు

రామచంద్రుడు సర్వధ ♦ ర్మస్వరూపు

డడవి దపసానరింప ద ♦ దంఘ్నిరజము

నైన బోలని నేనె రా ♦ జౌట తప్పు.

నాథనామక్రియ—రూపకము

ప॥ రాచకులము నందు ♦ బుట్టరాదు

జౌ॥

రా చెప్పరాని రట్టు ♦ రవ్వలకది పాడు

రా॥

౧ ఎంతఘోరమైన నాచరించుదా । నేలికగాగోరి చెనటి యెవరినై న
ద్రుంచు రా॥

౨ ఒరుల మంచిచెడ్డ లరయబోడు తా । నొక్కడే యధేచ్ఛదిరుగ
నుబుకుచుండు తేడు రా॥

మ. అవురా నే జనియింపబోనియెడి న ♦ న్యాయంబుగా నాదు త
ల్లి వరంబిమ్మనివేడి యాడితిరుగ ♦ వ్రేకున్న నా తండ్రి పు
త్రవియోగంబున గూలునట్లు కడు ని ♦ ర్బంధించునా, ధర్మమూ
ర్తివని దారసహోదరుల్గొలువ నా ♦ ర్తింబొందునా రాముడున్.
సీ. చక్రాలి నాతిగా ♦ సలిపిన పదనలి

నంబులకున్ముండ్లు ♦ నాపెనేమొ
పక్వాన్న రుచి కల ♦ వడినట్టి నాలుక
కసుగాయల బెరడు ♦ గట్టునేమొ
మంజుతూర్వంబుల ♦ మరగిన కర్ణముల్
కఠిన హింసాధ్వని ♦ న్నలగె నేమొ
యంచతెక్కలదిండు ♦ నానెడు శీర్షంబు
మిగుల తాతలగడ ♦ న్నొగితె నేమొ
కోమలాంగ వినిర్జిత ♦ కోటిమదన
సుందరుం డక్కటా రామ ♦ చంద్రుడన్న
యడవి నిడుమలబడగ న ♦ న్యాయముగను
దమ్ముడ న్నాకు రాజ్యభో ♦ గ మ్మిదేల.

అభోగీ—రూపకము

ప॥ ముమ్మాటికి ధన్యులు నా । తమ్ముడు సీత ।

అ॥ సమ్మదమున రామసేవ । సలుపుట చేత

ము॥

౧ శ్రీరామునితో వెలుంగు । చిత్రకూటము ।

నారంబున మించు నహహ । స్వర్గవాటము

ము॥

౨ రాముగొల్వకిపుడు నాకీ । రాజ్యమెందుకు ।
రామభజనమే ఫలంబు । బ్రతికి నందుకు

ము॥

సీ. ఎందుకు. మిగిలిపో ♦ యెనుగాని యత్తెఱి
నేనెయుండిన యెడ ♦ రింతయగున
తల్లితో దుర్బుద్ధి ♦ తగదని చెప్పనా
చెనటి మంధరను శి ♦ క్షింసబోన
స్త్రీలు స్వార్థాయత్త ♦ చిత్త లచ్చట మాట
తప్పవచ్చునని నా ♦ తండ్రికనన
సవతమ్మదురపదే ♦ శమున బోరాదని
యన్నయ్య యడుగుల ♦ కడ్డపడన
యిపుడు మించినదేమి యెం ♦ తేని ద్వరగ
నరిగి యాబాలగోపాల ♦ మందఱమును
రాజ్యమొనరించుమని వేడి ♦ రామచంద్రు
దోడితెత్తము మఱల సం ♦ తోష మలర.

మంజరి—కాఫీ

౧ భరతుడు శ్రీరామభక్తి మూర్తి । భవించిన ట్టలరారి
త్వరగ బ్రజం బయనంబు గావించి । భాగీరథీ దరిజేరి॥
౨ చతురంగబలముతోడ నిద్రిడిసిన । సమాచారంబుదెలిసి ।
యతిక్రుద్ధుడై గుహుడిట్లనెదన । యాప్తవర్గమున్గలిసి ॥

శ్రీరాగము—చతురస్రగతి

ప॥ జౌకార బరతు డెంతదుండగీడు
సీరాముని మీద దండెత్తినాడు ।

జౌ॥

౧ పోనిత్తునా యూరకే నేను వీని
బోరాడి యెట్లైన । బాగయాడ్లు గాని

జౌ॥

౨ ఈగనైన వాలనిత్తునా నేను ।

రాగ వయ్యపై నాపానమిడినాను

జ్ఞా॥

సీ. మోసము తెలియడు • బొంకాడనేరడు

మారాగవుడు కడు • మంచివాడు

శ్రీరాము నెంతచూ • చిన దన్వితీరడు

చక్కనిచామన • చాయవాడు

ఈరేడుజగములు • పోరాడచ్చిన

జటికలోనన్నుగ్గు • చేయుమగడు

తండ్రిమాటన్ నిల్ప • నా దొరగానొల్ల

కాలితోగానల • కర్గినాడు

పెక్కులింకేల మనపాలి • వేలుపతడు

పుడమిపై దమ్మము నిల్ప • బుట్టినాడు

బరతుడాతనిపై బగ • బట్టినేని

మొనలతో గూడ నట్టేట • ముంచివత్తు

క. అనిపల్కి తనదు పై న్యము

గొని యుగ్రత వచ్చినట్టి • గుహానిం గని క

న్దానలందు వేడినీర్గా

బుబ్బన జమ్మగ భరతుడనియె • బొగల జనంబుల్.

దేశి—చతురశ్రగతి

ప॥ గుహుడా నీవెంతధన్యుడవు । కొలిచితివాశ్రీరాముపాదముల ॥గు॥

అ॥ నహాహనేనేల బ్రతికియుంటినిో । యడవిలోన రాముడిదుమలం

బడ

గు॥

౧ కైక పామరత్వమున గోరె దొర । గాజేయగనన్ను రాఘవు
ననుస నడవితెన్ను గు॥

మాటదప్పలేక రామాయనుచు । బ్రాణమెడిసె నాతండ్రి
మున్ను గు॥

౨ రాముడడవికేగి నన్యాయముగ । రాజౌదననేను మఱి । రాజ్య
మొల్లబోను గు॥

రామసేవచేయకున్నవారికి - బ్రతుకువ్యర్థమౌను గు॥

సీ. రామునకుందగు ♦ రా జ్యమాసించిన
తైనగృతఘ్నుని ♦ యఘముగొందు
నన్నయడవికేగ ♦ ననుమతించినేని

నృద్ధపెండ్లాడు కి ♦ ల్బిషముగందు
వీశుడేరాముడం ♦ చేనమ్మకున్న చో

గన్యనమ్మినపాత ♦ కమువహింతు
తృటియైనరామ భక్తిన్గడపనియెడ

సేవకుడౌవిప్రు ♦ నేగిగాంతు

రామదాసులమైతి నా ♦ రయనియెడల
వ్యభిచరించినవారికి ♦ డంటుకొందు

రామచంద్రుడుచనిన య ♦ రణ్యమునకు

మార్గము జూపుమో మహా ♦ మహుడగుహుడ

మంజరి—ధన్యాసి

౧ అనిరామభక్తిపరవశుండై రా । మాయనిభరతుండౌడ
ననెజనమురామచంద్రపరబ్ర । హృణేనమ యనుచుగూడ

౨ అపుడుగుహుడుబ్రహ్మనందముతో । నాభరతునకున్మోక్షి
విపులనౌకల జనులగడపుచు । స్వేడ్క బాడెనిటుచొక్కి॥

భూపాల — త్రస్యగతి

ప॥ శ్రీరామచంద్రా । శ్రీరామచంద్రా ।

అ॥ సీతామనోహరా । శ్రీరామచంద్రా

శ్రీ॥

౧ జగదేకవీరా । సజ్జనాథా రా

సత్యావతా రా । శ్యామలాకారా

శ్రీ॥

౨ రాతినాతిగజేసి । బ్రతికించినావా ।

భూతేశువిలుద్రుంచి । భూరిప్రభావా

శ్రీ॥

౩ తండ్రిమాటన్నిల్పు । ధర్మస్వరూపా ।

తరమానినుంబొగడ । దైలోక్యదీపా ।

౪ ననుద్దాటించుమీ । నట్టేటినండి ।

నినుజూచుదాక మ । న్నించుమాతండ్రి

శ్రీ॥

౫ మునులైన నిన్దించి । మోహింతురన్న ।

పుడమిలో నీకన్న । బురుషుడెవడెన్న

శ్రీ॥

వచనము — ఇట్లు శ్రీరామసంకీర్తనంబు సేయుచు సకలజనంబులు గంగా

నది ను త్తరించి రంత, రామలక్ష్మణులు జడలుధరించుకొని బ్రహ్మ

చర్యాదినియమంబులు గైకొన్న మట్టింగాంచి భరతశత్రుఘ్నులు

శ్రీరామపట్టాభిషేక మహోత్సవముం గన్నవఱకు చాముగూడ

జటలు ధరించుకొని బ్రహ్మచర్యమున నుందుమని భీష్మించి, యా

వటవృక్షమునకు మ్రొక్కి, తత్త్వరంబున జడలు ధరించుకొని

వల్కలధారులై, పాదచారులై, జలజాంకుశాది రేఖలుగల

శ్రీరామచంద్ర పాదపద్మతింబట్టి నడుచుచు గందమాల ఫలముల

మాత్రమెభక్షించుచు, రామచంద్రునడుగుజాడలున్న మార్గమున్

రాముడు విడసినచోటున్, రామునిగాలి సోకిన యరణ్యమున్,

రాముతో సభ పించిన పాంథులన్, రాముని కాలిభ్యంబొసగిన

ఋషివంశలమున్ విగుల గొనియాడుచు, సీతారామలక్ష్మణులు

మాపుణ్యవశంబున మాకగపడి రేమిచెప్పగలవారమామువ్వురు
 ప్రకృతీశ్వరజీవులు మూర్తీ భవించినట్లుండిరి, మాయగ్రహరంబుల
 నొక్క పూటైన నిల్వడని యెంతప్రార్థించినను గ్రామంబుల
 సారబోవ మని వాక్రుచ్చిరి, యోహో యారామచంద్రుడు
 రాజమాత్రుడా కాడు, ధర్మసంరక్షణార్థము భూమికవతరించిన
 దేవుడే కానిచో నట్టి సర్వసుగుణసంపూర్ణు నెన్నడైన కంటిమా
 వింటిమా, చేయెత్తుపాడవువాడు గాని శ్రీరామచంద్రుడు పసిపాపని
 నలె ముద్దులు మాటగట్టుచుండు, గొల్త సరిచూచినట్లు దిద్దిన
 తీరున దూచినవిధంబున శ్రీరామచంద్రునందొక యవయవమున
 కొక యవయవమీడు తీయకున్న, దేయంగమెన్ని యుగంబు
 లయిన జూపఱు తమశరీరమంతయు న్నన్ను గావించుకొని చూచి
 నప్పటికిన్దన్విదీఱ, దాహా యాజగ దేకసుందరుని మైనన్నె దెసల
 గరుడపచ్చలతుకు, నద్దిరా యాయుదారుని దరహాసచంద్రిక
 మృతులనైన బునర్జీవితులనొనర్చు, నేమిసేయుదుము గంపెడూహ
 మామనసులో నున్నదిగాని శ్రీరామచంద్రు డిట్టివాడని వర్ణింప
 దగు శబ్దమొకటియైన స్వయముగా వాద్దేవి మానాల్క నిల్పినచో
 నుచ్చరింపగలమేమో వేయెల, మునీశ్వరులైన శ్రీరామచంద్రుని
 జూచినతమచూపుల మఱల్పజాలకున్నయెడ మాబోంట్లం జెప్పనేల
 యాత్రిభువనైకపీరునకు దగిన భార్య సీత మఱియు దమ్మునవగు
 వాడు లక్ష్మణు డామువ్వురి ప్రతిమలు చేసికొని యీదేశవాసుల
 మందఱము ప్రతిదినము సూజించుకొనుచున్నామని పల్కుజాన
 పదులకు వస్త్రాభరణంబు లొసంగుచు జనిచని యెట్టకేలకు జతు
 రంగ సేనాసమేతులైన చిత్రకూటము న్సమీపించుచున్నంత
 శ్రీరామచంద్రుడు లక్ష్మణునితో నట్లనియె.

చక్రవాకము — రూపకము

ప॥ ఏబెడదయు లేనిమాని ॥ వృత్తియే, సుఖంబరయగ !

అ॥ రేబవళ్ళు సాగునొక్క । రీతిగ నీయరణ్యమున

నే॥

౧ మచ్చరింపఁ బోవరెవరు । మనలఁజూచి యిచ్చోట ।

నిచ్చకములు కొండెములు మ । టిచటఁ బల్కువారులే

రే॥

౨ ధర్మాధర్మవిచారణ । తగవులు తంటాలులేవు ।

తార్మారయ్యెఁ దీరుపని । తబ్బిబ్బాడువారులే

రే॥

సీ. ధరణితివాసి వి ♦ తానము విను, వ్రేల

బడు దీపగోళము ♦ లుడులు, వెల్లు

చూపెడు దివిటీలు ♦ సూర్యచంద్రులు, కొండ

గాలి జంత్రము, తల ♦ గడలురాలు,

సౌధరాజము పద్మ ♦ శాల, కార్మకములు

ద్వారపాలురు, మంటి ♦ యరుగుగద్దె.

కరములు బంటులు ♦ కాళ్ళు గుఱ్ఱములు, దుం

పలు భోజనము, చెట్టు ♦ పట్టదుస్తు.

జడలు సొమ్ములు, ధర్మర ♦ క్షణము ధనము,

దుర్గము గుహ, యధాలాభ ♦ తుష్టిమాళి

శమము మిత్రము, శుద్ధ ♦ సత్వము సచివుడు

యడవిరాజ్యము, మఱి మన ♦ మధిపతులము.

మ. అవురా యెక్కడికక్కడే సమత నీ ♦ ద్రాపించు చందంబునన్

వివిధావస్థలనొక్కపోల్కి మది తృ ♦ ప్తిం గాంచుఁగా, రానురా

ను ననంబిట్టుల రాజధానివలె, జం ♦ తుల్మంత్రు లట్లీయెడన్

భువిపర్యంకముమాడ్కి భిక్ష్యములటుల్ ♦ మూలంబులు న్నొచ్చునే

మోహన — రూపకము

ప॥ ధర్మాత్ములకే కష్టము । దైవము కల్పించుఁగదా ।

అ॥ ధార్మికులకు సంసారము । దనంబునకుం జాలదవ్వు

ధ॥

౧ మాటఁ దప్పలేకీట్టుల । మనలఁ బాసి మనజనకుఁడు ।

మేటి వార్ధకమున వంత । మెలఁగవలసెనా శివశివ

ధ॥

శా. నిద్రాహారవిహార సౌఖ్యమెడకా • నీ బాంధవు ల్కష్టసా
ముక్తాధోగతిఁ బొందనీ, యసుఁజుగో • లోపిసిమ్ము, లోకోపకా
రద్రవ్యంబగు నీతినెంతయును దూ • రనోబ్ధికి, ధర్మాత్ముఁడా
హా ద్రుంచునద సర్వమోహములనా • యయగట్లు నిష్కాముడై .

నీ. వార్ధకంబునఁ బన్ని • వచ్చిన తనయుల

నెడఁబాసి తలదండ్రు • లడలవలసె

నడవిపట్టిన తమ • యన్నదమ్ములకయి

మిక్కిలి సోదరు • ల్పొక్కవలసె

మగలు భోగమ్ముల • మానుకతన భార్య

లున్నాడ సౌఖ్యము • ల్దొఱఁగవలసెఁ

గడు నిరుత్సాహులౌ • నొడయల బొడగాంచి

పురజనంబులు చినఁ • బోవవలసె

నెఱుఁగ రాదుకదా యెప్పు • డెట్టులగునొ

యెంత యస్వతంత్రపు బ్రతు • కిద్దియశార

ఇందఱున్నాడ నన్నుండి • యిడుమలఁ బడ

కుండ్రు నిజముగ నేఁ బుట్టకున్న యెడల.

గీ. కష్టసుఖములు మబ్బులు • కరణివచ్చు

సరిగెడు దమంత సవియుఁ • జింత్యములు కావు

ఏది యెట్లుండినప్పటి • కీబ్రతుకున

ధర్మపద్ధతి సుంతయు • న్దృష్టరాదు.

మంజరి — మోహన

౧ రామచంద్రుడిట్లు వాకొనంగఁ బ । రాగంబు చదలఁదోచె ।

నేమొకోయంచు లక్ష్మణుండు వి । ల్లెత్తి యబ్రమున లేచె ॥

౨ సేన యెద్దియో వచ్చుచున్నట్లు । చిన్నె లగపడ న్నొడగెన్ ।
జానకీయు మెఱపుతోడుత గ్రామ । చంద్రు వెన్వెన్క నడఁగెన్ ॥

౩ త్వరగనంత భరత శత్రుఘ్నులు । వ్వచ్చి కొంతదూరమున ।
నరసి జానకీ రామలక్ష్మణుల । ననుకొనిరి యబ్బురమున ॥

బిలహరి—రూపకము

ప॥ అదిగో మనయన్నయ్య । యకట యెంతచిక్కిపోయె ।

అ॥ నెదుట న్దనకుడిమీసము । నెడమచేత దువ్వుచుండె ॥అ

౧ వీరాసనమున నుండిన । శ్రీరాముని పజ్జ నగో ।

యశారా యరుంధతి వలె । నగపక్షి యగపడదు వది నె ॥య

౨ మన సేనాకలకలము । న్వినుచు నున్నత స్థలమున ।

ధను వెక్కిడి లక్ష్మణుడదె । కనుఁగొను దెసల నబ్రమున ॥య

సీ. ఈనల్ల పాపాణ • మా నీకు గద్దె యా

హారామచంద్ర లో • కై క వీర

యీవల్కలంబులా • నీవలివెపు దుస్తు

కోమల తనుజిత • కోటిమార

యీ దుంపలా నీకు • స్వాదు పక్వాన్నముల్

చాగురే రఘుకుల • సార్వభౌమ

యికూర విపినమా • నీకద్ది రాజాన

కీజాని తులలేని • రాజధాని

తమ్ములము పోల్చుమాభవ • త్పాదకింక

రులము మమ్మన్న భరతశ • త్రుఘ్నుల మిదె

కొనుము మా మ్రొక్కనుచుఁ బల్కు • ననుజులఁగని

సంతసం బబ్రమమంది దా • శరధి యనియె,

శుద్ధంగాళా—రూపకము

ప॥ తమ్ములార మీరుగూడఁ | దాపసులై తిరా నా త॥

అ॥ ఇమ్ముగ మనరాజ్యమిప్పు | డేలువార లెవ్వరింక త॥

౧ వృద్ధులైన తలదండ్రుల | కేమిచెప్పిరి |

యిద్దర్ముమీకు బోధ | యెవరుచేసిరి నాత॥

౨ కంటనీరు పెట్టిరేమి | కతమో తెల్పుఁడీ |

వెంటబెట్టుకొని పై న్యము || వెదకుచు మమురానేల నా || తమ్ము

సీ. జనకుని కంఠ్యద ♦ శన్దన్న కొడుకులు

పజ్జనొక్కరులేక వచ్చినార

దొడ్డాసతోడుత దొరతన మిప్పించు

జనని ముచ్చట రిత్త ♦ సల్పినార

క్రొత్త జవ్వనమునఁ ♦ గొమరారుచుండిన

భార్యల పొందెడ బాసినార

జనుల నందఱ నరా ♦ జకదుర్దశాంబుధిన్

ముంచియిట్టుల నరు ♦ దెంచినార

ఎంతపని చేసినారు, ర ♦ వంతయైన

నరయ కాతుర సన్యాస ♦ మందనేల

మీరు బాలురుకద తమ్ము ♦ లార, యకట

కీడురాదొంటిగాఁ దోడు ♦ గూడికాని.

క. అని వాకొను రామునకున్

బ్రణామపూర్వంబుగా భ ♦ రతశత్రుఘ్నుల్

విలపించిరి సీతా ల

క్షుణ్ణుల లడలం గంటినీరు ♦ మడుగులు గట్టన్.

రామప్రియ—ఖండగతి

ప॥ ఏమందు మోదేవ | యిట్లయ్యె మాత్రోవ |

అ॥ రామాయనుచయ్య దశ | రథుఁడు దివికింబోవ

హ॥

౧ వాస్తవము స్త్రీబుద్ధిః । స్రళయాంతక యను నుడి ।

విస్తారమేల మన । వీడుండె బాడువడి

యే॥

౨ జగదేకవీర నీ । చరణమే శరణమిక ।

మగడి రాజ్యంబేలు । మా సీతానాయక

యే॥

నీ. ఆడితిరుగబోని • వాడుగావున మన

యయ్య నాతల్లి య • న్యాయమైన

కోర్కెచొప్పున నిన్ను • ఘోరాటవికి దన

యగ్రసుతు న్భవ • నైక వీరు

ప్రాణతుల్యంబంపి • వంతచే గృహియించి

సూనులెవ్వరు చెంత • లేని పట్ల

వార్ధకంబున నన • పత్యువలె ద్విక్కు

మాలి యక్కట యుసు • లోలుపోయె

చెలువుగానీవు పట్టాభి • పిక్తుడవయి

రాజ్యమేలుచు నున్నప్పు • రామచంద్ర

యీ జటా వల్కలంబుల • నేముగూడ

బాసి యుండెద మనినోము • పట్టినాము.

మంజరి — కాఫీ

౧ వేగి తండ్రిలైనన నేడ్చె వెక్కి । వెక్కి జానకీజాని ।

ప్రేగుసంబంధ మెడయునె యెంతటి । వివేకికై నన్గాని ॥

౨ అత నయోధ్యావాసుల గని బి । ట్టడలజొచ్చె రాముండు ।

వంత తనవారలం గనునప్పుడు । పదిరెట్లు హెచ్చుచుండు ॥

౩ పిదప నొండొరుల నొదార్పుచెంది । పితృతర్పణ మొనర్చి ।

పదపడి శుద్ధుండై శ్రీరాము పౌరులతో సభతీర్చి ॥

౪ కర్తవ్యం బెఱిగింప నుండగా గై కేయి రాముగాంచి ।

భర్తృవియోగంబున గుందుచు నిటు । పల్కె గన్నరునించి॥

కురంజి—ఖండగతి

ప॥ సన్ను మన్నింపుమా । నా మొఱాళించుమా ।

అ॥ కన్నతండ్రి రామ । కారుణ్యధామ

సన్ను॥

౧ ఇట్లులుండె విధియాజ్ఞ । యేమందు సర్వజ్ఞ ।

కటకటం యీముస్ప । గావించె నాతస్ప

సన్ను॥

౨ పెనిమిటి న్గోల్పడితి । వెతలు కొడుకులకిడితి ।

నినవంశమునకిట్టు । లేనైతి శనిగొట్టు

సన్ను॥

నీ. రాదగినది నీకు ♦ రాజ్యంబు దశరథ

సుతులలో నీవు జ్యే ♦ ఘోడవుగాన

నినురాజుజేయ నీ ♦ జనకుడాయత్తుడై

యుండగ మంధర ♦ కొండెము విని

యిహాసరంబులకు ద ♦ వేన్వైతి నిర్భాగ్య

రాలనో నాతండ్రి ♦ రామచంద్ర

నీవంటి మంచివా ♦ నిన్గట్ట పెట్టించి

నాను నాయాడు జ ♦ స్కంబు దలుగ

భరతశత్రుఘ్ను లేనెల్ల ♦ వారుకలిసి

నిన్ను బతిమాలుకొనెదము ♦ నీవు తిరిగి

వచ్చి యేలు యయోధ్యను ♦ బ్రభుడ వగుచు

రాఘవాన్వయదీప ధ ♦ ర్మస్వరూప.

వచనము—ఇట్లు పశ్చాత్తపు రాలైకై కేయి బతిమాలుచుండ, మిత్ర

మితిన దుఃఖంబున నెద్దియు ననజలక కౌసల్యా సుమిత్రల

దీన దృష్టాంత వశిష్టలైయుండ, దశరథుకోడండ్రు నల్వరుం

గూడ దిగులు చెందియుండ, బౌరులందఱచ్చేరువడి చూచు

చుండ, శ్రీరామచంద్రుడు వశిష్ఠునకు నమస్కరించి కేకయితో

నమ్మా నీతప్పానంతయున్లేదు. విధిన్దాటువారముకాదు. పూర్వా

ర్జితకర్మ మనుభవింపకతీత దూరడిలుము. పితృవచనము నిలు
పుటకై చేకొన్న యరణ్యవాసవతము పదునాల్గేండ్లు పదునాల్గు
నిముసముల వలెగడపివచ్చెద నంతదనుక భరతుఁడు నాకుమా
లుగాఁ బ్రజాసరిపాలన మొనర్చునన విని కృతాంజలియై శ్రీరామ
చంద్రునితో దేవా తాము వనవాసవతముఁ గడపి తిరిగి యయో
ధ్యకు వచ్చువఱకు భవత్పాదుకలకిదే పట్టాభిషేకంబుఁ గావిం
చెదఁ ద్వన్నామంబున రాజ్యరక్షణముచేయుచు నందిగ్రామమున
నేలినవారి రాకకై నిరీక్షించుచుండెదనని మంగళశూర్యధ్వనులు
మ్రోయ సింహాసనమున శ్రీరామపాదుకలుగచి వశిష్టాదిమహా
ర్షులు స్వస్తివచనంబులొనర్ప భరతుఁడు సలుపు శ్రీరామ
పాదుకా పట్టాభిషేకంబున నరుంధత్యాదిమునికాంతలు నివాళి
పట్టి యిట్లు మంగళహారతులు పాడిరి.

సురట—మిశ్రగతి

ప॥ రాతినాతిగఁజేయు, రాముపాదముల వి । రాజులు పాదుకలకు
మంగళంబు॥

భూతలములఁ దండ్రడిమాటనిల్పు ధర్మ । మూర్తి పాదుకలకు
మంగళంబు రా॥

౧ కౌశికయజ్ఞముఁగాచినసీతా । కాంతుపాదుకలకు మంగళంబు
ఈశునిధనునవలీలఁద్రుంగిన పర । మేశుపాదుకలకు మంగళంబు రా॥

ఇది శ్రీభారద్వాజస గోత్ర లక్ష్మీనరసాంబా వేంకటచయన కనిష్ఠ

పుత్ర సహజపాండిత్యవిలాస బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞా డాది

భట్ట నారాయణదాస విరచిత యథార్థ

రామాయణమునందలి శ్రీరామ

పాదుకాపట్టాభిషేకము

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ యథార్థ రామాయణము

శ్రీరామ సుగ్రీవ మైత్రి

—000—

- శ్లో. రక్షంతీ వంశమర్యాదాం తన్వస్తీ గృహసంపదమ్ ।
సహమానాసరాధాన్యే సమసార్వీ రసురప్రియే.
- శ్లో. ప్రియం తేరామచరితం పిబరామాయణామృతమ్ ।
తాపత్రయోసశమనం సుముఖత్వత్ప్రియోదితమ్.
- శ్లో. ఉగ్రషష్టివ్రతంకృత్వా ప్రాప్నోస్సంతానసంపదమ్ ।
చాపల్యమక్షోఃస్థిరతా తవై వాలోకిమానసే.
- శ్లో. నిశ్చితచౌహృదలక్షణ సూచనమస్మత్కులాభివృద్ధికరమ్ ।
ద్విగుణితరూపందయి తే తవాద్యదుగ్ధోదయంస్తామి.

హుసేని—త్ర్యసగతి

- ప॥ రామసుగ్రీవమైత్రి, రమ్యకథామృతముఁగ్రోలి ।
- అ॥ పామరులై నం దరింతు, పాతకములఁబాఱఁగోలి ॥రా॥
- ౧ తమసౌఖ్యములై నమాని, ధర్మమునిల పెట్టువారి ।
విమలచరిత్రంబెప్పుడు, వినవలయుం గోరికోరి ॥రామ॥
- తరువోజ, భరతుఁడట్టులఁదన, పాదుకల్పిరము, పై మోసికొనిప్రజన్
బాలింసనేగ, ధరణిజులత్కణు, ల్దనుఁగొల్చిరాఁగ, దండకార
ణ్యము, దండరాములడు, చరియించుచిత్రయాశ్రమమున
కరుగ, సంతోషమొప్పునాసంయమిండుండు, త్వరగ నెదు
ర్కొని, భక్తితోనిట్లు, ప్రణుతించెనానందబాష్పముల్వాఱ॥

కాంభోజ—ఆదితాళము

- ప॥ రామా కోమలమేఘశ్యామా । రవికులాబ్ధిసోమా । గుణధామా ॥
 అ॥ భూమిజామానసాభిరామ సం । పూర్ణకామ దివ్యసార్వభౌమ ॥రా॥
 ౧ జగదాధార ధర్మావతార । శతమదనాకార । దయాపూర ॥
 నిగమాంతవిహార పాపదూర । నిఖిలదుష్టరాక్షసమదవిదూర ॥రా॥
 ౨ భువనాధ్యక్ష సూనృతదీక్షా । పుల్లాంభోజాక్షాశ్రితరక్ష
 వివిధదుష్ట శిక్ష సాధుపక్షా । వితతభవబంధమోక్షశ్రీవక్ష ॥రా॥
 నీ. నలయరేఖకుబోలి ♦ నశమె తెల్పుంగనీ

కానిమధ్యాంతము ♦ లప్రమేయ
 యెల్లజగంబుల ♦ కీవె యాధారము
 లెక్కలకన్నింటి ♦ కొక్కటివలె
 ధర్మముపై పె యెం ♦ తయు జోగుచుందువు
 బళువువంకన్ద్రాసు ♦ ములువిధమున
 బెలుగవు తలుగవు ♦ విభజింపబడవు శూ
 న్యాంకమునలె నక ♦ లంకచరిత
 పిన్నకుంబిన్న పెద్దకు బెద్దవీవు
 కొలతకందవు నిన్నెన్న ♦ నలవికాదు
 చెలగుసరి బేసియైవీవు ♦ తలచినంత
 భక్తమందారభవదూర ♦ పరమపురుష

మంజరి—బెంజోటి

- ౧ అందుసతీమణియత్రిమునిభార్య । యనసూయ యరుగుదెంచి ।
 సంతసమునసీతకు గుంకుమమున్ । నన్నవలువనర్పించి॥
 ౨ పలికెనోయమ్మ యీతిలకముచే । బరుడునిన్నంట వెలుచు ।
 గలిగియీచీరగట్టినంత నా । కలిదప్పి నిదురమలుచు ॥
 ౩ పురుణోత్తముండు నీపెనిమిటి నీ । పుణ్యమేమందుసీత ।
 యిరవుగనీకు న్బ్రతివతల తెలు । గెటిగింతు లోకమాత ॥

తోడి - శ్రీపుట

ప॥ తల్లి దండ్రులకన్న బెనిమిటి । తరుణి నిన్సుఖపెట్టుగా ।

అ॥ యెల్ల పుడుసామేనుగాదన । యిల్లాలిగనిపెట్టుగా॥

ద॥

౧ ప్రాణప్రదముగ వాడుకొనుదన । భార్యనొరులకుజూపడు ।

తానాపేపయిబోతులేగ । యైనవాలుటకోపడు

ద॥

౨ అన్నిటన్దనపై దనాలుప్రి । యంపడనొత్తులొత్తెడున్ ।

మన్నితనసతిసుగుణమూతగ । మగడు మఱితలయెత్తెడున్

ద॥

౩ వల్లభుడుకడు గప్టపడితన । పత్ని పర్వునిలువబెట్టెడున్ ।

వెల్లడిగ దనపోల్కినాపెయు బిల్లలగన మినుముట్టెడున్

ద॥

సీ. నగలుకానలెనంచు ♦ మగనిబీడింపరా

దత్తమామలకెదు ♦ రాడజనదు

ధవునికంటెన్కుందె ♦ తాదినగూడదు

పొరుగిండ్లకొంటిగా ♦ బోవదగదు

పెనిమిటిన్ హాస్యంబు ♦ నొనరింపవలదు

తనకులాచారంబు ♦ తప్పవలదు

పరులన్నవావిద ♦ ప్పన్నిల్వబోలదు

పతిసేవనేమర ♦ వలనుకాదు

ముదిసి సంతానవతియగు ♦ ముదితగాని

వెయ్యియేల పశ్చివత ♦ యయ్యేనేని

గాంతుడీల్లినపిదప నొ ♦ క్కక్షణమైన

మనగ జెల్లునెయోజగ ♦ నాత్మ సీత.

ధన్యాసి—ఆదితాళము

ప॥ ధరలోమూడు తెఱంగులప్రళివ । తల్లలరమ్మా సీత ।

అ॥ మునిదస్పబరపురుషుల వనితల॥ వలెగను నత్త మనుగుణసమేత

౧ అన్నవలె వనకన్నకొడుకుగతి । సన్యఃగాంచెడు మధ్యమ
తిన్నగఁజలించినచిత్తముమఱలదిద్దుకొనుఁగులధర్మమరసియధమ॥

గీ. బ్రతుకు నిజముగఁ గడు సస్థి ♦ రమ్మని తెలిసి

పతియెడన్గానుపించు లో ♦ పముల పైచి

కన్నవారి కత్తింటికి ♦ న్వన్నె తెచ్చి

మగనితో స్వర్గమేగెడు ♦ మగున మగువ.

భై రవి—మంజరి

౧ అంతట సీతారామలక్ష్మణులు । ననుసూయాత్మల కెఱఁగి ।

సంతసమున ఘోరారణ్యంబునఁ । జనుచు భయమ్ముం దొఱఁగి ॥

౨ క్రొత్తచవులఫలము లొరగించుచుఁ । గొండగుహల బడుకొనుచుఁ

జిత్తము లలర సెలయేళ్ళ మునుఁగుచుఁ । జిన్నిపూఁదేనె దినుచు॥

౩ ధనుష్టంకారములచే మృగములఁ । దళుముచు నొండరుగనుచు

ఘనమార్గశ్రమమునొనరుచుకై । గతచర్య చెప్పకొనుచు॥

౪ దై వసృష్టి కత్యద్భుతపడుచున్ । దక్షిణాపథం బేగఁ

ద్రోవలోన వీకేంచ గొక్కొద । తొల్రెల జానకి వేగ ।

సీ. ఇరుగడల న్బడ ♦ నీక మూపున శూల

ముంచి యెనుఁగుల దూ ♦ గించుకొనుచు

బంతులవలె నాల్గు ♦ పర్వతశిఖరము

ల్కేలున నొకటఁద్రు ♦ ల్పించుకొనుచు

నరకపాలంబుల ♦ నాల్కతో నంకుపూ

సలవలె మాలిక ♦ సల్పుకొనుచు

కాలివేళ్ళబట్టి ♦ ఘనవృక్షము ల్పీకి

పేర్చి యొండొంటు బె ♦ ల్లార్చుకొనుచు

మురళి ముక్కన నూదుచుఁ ♦ బరుగు లడుచు

జన్నిదంబులు మెఱపుల ♦ సరణినిల

మేఘసమశరీరంబున ♦ మెఱయుచుండ
నగపడె విరాధుడను రాక్ష ♦ సావధాని.

గీ. అద్భుతంబుగ నిట్టులా ♦ యసురవచ్చి
మొనసి తనయవధానకే ♦ శిని ముగించి
భూమిజన్మానించి యాపె సాం ♦ పునకు మెచ్చి
యనియె నిట్టుల రామల ♦ క్షణులతోడ.

అరాణా—ఖండగతి

స॥ పొండు దయదలంచితిన్ । పొలతి నిట విడువుండు ।

అ॥ కంటక్రొవ్వున్నేని । కదమునకున్ రండు

పొం॥

౧ అసురుల జయించుటకు । నానకుడు భ్రమలెదన్ ।

గసుగాయలటుమిమ్ము । గసపిన న్న మలెదన్

పొం॥

౨ చిక్కకే చిక్కెనా । చేతజక్కెరబొమ్మ ।

యెక్కడై నప్పటి క । దృష్టమొక్కరిసొమ్మ

పొం॥

౩ రక్కసులలోపల వి । రాధుడే నెఱజాణ ।

యిక్కలికి సొగసున । నెవరి కొదువదు రాణ.

సీ. యుత్పిపాసలుతీర్చు ♦ కొనుటకై యేయన్న

దానములై న దా నానవలయు

కామోపశాంతికై ♦ కంటికిం పై న-నో

గవగూడవలయు నే ♦ యువిదనై న

నేయుపాయముచేత ♦ నేనిసుఖముగ జీ

వించుటకై యంగ ♦ వింపవలయు

దనపనికడ్డము ♦ తగిలిన నేప్రాణి

నై న దప్పక తెగ ♦ చూర్చవలయు

విధినిపేధంబు లనున వె ♦ వ్యయను లేవు

తానుతప్ప మిగిలినదం ♦ తయును మిథ్య

చెలగితోచినయల్లెల్ల ♦ జేయవచ్చు

తథ్యమిదియె మారాక్షసా ♦ దైతమతము.

మంజరి—కన్నడా

- ౧ అనిసీతంబట్టుటకుంకించెడు । నారాక్షసునికరంబు ।
 దునిమె గోపమునలక్ష్మణుండొక్క పూపుచేదత్త ణంబు ।
 ౨ సామాన్యండపుకాపుర నీవిక । జచ్చితివని దనుజుండు ।
 తామసమున శూలము వై వ్రదుంచె । దబ్బునశ్రీరాముండు ।
 ౩ దానపుమిగిలినచేయిగూడ స । త్వరముగ దునుమాడంగన్ ।
 దానసురుండామేనుఁ దొఱఁగి గం । ధర్వరూపము చెలంగన్ ।
 ౪ సాష్టాంగముపడి చేతులుమొగిడ్చి । సన్నుతించెనిటురామున్ ।
 దుష్టరాక్షస విరామున్ విబుధ । స్తుత్యసుగుణాభిరామున్ ।
 గమకక్రియ-సంకీర్ణజాతిత్రిపుట-2 వ కాలము సమగ్రహము
 ప॥ జయజయజయ జానకీమనోభిరామ । జయజయ శి రామ ॥జయ॥
 అ॥ జయజయజయ సవనీలాంబుదశ్యామ । జయస శి రం ధామ॥జయ॥
 ౧ జయజయ త్రిభువననాటకసూత్రధార । జయరఘు శి వీర ॥జయ॥
 జయసుందర మాయమానుషవిగ్రహ । సదయానుగ్రహ ॥జయ॥
 (3వ కాలము) పదనిస-రిసనిధ పమగరి (4వ కాలము)తాకిటతక
 ధరి కిటతక ఝే కిటతక-రికిటితిక ఝేం (3వ కాలము) ధనిసరి-
 గమసమ- గరిసని (4వ కాలం) తద్ధితో- తకిజదదిగిణతదధిగిణత
 దధిగిణత జయ॥ (ఒక్కయావృత్తములోనేవేయనలెను) (అక్షర
 మున కెడమప్రక్క యంకము మాత్రల సంఖ్య బెల్పును.)
 సీ. సగుణుండవై యొక్క ♦ సమయమందింకొక్క

వేళ నిగ్గుణుండవై ♦ వెలయుచుండు

వలరెదు జ్ఞాన స ♦ త్యానంతలక్షణ

ములబ్రహ్మశబ్దనా ♦ ముండవునీవు

భవదీయసంకల్ప ♦ వశమున లోకమం

తయుఁబుట్టుఁబెర్గెడున్ ♦ లయము జెందు

ప్రప్తృదృగ్దృశ్యైతి ♦ తయరూపువపు సాధ

నములేక కార్యము ♦ ల్పడిపెదీవు

తావకీన మహిమ నెన్నఁ ర దరముకాదు
నలువకై నను వెయినోళ్ళ ర చిలువకై న
నౌర నీదుచరిత్ర మ ర త్యమ్భతంబు
భ క్తమందార భవదూర ర పరమపురుష.

క. ధనధుఁడు శపింపఁ దుంబురుఁ
డను గంధర్వుఁడను రాక్ష ర సాకృతిఁగొంటిన్
బ్రణతార్తి హరణ నీకత
మున నాశాపంబుదీతె బోయెద రామా.

మంజరి—భై రవి

౧ అని తుంబురుఁడేగిన నద్భుతపడి । యనుజుఁడు సీత వెనుకొనఁ ।
జనిరాముడు కతిసయదూరంబున । శరభంగమునిఁగనుఁగొన॥
౨ ఆమకాని శేఖరుఁడు రామునక । ధ్యమ్ముంబాద్యమ్మిచ్చి ।
యిమ్మాడ్కి నివృతుఁడొడఁగెనెం । తేవనభాగ్యముమెచ్చి ॥
వసంత-చతురస్రజాల్యటతాళము-నాల్గవ కాలాక్షరములు
నాల్గవీతముగ నెత్తుబడి

ప॥ (2కా) రామానవసన మేఘశ్యామా । రఘుకులాబ్ధిసోమ ॥రా॥

అ॥ భూమిజామానసాభిరామ సం । పూర్ణ సర్వకామ ॥రా॥

౧ సత్యజ్ఞానానందస్వరూప । సజ్జనహృద్దీప ।
స్తుత్యగుణజలాపద్రుతహా చాప । సురవినుతప్రతాప ॥రా॥

(3) నిసగరి-సనిధని-సరిగమ ధమనిధ-మదమగ-నిధనిస-రినిదగ-

రినిదమ ధారిత-హర్షుణు 4 - రిహ - తర్షుణు (4) తాక్షిట

తకధరి - కిటతకతోం-కిటతక తరి - కిటతకతోం - సమగరిగ

ధమగ - మనిధమధసనిధ రినిధిమతద్ధితోం-దరికితటక ఝణు

తధిహతకిణతప - దరితకిటదధిగి - ణతదధిగిణత-దధిగిణత ॥రా॥

(రెండవృత్తములు)

సీ. ఉర్వీజలాగ్ని వా ధ యువై కా నారమా

విన్నునీపాపమో ధ వేదవేద్య

త్రిగుణతత్త్వంబులన్ ర గ్రీడించెదవు నీకు

నీవె వేటొచు నో ర దేవ దేవ

న నెదవు స్వప్నజా ర గ్రతుఁబుప్పుల విశ్వ

తై జసప్రాజ్ఞ భే ర దముల నీవు

బీజదీపంబులు ర వృక్షకాంతులకట్టు

లీవాదు కారణం బిజ్జగతికి

నల్పశక్తులుజీవులీ ర వధికశక్తి

కంకణంబు లుదధివలె ర గాని యంత

కన్న వారికి మఱియు నీ ర కున్నెవాసి

భక్తమందార భవదూర ర పరమపురుష.

కేదారశాశ | మిశ్రజాత త్రిపుట | అయిదవకాలాక్షరము

తెన్నిదింటిపై ఎత్తుబడి 2వ కాలము పల్లవి

ప|| కమలాక్షానీకై నేనిటు | కనిపెట్టుకొంటి |

అ|| అమలచరిత్ర నాదెంతపు | ణ్యమో నినుఁగంటి

||క||

౧ నిలువనోప నొడలను చెరలో | నేనతి దీనుఁడ |

సెలవిమ్మా నీలో నిక గల | సె దఁ ద్వదధీనుఁడ

||క||

౨ దాశరథీయాభవకార | ద్వారము తెఱచుమ|

యాశించిన నీపదభక్తుని | యజ్ఞతఁ జెఱచుమ|

||క||

(3వ కా||) మగరి | నిధపని | సరిసమ | గతహత | ధ్ధిం | ధా

రిహ | ధహిర్ముణు | తాధిహిత ఝృంపపమ నిధపస|నిధపమ | గరీప

(4కా) తర్ముణుతద్ధిహి | తగ్గధిర్ముణుత | ధ్ధిగితగ్గధిత | తద్ధిమ

గుడుధా | ధిరుగుడు (5 వ కా||) దిరుగుడుదిరుగుడు (4) ధారి

హత ఝృం (5) ధిరుగుడుధిరుగుడుధిరుగుడుఝృంతరి | కిటతకతతం

గుతకదధిగిణతోం | ఝృ తరికిటతకతతం గుతదధి | గిణతోం

ఝృంతరికిట తకతతంగుతకదధిగిణతోం ||క|| (అక్షరములపై నున్న

బొట్టుతాళఘాతలను మఱియు సంకెలాయక్షరకాలము. నిల్వగీటు
లావృత్తములను చెల్పును.)

సీ. కలయందుమాడ్కి జా • గ్రదవస్థలోఁగూడ
సకలకార్యము లవ • శతగ జరుగు
నస్వతంత్రపుబ్రతు • కద్దిరా యిది కోరి
నట్లెల్ల కాకుండ • నబ్బు వంత
ప్రకృతిపంజరమునం • బడివిధిప్రేరణ
న్వెలువడు మార్గముఁ • దెలియకుంటిఁ
దృష్టానది న్ముని • తేలెడు నాకు సం
తుష్టి యనెడు నొడ్డు • దొరక దకట
నాప్రయత్నము సర్వము • స్వర్థమయ్యె
నావెలితిఁదీర్చి నన్రోబుచు • నాథు డెవఁడు
నీవుతప్ప దయామయ • దేవదేవ
భక్తమందార భవదూర • పరమపురుష.

మంజరి — నాథనామక్రియ.

- ౧ అని శరభంగుం డగ్నిం దననే । హంబాహుతి నొనరించి ।
చనియె స్వర్గమునకంతట నత్యా । శ్చర్యంబున నటమించి ।
- ౨ అసురులచే భక్షితుతామానుల । యస్థిరాశుల న్నాంచి ।
కసిగొని రాముఁడు దుష్టరాక్షసులఁ । గడపఁ బ్రతివఁగావించి ।
- ౩ తాపసులకెల్ల నభయమిచ్చిన । వ్రససులు సంతోషించి ।
యాపన్నశరణ్యుడగురామునిఁజి । రాయువుగా దీవించి ।
- ౪ తపము హాయిగా నల్పుచుండ సీ । తాజాని వర్ధించి ।
విపులమోదమున సుతీక్ష్ణుఁ డిట్లుల । వినుతిఁచెం బులకించి ।

బేగడత్ర్యసజ త్యట-మూడవ కాలాక్షరములు 2విడిచి

యెత్తుబడి 2 కాలపల్లవి

ప॥ శరణు శరణు రామా । స మద దనుజ భీమా ।

అ॥ సురుచి రాస్య సోమా । సూర్యకుల లలామా

శ॥

౧ అమల కమల నేత్రా । యవనిజా కళత్ర ।

యమితసుగుణపాత్రా । యఘల తాల విత్రా

శ॥

(2వ కాలము) పదాపమగిరిధారితహతర్పుణతథిహితకిణ

గధామాగరిసరిగమపథ పాసారినిధప (మూడు కాలములందు

తదధి గిణతా (ఒక్క యావృత్తములో)

సీ. ఎల్ల వస్తువుల గు ♦ రైఱుగుచు బరులకు

నాయూహ దెల్పు జ్ఞా ♦ నంబు కల్గి

తాపత్రయంబుల ♦ బాపుకొంటకు దారి

వెదకుచు గురుబోధ ♦ విశ్వసించి

వై రాగ్యమంది యి ♦ వ్వనమున నీకొఱ

కెదురుచూచుచునుంటి ♦ నిన్ని నాళ్ళు

నీకృపకతమున ♦ నీదర్శనం బిచ్చి

నను గృతార్థ నొనర్చి ♦ నావు దేవ

తరమె నీభ క్తవత్సల ♦ తన్నుతింప

నాయెడంద నిక న్నివు ♦ పాయకుండు

జనకజాలక్షణులతోడ ♦ జలజనేత్ర

పద్మనాభ దయానిధి ♦ పరమపురుష.

శా. రమ్మా నాదుగురుండగ స్త్యముని యీ ♦ ప్రాంతంబునన్గొప్పయ

జ్ఞముజ్జలెప్పడు నమ్మహాత్ముని తప ♦ స్సామర్థ్య మేమందు, సం

ప్రమ్ముంద్రా వెగుటుక్కునన్, గుడపె విం ♦ ధ్యక్షోధరాధ్యక్ష్య, మ

న్నమ్మెగర్భముజేర జీర్ణ తను బొం ♦ దంజేసె వాతాపినిన్.

క. అని చెప్పి సుతీర్ణుడు రా
ము నగస్తా శ్రమమునకు బ్ర ♦ మోదంబున దో
డ్కొనియేగె గుంభసంభవ
మునియు న్రాఘవున కెదురు ♦ వోయి యిటుల నెన్.
శుద్ధసావేరి—సంకీర్ణజాత్యట ప్రథమకాలపల్లవి సమగ్రహము
4 3

ప॥ నాతపంబిన్ని ది । నంబులకుం బండె । నారామ॥
8

అ॥ పూతనా మనవాం । బుదశ్యామ సదం । బుధి సోమ నా॥
8

౧ జగత్స్థిష్ఠిస్థితి । సంహారములకు । జలోల ।
6 8

నిగమాలవాలవి ♦ నిహంతదనుజజాల । సృపా ఆ నా॥

(1వ కాలము) రి-మ-ప-ద(2వ కాలము) ధి-న్నధా-రి-తహ
ధ-ర్ముణు (3 కాలము) సధపమ-రిన (4వ కాలము) తాకిట-
యి
తక ధరికిటతక-ర్ము ధరికిటతక-(3వ కాలము పధపమ-రిమరిన-
రిమపధ-సధపమ-తాకిట-తకధరి-కిటతక-రేుకిట-తకధరి కిట
తక-ధిర్గుడు-ధిర్గుడు-ధిర్గుడు-హత్త-త్తాధిన్నత్తా-పదపమ-రిమనరి
రిమపద-సధతత-ఆఆదల-ఆఆదిఇ-ఇఇగిఇ-ఇఇణల-అలతల-
అలతల-అలతల-నలధిఇ-గిఇణల-తలతద-ధిగిణత (2వతాళాన్యత్త
ములు) (అక్షరముమీది బొట్టు తాళఘాతములను దెల్పును).

సీ. ఎల్లంచువారల ♦ కట్లు తోచెద వేని

తనమేయ సాచెట్టో ♦ దవెడు మాడ్కి

నాయున్కి కేప్రమా ♦ ఇంబున్న గో యట్టి
 యాత్మానుభవమే ని ♦ న్నగపఱచెడు
 ద్రిగుణంబులంచాల్చి ♦ క్రీడించెదవు నైజ
 ముగ విశ్వయాపు డ ♦ వగుచు నీవ
 యన్నిటికాధార ♦ మాకాశ మాగతి
 గారణంబౌదు జ ♦ గమునకెల్ల
 నీవునిజ మే నబద్ధంబు ♦ నిశ్చయముగ
 నిన్నుఁ జూచుచు నన్లన ♦ నేరంగనుక
 దీనబంధు దయాసింధు ♦ దేవ దేవ.
 భక్తమందార భవదూర ♦ పరమపురుష.

మంజరి—ధన్యాసి

- ౧ శిష్టరక్షణము దుష్టశిక్షణము । చేయుటకై యుట్లీవు ।
 సృష్టిస్థితిలయ కర్తవయు ని । య్యల నవతరించినావు ।
- ౨ సీతాలక్ష్మణులతోడ నీవు న । సింఁచుమ నామదిలోనఁ ।
 బ్రీతిస్సరించెద న్నియిప్పటి । వేషము భక్తాధీన॥
- ౩ రామచంద్ర నీకక్షయతూణీరం । బమోఘమైన విలు ।
 ప్రేమనిచ్చితి న్రణమున నీచేఁ । ద్రెళ్ళెదరెల్ల దనుజులు ॥
- ౪ పంచవటి న్గోదావరియొడ్డున । నసింఁచుము రామభద్ర ।
 మంచి నీకగున్గాత సంతతము । మానిత సుగుణ సముద్ర

ద్విపద:—అంత నగస్త్యాజ్ఞ । నంది రాముండు ।

సంతత సుజన ర । క్షణ దీక్షితుండు ।

ధరణిజ కందించి । తనకరంబూఁత ।

యరిగి లక్ష్మణునితో । నరసె సంపూత ।

శీతాంబుకణ విరా । జితవాత పోత ।

ధూతకోమలశిఖా । తుందిలచూత ।

పల్లవాస్వాదన । పరపికగీత ।
 సల్లలితశ్రుతి । స్ఫారాళిజాత ।
 శింజిత మంజులాం । చిత సుమకుంజ ।
 పుంజాగ్రభేలత్క । పోతక ఖంజ ।
 రీట మధుస్వరా । వృత నికటంబు ।
 పాటల మంజుల । వకుళోత్కటంబు ।
 పిహిత గోదావరీ । విపుల తటంబు ।
 బహుమృగశోభిత । పంచవటంబు॥

సీ. అగ్నికిలొంగని ♦ యల్లెండ గాలివా

నలకు లోబడని చం ♦ దమున గారు

మెకముల కలవిగా ♦ నికరణి బాములు

సుంతై నఁ జొరసందు ♦ చూపని యటు

ఫిడుగుపాట్లకు నేల ♦ వడఁకులకుం దొంగ

లకు బగతురకు వీ ♦ ల్కానిపగిది

వలసిన తెమ్మెర ♦ వెలుతురు మంచి నీ

రిచ్చు జంత్రమ్ములిం ♦ పెసగు నటుల

నెల్ల చదువుల కిటుకులు ♦ నెఱుఁగు జాణ

యాఱు పూటలలోవేల్పు ♦ లబపడఁగ

హాయిగాఁ దనవదినియ ♦ యన్నయును మె

లంగుటకుఁ బన్నె నొకయిల్లు ♦ లచ్చనుండు.

సీ. కడువేగమే పూచి ♦ కాచున ట్టెల్లవా

యల ఫలవృక్షము ♦ లంట్లుగట్టి

నడిమి కరుగ వీలు ♦ పడనటు గోరంట

వరుసఁ బద్మవ్యూహా ♦ ము రచించి

జోడుగఁ బెరిగిన ♦ సోమిదపుంజెట్ల
 యందు దట్టముగ ను ♦ య్యాలవేసి
 పిల్లనఁగ్రోవితో ♦ పిలిచి నానావిధ
 భగమృగములు మచ్చి ♦ క వడఁజేసి
 పంచవటమును భూ ♦ తల స్వర్గమువలె
 సలిపి యెంతయు నఖిలోస ♦ చారములను
 త్నోసుతా రాముల నహర్ని ♦ శంబుఁగొలిచె
 సూక్ష్మతమ బుద్ధి శేషుండు ♦ లక్ష్మణుండు.

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు జన ♦ కాత్మజతోడుత గౌతమీనదీ
 ప్రాంతమునందు రాముఁడు వి ♦ హారము సల్పఁగ నేగుదెంచ య
 త్యంత కుతూహలంబున ద ♦ శాస్యుని చెల్లెలు చుప్పనాతి యా
 కంతు సహస్రసుందరు నె ♦ గాదిగఁజూచి తలంచె నిట్టులన్.

మోహన — మిశ్రజాతి — రూపకము

ప॥ వీఁడెంతో యందమైన । వాఁడు సెబాసు వీ॥
 అ॥ ఈడేఁడై న వీని । కీరేడుజగముల లేఁడు వీ॥
 ౧ కూడఁ దగిన మంచికోడె । కాఁడు హాహా॥
 నేఁడు నాకబ్బకబ్బి । నాఁడు నాకేఁడుజోడు వీ॥
 సీ. ఆవెరు లావీను ♦ లానుదు రాబామ

లామాపు లాచెక్కు ♦ లాముకాబ
 విరిగెడ్డ మాకెంపు ♦ పెదవులా సుప్పాణి
 కోపసల్వరుస యా ♦ గుండ్రనిమెడ
 ఆబలితపుమూఁపు ♦ లావెడంద యెడంద
 యాలోతు పొక్కిలి ♦ యాయలంతి
 కానానిడుదకేలుఁ ♦ గవ యాబటువుతోడ
 లా చీగిపిక్కలా ♦ యడుగుదోయి

మొఱపు చిరునవ్వు క్రొమ్మబుబు • మేనిచాయ
యులుము పేరెల్లు తిన్నని • యొడ్డుపొడవు
తనివి తీఱదు వీనిఁజూ • చిన కొలంది
నింత సొగసై న మగవాఁ డి • కేడ లేడు.

గీ. నలువ వీనికిఁ దగిన పెం • డ్లాముఁగూడ
నిట్లు జతఁగూర్చెఁగాని నే • నెట్లులెన
వీని లోఁబర్చుకొని యిప్పు • దీనినిఁ దెగ
టాఱుఁ గాకున్న నాయన్న • కప్పగింతు.

క. అని తలఁచి శూర్పణఖ రా
ముని చెంతకుఁ జిన్నపడుచు • పొలపునఁజని వా
కొనఁ జిలునవ్వునఁ బయ్యెదఁ
గొనకొట న్నన్దుకొనునుఁ • గుల్కుచు నిలులన్.

కాఫీ—చతురశ్రగతి

ప॥ ఏనీకుఁ జిక్కినా నోరీ యందకాడ । యిప్పుడే నన్నేలరాయే ॥
అ॥ ఏనుండవలెఁగాని నీకుందగిన జో । డెబ్బరాసిద్దేలరా యే॥
౧ ఈచాఁటునకురమ్మ మంతనముఁ జెప్పెద । నీవెట్టుఁగొట్టెదో
పూచెండులివె సిరి కోరివచ్చినప్పు । మోఁకాలడ్డపెట్టెదో యే॥
౨ జగమెల్లఁ జూచితి న్నీవంటి సొగసుకాఁ । డగపడ లేదద్దిరా
మగఁడ దాపనేల నన్ను మించినజాణమటమటి లేదెద్దిరా యే॥
సీ. ఎవ్వతె ననుకొంటి • వీరేడుజగము లే

లెడు రావణునకుఁ జె • ల్లెలను నేను
అడ్డులేకెచ్చటి • కై న దబ్బుననేగ
యలయక మళ్ళిరాఁ • గలను నేను
వీతెవు లేనిఁగా • నీ జెప్పపాటునఁ
దూలఁగొట్టెను వెజ్జ • రాల నేను

కోరినరూపు గై ♦ కొని యిచ్చకొలది కూ
డిక వేడ్కనోలలా ♦ డింతు నేను

చులకజూడకు నిన్ను నే ♦ వలచితినని
దీన మ్రింగెద నెందు కీ ♦ దేబె నీకు
రమ్ము నావెంట హాయిగ ♦ బ్రదుక దలచి
తేని యిప్పుడె యరమర ♦ మాని తేడ

క. అని పల్కెడు శూర్పణఖన్
గని బెనరెడు సీతనొక్క ♦ కరమున దనయ
క్కున నదుముకొనుచు రాముం
డనెనిటు చిటునవ్వెసంగ ♦ నారక్కసికిన్

బిలహరి — భండగతి

ప॥ జాతిసీతి తలంప । కీతీరుగాబల్కి

అ॥ తే తోచినట్లెల్ల । నెవతెవై న న్గల్గి

జా॥

౧ నిక్కమగు మగవాని । కొక్కాలి యొకమాట

పెక్కేల రక్కసీ । వెళ్ళు వచ్చినబాట

జా॥

౨ కులమునకుజెడి కాని । కూడు గుడుపగనొస ।

సలుపగూడదు హాని । జగతి కేమిషనై న

జా॥

సీ. అగ్నిహోత్రంబు సా ♦ క్ష్యముగబెండ్లాడిన

భార్య నెన్నడు నెడ ♦ బాయజనదు

తను గోరి వలచి మీ ♦ దంబడినన్గాని

పరభామినులకు లో ♦ బడగరాదు

తనయాలికన్న నం ♦ దముగ నున్నప్పటి

కితర కాంతలను మో ♦ హింసవలదు

ప్రాణగొడ్డంబెద్ది ♦ వచ్చిన న్సుంతయు

జనముల కపకృతి ♦ సల్పదగదు

ధర్మమార్గ మొకింతయు ♦ స్వస్థలేము
 రఘుకులంబున బుట్టిన ♦ రాజులేము
 రక్కసీ నిన్నుజూచి యీ ♦ రమణి బెదరె
 వెళ్ళుమిక వెఱ్ఱి మొఱ్ఱి పో ♦ కిళ్ళుమాని
 క. అని పల్కిన వేగిరపడి
 కనుగొనల న్గల్గవంత ♦ గాఱ్ఱుచు నిటు వా
 కొనె నువ్విళ్ళూరుచు శూ
 ర్పణఖ పెదవి చప్పరించి ♦ రామునితోడన్

జెంజోటి—మిశ్రరూపకము

ప॥ బళిరనీవు పెట్టు చీ । వాట్లుకూడ రత్తికట్టు ।
 అ॥ అలరుచుండు నీకునా । కందమై చిరాకు బ॥
 ౧ అవురనీదుపల్కు చిటు । నవుము తైములొల్కు ।
 సవతియొద్దనన్నుబ । ల్చన సేయకు కొల్తునిన్ను బ॥
 ౨ ఓరివన్నె కాడ న । న్నుంచుము నీతోడ ।
 మేరమిఁజెనాస కను । మీనాపై నీస బ॥
 నీ. తగిలివేయుము దీని ♦ దబ్బున బుట్టింటి
 కాలి కా దిద్ది నీ ♦ పాలిమిత్తి
 యిస్సినో సనివలె ♦ నెటుదాపరించె నీ
 కిది దీనికతన నీ ♦ కెగుమూడు
 బనికి రానిముసలి ♦ వార్పన్నతగవులు
 విని సుగములుమాను ♦ కొనుట వెఱ్ఱి
 వలచినచెలిని జ ♦ వ్వనమున గలియకు
 న్నన్మనకేల స ♦ న్నాసిబ్రతుకు
 బమ్మకూతురు నేను నీ ♦ సొమ్మయితిని
 రావణుడు నీకు నాయన్న ♦ బావ యగును

నిన్ను నేలించు నాతఁడీ శ నేల నెల్ల
వెంగిలితనమ్ము మాని న శ న్నుం గవయుము.

మంజరి—కాఫీ

- ౧ మ్రింగెదన్దీని దొలుత నాపదస । మేకొనవినిన్నన్న ।
బ్రుంగించెద నాతోడబుట్టువుల । బురికొల్పి సరగనిన్ను॥
- ౨ కోరి చెడ కనుచుజుప్పనాతి బ । ల్హారాకారముబూనె ।
ధారుణీసుతన్ బొదువ నుంకింప । ద్వరగ లక్ష్మణుడుదాని॥
- ౩ ముక్కుసెవులు గోసి పాఱదఱమిన । మొట్టోయనిరాకాసి ।
గ్రక్కున దిక్కులు సగులనేడ్చుచున్ । ఖరాసురుని దరిఁడాసి॥
- ౪ నెత్తినోరు మొత్తుకొనుచు నిట్లనె । నెత్తురు పరదలుగాఱ ।
నెత్తిఁటిదన వికృతరూపముంగను । నందఱికి జాలి మీఱ

ఆపిరి—త్ర్యశ్రగతి

- ప॥ ఏమందు న్దయ్యము నా । కింతదెచ్చునే ।
నామగడున్న నీపాట్లు । నాకు వచ్చునే ॥
- ౧ ఏలనీకుబుజములపొగ । రింకనన్నయ్యో !
కూళయొకడు ముక్కుసెవులు । గోసెనాకయ్యో ॥
- ౨ తబుసుచేయు నాకొడుకుం । దాదేగటాత్సె ।
నుబుసుపోక నాకుండిన । యొప్పన్జాత్సె ॥
- ౩ పోటరి మానిసిచే నా । పొలుపు పొలిసెనా ।
నేటికి రక్కసుల పర్వు । నీట గలిసెనా । ॥

నీ. గోదరిచెంత నా శ కులపాక దాగట్టు
కొని యొక నల్లని శ కోడెకాడు
వెండ్ల ముతో విట్టి శ వీగుచుండె నెదురు
గానని కొదమసిం శ గంబు మాడ్కి

బొగరున వానిత శ మ్ముడు దపంబొనరించు
 నాకొడుకుం స్టంపి శ నా డని విని
 యేనేడ్చు చుంబోయి శ యిదితగ దనగ గో
 సెం బయి పెచ్చునా శ చెవులు ముక్కు
 చెలగి నీయట్టి జగజెట్టి శ చెల్లెలనయి
 మఱియు బొమ్మకు ముద్దుకొ శ మారినయ్యు
 నింతవచ్చెను నాకు ని శ కేల జాగు
 పగను దీర్చుకొనుము మగ శ వాడవై న.

క. అని జిల్లున నెత్తురు చి
 మ్మనగ్రోవుల నుండి యుబుకు శ మాడ్కిన్ దన గో
 సిన ముక్కు సెవుల నెగురగ
 వనరెడు సోదరికినిట్లు శ పలికెన్ ఖరుడున్

గంబీర నాట—త్ర్యశజాతి-త్రిపుట

ప॥ వనర కే యాయధమనరులం । బట్టికట్టి నీయెదుట బెట్టెద న॥

అ॥ వనజనేత్రుడైన నీపగ । వాడు వాని నాకాశ్వమట్టెద న॥

౧ అద్దిరా నాముద్దుచెల్లెలి । కగునె యటు నరు డెంతకొవ్వె ।

నెద్దీనె బులినిగఱచె గొట్టె । యేమివింత పుట్టెనవ్వె న॥

శా. పోనీ యెందుకు నీవెవెంటగొని యీ శ పూర్వామరశ్రేష్ఠులన్
 నానాయుధ ప్రవీణులన్ గడువిరా శ న న్నూర్వరన్, బొమ్ము త
 ల్లి నీయిచ్చకువచ్చినట్లు, నిను వె శ ల్లింబఱ్ఱు నాద్రోహులన్
 బ్రాణంబుల్పెడనీక తెమ్మిచటి కా శ పైసంగతి న్నూచెదన్.

గీ. అంత జుప్పనాతి శ యసురుల దండుతో

వచ్చుచుంట జూచి శ యచ్చెరుపడి

ధనువుదాల్చి రాము శ డనియె లక్ష్మణునకు

నిట్లు మందహాస శ మింపుమీఱ.

శ్రీరాగము—ఖండగతి

ప॥ మాడుమా వచ్చెనిదె । శూర్పణఖ పగపట్టి ।

అ॥ వాడి రక్కసులతో । వడిగ బర్వులు వెట్టి

చూ॥

౧ పదిలముగ నీతతో । బర్ణగృహమున నుండు ।

తుదముట్ట మాపెదన్ । దొడ్డ రక్కసిదండు

చూ॥

నీ. ఒరుల హాయిగ నుంట కోర్వక దుర్మాగు

లెద్దియో మిష వెట్టి ♦ యేచుచుండు

కానిచో నెందుకీ । కఠినరాక్షసి మన

తోడ గోరి జగడ ♦ మాడజొచ్చె

నింతకు న్దలస య ♦ థేచ్చనచ్చెడు విస

రీతదై నము నడ్డ ♦ నెవరితరము

ధర్మపథంబొకిం ♦ తయు దప్పరా దెద్ది

యెట్టులెనప్పటి ♦ కీ బ్రతుకున

నేగుమిక నీతతో నీవు ♦ వేగ నదిగొ

మించి రాకాసి మొన సమీ ♦ పించుచుండె

ననుచు నెదురేగు రామున ♦ కనియెనిట్లు

సుంతయు నిస్సగులేక యా ♦ చుప్పనాక.

కామవర్ధని—త్రిశ్రగతి

ప॥ ఇంకనై న మాట విందున । యిపుడునన్నుగూడి యుందున

ఇం॥

౧ ఏడివాడు పాటిపోయెన । యెడ్డెనవతి మాయమాయెన

ఇం॥

౨ వచ్చెమళ్ళి ముక్కు సెవులివె । వన్నెకాడ నన్ను

ఇం॥

నీ. వలచివచ్చిన నన్ను ♦ గలియుము జవ్వన

మున నటుపెట్టుము ♦ ముసలి తగవు

భోగముల్ గడువ నీ ♦ బొంది యబ్బెన్నాని

మునుముట్ట బిచ్చినో ♦ ములకు గాదు

కాసంతయున్ జాణ శ గాకున్న యీ మొద్దు
 పెండ్లాము నీకేల శ తిండిచేటు
 కఱకురక్కసులు ని శ స్ట్రీనొంచు టయ్య
 యో యిపునాయుల్ల శ మొప్పకుండ
 గాని మాటలతో సరి శ కావునీవు
 రండు రాకాసు లిక బట్టు శ కొండు వీని
 గొందతా లోయలలోన డా శ గు పగవాని
 జక్కబెట్టుడనగ రామ శ చంద్రుడలిగి

మ. తృటినా దైత్యశతోత్తమాంగముల ధాత్రిన్ డుల్చి యోరక్కసీ
 యటునీవై తివి మారకగ్రహము దై • త్యశ్రేణికినొప్పిమ్ము వే
 యిటకున్దొడ్కొనిరమ్ము సాధువులకెం • తెబాధ గావించుచున్
 మటుమాయ ల్పచరించు దానవుల ని • మ్రొనండఱ న్దున్నెదన్.

గీ. అనగ జుప్పనాతి • యతిరయంబున నేగి
 ఖరునిచెంత వినిచి • జరిగినపని
 యనుజుడై నదూష • ణునిసేనతోదెచ్చి
 పలికె రాధువునకు • నెలసగవున

కాంభోజి—ఖండగతి మొదలన్నిగతులయందును

ప॥ ఎదుబోయెనవు నీవింకనోమగవాడ | యిపుడై నమాటవిన వేడ ॥ఎ॥

ప॥ కందువలనాతోడ ! గాదనకు మాతేడ ! కలియుమా నను వన్నె
 కాడ యె॥

౧ వచ్చెనాతమ్ముడ ! బాకానివాడు ! పట్టికట్టున్నిన్ను నేడు
 నెచ్చెలిన్నస్టాడు ! నీకునేదగుజోడు ! నీపిచ్చిపట్టుదల వీడు ॥

చ. వలచిననన్ను గాదనెద • వా యటుమాడకు మెట్టివాటి యి
 ట్లుగుట వాయమా సవతి • యందలి మక్కవ వీడలేనిచో

నలవడి నామ నేను నొక ♦ తై నినుఁ గొల్తుము కూర్మితోడ వం
తులు గొని నాదుబందుగుల ♦ తోడును మేనిక మాటతప్పినన్ .

గీ. పొమ్మనుచు నీసడింతువా ♦ పొదవుఁ డితని
రక్కసులనంగఁ బై బడు ♦ రాక్షసులను
దూషణునితోడ రాముఁడు ♦ త్రుంచెనంత
ఖరునకు స్తుప్పనాతి యి ♦ క్కరణిబల్కె.

కురంజి—ఖండగతి

ప॥ నిక్కముగ నలతి మా, నిసి గాఁడువాఁడు

అ॥ రక్కసులనందఱన్ జక్కాడినాఁడు

ని॥

౧ నీవుగాకెవ్వఁడత, నిం బట్టలేడు ।

వావిరిన్నాకుఁగల, పగఁదీర్చునేడు

ని॥

౨ అన్నమనకున్న మరి, యాదఁగాపాడు

చిన్నచెల్లెలికిఁజే, సినకీడు చూడు

ని॥

ఆ. ఇటులఁ జుప్పనాతి ♦ యేడ్చుచు బురికొల్పు

బయలుదేటి మూల ♦ బలముతోడ

ఖరుఁడు రామచంద్రు ♦ దరిజేర జానకీ

లక్ష్మణులు మిథమిటు ♦ లనుకొనిరి.

నీలాంబరి—భై రవి

నీత. ప॥ రాముఁడొక్కఁడు మఱి, రక్కసులు పెక్కువేల్, రణ

మెట్లు జరుగునోచుమ్మా

రా॥

లక్ష్మణుడు—ఆ॥ ఏమట్లు భయపడెద, పేరేడు లోకముల నెదు

రేది నీవిభుని కమ్మా

రా.

నీ. ౧ నానాస్త్రశస్త్రముల్, నలుదెసల నుండిపడ, నామగఁడు

కాచుకొనుటెట్లు ।

ల॥ ఈ నెలవు నన్నాడు, నీగైన వాలనీ, కెగచు బాణములన

ల్లట్లు

రా॥

నీ. ౨॥ తేస తేపకుదబ్బు, దిబ్బించు జప్పుడగు దెల్లముగ నేమ
గునదబ్బు ।

ల॥ ఈపగిదిఁగూలుచుం, ద్రేపుచెడి రక్కసులి, కేమందు
నాయన్నదెబ్బ రా॥

నీ. దర్శించుమీ దూర ♦ దర్శి యంత్రమ్మున
మండలీభూతకో ♦ దండుడగుచు

దనుజతమిశ్రము ♦ ల్వయిచెడఁ జండ

తర సహస్రాంశు వి ♦ ధమున నెట్టు

లలరు నీభర్త ప్ర ♦ త్యాలీఢముగఁ దూపుఁ

దొడ గుట సుంతయుం ♦ దో చదైన

విఱిగెడు నరదము ♦ లొఱగెడు గుఱ్ఱముల్

తెగిపడు సిడములు ♦ తెల్పుకరులు

మొత్తముగ నాడుమొండెము ♦ ల్గుణకుబంతి

పాటునెత్తురు నరదలు ♦ భళిరయట్టి

యఖిలలోకై కవీరుని ♦ యనుజుడనయి

నే నతనిపత్నివై నీవు ♦ నెగడినాము.

నీ. జానకీలక్ష్మణులు సర్ల ర శాలనుండి

కనుచునుండ యుద్ధంబపు ర ఖరుడు రాము

విలుదునిమి ఫాలమున మాడు ర ములుకులేసి

యట్టహాసంబు మీఱ, గ ర నిట్టు లనియె

భైరవి—చతురశ్రజాతి రూపకము

స॥ కాచుకొనుము యోరి నీ । గర్వమడపెద ।

అ॥ రాచవాడ నిన్ను నే బి । రానగెడపెద

గా॥

౧ పేదరక్క-సులను బంసి । విష్ణువీగెదో ।

యేదీ నీమగతనమిప్పు । డెల్లు సాగెదో

గా॥

నీ. ఎంతటిముద్దరా ♦ లీ చుప్పనాతి నా

చెల్లెలు నీ కేమి ♦ చేసె నెగ్గు

రక్క-సులంత నీ ♦ రసులను కొంటివా

యింతులమీద నీ ♦ కెంత తెగువ

వెట్టిబాగులయాడు ♦ పిల్లకు ముక్కు సె

వుల్గోసినాడవు ♦ బుద్ధిలేద

నీపొగరూ డ్చెద ♦ నిలునిలుమా యెట

కేగెద వింక నీ ♦ కేది మఱుగు

కనుము నిన్నుబట్టి ♦ కట్టెద నేనిప్పు

డనుచు ఖరుడు వల్కు ♦ సంతలోన

వేఱువిల్లు దాల్చి ♦ పిన్నన వ్వెలయగ

నసురతోడ రాము ♦ డనియె నిట్లు.

కన్నడ—చతురశ్రజాతి రూపకము

ప॥ సెబాసు నీవు కొంత । వీరుడౌరా నా ।

చేతివిల్లు ద్రుంపగల్గితేరా

సె॥

౧ అధర్ములై నవారల శిక్షింతు

నరసి యెల్ల సాధుల రక్షింతు

సె॥

ఉ. స్త్రీయని దీని జంపనయితి ♦ న్నడు బాపిని నీదుచెల్లె లా ।

హా యిది ముద్దరాల సక ♦ లాసురకోటికి జక్కవాలె యి ।

మ్మాయిని దీనిమూలమున ♦ మ్రందగలర్నిను బోటిరక్కసు ।

ల్వేయి యిక్కేల ధర్మమెడ ♦ లించిన వెంబరవిత్తు నెగ్గునే॥

మంజరి—కన్నడా

౧ అనిపల్కి రామచంద్రుడాదను । సంత విరధునిం జేసి ।

తునిమె వానిశిర మవలీలన్ దో । డో వైష్ణ వాస్త్రమేసి ।

- ౨ తక్కు-రక్క-సులయందటిపై గాం . ధర్వశరమేయ వారు ।
గ్రక్క-న నొకడొకని రాముడనుకొని । కలహమాడి తెగినారు॥
- ౩ సర్వరాక్షసుల మర్దించి రామ । చంద్రు డెలనవ్వు నెగడ ।
మర్విజాలక్షణులగూడి హాయి । నుండె దనుమును లొంగడ ।
- ౪ అంత జుప్పనాతి లంకకుం జని । యనియె దశకంఠతోడ ।
వంతమీఱ దన వికృతరూప మ । వ్యాడబ్రమ్మన జూడ॥

శాళిపంతు — ఆదితాళము

- ప॥ పాపానిసరిససా సస సరి । సానీధపామ గరిరిససీ ॥
నీయంతటి జగ జెట్టికిజెల్లెల నేనయ్యునిట్లు కుడిచితినా ।
- అ॥ సారిగరీమప । ధామాగారిస । సాససని సారిగరిరిససా ।
వేయియి కేలర । యన్నారావణ । వెల్లడిగ సిగ్గు విడిచితినా నీ॥
- ౧ పదమపానిసరి గారిసానిధా । ధాపమగరిసరి గారిససీ ।
పొగరుబోతోకడు కాలులాడినా । ముక్కు సెవులు తెగగోసెనయో
సనినిసరీధాపమగరిసరి । సానిసారి సాగరీరిసా ।
- నగెదరందలున్నాసరివారలు । నన్నుజూచి మొట్టో కుయో నీ॥
- నీ. వినుమన్న నీరాము ♦ డను నొక మానిసి
దొర యాలుదమ్ముల ♦ తోడ బంజ
వడమున నాకుల ♦ పాకలో నెలకొని
తబిసియశానాపట్టి ♦ తలను నటికి
విచ్చలవిడి గడు ♦ బెచ్చు రేగ న్దగ
దను నను నెగసక్కి ♦ యంబులాడి
ముక్కు సెవుల్గోసి ♦ యక్కట కరుదొట్టి
యెల్ల రాకాసుల ♦ యేపడంచె

ఏమిచెప్పుదు నీవార • లిట్లు నడగ
సూరకుంటివి సూత్రై న • నారయ కిటు
బందుగులు సేమమరయని • వానిగొప్ప
యడవి గాచిన వెన్నెల • యాగదస్ప

క. అని నిష్ఠురంబు లాడుచు
దనయడుగులఁ గంటిసీట • దడిపెడు నా శూ
ర్పణఖు రావణుడిట్లనె
మనికతపడి బాంధవాభి • మానము తోడన్.

శంక రాభరణము—చతురస్రజాతి రూపకము

ప॥ ఆశ్చర్యం బాశ్చర్యం । బసురులు మానిసి చేబడుట యా॥

అ॥ నిశ్చయమిది నీపగతుడు । నేడే నాచేతజెడుట యా॥

౧ సురలక్తై న లొంగబోని । జోదుమిన్న ఖరుడు ।

దురములోన వానిగూనిగూల్చె । దుదకు నొక్కనరుడు యా॥

శా. ఏమీ యీవిపరీత మెంతపని య • య్యె న్నానవుండేడ సం
గ్రామంబందు జయించుటేడ ఖరు నా • కంటెంబలింపాపురే
పామున్మింగెనుగప్ప వ్యాఘ్రమును వ్యా • పాదించె జీంబోతు నే
నామర్త్యందెగటాల్తు సూరడిలుమ • మ్మా యిప్పుడేపోయెదన్.

క. అనిపల్కిన జిలునగవున

గనుగవ నీరొత్తుకొంచు • గడువడినా సూ

ర్పణఖ యనె రావణునితో

వినుమా శ్రీరాము నాలి • విత మెఱిగింతున్.

ఖమాచి—త్ర్యస్రగతి

ప॥ అగపడ దేచోట నై న ర యట్టివన్నెలాడి య॥

అ॥ సుగపడు మా పూవుబోడి ర జోడుగూడి యాడి య॥

౧ ముగుడకాలి గోరినై న । బోలునె నీనాతి ॥య॥

యగునుదానిచెంత రంబ । యైన నొక్కకోతి ॥య॥

౨ దెబ్బున నద్దాని జదిమి । దివ్వె పెట్టనచ్చు ॥య॥
అబ్బోటిస్తూడ నతివ । కైన వలపుహెచ్చు

సీ. కొప్పు నిలువబడి ♦ విప్పిన స్నీలిగా
జల మలారము పోల్కి ♦ జెలగు నేల

నేవంకగన్గొన్న ♦ నావై పున నె నల్ల
కల్వలు దండలు ♦ గట్టుచుండు
చిన్నారిపొన్నారి ♦ చిలునవ్వు నవ్విస
జలజల ముత్తైము ♦ లొలుకుచుండు

పలికిన గోయిలల్ ♦ చిలుకలు గోరలు
బ్రమసి మ్రోగుచు జేర ♦ బాటుచుండు

బళిర యాయుంతి యద్దాని ♦ చెలువు చూచి
తీరవలెగాని కొనియాడ ♦ నేరితరము?
యాపెతో నొక్కసారి మా ♦ పైన నాడ
కున్న నీమగబ్రతు కన్న ♦ యుత్తిరిత్త.

క. అప్పుడు రావణుఁ డెంతయు
నుప్పొంగి రథంబు నెక్కి ♦ యుదధి గడచి యా
చొప్పున మారీచునితో
జెప్పిన దనపూనికి నతడు ♦ చేడ్పిడి యనియెన్.

కేదార — మిశ్రగతి

ప॥ పండువంటి లంక-పాడుచేయుటకే—పాప చెప్పె నీకీబుద్ధి ॥రావణ॥

ఆ॥ కండకొవ్వన నన్య - కాంతను దెచ్చిన - గలుగునా సౌఖ్య
సమృద్ధి ॥రావణ॥ ప॥

౧ కొఱవితోడ దల | గోకకొన్నట్టిను | కోరితెచ్చుకొనకు నైరము
రావణ | కొఱగానిపనిజేసి | కులమెల్ల జెఱచెదొ | కోర్కె యేమి
యీ ఘోరము రావణ ప॥

సీ. అవర యాశ్రీరాము ♦ డెవ డనుకొంటివి
మనుజ మాత్రుడుకాడు ♦ మాధవుండు
దుష్టశిక్ష స్మృతి ♦ శిష్టరక్షణముచే
యధాత్రిపై నిట్టు ♦ లవతరించె
గానిచో నీకు శ ♦ కృముకాని శివధను
వెడమ చేతన్దాని ♦ యెట్లు విఱచె
దత్తుల్యుల నివారా ♦ ధ ఖరదూషణుల నె
ట్లనలీల నాహవ ♦ మందు దునిమె
అట్టి జగ దేక వీరుని ♦ యాలి పొందు
గూడవచ్చి తె నీకేమి ♦ కీడుమూడె
గ్రొవ్వన న్ముక్కు సెవులు పో ♦ గొట్టుకొన్న
ముండ మాటలువిని చెడి ♦ పోకు మన్న.

ఉ. ఆజగజెట్టి యస్త్రమిటు శ లబ్ధిదరిం బడునట్లు నన్ను సూ
ర్యోజనము ల్గుహార్తమున శ టువ్వెనొకప్పుడు వానిచెంత ర
క్షోజన మాయ చెల్ల దెటు శ సూర్యుని జీకటి దాకుగాన నీ
వాజదలంపు మాని యిక శ వచ్చిన త్రోవను బొమ్ము రావణా.

సీ. అనగ రావణుడల్లి సా శ యపడవేని
ముప్పగొనెదన మారీచు శ డొప్పుకొనియె
నంత జానకి గౌతమీ శ ప్రాంతమందు
మగనితో విహరించుచుం శ బల్కెనిట్లు

భూపాల—చతురస్రజాతి రూపకము

ప॥ ప్రాణేశ నాకికే కొదు । వ నేసికిల్లాల

అ॥ నేనోములనోచినానా । నీప్రేమామృతము గ్రోల ప్రా॥

౧ జౌరా శతకోటిమన్నదా । — కారా రఘువీర
వేరుగ నేనుండనోడ । వేగనీలోజేర్చుకోర ప్రా॥

నీ. మునులై న నినుజూచి ర మోహము నొందగ

నతివను నాబ్రతు ర కనగ నెంత

తేపతేపకు నిన్ను ర దిలకింపనొల్ల నీ

సొగసునకున్ దృష్టి ర తగులు నంచు

నలినాక్ష ఊణమైన ర ననుబాయ నెంచకు

మక్కటా నాయుసు ర తొగదుచుమి

నిను దేవుడని మును ర లునుతించునపుడు నా

యామోదమునకిక ర హద్దుగలదె

యెన్నిజన్మంబులెత్తిన ♦ నిన్నె పతిగ

గొల్పుచుండు నదృష్టము ♦ న్గోరుకొందు

సఖిలలోకై క వీర ధ ♦ రానతార

సేవకజనకృపావేశ ♦ జీవితేశ.

మంజరి — మోహన

౧ జనకజ యిట్టుల బల్కుచుండ నా । సమయమున నొక్కలేడి ।

కనుపట్టెనాల్లుబారిలదూరము । గానిట్టట్టల్లాడి ।

౨ బలభిన్నీలము కుందనంబు ను । ప్పాములు గలిసినయట్లు ।

కడుదానియొడలు గొల్పుచునుండెన్ । గన్నులందుమిలుమిట్లు

గీ. చేతికందియు నందక ♦ చిక్కలిడుచు

దాటుచు న్నడుముద్దులు । మూటగట్టు

మాయలేడినిజూచి యి ♦ మ్మాడ్కి నీత
యనియె దనప్రాణనాథుతో ♦ నాసమీప||

శ్రీరంజని—ఖండగతి

ప|| ధానీసాసనినిధాధ | మమగరిస | రిగమగరి | నిసరి | రిగరిససా |
నినిధానినిసా | మధచానీ | సారీగరి సానిధమా||
ఎంతచక్కనిలేడి | యిదిచూడు | రఘువీర | యెటుల నాచే|
జిక్కునౌర ఎంత||

అ|| నీధమాగారిసా | నిసరినీధనిసాస | గనుధసా | నిసరీగమగరి |
సానిధధమగ గరిరిస||
కాంతుహాడిని నె | ట్లయినబుట్టుకురమ్మ | కానిచో | దీనినిక్కాన
నగపడనిమ్ము ఎంత||

౧ మోతిబల్బులుజూచు | ముద్దులూరగజూడు |
దోతెంచునట్టిట్టు | దోబూచివెట్టు ఎం||

మంజరి—కాశీ

౧ చెచ్చెర జానకి కోర్కెదీర్చుటకు | శ్రీరాముడు తలపూనె |
నచ్చవేల్పుకానీ యాలిమాట | కడ్డుజెప్పదరమానె
౨ నీతకాచుకొమ్మని లక్ష్మణునకు | జెప్పిచెప్పి యతడేగె |
శేతికందియందనటు లాలేడి | చిక్కులంబెట్టసాగె||

సీ. బారెడెలన్నిల్వ ♦ బడిచేతికిం జిక్క
నట్టుల బ్రమపెట్టి ♦ యందకుండు
నెచ్చటన్గనరాక ♦ యెట్టులోమాయమై
పజ్జనేకొంతసే ♦ పట్కినిల్చు
బొదలోపలన్దూతి ♦ పోలేనటుల దోచి
యేమటుపాటున ♦ నెగురుచుండు
జేరువన్దాల్జ్జాట ♦ బోరగిలం ఎడి
దొరకియు దొరకక ♦ తృప్తిపాటు

నట్లుగుడుగుడు గుంచము ॥ లాడిదవ్వు
నెలుగ నీకేడుక్రోసుల ॥ నఱుకుదెచ్చి
తికమక జ్ఞాల్పియలయించి ॥ తిరుగులేడి
నసురుడని పోల్చి రాఘవు ॥ డాగ్రహించి.

క. ఫాలనము శరము నాటగ
నై శంబుగ బర్ణశాల ॥ పజ్జనెచటనో
హలక్షణా యనుచు నీ
నాలాసముచేసి యసుర ॥ యసువుల దొఱగెన్ .

క. ఆయా ర్తరవము విని నీ
తాయయు బల్లిగులుజెంది ॥ యడలునన య్య
య్యోయేమీ నానాథుం
డాయాసపడె ననితలచి ॥ యనె మరిదికిటుల్ .

సావేరి—ఆదితాళము

ప॥ అన్నాలక్షణయిలుపల్చెన్నీ । యన్న యేమిజరిగెనోక దాకను మ॥
అ॥ అన్నన్నా యెద్దియు దోచకుండె । నేగుమటకు వేగ నామాటవిను॥
౧ ఊగకుండలేక నేనేలనయ । యోపంపినానుభ ర్తనట్టు ।
దూర మెంతయో లేదు వేపొమ్మ । తోడ్చుకొనిరమ్మునీతోడబుట్టు॥

సీ. ఏవంకనోగాని ॥ యీచేరువనె నొచ్చి
నీయన్న నినుబిల్చె ॥ నిక్కముగను
నీవెలుంగవ రాము ॥ ని గళరవంబది
యేలజాగకబరు ॥ గెత్తుమయ్య
పరుడునన్నంట బె ॥ దరెడు నాకనసూయ
యిడిన తిలకపు మ ॥ హిమముచేత

బదులెద్దియైన జె ♦ పృథ్వీమీవు నామాట
 యాలింప వేని నా ♦ యానసుమ్మ
 యసుచు బతిమాలుచున్న ధ ♦ రాత్మజాత
 యడుగుదమ్ములపై దృష్టి ♦ నాని మిగుల
 వినయమునఁ గేలు మాడ్చి ల ♦ క్షణుఁడు భయము
 భక్తిపెనఁగొన నాపెతోఁ ♦ బల్కెనిట్లు.

ఆరభి — చతురశ్రజాతిరూపకము

ప అమ్మాభయపడకుమ నా । యన్నపిల్పుకాదాసడి య॥
 అ॥ ఇమ్మాడ్కిన్ వీరమాళి । యేలపల్కుదై న్యపునుడి య॥
 ౧ ఈమిష నన్నిచటినుండి । యెడఁబాపి యెదోక్కిడో ।
 భూమిజాత నీకుసల్పఁ । బూనిరి రాక్షసులునేడో య॥

గీ. లేడియై నీకుఁదోచిన ♦ వాడసురుఁడు
 దూరముగ రాముఁ గొంపోయి ♦ తుదకు నతని
 గాణమునఁగూలు చిట్టులఁ బల్కెఁగాని
 మఱి యెదియుఁగాదు నమ్మునా ♦ మాట తల్లి.

త రు వో జ

ఇగతియెగాక నిన్నేమిషమైన । నెడయవద్దని యాజ్ఞ । యిచ్చెనాయన్న॥
 సుంతలోవచ్చునా శూరాగ్రణియన । ట్కోణజమిక్కిలి శోకింపఁదొడంగి
 పంతముతోరామభద్రునికడకుఁ । బంపెలక్ష్మణు నయ్య । వసరమువేచి॥
 యంతటరావణుడతిథిరూపమున । నరుదెంచిపల్కె । నయ్యతివతో నిట్లు

శహనా — త్ర్యంశజాతిత్రిపుట

ప॥ ఏలనేపై యుపచారమీ । వెంతచేసిన వట్టిపండుగ మే॥
 అ॥ క్రోలించి నీయధరసుధ నో । కోమలీ నన్దనుపు మొండుగ యే॥
 ౧ చుప్పనాతిచెప్పెనాతో । సోయగమునీసామ్మేయని ।
 యప్పటినుండి వేగుచుంటి । నన్నమున్నిద్దు మానుకొని యే॥

నీ. ఏ నెవ్వడనుకొంటి ♦ వేయెదుర్లేకయీ
 త్రైలోక్యమేలెడు ♦ రావణుండ
 జగములోఁగలయెల్ల ♦ సొగసుకత్తెల నెంచి
 యెంచి కొంపోయి సు ♦ ఖంచువాడ
 నీకెందుకే వట్టి ♦ నిర్భాగ్యు, డౌభర్త
 రమ్మునాతో మేటి ♦ రాణివగుచు
 నీకునాయాండ బా ♦ నిసలఁ గావెంటు స
 త్యముగ నీదాసుడ ♦ నౌదునేను
 స్వర్గపట్టణము న్వేభ ♦ వమున మించి
 నట్టినాలంకఁ బాలింపు ♦ మాబిరాస
 నంచుఁ దనుఁగొఁగిలింప నుం ♦ కించియు వెలి
 కిలబడు దశాస్యుతో నీత ♦ పలికెనిట్టు.

కన్నడదర్బారు—ఆదితాళము

ప॥ అగ్నిలోదుముకఁబోవు మిడుతవలె । నౌరాయధమరాక్షసాచెడెదవ॥
 అ॥ సిగ్గటిముక్కు సెవులుచెఱచుకొన్న । చెల్లెలువలెనీతలఁగోల్పడెదవ ॥అ
 ౧ ఉండుము నానాథుడ వచ్చువఱకు । నోమూర్ఖానీపనిచక్కఁబెట్టు ।
 కండకావరముతోఁబ్రతివతఁగ్నాంక్షించి, నీమిక బ్రతికెదెటు య॥

నీ. తెలిసెనా నీకు సా శ ధీమహత్వం బిష్ట
 డెటుల నన్నంటంబో శ యి పడినావౌ
 నీగొప్ప నీవె వ శ ర్జించుకొంటివ తుంట
 రీ నీబ్రతుకనంగ శ నెంతపాటి
 కాలులాడెదవ దొం శ గతనమ్మునన్ వచ్చి
 సిగ్గిడి నీకేమి శ చేటు మూడె
 దగిన సోదరుడ వెం శ చఁగఁ జుప్పనాతికి
 బ్రతుకు కావలిసినఁ శ బాటిపొమ్ము

కొఱవితోడుత తలఁగోఁడు ♦ కొన్నయట్లు
కోరి నీయంతట ద్వైచ్చు ర కొనకు ముప్పు
ఏది వీరుడవైన నొ ♦ క్కింత యాఁగు
మేమిచేయునొ నిన్నునా ♦ స్వామి వచ్చి.

క. అన విని దశాస్యుఁ డస్పదు
తనఘోరాకృతినిఁ జూస ధరణిజ మూర్ఛన్
మునిఁగె న్వాఁదాపె న్మెల
పున నిలపెల్లెత్తి యరద ♦ మునఁ గొనిపోయెన్ .

గీ. భూమిజాత యొకంతట ♦ స్మార్ఛదేటి
తనదు దుస్థితి తలపోసి ♦ ధైర్యమెడలి
వలనుఁ జిక్కిన జింకకై ♦ వడి దలడిలి
యెంతయు న్రాల్గరంగను ♦ యేడ్చె నిట్లు

శుభసంధవరాళి—త్ర్యసగతి

ప॥ రామారామానాథానాథా । రావారావా దేవా బిఱబిఱనో
అ॥ ఈమూర్ఖుడై త్యుం డేలాన । నిట్టు లృప్తైం బెట్టెన్ జెఱనో రా॥
౧ ధాత్రీధా త్రీజనకాజనకా ॥ బబ్బున నన్రోవ నెవరైన రారా ।
యీత్రుళ్ళు ముచ్చిక్కుశరాకాసి । యిటు నన్నుంగొంపోవనూర
కున్నారా రా॥

సీ. భూదేవికిం గన్న ♦ పుత్రికనై జన
కుండు పెంచుకొన్నట్టి ♦ కూతుర నయి
రవినంశవార్ధి చం ♦ ద్రముడగు దశరథ
క్షోణీశునకుఁ బెద్ద ♦ కోడల నయి
అతిరథులయిన భ ♦ రతలక్ష్మణులకును
వైరిసూదనునకు ♦ న్నదినయ నయి

హరువిల్లు విఱచిన ♦ యమ్మహాజగ దేక
 వీర రాఘవునకు ♦ బెండ్లము నయి
 కడకు నేనొక్క దుష్టరా ♦ త్తునుని చేతి
 కొంటిగాఁ జిక్కితలడిలు ♦ చుంటి నకట
 వేగ ననోప్పివరా రేమి ♦ వేల్పులార
 పతికి నావార్త దొల్పుడో ♦ పక్షులార.

మంజరి—భై రవి

- ౧ దశరథుకోడల ననుమొఱవిని య । త్తటి జటాయు వను పక్షి ।
 దశాస్యునరదమున కడ్డపడ సు । తసించెనాజలజాక్షి ॥
- ౨ జటాయుఁడు న్రావణుని భర్జించి । చంచు నఖంబులఁ జీల్చి
 పటురణము సల్పఁదొడఁగె నాదైత్యుఁ । బట్టిపుడవుపైఁగూల్చి ॥
- ౩ రావణుల డెట్టకేల కాపక్షి । రాజు టెక్కల న్నడికి ।
 పోవఁజొచ్చె నీతన్గొని శీఘ్రుం । బుగ దన లంకకు నుడికి ।
- ౪ ధరణిజ కోతులండ నడుత్రోవం । దన నగలు పాఱవైచి ।
 యేరఁగి సూచించె నిజవృత్తాంతం । బించుక విరహముపైచి
- ఆ. రామచంద్రుఁడంత ♦ రాక్షసమాయచే
 వంచితుండనైతి ♦ నంచుఁ దిరిగి
 వచ్చుచుఁ దనకెదురు ♦ పడిన లక్ష్మణునకుఁ
 బలికె నిట్లు తొఱ్రు ♦ పాటుతోడ.

నాటకురంజి—మిశ్రగతి

- ప॥ వచ్చితేల నీ । వదినియ న్వదలి ।
- అ అచ్చెరువయ్యెనా । రారా యిటు కదలి
- ౧ నాయాజ్ఞ నెటుదాటి । నావో సౌమిత్రి ।
 హా యేమానో యూజ । మందు భూపుత్రి

వ॥

వ

మ. అకటా యప్పుడె సంశయింపవలసెన్ ♦ హాల్క్మణా యంచు మా
మక బాణంబున నీల్లుచెల్లిడియె న ♦ మ్మాయా కురంగంబు త
ప్పక నాపల్పని యమ్మొఱన్ భ్రమసి ని ♦ న్బంపించెగాబోలు జా
నకి భీతిన్గాని, దైవకృత్యమును మా ♦ న్పన్ శక్యమే యేరికిన్.

గీ. సాధులోకోపకారము ♦ సల్ప ధర్మ

వర్తనం బాచరించెడు ♦ వారె తమకు

నురక లభియించు కష్టము ♦ ల్పరకు సేయ

రింత కడ్డదరమె విప ♦ రీత విధిని.

త రు వో జ

అను చనుజుని తోడనతివేగ రాముడరుదెంచినపల్ల గృహంబునసీత |
కనుపడమి న్నలు | గడలందు వెదకి | గజిబిజివడికడు | గట్టిగాబిలిచి |
జనకజ జాడయొచ్చటనై నగనక | సంశయంబున బది | సారులుపిల్చి |
గోని యరసినచోట ప్రమ్మరిచూచి కొసకునిరాసతో గుండెనిబ్బంగి ||

యదుకులకాంభోజి — విలంబత్ర్యసజాతి త్రిపుట

ప॥ ఏమైతివోసి | వింతలోపల సీత | యిటులుండెనావిధివ్రాత యే॥

అ॥ కోమలీ నిన్గాచు | కొననినాపారుష మి | సీమలుందు కే చెప్పవేసుగు
ణాలకుప్పవే యే॥

౧ ఇప్పుడిప్పుడేక దా | యీమల్లెపొదరింట | నిరువురు సుఖముంటిమి |
యేమనుకొంటిమి |

కప్పురగంధి నిన్ | గాంచక నాకన్ను | గవయెట్లేడ్చునో చూడవే
మాటాడవే యే॥

సీ. ఎందుకు మనకడ ♦ కేగుదెంచె న్నుద్దు

లూరుచు మేల్మిబం ♦ గారు లేడి

వచ్చెబో నీవేల ♦ పంతంబున న్దాని

బట్టిహమ్మని నన్ను ♦ బంపినావు

పోని మృదేల చె ♦ ప్పను కోలదాక నా
 యట్లు హాళక్షణా ♦ యంచు బిల్వ
 సరిగాని నాచేవ ♦ నరయ కీవంత యొ
 ట్టుంచి నీమఱది బు ♦ తైంచి తేల
 మఱియు నింతలోపల నెట్లు ♦ మాయమైతి
 వింకొకటి కాదు తప్పకీ ♦ యిడుమ కెల్ల
 గతము మోసకాండ్రైన ర ♦ క్క-సులె యగుదు
 రెఱుగరాదుక చా ముంది ♦ కేమి యగునొ.

ఉ. ఒప్పుగ మానవు ల్నిజకు ర లోచిత ధర్మము మానగూడ దే
 ముప్పు లభించినన్ సుజన ర పోషణము న్నటి దుష్టశిక్షయున్
 దప్పని నాపను ల్గనుక ర దల్లడముందక ధైర్యమూనినే
 నిప్పుడె జానకి న్వెదుక ర నేగెద దబ్బున నెల్ల-చోటులన్.

క. అనసూయ యిడిన కుంకుమ

మున నిన్నే ప్రాణియైన ♦ ముట్ట నలవికా
 దనువున రక్క-సుడెవడో
 కొనిపోవన్వచ్చు మాయ ♦ గొలిపి మృగాక్షి

గీ. ఇట్లు తలపోయుచు గ్రాము ర డెదుట నో ద
 శరథపుత్రుడ మత్స్యాణ ర సఖుని కొడుక
 రామ యనిపల్కు నొకపక్షి ర రాజును గని
 వింతగొని యిటు లనియెన ర వ్యహగ పతికి.

సారంగ—ఖండగతి

ప॥ ఏల నాపేరెత్తె । దీవో విహగనాథ ।

అ॥ వ్రాలి తెక్కిల దొంగి । పడెద వెందుకు బాధ

౧ రాముడన్నేదాశ । రథి నిసీక్ష్మడన్ ।

గోమలిన్నాయాలి । గోల్పడిన కష్టుడన్

ప॥

ప॥

౨ అగపడెన నా । యద్ధాంగి యా సీత ।
ఖగరాజ తెలుపుమా । కావించు నినె జోత

వల॥

ద్వీప ద

అనిసల్కు రాముఁ గ । న్నారంగఁగాంచి
తనజన్మమీడేరె । దప్పకం చెంచి
యరుసముతోఁ బల్కె । నాజటాయుఁడు
నరనాథ రావణ । నామధేయుండు
రక్కసిజేడెడు । నీరమణినిఁ గొంచు
నుక్కునఁ జన నాపె । యున్మోక్షో యంచు॥
రాముభార్యన్ దశ । రథుని కోడలను
నామొటాలించుడీ । నన్నునివ్వలను
గొని యేగు నిదెయొక । కూశ రాకాసి
యనియేడ్వసేను ర । యంబునడాసి
రావణుతోడ సం । గ్రామంబు సేసి
యీవిధిన్ బడియుంటి । నెఱకలఁ బాసి
సేనింత వరకుసు । ర్నిల్పు కొన్నాడ
సీనాతిగతిని వి । స్పింప నోజేడ
యని యీల్గిన ఖగేంద్రు । నరసి రాముండు
తన జనకునక టు । త్తరక్రియ ల్కొండు
కొలిపి జానకి కొఱ । కుఁ దిరుగుచొక్క
యెడఁ గబంధుని వధి । యించి యా ప్రక్క
శబరికి మోక్షము సమకూర్చి వేగఁ
బ్రబల కాననము మా । ర్గంబున నేగ
హనుమ సుగ్రీవుని । యనుమతి న్వచ్చి
ప్రణుతించియిడెవిటు । ఫలముల న్మోచ్చి॥

బెహగు — సంకీర్ణన్ జాతిధృవ తాళము, రెండవకాలము

రెండవయత్నరముపై నెత్తుబడి

స॥ రామచంద్రాయ తేనమోనమో నమోస్తు । రాక్షసాంత
కాయతే నమో నమో నమోస్తు॥

అ॥ కామసుందరాయ తేనమో నమో నమోస్తు । క్షౌసుతాధి
పాయతే నమో నమో నమోస్తు॥

(2కా॥) పపమగామగరిసనిసరిగమపమ (3కా॥) తాకిటతకధరి
కిటతకర్పుంతరికిటతకతకధద్ధిత్తోం (3 ముక్తాయిలు) ర్పుంతరికిట
ధళంగుతకదధిగిణత్తోం రామ॥

సీ. సత్యస్వరూపాయ • సాధుహృద్దీపాయ

పాపతాపాయ తు • భ్యంనమోస్తు

భువనైకవీరాయ • మోహనాకారాయ

భ్రమనివారాయ తుభ్యం నమోస్తు

రాజీననేత్రాయ • భూజాకళత్రాయ

ప్రణుతిపాత్రాయ తు • భ్యంనమోస్తు

రాజలలామాయ • రాక్షసభీమాయ

ప్రాప్తకామాయ తు • భ్యంనమోస్తు

ప్రణతసంరక్షణాయ తు • భ్యంనమోస్తు

వారినిధిగభీరాయ తు • భ్యంనమోస్తు

కోమలా భోధరశ్యామ • రామచంద్ర

భక్తమందార భవదూర • పరమ పురుష.

క. అని తన పదవనజంబుల

మునుకొని యానందబాష్ప • ములఁ గడిగెడు నా

హనుమ న్నొగిటఁగొని యి

ట్లనియెన్ శ్రీరామచంద్రు • డనుకంప మెయిన్.

దే॥ తోడి మలయమారుతము—చతురశ్రజాతిదూపకము

ప॥ ఇంతమంచివాడవు నీ । నెవ్వడవోయన్న ।

అ॥ సంతోషించితి నాయెడ । సహజప్రేమ నీకున్న

ది॥

౧ వానరేంద్ర నీతయనుస్త్రీ । వచ్చెనాయీతెన్ను ।

నేనరుండ దేవుడని వ । ర్జింపకుమా నన్ను

ఇ॥

సీ. బిట్టుచీకటివై న ర వెల్లుదివ్వటి వెల్ల

దోవదే యా ర మించుబోడి చెంత

నిండారపండిన ర దొండపండ్లై న వి

డ్వదె చిల్కయాపెకెం ర బెదవిజూచి

విరిదమ్ముని గూడ ర సరకుసేయునె తేటి

యాముద్దుగుమ్మ నె మ్మోముగాంచి

సీతునందై న న ర చెరువుగ బదులుకూ

యదె కోయిల చెలిస ర ల్కాలకించి

గండుమీల్ త్రుళ్ళువా యాపె ♦ కన్నులరసి

డాగు దనకొప్పులోన నా ♦ తీగెబోడి

సొగసుమంచితనమ్ము నా ♦ ముగుదసొమ్మె

యీడుపదునెన్నిదేండ్లు నా ♦ యింతి కిపుడు.

క. అక్కలికిం బల్కింగొని

రక్కసు డెవడేని యితై ♦ రవున వ్జనెనా

యక్కాంత నాకు నిల్లా

లక్కట యామెకయి యిట్టు ♦ లడలుచు నుంటిన్.

గీ. అచ్చముగ దేవుడయ్య భ ♦ క్తాననంబు

ధర్మసంస్థాపన మొనర్ప ♦ ధరణిలోన

మనుజుడై యిడుమల బడు ♦ మాధవు గతి

బోచ్చి హనుమంతు డనియె కే ♦ ల్మోడ్చి యిట్లు.

అభేరి—చతురశ్రగతి.

ప॥ హనుమంతుడ నీపాదసేవకుడు । ననిలపుత్రుడే న్రామా॥

అ॥ నినుదేవుడె యని పోల్చినాడ నే । నీకృప నభిశ్యామా హ॥

౧ నాయేలిక సుగ్రీవు డదిగొ నీ । నాతి వార్త వినించు ।

మాయామానుష విగ్రహ యిటు । మామీద స్థరుణించు హ॥

త రు వో జ

అనివేడిసుగ్రీవునండకు రాముననుజన్ముతోదెచ్చి । హనుమంతుడప్పు
డనలముసాక్షిగ । నాయుభయులకు నతిమైత్రిగావించి యానవాల్లుటిచి
జనకజన్మై చుభూ షణముల జూపి జానకిం గాంచిన । జాడ నుప్పొంగు
నినకుల శేఖరు । నెంతయు బొగడి । యిట్టుల నుల్లాస । మేపారబాడె॥

సురట—ఖండగతి

ప॥ జయము నీకోరామ । జలధర శ్యామ ।

జయము రాక్షస భీమ । సంపూర్ణ కామ ॥జయ॥

౧ మంగళము నీకు శత । మాగ్ధాండ తేజ ।

మంగళము సంశ్రితా । మరకల్పభూజ ॥జయ॥

ఇది శ్రీభారద్వాజస గోత్ర లక్ష్మీనరసాంబా వేంకటచయన కనిష్ఠ

పుత్ర సహజపాండిత్యవిలాస బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞా డాది

భట్ట నారాయణదాస విరచిత యథార్థ

రామాయణమునందలి శ్రీరామ

సు గ్రీ వ మై త్రి

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీ

యథార్థ రామాయణము

హ ను మ త్సం దేశ ము

— 000 —

శ్లో॥ కింబ్రవీమి ప్రియే హస్త విచిత్రవిధిచేష్టితమ్ |
 త్వయాసహగతోత్సాహ మపిభ్రామ్యతిమేవపుః |
 శ్లో॥ కథంశక్నోమి సంవోధుం త్వద్వియోగభరం ప్రియే |
 ఆర్థీకృతశరీరోఽహం క్షణమస్యతిదుస్సహమ్ ||
 శ్లో॥ త్యజజాగ్రద్దశాంచిత్త ప్రియావిరహరూపితామ్
 స్వప్నావస్థాంభజాజస్రం కాంతా సంయోగ భూషితామ్ |

కాంభోజి—రూపకము

ప॥ హనుమత్సందేశ మెంతో | యాలింప బ్రమద మిచ్చున్ |
 అ॥ వినువారలకు స్తప్పక | వికంఠపదవి హెచ్చున్ || హ॥
 ౧ రామాయణ కథాసుధా | రసము గ్రోలుచున్న చెవులు |
 తా మాసించునె నిజముగ | దక్కుకతల చప్పచవులు హ॥
 గీ. రావణుడు సీతనుగచిన ♦ తావు వెదకు
 సాధనం బెద్ది యనుచువి ♦ చార పడెడు
 జానకీభర్తతోడ నం ♦ జలి మొగిడ్చి
 పలికె సుగ్రీవు డిట్టుల ♦ బ్రణతు డగుచు.

తోడి—రూపకము

ప॥ ఏల యిట్లు విచారించె ♦ దీవు నెచ్చెలీ |
 అ॥ వాలివలన భయము నాకు | బాపు మాతొలి

ఏ॥

౧ ముని శాపముచే నతడీ । మూలకు రాడు ।

చ నెదనేని మఱెటకై న । జంపును వాడు

51

సీ. నాకన్న బలశాలి ♦ నాయన్న తప్ప నీ
రేడు లోకంబుల ♦ లేడితరుడు

వాలి దశాస్యులు ♦ భయలు పరాంగనా
రతులు గావున వారి క కతుల మైతి

నాయాలి నెడబాపి ♦ నన్ని ల్వడలద్రొబ్బె
నా సోదరుం డెదో ♦ దోసమెన్ని

ధర్మార్థమై యవ ♦ తారమెత్తిన దేవు
డీవని తెల్పెనా ♦ కీ హనుమడు

గనుక నాయగ్రజుం డున్న ♦ దనుక నేను
పనికి రానెట్టులైన నా ♦ భార్యను నను
గలుపుమా తొల్లి యా మీన ♦ క్షణములోన
భూమిజ న్నిన్ను గూర్చ నా ♦ పూచి రామ.

సీ. అనవిసి శ్రీరాము ♦ డె నె మిత్రమా నీవు
వోయి నీయన్నతో ♦ భూపు దొకడు

శరణాగతతాణ ♦ బిరుదుడు దుష్ట శి
క్షకుడు నాతోడ న ♦ ఖ్యంబు సలిపె

నాయాలినాకిచ్చి ♦ నను యువరాజు గా
వింపకున్న న్నిను ♦ జంపు ననుము

నీ మాట వినకనిన్ ♦ హింసింప దొరకొను
నేని నీయగ్రజు ♦ నేదునిమెద

ననగ సుగ్రీవు డపుడు ధై ర్యమున నరిగి
వాలి నాహ్వన మొనరించి ర పటురయమున

బటపటం బండ్లు కొఱికి కో ర సమున నచ్చు
నాతని సరకు సేయక ర యనియె నిట్లు.

భై రవి—రూపకము చతురస్రజాతి

ప॥ క్రొవ్వున మునుపటివలె గా । కుమ నాజోలి ।

అ॥ యొవ్వమి నిప్పుడు నీప । స్పృడుకదు వాలి

౧ నెపముదన్ని నీసోదరు । నీవు కెడపితో ।

అపసద దోసమనక నా । యాలి నెడపితో

క్రొ॥

క్రొ॥

సీ. దశరథ రాజనం ర దనుడు సీతాజాని

సశుపతి కార్ముక ర భంజనుండు

భార్గవదర్ప వి ర ధ్వంసనకారి దు

ప్రాసుర తిమిర స • హాసకరుడు

శరణాగతత్రాణ • బిరుదుడు శ్రీరామ

చంద్రుడు నాకిట • సఖుడుకలడు

కనుక గర్వముమాని • మునుపటివలె నన్ను

గనవేని నీకు జీ • వనము సున్న

సోదర ప్రేమ తీరక • నీదుమేలు

నరసి చెప్పితి నామాట • సరకుగొనుమ

యనెడు సుగ్రీవు నదలించి • యాగ్రహమున

బలికె నిట్టుల నావాలి • తెలివి మాలి.

కన్నడా—ఖండగతి

ప॥ ప. గామపథనిసరిసని । సనిధనీపథపమ ।

సె. బాసు రణమునకు భయ । పడునెవారి ॥

అ॥ గు. బాలుననానిమ్ము । ప్రళయశూలి

సె॥

౧ ఉ. సుఱ్ఱులచి యొరుశరణు । జొరునె మగడు ।

ఇ. నీపరువులేనిబతు । కెంత యగడు

సె॥

శా. ద్రోహి యాలినె కోలుపోవు నరుడెం ♦ తో శూరుడంచీవు న
 న్నాహాహా బెదిరింప వచ్చితివాకో ♦ యా మర్త్యునిన్మిన్మర్త్యుని
 న్నాహా గర్వముమీఱ నొక్కతృటిలో ♦ నన్నట్టి మల్లాడి యి
 డ్దే హింసిచెద నిన్ను నీకిపుడు ది ♦ క్కెవ్వారు దుర్మతి.

క. అని పిడికిట బొడిచిన రా

ముని చెంతకు గావుమనుచు ♦ బోయెడు సుగ్రీ
 వుని వెంటదలుము వాలిన్
 జనుమఱ శరమేసీ రామ ♦ చంద్రుడు గూల్చెన్.

గీ. ఇట్లు శరవిధ్దుడై వాలి ♦ యెదుటనున్న
 రామచంద్రుని గాంచి ద ♦ ర్పంబుదొలగి
 చేతులు మొగిడ్చి సన్నుతి ♦ చేసె మిగుల
 భక్తితో వేల్పులెల్ల నె ♦ బాసనంగ

కేదారగౌళ — మిశ్రజాతి త్రిపుట

ప॥ జయజయశ్రీరామా రఘుకుల-జలనిధిసోమా ।

అ॥ జయజయ సుపూర్ణ కామ-సద్గుణధామా

॥జయ॥

౧ జయజయ దుర్జనభీమా-జలదశ్యామా

జయజయజయ దైవలలామా-శాశ్వతనామా

॥జయ॥

(రికా) సనిధస-సగరిగ-రిసరిమ-పమపని-సరిమగ - రిససరి - ససారి -

సీధస-పదపపా-ధపా-మగరిసా - రిమగస - రిపమ - పనిధపా -

నిసరి - మగరిసా - సరిససా - పదససా - సరిస-సా- (4 కాలము)

ధాకిటతకదరి - కిటతక ధోంకిట ధోంతదధిగిత

జయ॥

నీ. ఐహలౌకిక సంప ♦ దంధుండు నీమహా

త్వంబెండ ఘూకము ♦ వలె దేలియడు

తన యహంకారము ♦ డ్గినగానిదేహి నీ

వే సర్వ కర్తవం ♦ చెంచబోడు

నా మదమిట్లుఁజ్ఞి ♦ నన్ను గాపాడితి
 వీవు నిర్హేతుక ♦ కృపదలిర్ప
 భ్రాంతికల్పితశరీ ♦ రవ్యాధిబాసి హా
 యిగ బ్రతికెదను నీ ♦ యెడ స్థిరముగ

నిపుడు నాయరిషడ్వర్గ ♦ మపనయించి
 పెంచినాడవు నీకంటె బ్రయుడికేడి
 రఘుకులేంద్ర దయాసాంద్ర ♦ రామచంద్ర
 భక్తమందార భవదూర ♦ పరమపురుష.

మలయమారుతము—త్ర్యంబక—జంపెతాళము

ప॥ ఒల్లనొల్లనింక ని । కల్లబ్రతుకు రామచంద్ర యొల్ల॥
 అ॥ మళ్ళి నన్ను బ్రతికింప । మది నెంచకు దయా సాంద్ర యొ॥
 ౧ అద్ద మరసి పిచ్చుక పో । రాడదా తన నీడజూచి ।
 అద్దిరయ్య నేను । నట్టై భ్రమసినాను ౨॥
 (1 కా॥ పగపరిగస । గరిగ సరిని । రిసరినిసప । ధనిరినిసా (2కా॥
 తధింతా ఝుణుతకిణాంత గధిత (3కా) సరిగపగరిసరిగరిసనిధని
 సరి (4 కా) తాకిటతక ధరికిటతకదిరుగుడు (5 ముక్తాయులు)
 ధళంగు తకదధిగిణితోం ఒల్ల॥

నీ. నీకృపచే నిపు ర నిక్క మెఱింగితి
 నిజము కాదెద్దియు ర నీవు తప్ప
 లీలకై ఒగము గ ర ల్పించి క్రీడింతు న
 గుణడవై ముట్ల సం ర గుండ వయ్య
 పలు రూపముల బొంది ర బంధమోక్షముల వి

ద్యా విద్యల యధేచ్ఛ ♦ నందె దీవు
దయతోడ నాయజ్ఞ ♦ త న్మాన్సు మా వెన్క
హాయిగా నీవె నే ♦ నయి వెలుగుదు

అభయహస్తము నామస్త ♦ మందునునిచి
యడుగుమంటిన వరమునా ♦ కిడు త్వదంఘ్రి
తామరస యుగభక్తితో ♦ రామచంద్ర
భక్తమందార భవదూర ♦ పరమపురుష.

త రు వో జ

అనుచునీల్గినవాలి | యందుండిమిగుల | నరుదుగనొక వెలు | గంతటవెడలి
కనువారలెల్లరు | న్నడువెఱగంద | గలసెరామునిలోన | ట్నొసుతాజాని |
తనతలపంకించి | తఱువాయిదీర్చి | దబ్బునరాజ్యప | దవినివహించి
యొనరిచియంగదు | న్యునరాజుగమఱి | యునాబనిచెదయ | యొదవ
సుగ్రీవు ||

క. చిత్తమనుచు సుగ్రీవుం

డత్తటి గిష్కింధకేగ ♦ నారాముడు తన్

బత్తిమయి లక్ష్మణుండు మ

రుత్తతనయుడు గొల్వ బ్రౌద్దు ♦ పుచ్చుచునుండెన్.

వచనము: అంత న్నొండెయెక్కెడుపోల్కి నూబియిసుకలన్నడుచు
విధంబున, గొడిరాళ్ళన్ముండ్ల బర్విడుతెన్నున, బస్తుండు తె
ఱంగున, బల్మిన్జాగరంబు సేయుకరణి, గాఢముగా నలవడిన వ్యస
నముల మానుకొను వడుపున, స్వభావము నడ్డుమాడ్కి గష్ట
తరమైన గ్రీష్మమునడిపి, కార్కొను మబ్బులంగని పించెములు
విప్పి శ్రీశైలాగ్రమునన్నమాత్ర నుల్లసిలు శివభాగవతులవలె
దాండవమొనర్చు నెమళ్ళును, జిన్కు లెపుడువడునోయని దేవా
లయప్రసాదమునకు గనిపెట్టకొను తీర్థవాసులభంగి నోర్దెఱచు

కొని చూచు చాతకంబులును, బ్రక్రతీసంపర్కంబున సగు
ణులవలె దోచు పురుషులచందంబున గ్రొమ్మొయిళుల నీలి
చాయల నల్లినట్లుండు మెట్టలును, నీటిగాలి జల్లబాటి యాకలి
తీతిన వెన్న శాంతిన్వహించి యనుగ్రహంబు చూపు ప్రాణుల
సౌబగున సంచారయోగ్యంబులై న సైకతప్రదేశంబులును, మిం
టితో సంధిజేసికొన బుడమిపంచిన రాయబారి తీరున నెగయు
పరాగంబును, గిటికీలసందున దళుక్కున మెఱసి దోబూచులిడు
రాణివాసమునలె దబాలునదోచి తోచకుండు తీగెమెఱపులును,
ద్రిష్టాయిత్రమంబున వినబడుచు ధృష్టులన్నానినులు తమంత గౌగి
లింపజేయు నులుములును బతివ్రతా శాపంబుమాడ్కి నప్రతి
హతంబులగునశనిపాతంబులును సజ్జనులవలెగణనార్హంబులై పచ్చి
వట్టివేళ్ళ తెన్నున నేలగమ్మని తావి పుట్టించు వలుద చిన్నులును,
కర్పూరఖండములరీతి ముత్యాలసేసలకరణి బుడమి బడు వడగండ్లును
సమరేఖలై యొండొంటగలియక వాయువశంబున నొకప్పుడు ఋజు
వులై యింకొక వేళ నేటవాలులై సమానన్యూనభార విశేషంబుల
జూపు త్రాసుముండ్ల పోల్కి గన్నట్టి రాజభటుల విధంబున ప్రచ్ఛన్న
వస్తువులం బయలుచేయుచు సాదువర్తనమురీతి గల్గషంబువాపుచు
మిఱునుండి సల్లమునకు దొర్లునట్లు సత్వరంబులై యగ్నిజ్వాలలసౌబ
గున దేలచూపులభంగి నూర్ధ్వ గాములుగాక ప్రేమవృష్టుల పాల
పున గ్రిందుగ బ్రసరించుచు లేజన్వని కేశపాశమువలె గార్కొను
వరిమొక్కల చెలువున నిబిడంబులై సడు సలిలధారలును, లంచ
గొండిధనమురీతిబానగోష్ఠికాన్నేహము కరణిదొంగవినయముమాడ్కి
ప్రసూత్యాది వై రాగ్యమువలె నల్పజ్ఞుని గర్వమురీతిన్ సందర్భవిహీ
నాలాపము తెన్నున గపట నిష్ఠవిధంబున సోమరియొడలిరీతి న్బెచ్చు
పెట్టిగి దుర్జ్జనముభతి రంధ్రాన్వేషణం బొనర్చుచు మంచిచెడ్డలర

యక ప్రవర్తిల్లుచు మదపుటేనుగుకరణి నొడ్డులబడగూల్చు చెదురు
 తగులునెడ సుడివడియు శూరపై న్యమురీతి వెన్కనాగకత్తోవజించు
 కొని ముందంజవేయుచు జెత్తలనంచుగట్టి పొర్లిపాటు వఱదలును,
 ఘనస్వస్తి చెప్పునట్లు, కుతపసంగీతముమాడ్కి విలంబమధ్యద్రుతలయ
 లింపార గుంపుకట్టి రొదవెట్టు కప్పలును, కెంపులుతాపిన తివాసి
 వలె నారుద్రపురుగులనొలయు పచ్చికబయళ్ళును, సాత్వికాన్న
 దానమున నశించుపాపములమాడ్కి బధ్యాశనమున నుపశమిల్లు
 రోగంబులకరణిన్ దైవభక్తిన్డుల్లునంతశ్శత్రువర్గంబు తెన్నునరూపు
 మాసిన కొండపోళ్ళును, స్త్రీనునసు మాడ్కి లోతెఱుగరాని జలా
 శయంబులును, నృద్ధులయింద్రియంబుల తెఱంగున ననుపయుక్తంబు
 లగు త్రోవలును, నూత్నాధికారులప బ్రత్యుత్థాన మొనరించు
 పౌరులవలె గ్రొత్తవిందుల బ్రతీక్షించు పూటకూళ్ళవాండ్ర చంద
 మున వింతవింత సరసులన్గనిపెట్టు వెలయాండ్రపగిది న్గొన్నీటికెదురు
 నడుచు మిట్టమీలును జెలంగ, క్షేమవార్తవలె సంతాపోషశాంతి
 కరంబై దాతమాడ్కి బహుజీవన సంధాయకంబై తూచినట్లు సమా
 నాహోరాత్రంబై నర్వాకాలమతిక్రమింప సాధుహృదయంబులతీరున
 బ్రసన్నంబులైన నీటిపట్టులును ధర్మసభలమాడ్కినిష్పంకంబులైన
 మార్గంబులును శ్రీహరిభజనమందిరముకరణి నిమలాభాంచిత విష్ణు
 పదంబును భాగవత సమాజంబుపోల్కి స్వచ్ఛజీవనంబును సత్ప్రభు
 సరిపాలనంబు పొలుపున సముల్లసిత కువలయంబును వణిగ్గృహంబు
 తెఱగున సకలధనధాన్య సమృద్ధంబును, మరీచరసము విధమున
 సమశీతోష్ణంబునగు శరత్సమయంబున శ్రీరామచంద్రునగపర్చి లక్ష్మీ
 ణుడు హనుమంతున కిట్లనియె.

అభోగి—చతురశ్రజాతిరూపకము

ప॥ వినుమా హనుమా రఘు । వీరుని దేసఁ గనుఁగొనుమా

వి॥

అ॥ జనకజనెడసి యీమగఁడు । సరిగఁగన్మూసి యెఱుఁగడు

వి॥

౧ యెంతయోర్పుచుండెనో । యీప్రభువద్దిరా ।

వంతనుఁదొలఁగింపనికను । పాయమెద్దిరా

వి॥

సీ. ఎంతటి గంభీర ♦ హృదయుఁడో రాముఁడా

వంతయొం దకనొగు ♦ లగపఱచఁడు

నాయన్నక న్నెఱ్ఱ ♦ జేయ నీవెఱుఁగవా

భగ్గునజగమెల్ల ♦ భస్మమగును

కాని తోఁచెడు నీ ని ♦ గర్వమాడామణి

వినతుఁడై భువనై క ♦ వీరుఁడయ్యు

చారవియోగ సం ♦ తప్తుఁడయ్యు నివ్విన్నఁ

భోఁడేమొ యీ జగ ♦ న్మోహనుండు

ధర్మరక్షణ కొఱకాప ర దన్ భరించు

రామచంద్రునిఁ గనుఁగొని ర బ్రహ్మవేత్త

వీవెయటు కంటిసీర్వఁప ర నేమి చెప్ప

వలయు నాబోంట్లవంతయ ర బ్బ హనుమంత

ఉ. క్రూరులచేత సాధులకు ర ఖోభ లభించినయప్పు తప్ప నీ

వీరుఁ డొకింతయైనఁ దడి ర వెట్టఁడు కంటని జాపదర్థమై

యశార పసిండిపోల్కి విర ర హానలతాపితమా కొలంది నీ

ధీరుని మేనుడెందమును ర దేజము మీఱె నిదెంతచోద్యమో

గీ. లక్ష్మణుం డిట్లు పల్కఁగ ర నాక్షణమున

వినయమున వచ్చు సుగ్రీవు ర ని నగపఱచి

యంజలి నొనర్చి యిబ్బంగ ర హనుమ యనియె

సంతసము మీఱ శ్రీరామ ర చంద్రుతోడ.

పూర్వకల్యాణి—చతురశ్రజాతి త్రిపుట
(5వ కాలాక్షరములు 4 అతీతముగా నెత్తుబడి)

ప॥ దేవదేవ శ్రీరామచంద్ర నై । దేహీ మానసాంభోజాతమిత్ర ।
అ॥ కేవలానందమయ ధర్మమూర్తి । కిల్బిషలతాలవిత్ర సుచరిత్ర దే॥
౧ దీనబంధు కరుణానూనసింధు । త్రిజగదేక వీర సత్యాధార ।
మానివంద్య పాదమంజువాద । మత్తననుజతిమిరవిలయసూర దే
(4కా) సానిధాపధప సానితాకిటతగధిన్న । రీగరీగమగధా (5కా)
ధిరుగుడు ధిరుగుడు ధిరుగుడు. సనిధసమగరిస (3 ముక్తాయులు)
ఝంతరికిట తకతళంగుతకతధి గిణతోం దే॥

సీ. కీర్తించు మూఢభ • క్తిన్ భవదాఖ్య జ
గద్గురు డౌ మూఁడు • కనులవేల్పు
కొంతవఱకు నిన్నుఁ • గొనియాడి మఱి పాలు
పోకశ్రుతు లోర్నరు • మాసికొనియె
నినుఁ దాము తెలియలే • మని మాత్రమె తెలిసి
కొనఁగలిగిరి కొట్ట • కొనకు మునులు
వేయిమాట లిఁకేల • నోయితఁడ్రీ నీ మ
హిమము నిక్కముగ నీ • కే తెలియదు
నాతరమ నిన్నెఱుంగ న • నాశనాథ
కవివలె న్బల్కుకపిని న • న్నావుమన్న
రామచంద్ర దయాసాంద్ర • రఘుకులేంద్ర
భక్తమందార భవదూర • పరమపురుష.

సీ. నీలోనఁ గలిసిన ర వాలితో సాదసాచ్ఛ
దబ్బున నాతని ర దార తార
నీతోడ సఖ్యులు ర నెఱపిన సుగ్రీవుఁ
డంగదునకు రాజ్య ర మప్పగించి

తారాజనామ మా ర త్రమ్ము వహించి నీ
 తను నిన్ను, గూర్చిన ♦ దాకి బ్రహ్మ
 చర్యవ్రతం బూని ర జానకి నరయ నల్
 దెసల వానరులఁ ర బుత్తెంచి వచ్చె
 తృణామగు న్మహామేరు నీ ♦ విచ్చగింప
 నెంతపనియైన సాధింతు ♦ మేము కపుల
 మయ్యుఁ దావకీన కృపాక ♦ టాక్ష మహిమ
 రాతి నాతిగఁ జేసిన ♦ రామచంద్ర.

క. హనుమం డిటు వాకొను నం
 తనె సుగ్రీవుఁ డరుదెంచి ♦ దండం బిడఁ గ
 న్గొనులఁ బ్రమదాశు జల మూ
 ర నుతించె న్బులకరించి ♦ రఘురాము నిటుల్

దేవమనోహరి — మిశ్ర జాత్యట తాళము
 తొమ్మిదింట విశ్రమము

ప॥ సని ధని పథా నీ స నీ ధా నీ । పామారి మారి సరి మపాధని
 సాని । శ్రీరామ చంద్రా దయాసాంద్రా । నీతామనః కమల
 దినేంద్ర యతీంద్ర ।

అ॥ సారి నీరి నీధ నీప మాపామస । ధాని పథా పామపథానీసరీని॥ సా
 మేరుధీర కోటిమన్మథాకాతి య । మేయదయా పూర త్రిలోకై క
 వీర శ్రీ॥

౧ రీమపాధనీసా నిపథా నీస । ధామమరీస రీమపాధని సాని ।
 శ్యామవర్ణ సర్వాంతర్బహిః పూర్ణ సద్గుణధామ దుష్టరాక్షసభీమ ।
 ధాని పాధ పామ పాధానిసరిసానీధని పమరిసరి మపాధనిసరిని స॥
 సామ వేదలోల నిశ్రేయసమూల । సంహృత దురిత పరమపావన
 చరిత దే॥

(1-వ కాలము) సనిధనిప (2 కా) కిణర్పుణ-త నిపధ-నిప (1 కా)
 దనిసరి ని (2 కా) ధరి కిటత (1 కా) మ రిసరిమ (3 కా) యం
 తరికిట తక తళంగు తక దధిగిణ తోం తరికిట తక తళంగు తక
 దధిగిణ తోం కిట తక తళంగు తక దధిగిణ తోం శ్రీ॥

సీ. ధర్మావతార నీ ర దాసుడౌ వాడిచ్చ
 గించునా స్త్రీభోగ ర మించుకై న
 జగ దేకనాథ నీ ర చరణాశ్రితుడు తృణ
 ప్రాయముగా స్వర్గ ర మైరఁ జూచు
 బరమాత్మ నిన్నెఱ్ఱు ర ప్రణు తించువాడు సం
 సార సౌఖ్యంబు తు ర చ్ఛముగ నెంచు
 సత్యస్వరూప నిన్ ర శరణు పొందిన వాడు
 వేఱు దైవముల భా ర వింపబోడు
 అమృతము న్గాని మఱి యెవ్వఁ ర డాను విషయము
 విడిచి నీభ క్తి యైహిక ర విషయములను
 వెఱ్ఱివాడు దలఁపఁడో ర వేద వేద్య
 భక్తమందార భవదూర ర పరమ పురుష.

గీ. ఊపిరాడు చోట ర నుర్వియం దెందైన
 క్షీతిజ యున్న సట్ల ర వెతకి యొక్క
 నెలకు వచ్చు భటుల ర నే బంపి నాడను
 హనుమ లంక నరసి ర యరుగు దెంచు.

సీ. ఈఋష్యమూకమం ర దేను నా యన్నకు
 వెఱచి యుండఁగ నాదు ర వెఱపు దీర్చి
 నాకు నీ తారక ర నామ మంత్రోపదే
 శము చేసి నీదుద • ర్మన మిట నగు

నంచును నమ్మించి శ హనుమన్న న న్నుధ
 రించెను నిన్నుఁ జూ శ పించి యిటుల
 భవదీయభక్తి మా శ సము గొన్న యట్లున్న
 యితని మహత్వమిం శ కేమి కలదా
 తావకీన దాసున కసా • ధ్యంబులున్నె
 పంపు మీతని నీయాన • వాలొసంగి
 నీత చెంతకు ధైర్య వి • ర్జితగిరీంద్ర
 ప్రణత పాలననిస్తంద్ర • రామచంద్ర.
 గీ. అంత సంగద జంబవ • దాది కపుల
 నడుమఁ జేతులు మోడ్చి త • న దెస భక్తి
 చెలఁగ నీక్షించు హనుమంతుఁ • శేరఁ బిల్చి
 జాలితోడుత నిటు రామ • చంద్రుఁ డనియె.

నాదనామక్రియ—రూపకము

ప॥ హనుమ నాకు నీకన్న । నాప్తుఁ డెవడన్న
 అ॥ నను విరహాంభోదిఁ గడపు । నావ వీవన్న హ॥
 ౧ ప్రాలుమాలి యిల్లాలిఁ । బాపుకొంటిని
 కాలవై పరీత్యమున కిటు । కలఁగుచుంటిని
 ౨ రక్కసు బాటన్ జానకి । గ్రాఁగవలసెనా ।
 నిక్కముగా సౌఖ్యమిట్లు । నీటఁ గలసెనా హ॥
 ౩ నీతను నను మఱలగూర్చి । చేయుమ హితవు
 కోఁతివికా వీవు మా । కులదేవతవు హ॥
 నీ. నిన్నుఁ బాసిన మొదల్ • నీభర్తడౌ బ్రతు
 కంతయు వైష్ణవ • యయ్యె ననుమ
 నీపనికి నిర్ది • నిన్జూడగలెను
 నాసమాశ్రమె యుసు • తాఁపె ననుమ

నీకాంతుఁ డెంతయు శ న్వేగమె శత్రుల
 బరిమార్చి నిజైట్ట శ పట్టు ననుమ
 నీజీవనము నీపె శ నిమిటి ప్రాణముగూడ
 నీవు తాలిమిఁగొని శ నిల్పు మనుమ
 జనకు పూఁదోఁటలోఁ బర • స్వరము మనము
 చూచుకొన్నది జ్ఞప్తి తె • చ్చుకొను మనుమ
 సీత కీయుంగరము గుర్తు • చెప్పి యిచ్చి
 యెంతలో నచ్చెదో త్వర • నేగు హనుమ.

క. అని పల్కెడు • రాముని పద
 వనజము లానంద భాష్ప • పటలి గడుగుచున్
 వినయంబున హనుమంతుం
 డనియె జ్ఞేదోయి మోడ్చి • యందఱు పొగడన్.

కోసలము — రూపకము

ప॥ ఎంతభ క్తనత్సలుండ । వీవాహ రామచంద్ర
 అ॥ యింత మన్ననకుఁ దగుదున । యేఁ దిమ్మడఁ డయాసాంద్ర ఎంత॥
 ౧ తృణము, మహామేరువు నీ । యిచ్చ నగున్
 ప్రణుతించు నన్నుఁ బిల్చి । వాఁడు నగున్
 ౨ ప్రాకృతువలెఁ బరమపురుష । పలుక నేటికి
 సికింక రకింకరుడను । నే ముమ్మాటికి ఇంత॥
 (2 కా) సనిధప. మాపదనిసరీ । సనిధని. పధపమగారీగ-ప.మ, కిణ
 (3) ఝణుఝంతరికిటతక తళంగుతక. దధిగిణతోం జణు ఝంతరి
 కిటతక తళంగుతక దధిగిణతోం ఝంతరి కిటతక తళంగుతక దధిగిణ
 తోం. తరికిటతక తళంగుతక దధిగిణతోం కిటతక తళం గుతక దధిగిణ
 తోం తకతళంగుతక తధిగిణతోం తళంగుతక దధిగిణతోం గిణతక
 దధిగిణ, తోం

నీ. ధర్మమూర్తి సీవు ♦ దప్ప వేఞ్చెద్దియున్
 గాదు వాస్తవము స్ర ♦ జ్ఞానరూప
 క్రీడింతువీవు తు ♦ రీయుడయ్యున్ విశ్వ
 తై జసప్రాజ్ఞ భే ♦ దంబు లంది
 బంధ మోక్షంబులు ♦ పడసిన ట్లుందువు
 సేవక సేవ్య వి ♦ శేష గతుల
 నీవేదవాక్కులే ♦ నిన్నెఱుంగ న్దమ
 శక్యము కాదని ♦ చాటుచుండు
 పిచ్చికోరిని నిన్ను నే ♦ మెచ్చు గలనె
 యఖిలభువనైక మూల ద ♦ యాలవాల
 రాజదేవేంద్ర గుణసాంద్ర ♦ రామచంద్ర
 భక్తమందార భవదూర ♦ పరమ పురుష.

గీ. అనుచు నంగద జంబవ ♦ దాది మహిత
 కపివరేణ్యులతోఁగూడి ♦ గంతు లిడుచు
 యామ్యదిశ పట్టి పోవుచు ♦ హనుమడిట్లు
 రాము భజియింపఁదొడఁగె గ ♦ రములు తట్టి.

(3 కాలపుకీర్తన) భైరవి - ఆదితాళము

(5 కాలాక్షరములునాల్గింటిపై నెత్తుగడ)

ప॥ రామా రఘుకుల వార్నిధిసోమా । రాక్షసభీమా మేఘశ్యామా
 అ॥ తామసవిలోమ తేజోధామా । తాగకనామ్నాదైవలలామా రా॥
 ౧ జగదాధారా ధర్మావతార । సత్యవిహారా శ్రీతమందారా ।
 నిగమాంతవిచార మేరుధీర । నిఖిలోకవీర పాపదూరా రా॥
 ౨ విశ్వనియంతా దుర్జనహంత । విమలస్వాంతా సీతాకాంతా ।
 శిశ్వచ్ఛ్రీమంతాయనంతా । సాధువన ససంతా శ్రుతిగంతారామా॥

(1-వ కాలము) సమగిరి (2 కా) తదిహిత కిణజణు (1 ఆవృత్తము)
 (3) నినిధప|ధమపమధధసమపగమప (4 కా) దిరుగుడు (3 కా).
 తాహాధర్మణుతాహాధద్ధిగి. (2ఆ) | గమపమగరిగమాపధమపధ
 (4 కా). ధిరుగుడు. ధిరుగుడు తాధిరుగుడు తద్ధిరుగుడు (3 కా)
 తక్కిటత (3 ఆ) తజ్జణుతతద్దిహితతాహితాధిపా. ధపామసగా
 మ. పామసాగనిధ 1 (4 ఆ) పదధినతజ్జణు గధితగ్గధి (4 కా)
 ధిరుగుడు ధిరుగుడు ధిరుగుడు ఝంతరికిటతక తళంగుతకదధిగిణ
 థోం ఝంతరి. కిటతకతళంగుతక దధిగిణథోం ఝంతరి. కిటతట
 తళంగుతక దధి గిణథోం 5 ఆవృత్తములు రా||

సీ. ఎఱుక తొఱంగి న ♦ ట్లేల యుండెదవు న

ర్వజ్జడవయ్యు గా ♦ వనచరిత్ర
 యడఁకునఁ జూపె దే ♦ లాఘిలోకై క పీ

రాగణివయ్యు న ♦ త్యప్రతిజ్ఞ
 అర్ధివిధంబున ♦ నగపడెదేలా న

మస్తే శ్వరుడ వయ్యు ♦ నార్తపోష
 బతిమాలెదేల నీ ♦ భటుల జగన్నియా

మకుడ వీవయ్యు ధ ♦ ర్మస్వరూప
 రాతినాతిగఁజేసిన ♦ రామచంద్ర

యెఱుగ శక్యమె నీతత్వ ♦ మినకులేంద్ర
 సాధుసంచార జానకీ స్వాంతచోర

భక్తమందార భవదూర ౨ పరమపురుష.

వచనము: అనుచు హనుమదంగద జాంబవదాది కపివీరులు శ్రీరామ
 చంద్ర భక్తిపరవశులై, కట్టెతోకై లాస మేగనుంకించుముముఝు
 వుల లాగునఁ, బూర్వపశ్చిమ భూగోళంబులకురాకపోకలకై యేక
 బిలముద్రవ్వఁబుట్టించు డేత్రగణితజ్ఞులవలె, కుజమండలముతోఁ
 దంత్రీవార్త లేర్పర్చునూహించు శిల్పులకరణి, రసభస్మముచేయ
 నెంచు వైద్యులచందంబున, హేమ విద్య సాధింపఁగోఁస

ప్రకృతివేత్తలవిధమున, సగుణపరమాత్మనిరూపణమునకై తంటాలు
 పడు తార్కికుల సౌబగున బృథివ్యప్రేక్షోవాయువులు తప్ప నితర
 వ్రవ్యమే లేదని సిద్ధాంతీకరింప దేవులాడు నాస్తికుల చెలువున,
 భూతహింస మాన్పింపదొరకొను కారుణికులరీతిన్, కర్తవ్యమాలో
 చింపుచు, నొకప్పుడు దశదిశలన్ సంశయము తీరక చూచినచోఁట
 పలుమార్లు చూచు చోక్కవేళ నెల్ల సందులు లోయలు నెఱియలు
 గుహలు మూలలు వెదకుచు, గొమ్మలాకులు చివుళ్ళ యడుగులు
 స్పాడఁ దిరుగవై చి శోధించుచు, దేవతాప్రత్యక్షమునకై భాగవ
 తులమాడ్కి, బాతాళజలధానోత్పతనము కొఱకు యంత్రకూప
 ఖనికులవలె, భిషక్సమావేశమునకై విషమజ్వరాత్త బంధువులరీతి,
 నానోగ్యస్నానమునకై దీర్ఘరోగులచాడ్పున, పరుణభార్యాప్రథమ
 ప్రసూతికై యధికధనవంతులగు వయసు మళ్ళిన మగలపోలికన్,
 గారాగృహవిముక్తికై బందెలచొప్పున, సువృష్టికై ఊమ పీడితున
 తీరున నిద్రాశనపానంబులకై సస్తున్న దేహధారులకై వడి, నిత్య
 సంతృప్తికై సంసారులవడువున, సీతాసందర్శనార్థమై ప్రతీక్షించుచు,
 మాటువేషంబులతో బట్టణంబులన్ బల్లెల స్థలయరోయుచు, నైదే
 హిస్సూర్చి యెల్ల పాంథుల నడుగుచు, జెట్టుల నృకలించుచు,
 బర్వత శిఖరంబుల నుత్పాటించుచు, భూతలము స్ప్రివ్వచు, యోజ
 నంబుల మేర నిగి కెగసి నలుదెసలం బరికించుచు, శ్రీరామ
 చంద్రునివంటి మంచి ప్రభువునకుపచరింపని తమజన్మము వ్యర్థమని
 నిద్రాహారంబుల నొల్లక తల్లడిల్లుచు, నేమిచేయుదు మెట్లురక్షించి
 మాకు దారి చూపెదవో నీవే శరణము తండ్రీయని శ్రీరామున్
 బ్రార్థించుచు నమ్మినవారిన్ శ్రీరామచంద్రుం డుపేక్షింపఁడిది
 నిశ్చయమని మఱలమఱల నుత్సాహంబున బ్రవర్తిల్లుచు నొకప్పుడు
 డప్పిగొని జలమెందున్నానకొక యామడలోతుగా నున్న కొండ

లోయలో భూమియడుగునుండి బాన్లుగట్టి గమనాగమనంబు సలుపు
 జలవిహంగములఁ గనుగొని యచటి కత్తిప్రయాసంబున దిగి నాల్గు
 గజముల చుట్టుకొలతగల బిలము స్టూచి యాకుంచిత శరీరులై
 యక్కపివర్యు లొండొరుల వెంబడి నొక్కపెట్టున గాఢాంధకార
 బంధుర మగు నా భూరంధ్రములో దిగబడి సదియామడలనఱ
 కూపిరి బిగియబట్టి నిరాధారముగ మూర్ఛితులమాడ్కి నమనస్క
 యోగులపొలపునదమ్ముఁ నామెలుంగక క్రిందికిఁబడుచుఁ గ్రమ
 క్రమముగ యోజనపరిమితమై యన్నినైపుల కల్పప్రయత్నమాత్ర
 మునఁ బోవు సందిచ్చు జలపూరమువలె నిండి చలించు శీతలచాత
 పోత ప్రభూతంబై యమోమంద సూర్యకిరణప్రకాశితంబై, నానారత్న
 ధాతు ప్రభాపూరితంబై, స్రవదంబు స్నిగ్ధపాషాణమయ సకల
 పార్శ్వంబై, పోనుపోనునెట్టకేల కేబది యోజనంబులకు వివిధమధుర
 ఫలవృక్షంబుల నంచుగట్టిన విశాలకాసారంబునడుమ శోభిలు
 నేడంతస్తుల రత్నసౌధశిఖరంబున వ్రాలియత్యద్భుతామోదంబుతో
 నామేడక్రిందికి జని యొక్కెడ సహస్రయునతీసంసేవితయై కిన్నెరం
 జేబూని శ్రీరామ సంకీర్తనంబుచేయు స్వయంప్రభయను నారీ
 రత్నముం గాంచి యాపెతోఁ దాము గూడ భక్తివివశులై కొంత
 వడి సీతాకాంతున్ భజించి యాపెకు మ్రొక్కి యిట్లనిరి.

అమృతవాహినీ—ఖండజాత్యేకతాళము

ప॥ రీమాపాపానీ దపా-రి-పాపాదపామా ।

అమ్మా నీవే సీతవా - ద-శాస్యాసురానీతవా - యఖిల లోక
 మాతవా-మా

య॥

అ॥ పాపమా పాదపమ పద ససనిదా సమప-డాదదా పథపామ -
 మాదపమ గారిరిసా

అ॥

సమ్ముమా మేము రఘునాయకుని దూతలము । యిమ్మహీతల
మైన । నెత్తగల కోతులము అ॥

౧ తల్లి నీ వడలనేలా । యో । చాశరథి యిల్లాలా త॥
కల్ల గాదు నిను నీ । కాంతుతో గూర్చెదము । ప్రల్లదుని రావ
ణుని । బట్టి తెగటార్చెదము అ॥

సీ. కన్నతండ్రి నన్ను • గావు మంచు న్రాము
దలచెదు గాన నీ • త వెటులొదు

పతివిరహార్త యశా • సతి నీయటులు ధౌత
వస్త్రచందనచర్చ • బరగు తెట్లు

రామచంద్రుని భక్తు • రాలవు కావచ్చు
రాముని బంటుల • మేము గూడ

నోయవ్వ కనుక నీ • తాయి సమాచార
మెఱిగితివేని మా • కెఱుక పర్చు

నిన్ను బతిమాలుకొనెదము • నీ సహోద
రులము మము దయగను మన • సలరియా స్వ
యం స్రభయు బల్కె నిటు స్వగా • నార్ద్రరత్న
వేదిక దిన్నకా దన • వీణ నిల్పి.

జెంజోటి—రూపకము

ప॥ జౌదు స్థూతుర నీతకు । నఖిలలోక మాతకు నే నౌ॥

అ॥ సోదరులారా మిముగని । యొందితిఁ బాపవిముక్తిని జౌ॥

౧ భవపాశము లూడురామ । భద్రుఁ జూడగలను నేడు ।
అవురా యిప్పటికి నలువ । యన్న మాటకబ్బె విలువ జౌ॥

సీ. శ్రీరామచంద్రుఁ నీ • క్షించుటకై తొల్లి
నాచరించితి దపం • బజుని గూర్చి

భూమిజ న్వేదకు ♦ పులఁ గన్నమాత్ర రా
ముని దర్శనంబగు ♦ ననియె నల్వ
యమరకన్యకను స్వ ♦ యంప్రభ యందు రీ
గుహమొదలొక కొండ ♦ కొన నెసంగుఁ
జెర్విది లంకకు ♦ సిద్ధపురికి మధ్య
ననోదయాస్తమ ♦ యములఁ గనదు
ఁక్షిణాంబుధి కీదారి ♦ తక్కుత్రోవ
కన్న వెయిరెట్లు చేరున ♦ గాడు పిచట
మిమ్ముఁ దేలించి యటఁ బ్రవా ♦ హమ్ము కరణిఁ
జేర్చుఁ జనుడన్నలార మే ♦ ల్చెలఁగు మీకు.

క. అని రామచంద్ర దర్శన

మునకు స్వయంప్రభయుఁ జనియె ♦ మోదము మీఱన్
వనచరులా గుహ వెలువడు
దొనర్చి రిటు రామభజన ♦ మొకస్థాయి మెయిన్.

(2వ కాలపు పల్లవి) మోహన—చతురస్రజాత్యేకతాళము

(3వ కాలపు అక్షరములు, నాల్గవీతముగా నెత్తుబడి)

ప॥ రామారామారామారామ । రామసీతారామ శ్రీరా॥

అ॥ రామారామారామారామ । రామసీతారామ శ్రీరా॥

౧ జగదాధారా మారాకారా । జానకీ చిత్తచోరా సర్వ॥

నిగమాంత విహార పాపదూర । నిఖిలలోకై కవీర రణధీర రా॥

౨ స్థిరస్థిరీ ర్థి ధర్మమూర్తి । దేవతా చక్రవర్తి । సు స్థిర॥

కరుణామూర్తి సత్యస్ఫూర్తి । భండిత సకల సజ్జన భవార్తి రా॥

1. ధనపథపథధన 2. ధరిధరిధగరిగ 3. రిపగపగధపధ 4. సధాదప

సధ 5. రిసాసరిధస 6. గరీరిగసరి 7. సధాదసధా 8. రిసాసరిసా

9. గరీరిగధరీ 10. పగాగధప 11. గరీరిధాగ 12. రిసాసధాధ 13. ధాసధాపధ

పదసస 14. ధారిసరిధరిరి 15. ధాగరిగసగగ 16. రిపపగదధపద
సస 17. రిధధసపపధగ 18. పరీగసా 19. రిధాసపా (5) యుం
తరికిట తకతళంగు తకదధిగిణతోం (3వ కాలపు 1వ ముక్తాయి)

సీ. సౌందర్య ధిక్కుత ♦ శతకోటి మన్నధ
నిన్ను వీక్షింపని ♦ కన్ను లేల
సంతత పావన ♦ చారిత్ర నీపేరు
జోలి పోకుండిన ♦ నాలుకేల
అఖిలధర్మస్వరూ ♦ పా నీ విమలకీర్తి
విన నోమఁజాలని ♦ వీనులేల
సజ్జనోద్ధరణ దీ ♦ ట్టా కంకణాంకితా
త్వచ్చింత సేయని ♦ బ్రతు కిదేల
సచ్చిదానంద మూర్తి స ♦ చ్చక్రవర్తి
సకల భువనైకవీర రా ♦ ట్టస విదార
దశరథ జ్యేష్ఠపుత్ర సీ ♦ తా కళత్ర
భక్తమందార భవదూర ♦ పరమ పురుష.

త రు వో జ

శ్రీరామచంద్రు భ-జింపు చిమ్మాడ్కి-జెచ్చెరన్లుహగడ-చిష్ట వగ
వరులు॥ వారాశిలోని ప-ర్వత నితంబమున-పఱతెంచి నలుదేస-ల్పరి
కించి భూమి! దూరమైనందు కెం-తో యబ్రమంది-దుడుకున దము
మ్రుంగ-దొరకొను గ్రద్ద నారసి రక్షణో - పాయమె య్యెదియు-
నరయక రాముని బ్రార్థించి రిట్లు.

యదుకుల కాంభోజి-మిశ్రగతి-దేశ్యభై రవి

ప॥ రామచంద్ర యార్తరక్ష । మమ్ము । రక్షించవేల యుపేక్ష రా॥
అ॥ ఆమాడ్కి నీవు జ । టాయువు న్నచితి । వకట మమ్మా గ్రద్దకా
యెరవై చితి రా॥

౧ అబ్బాయి యాపదఁ దీర్చ వా । జ । టాయు నట్లుదరిజేర్చవా ।
దెబ్బనఁ గావు మపారకృపాశరథి । దీనబాంధవ దేవ । దేవదాశ
రథి రా॥

త రు వో జ

అంతట సంపాతి-యనెడు నాగ్రద్ద-యతిమోదమున టెక్కలాడించి
కపులచెంతకువచ్చి యో-స్నేహితులార - శ్రీరామనామము - చెవు
లారవిన్న । యంత సపక్షుఁడ-నైతి మరల । నాజబాయువుఁడు
నా-యన్నయే సుండి । యంతయు స్థేలగు-నరుగుఁడులంక - కాసీత
కలదు ద-శాస్యుని యింట॥

గీ. రామచంద్రుని కన్న శ ధి రణ్యుఁ డెవడు
రామనామము కంటెఁ గా ధి రకమిఁకెద్ది
రామభక్తిని మించు సా ధి మాజ్యమేది
దయను సెలవిండ్లొహో రామ ధి దాసులార.

క. అని సంపాతియుఁ జన న
న్వనచరు లందఱునుఁ దమ జ ధి వము నొకఁడొకడే
హనుమఁడు తక్కనిటు ల్వా
కొనఁ జొచ్చిరి వార్ధిఁగడుచు ధి కోరిక మీఱన్.

శంకరాభరణము—మిత్రగతి

ప॥ ముప్పది యోజన మ్ములుదుమికెన నం । బోధిననియెవికటుండు ।
అ॥ చెప్పెద మఱి పదిచెలఁగి దాటెదనాపైఁ జేతకాదనియెనీలుండు
గొళ — చతురశ్రగతి

ప॥ ఏబది యామడ । లే దాటెదనని । యెన్నడఁగి దుర్ధరుండు॥
అ॥ నాబల మాసయి మఱి పదియోజ । నమ్ములనియె న్నులుండు॥

కాఫీ—త్ర్యంశగతి

ప॥ డెబ్బది యోజనములు దా । టెద ననె ద్వివిదుండు॥
అ॥ గొబ్బిన నెనుబది యామడల । కు నొప్పె దారుండు॥

కేదార—ఖండగతి

ప॥ మునుపటి నాబీర । మున్నెన డు నమ్మగలఁడు ।
అ॥ చ నెదఁ దొంబదామడ । యనియె జాంబవంతుఁడు॥

బేహగ్—సంకీర్ణ గతి

ప॥ శతయోజనములై న దాఁటెదఁ । గాని సంశయమిటకుఁదిరిగివచ్చుట
వినుండు॥
అ॥ బ్రతికిరాజాల నొక కారణముచేత । వాస్తవ మిదియని వాకొనె
నంగదుండు॥

సీ. ఏమిసేయుదును నూ ♦ తామడ లంభోధి

దాఁటి రావణుని ప ♦ త్తనము వెదకి
ధరణిజ న్గనుగొని ♦ మరలి రాఁగల వీరుఁ
డెవ్వఁడు సుగ్రీవుఁ ♦ డేర్పఱచిన
మితి మూఁడునాశ్చకు ♦ మించి తోఁచదు రాము
పని నెఱవేల్చుని ♦ బ్రతుకిడేల
యంబుధికి న్రాబ్బణ ♦ మప్పగించెద నని
పొగలెడు నంగదు ♦ న్బుజ్జగించి
జాంబవంతుఁడు శ్రీరామ ♦ చంద్రపాద
భక్తులకు నెందునై న లో ♦ పంబు లున్నె
వగవ కుండుము జ్ఞప్తికి ♦ వచ్చె ననుచుఁ
బలికె హనుమంతుతో నిట్లు ♦ ప్రమద మొప్పు.

రీతిశాశ—రూపకము

ప॥ ఏమయ్యో మహానుభావ । యిట్టు లూర కున్నావా
అ॥ రామభక్త శిఖామణి । తైలోక్త్యైక వీరాగ్రణి
౧ నీకసాధ్య మెందు కలదు । నీయీ యుపేక్ష వలదు ।
నీ కంగరమేల యిచ్చె । నిన్ను రాముఁడేల మెచ్చె

యే॥

యే॥

నే॥

౨ మర్కట మాత్రుడవు కావు । మఱి మహాబలుండ వీవు ।
తర్కింపక వార్ధి నాటి । ధరణిజగని రమ్మిపాటి యే॥

సీ. ఉబికితివేని స • ప్రార్థ్య లోకంబులు

గిరగిర సుడివడి • తిరుగకున్నె

త్రొక్కితివేని య • ధో భువనములెల్ల

దట్టముగా నట్ట • గట్టకున్నె

యూదితివేని మ • హోదధు లన్నియుం

జిలుతుంపురై మింట • జెదరకున్నె

గ్రుద్దితివేని మే • రుధరాధరం బైన

మఱితుమురై మచ్చ • మాయకున్నె

సత్య సంకల్పుడవు మనో • జపుడ వీవు

కామ రూపి నసతిహత • గతిని నీవు

నీమహత్వ మొకింతయు • న్ని వెఱుంగవు

గాని హనుమ్మ నీవు సా • త్కొచ్చివుడవు.

గీ. అనుచు బోధింప మునిశాస • మున మఱచిన

తనయథార్థ స్థితిన్ జ్ఞప్తి • గొని హనుమండు

మిగుల నుత్సాహమున విజృంభించి సలికె

దోడికపు లెల్లరు న్గడు • వేడుకపడ.

పూర్వకళ్యాణి (సారంగ) — చతురస్రగతి

ప॥ గాముకరుణ డిపారభవాంబుధి । లంఘించిన కపివీరుడ॥

అ॥ నీ మున్నీటి ద్వాటులెంత పని । యేను సమీరకుమారుడ రా॥

౧ బాలుడనై రవి పండని భ్రమపడి । పట్టుకొన్న జపశాలినే
యాలములోన యథార్థముగానే నయ్యెదన్ బ్రళయశూలినే రా॥

౨ లంకలోనున్న నీతను గని యా । లస్యము సేయక వచ్చెదను ।
గొంతులేక నన్నెదరిన రాక్షసకోటి యమపురికి బుచ్చెదను రా॥

సీ. రామ పాదాంబుజా ♦ రాధకునకు నసా

ధ్యంబగు కార్యమెం ♦ దైన లేదు

రామకథాసుధన్ ♦ ద్రావెడు వానికిఁ

బ్రళయాన్ని కూడి వె ♦ న్నెలవలె నగు

రామనామము సల్కు ♦ పామరుండున్ బృహ

స్పృతికన్న బుద్ధి సం ♦ పదవహించు

రామునిభక్తులం ♦ బ్రేమించువానికి

ముంగొంగు బంగారు ♦ మోక్షపదవి

రామకార్యార్థమైపుట్టి ♦ నాము మనము

రామచంద్రుడె మన మనో ♦ రథముఁ దీర్చు

రాముడేవిని వీక్షించి ♦ రహినివత్తు

ధైర్యమున నుండుఁడి రామ ♦ నాసులార ।

వచనము:- అనుచుఁ గనకాచలమువలె మేనుపెంచి హనుమంతుడు
కుప్పించి, చూడ్కులు మిలుమిట్లు గొల్పుచు, దళుక్కున దేహంబు
మెఱయ, మంగళపాఠంబుల బాంధవులంపకము వెట్టురీతిఁ
గొంతవడినైకలి రొడసేయుచు మహావృక్షపాషాణంబులు మింట
వ్రనువెంబడించి మళ్ళుచు సముద్రంబున కానకట్టసలుస, నిజపరా
క్రమ పరీక్షకై దేవతలంపిన సురస యనుశక్తి నావినువీధిన్
యోజనంబుదాఁక నోరుదెఱచుకొని చరించుమహాజల సర్పంబు
కడుపు జొచ్చి బయల్వెడలి, బహుయోజనంబుల పొడవునం
దైనఁబోవు భేదరంబుల లాగుకొని పదియామడల చుట్టుకొల్పం
బాతాళంబు బయలుచేయుచుఁ బ్రళయాంబుద నిర్ఘోషంబున
గిరగిరదిరుగు సింహికయను పెన్కుడలి సుడిన్ జిక్కువడక దాని
కెదురుగఁ బరిభ్రమించి యదిమఱెన్నఁడుం దలచగాప్సనట్లు నిశ్చే
షంబుగ నొక్కమ్మడి నుపశమిల్లఁజేసి, విశ్వాసంబుమెయిఁ దన

కాతిధ్యంబు నొసంగనుత్సహించు మైనాకపర్వతరాజు నేలనంటి
సంతోషపర్చి పెక్కామడలపొడవు దళసర్లతోఁ దన కడ్డముఁ
దగులు మంచుగడ్డపనశరీరంబను నాగ్నేయాస్త్రమునవలెఁ జించి
తృటిలో బల్బిలంబు సల్పి వెలువడి దక్షిణాధ్రువంబు త్తరించి దక్షిణ
పారావారంబు గడచి తద్దక్షిణతీరంబున లంకాపురికి సమీప
ముననున్న సువేలాదిశిఖరంబునఁగాఱుని మింటికెగసి, యుదయ
శిఖరిశిఖరంబులవలెఁ బ్రసారితారుణ ప్రభాదేదీప్యమానంబు
లగు జాంబూనదస్థగిత నానారత్నవిచిత్ర సౌధాగ్రంబులును,
సముద్రధ్వని నొక్కింతయు నివ్వనఁబడనీక గోదసీకుహారంబు భేదిల
దేవళంబు లన్నగరుల న్నోగు సంధ్యాసమయసూచక ఘనసుషి
రానద్దవాద్యఘోషావిశేషంబులును, వివిధసశువపాహోమగర్భిల
ఘామామృత సకల దళదిశావకాశంబులును, నిఖిలసముద్రతీర
దేశంబుల వాణిజ్యమునకై రాకపోకలుసల్పుచు యంత్రబల
ముచే శరవేగముద్దిరస్కరించు నానావిధ నౌకలనొప్పారు బహు
యోజనాయత పయోధిపరిఖావలయంబు సపూర్వరచనా ప్రక
తృత క్రీడాపర్వత సరోవరోద్యానకృత్రిమ సరిజ్జలయంత్రులు
లును, బదిలక్షల బురుజులతో నాకసమంటు దళసహస్ర వజ్ర
ప్రాకారంబులును, వేడిమిచూపని సూర్యకీరణంబులన సర్వ
వస్తుప్రకాశకంబులగు విద్యుద్దీపంబుల నలంకరింపఁబడిన సమస్త
వీధులును, బహువిధశిల్పశాలల గుఱ్ఱుదెల్పుచుఁ జుక్కల నెగఁ
దన్ని చంద్రసూర్య బింబముల మఱుగుపర్చు పొగ వెలుపు
ఘామస్తంభంబులును, రేబవళ్యుతెఱపి లేకంగడుల సంచ
రించు వ్యవహారతల కల కల ధ్వనులును, పదియామడల
పొడవగు పర్వతంబునకుఁ గ్రిందుమీఁదుల నొకక్రోసు వెడల్పున
శతయోజన పరిమితవృత్తాకారంబులై దబ్బకాయమట్లవలెనున్న
వీధుల కిరుదెస నరక్రోసెడముగఁ బతాక బిరుదాక్షరంబుల

బట్టి తప్పమఱేఁజైన నోబ్బిల్చివీలుకానట్లు సమానాకృతుల వెలయు
రత్నభవనంబులును, శతసహస్రమనుష్యాది జంగమప్రాణులన్
బలియిచ్చిన యానాలుప్రతిహోరకున్ బారులందఱికిన్జాటుఁఘంటా
నాదంబులెడవే కహోరాత్రంబుసలుపు దశసహస్రయజ్ఞవాటంబు
లును గలుగు రావణ రాజధానిం జూచి క్రోధోగ్రమూర్తి
యైనిజలాంగూల విక్షేపణంబున నొక్కసారి నప్పరి సంతయుం
బిల్లకాయ వెన్నెలకుప్పలం జెఱచునట్లు సముద్రంబున గలుప
నుంకించియు నచ్చట సీతయున్ని నెంచి శ్రీరామచంద్రాజ్ఞన్దలంచి
శాంతించి పరమాణురూపంబు ధరించి సింహద్వారంబుసాత్తెంచు
నంత నాకోటకావలి శక్తియగు లంకిణి బ్రహ్మాండది దేవతల
కైన నలంఘ్యంబగు తన సామర్థ్యమున్ దృఢీకరించి లోనికేగు
నమ్మహావీరున కెల్లెత్తి మ్రొక్కి యిట్లనియె.

కురంజి—ఖండగతి

ప॥ ఓమహా వీరుడా ! యో రామ కింకరా !

అ॥ నామనవి వినుము దా ! నవకుల భయంకరా

యో॥

౧ నిను జూచుదాక న ! న్నిల్వమనె నలువయిట !

హనుమ నీరాక నీ ! యసుర పురిపాలయు నట

యో॥

౨ కరుణతో సెలవిమ్ము ! కలుగు నీకు నేలు !

త్వరగ నీకగపడున్ ! దాశరథి యిల్లాలు

యో॥

ద్వి॥ అనుచు లంకిణి పల్క ♦ నాపెను మెచ్చి

హనుమ యదృశ్యుడై ♦ యాపురిం జొచ్చి

బలికయి మనుజులన్ ♦ బఱుల న్నొడ్డె

బలుగుంపులుగ నిల్పు ♦ బందెలదొడ్ల

కలుమాంసములు తఱు ♦ గని వంటయిండ్ల

సొలపు చొప్పులదీల్చి ♦ సోరణ గండ్ల

చలివిందల న్నాట్య ర శాలలంబడుల
 నలరుల తోటల ర నన్ని యంగడుల
 నాయుధాలయముల ర యజ్ఞ వాటముల
 నాయక గృహముల ర స్థర్మకూటముల
 పానగోష్ఠుల ద్యూత ర భవనంబు లందు
 కోనేళ్ళదరి దుర్గ ర గుళ్ళలో సందు
 పేటలం గోటల ర పెరడు వాకిళ్ళ
 జాటు చోటుల రచ్చ ర సాల ముంగిళ్ళ
 నంతఃపురంబుల నఖిల స్థలముల
 నింతులన్ బురుషుల ర నెల్ల వేసముల
 నాహార నిద్రా వి ర హార తత్పరుల
 నోహరి సాహరి ర నుల్కు నసురుల
 జెఱఁబడి తలడిల్లు ర సిద్ధ భేచరుల
 బఱబఱ భక్షింపఁ ర బడియెడు నరుల
 నన్నివైపులఁ బుర ర మంతయు నెమకి
 యన్నగ్రాగంబున ర కవలీల దుమికి
 యటనుండి యక్కొండ ర యంతరాంతరము
 తఱుకునఁ జొచ్చి యం ర దలి గూఢపురము
 పై పట్టణము మించి ర పరఁగుట గాంచి
 యా పుటభేదన ర మంత శోధించి
 చతురమై నాల్గు యో ర జనముల మేర
 నతికిన పుష్పక ర మందుఁ జెల్వార
 జుట్టంచు గట్టిన ర చుట్టాల యున్ని
 పట్టుల నడుమ ది ర వ్య స్త్రీలు విన్ని
 కింపుగ వీణ వా ర యించుచుం బాడ

మంపుకన్నుల సురా శ మత్తత తోడఁ
బదితల లిరువది శ బాహువు లెనఁగ
నిదురించు రక్కసు శ ని న్రావణునిగ
నెంచి యారాకాసి శ యెదనాని చొక్కు
నంచయాన న్వాని శ యాలని తక్కు
నక్కడి దివ్య మ శ ర్త్యస్త్రీలఁ జూచి
గ్రక్కున నాపుష్ప శ కము డిగ్గివై చి
మీటప్రాపునఁ గిందు శ మీదుల కేగు
పాటరుల స్థూడి వారల లాగు
ప్రీతినటించుచు శ వేయి యామడలఁ
బాతాళమరిగి య ♦ ప్పట్ల నల్లడల
రత్నదీధితుల వి ♦ గాజితంబై న
నూత్నకంకేలి బం ♦ ధురవనిలోన
బహుళయంత్రాసీత ♦ వాతపోతంబు
బహువికృతాసురీ ♦ వ్రజసేవితమ్ము
వివిధసౌఖ్యావహా ♦ వేదిని జూచి
పవనజుఁ డిటులూహా ♦ పడెఁ దలయూచి.

సారంగ—త్రిపుట

- ప॥ ఇందుఁదప్ప సమస్త లంకా । ద్వీపము నోధించి చూచితి ।
అ॥ సందుగొందులఁ గ్రిందుమీఁదుల । సకలము న్గాలించివై చితి ని॥
౧ సీత యిచ్చుట లేనియెడలన్ । జిచ్చునెట్టెద లంక కంతకు
పోతరించిన దుష్టదనుజుల । బోదొలెదన్ జమునిచెంతకు ని॥
౨ ఒక్కమొగి భూతమయుండనై । యుర్విజ న్నాలోనఁ గాంచెద ।
నిక్కముగ నే రామదాసుడ । నేని నాపని నిర్వహించెద ని॥

గీ. సంశ్రితాభీష్టదుఁడు రామ • చంద్రుఁ డౌర
కారు మబ్బుల మధ్యఁ దొ • ల్కరి మెఱసటు
కాఁచుకొనియున్న కూశ ర • క్కసుల నడుమ
నదిగొ నగపడె నీత లో • కై కమాఁ.

శుభపంథవరాళి—రూపకము

ప॥ అమ్మా యిట్లుంటివ నీత । యా । హీవిధిచేతఁ య॥
అ॥ ఎమ్మెయివ్రాసె నీకీవ్రాత । జగ । దేకమాత య॥
౧ ముద్దుగ జనకుఁడు గనుబాలా । సం పూత శీలా ।
ప్రొద్దిటు గడుపవలసె నేలా । రా । ము నిల్లాలా య॥

నీ.. చెక్కిటం జెయిచేర్చి • వెక్కి వెక్కిడ్చుచు
గన్దోయి వేడి నీ • గ్గాఁజ్చెదేల
ముక్కర నల్లాడు • ముత్తైము విరియఁగ
నుస్సురంచు న్వెచ్చ • నూర్చెదేల
సలవించి వడి సొమ్మ • సిలి వడంకుచు జల్వ
చప్పరంబున నొడ • ల్జార్చెదేల
యట్టగట్టిన కొప్పు • నట్టిటు పీకి కొం
చౌర సామీయని • యాఁజ్చెదేల

అవనిలో ధర్మము న్నిల్ప ర నవతరించు
నాది దంపతులార య ర న్యోన్యవిరహ
తాపమునఁ గ్రాఁగుచుంటిరా ర తల్లిదండ్రు
లార యోజానకీ రామ ర రార మీదు

గీ. తుఱుము కన్నంగవ యెడంద ర పిఱుఁదు దోయి
ధవ్వలకు నాణిముత్తైపు ర తళ్కుదప్పఁ
గానరాకుండు చెల్వము ర జానకి దను
రాము పలుకెంత నిజమయ్యె ర నీమె యెడల.

గీ. ఐన నింక నిదానింతు ర ననుచు హనుమ
యడఁగియుండెను జానకి ర కడ నశోక
వృక్షమున నంత రావణు ర డేగుదెంచి
యనియె గామాంధుడై యిట్టు ర లామెతోడ.

శహనా—రూపకము

ప॥ ఇంకనై న నీదయరా । దేలనే మిటారి నా॥

అ॥ వంకఁదిప్పు మొకపరి నీ వాట్చాపుకటారి ఇం॥

౧ దోసిలొగ్గినాను నను । సంతోసపర్చవేల ।

దాసుడనైతి న్నను నీ । దరిఁ జేర్చుమ బాల ఇం॥

౨ బతిమాలుకొనెద నాతోఁ । బల్కు ముద్దుగుమ్మా ।

బ్రతికెద హాయిగ నను నీ । పదములొత్తనిమ్మా ఇం॥

సీ. నాయాజ్ఞ లేకెండ • గాయ వెలుచు రవి

కడఁగి నాయానతి • న్గాలి వీచు

సకల దిక్పాలుర • స్మత్పాద కింకరుల్

త్రైలోక్యమెల్ల నా • రాజ్యపదవి

నాయుచ్చచొప్పున • నడచెడు న్గాలంబు

నాకుఁ ద్రిమూర్తులు • స్తోకువ చుమ

యైశ్వర్యశౌర్య • విద్యాహాపముల నాకు

సాటి యెవ్వండు ము • జ్జగములందు

అట్టిరావణుఁ డిప్పు నీ • యడుగు దమ్ము

లోత్తవచ్చిన నొప్ప వి • ట్లుచిత మగునె

వేలుపుల నేడిపించు నన్ • జాలిపెట్టి

నావు నాకంటె కట్టడి • వీవె నీత.

గీ. పొగతె దెందు కట్లు • పూఁబోడి యాపేద

రాచితపసి ముచ్చు • రాక గోరి

వాఁడు కడలి దాఁటి ♦ వచ్చి నిన్గొనుట బ
ధమ్ము చెవులపిల్లి ♦ కొమ్మువలెను.

క. అన నల్క యేన దుఃఖ

మ్మునుఁ గడు ముప్పిరిగొనంగఁ ♦ బూరిపుడుక రా
వణునకు నడ్డముగ నిలిపి

యనియెన్ శ్రీరామచంద్రు ♦ నగ్ధాంగి యిటుల్.

బిలహరి — రూపకము

ప॥ రామరామ విననేరన్ । రామచంద్రు డూఱ బోకు ।

అ॥ పామరుఁడా కొరి మిత్తి । వార్తజొరఁ బాటరాకు రా॥

౧ పొగరెక్కిన తగరు సింగ । పుం బెంటి న్గలియఁగోరు ।

పగిదియయ్యె నీవు నన్ను । వలచినచ్చినట్టి తీరు రా॥

౨ జాతినీతిలెంచవ నీ । చదువంతయు జట్టుముట్ట ।

పోతరించి ప్రేలకు దే । వుండు నీతలలెల్లఁ గొట్ట రా॥

౩ తోడబుట్టులు తల్లి కూ । తులు న్నటి నీకు లేరా ।

చూడవెందు కట్టులఁ బర । సుదతుల నోక్తూరా రా॥

నీ. రాముఁడు మదహస్తి ♦ దోమ వీవా రఘు

పతి యనంతుఁడు వాన ♦ పాము వీవు

రామచంద్రుడు బాల ♦ రవి నీవు మెఱుఁగుడు

పురుగువు రాము డం ♦ బోధి నీవు

చౌడబట్టెవు రామ ♦ చంద్రుఁడు కల్పవు

క్షము నీవు ముదిబొమ్మ ♦ జెముడు తుప్ప

నరసుఁడు రాముఁడు ♦ సమదసింహము కడు

గండడంగిన గాలి ♦ గాడవీవు

నాకమా రామచంద్రుడు ♦ నరక మీవు

వీరుఁడా దాశరథి దివా ♦ భీతుఁ డీవు

ఈశుఁడౌ రాఘవుండు ప్రాకృతుఁడ వీవు
 సిగ్గిఁజ్జి పొమ్ము నావిభు ♦ చే మడియుము.
 గీ. అనగ లజ్జయు నభిమాన ♦ మినుమడింప
 వెల్ల బాఁజీయు నొక్కొంత ♦ వెకిలినవ్వు
 తెచ్చుకొని మొండితనమునఁ ♦ దెలిసినట్టి
 మూర్ఖుఁ డౌ రావణుఁడు సల్కె ♦ భూసుత కిటు.

బేహన్ — రూపకము

ప॥ వేయుగంబులైన నిట్లు । పెట్టుమనను జీవాట్లు ।
 అ॥ హాయి నీయుపన్యాసము । నాలించుటె కైలాసము వే॥
 ౧ విననేలా పైజనముల । పిచ్చి పిచ్చి శాసనముల ।
 మనసు వచ్చినపని చేత । మాప్రభుధర్మము సీత వే॥
 ౨ వదలను నాప్రాణమున్న । వఱకు నిన్ను నన్నుమిన్న వే॥
 యది యిదనక మదికింపగు । నంతయు ననుభవింపఁదగు
 సీ. తాఁ గోరినట్టి ప ♦ దవిని జతుర్విధో
 పాయంబుల న్రాజు ర పడయకున్నె
 త్రైలోక్యవిభుఁడ స్వ ♦ తంత్రుఁడ నాసాత్తు
 కానిపదార్థ మొ ♦ క్కటియు లేదు
 రసికుఁడౌ నానంటి ♦ ప్రభువు చేజిక్కిన
 నీబోఁటి సుందరి ♦ నిడుచుటెట్లు
 బలశాలి తనకుఁ గా ♦ వలసినదెల్ల న
 శక్తునుండి కొనుట ♦ సహజనీతి
 రాఁగలడె యిట కాపేద ♦ రాచముచ్చు
 వచ్చిన నొకపు నన్నోర్వ ♦ వాని వశమె
 పనికిమాలిన యాసతోఁ ♦ బస్తులుండి
 జవ్వనము వ్యర్థపుచ్చకే ♦ జానకి యిటు.

ఆ. వె. నీకు గడువు రెండు ♦ నెలలస్పటికినైన
నొప్పకుంటివేని ♦ దప్పక నిను
బల్మిబట్టి చెఱచి ♦ ప్రాణము త్రీసెద
నంచు నేగ రావ ♦ ణాసుకుండు.

గీ. అంత నాయాంజనేయుని ♦ మంత్రమహిమ
కతన సీతను గాంచు ♦ రాకాసు లీల్లి
నట్లు నిదురిం సజొచ్చిరా ♦ యవసరమున
తల్లడిలె నిట్లు జానకి ♦ తనగతి గని.

హిందూస్థానీ భైరవి—చతురస్రగతి

ప॥ రామచంద్ర యార్తావనలోలా । ప్రాణనాయకారావ । ననుగాన॥
అ॥ ఏమిదారి నీవిరహ మెట్లునైతు । నిట్లుపేక్షించినావ । దేవమహాను
భావా రా॥

౧ ఏకమైయున్న మనలను దుర్విధి । యిట్లు తెడసినాడ । తేడ ।
రాకాసి చెఱందప్పి యెట్లుండు । రామా నీతోడనాజోడ, నిండు
మగవాడ రా॥

౨ ఎంత మొండి యాయుసుఱు నాయొడలి । నింక విడువదేల । భూ
పాల॥ అంతపుచ్చినైతు నాబ్రతుకెట్టు । లైన నివ్వేళ । నికనోర్వ
జాల దయాలవాల రా॥

నీ. చెంగుచెంగున వాటి ♦ దొంగ బంగరులేడి
యేల నన్నటు భ్రమి ♦ యింపజేసె
జేసెబో యద్దాని ♦ జెచ్చెర నెమ్మని
బలిమిమై నిన్నేల ♦ బంపినాను
పంపితిబో వీన ♦ భావముతోడ నీ
పిలువేల నాకట్లు ♦ వినబడియెను

వినఁబడెఁబో నీదు ♦ వీరత్వము గడించు
మఱఁది తోడేల నే ♦ మానుకొంటి

అంతలోపల నేల నా ♦ యసుర వచ్చి
మోసమున నన్నుఁ దెచ్చి యీ ♦ మూల నుంచె
ఎంతనిర్భాగ్యురాల నే ♦ నింక నీ వి
రహము భరియింపఁజాల నో ♦ రామచంద్ర

గీ. అనుచుఁ ధనప్రాణము స్త్రీపి ♦ కొనఁ దలంచి
సీత నిదురించు రాకాసి ♦ చే కటారి
లాగుకొని నీటిబుగ్గల ♦ లాగు నశ్రు
లుబికి ప్రవహింప నిల్లు తా ♦ నుమ్మలించె.

ముఖారి—రూపకము

ప॥ జీవితేశ నెలవిమ్మా । చేరెద నీలోన ।

అ॥ నీవేనా పెనిమిటి వగు । మెన్నిభవము లైన

జీ॥

౧ ఈరాతిరె నీకు నాకు । ఋణము చెల్లు నాథ ।

యేరితోడఁ జెప్పకొందు । నిప్పటి నా బాధ

జీ॥

౨ ఇన్ని దినమునయ్యె నింక । నెప్పుడు నినుఁ గందు ।

నెన్నఁగ నీ విరహాబ్ధికి । మృత్యువె తగు మందు

జీ॥

౩ నా మగఁడా నా ప్రాణమ । నా సద్గుణసాంద్ర ।

రామరామరామ రామ । రామ రామచంద్ర

ఆ. అనుచు బొడుచుకొనగ ♦ నప్పోటు దప్పించి

సీత చేకటారి ♦ క్షీతికి డుల్చి

ఆంజనేయు డనియె ♦ శ్రాంజలియై యట్ట

లాపెతోడఁ బిన్న ♦ రూపమాది

ప॥ సాహసమేలనో యమ్మా । రామ । చంద్రుని ముద్దులగుమ్మా ।
అ॥ నే హనుమంతుడ నన్నంపె నీపతి । నినుఁ జూచి రమ్మనె । గొను
జనని నా ప్రణతి సా॥

౧॥ వారిధి చాటితిఁ జుమ్మా । నేను । వాయుపుత్రుడను నీతమ్మా
నే రామచంద్రుని దూత । నిపుడు । నినుఁ గంటి జగ దేకమాత ॥సా॥

౨॥ మరి చింతిల్లకుము నాతల్లి । నీకు । మంచిదిసములు వచ్చె మల్లి
త్వరగా నిన్గొనునీవిభుండుద్రుష్టదనుజనాయకుఁ తలల్ చెండు ॥సా॥

నీ. శతకోటి మన్నన ♦ సౌందర్య మూర్తి దా

శరధి నీపతి జగ ♦ చ్చక్రవర్తి

నీభర్త రాముడు ♦ నీరద శ్యాముడు

హరువిల్లు విఱచిన ♦ యట్టి జెట్టి

నిఖిల మునీంద్ర వం ♦ దితుడు లక్ష్మణుని పై

దోడు నీ విభుడు బొం ♦ కాడలేడు

పుణ్యస్వరూపుడు ♦ భువనైక వీరుడు

జనని నీ మగడు కౌ ♦ సల్య కొడుకు

జనకు పూదోటలోఁ బర ♦ స్పరము మీరు

తొలుదొలుతఁ జూచుకొంట గు ♦ ట్టునెఱిగించి

యిమ్మనియె నానవాలుగ ♦ రమ్మతల్లి

యనఁగ నద్దానిఁ గైకొని ♦ యవనిజాత.

చ. పలుమఱు నుంగరమ్ముపయి ♦ వ్రాసిన తారక మంత్రరాజమున్

గలగల కంటి నీరొలుకఁ ♦ గా బరియించును రామముద్రికన్

జెలువుగ ముద్దుపెట్టుకొని ♦ చేర్చు నెడంద బరాకుసడ్డ న

వ్వల నునుసిగ్గుల న్మఱలఁ ♦ బొల్చును నీత మదావహమ్మనన్

గీ. గ్రహ వినిర్ముక్త శశిబింబ ♦ కళలు మఱల
మొకమున న్దోప రామము ♦ ద్రిక ధరించి
సత్యముగ హన్మ శ్రీరామ ♦ చంద్రు దూత
యనుచు దృఢముగ నమ్మి యి ♦ ట్లనియె సీత.

పున్నాగవరాళి—త్రిపుట

ప॥ తిరిగి రాముడునన్ జేపట్టునానాతీవవిరహార్తి తుదముట్టునా ।
అ॥ యెరియుచు నానాథుఁ । డిప్పుడెందున్నాఁడో । యెఱిఁగించునను
గూర్చి । యింకేమన్నాఁడో

౧ రాముడు మఱల నన్గూడునా । శీ । ఘ్రముగా నాకీచెఱవీడునా ।
నా మనోహరు చిఱు । నగుమోము గందునా । నాముద్దు మగని
చెం । త న్సుఖముందునా

సీ. ప్రాణనాయక సీవు ♦ పజ్జనుండినఁ గాన
యైన స్వర్గముకన్న ♦ హాయి యనును
ప్రేయసీ సీవమ ♦ ర్చిన ఫలహార మే
యమృతమంచుం దన్ని ♦ నంది తినును
పూఁబోడి నడువఁ ♦ ముడ్లడుగుల నాటు
నే యంచుఁ గూర్చి న ♦ న్నెత్తుకెనును
ధర్మముతోల్త సీ ♦ తా సీవు దరువాతఁ
బ్రియము నాకనుచు నన్ ♦ బ్రేమఁగనును
అట్టి శ్రీరామచంద్రుఁడా ♦ ర్తాననుండు
నన్ను నెడబాసి యిప్పుడె ♦ ట్లున్న వాఁడో
కన్నదల్లివలె న్నను ♦ గాంచు లక్ష్మ
ణుండు తన్బుజ్జగింప నా ♦ ధుండు హనుమ.

ఉ. రాముడు మంచివాడెఱుల ♦ రాజ్యసుఖంబులనందుఁగాని సు
త్రామునిమాడ్కి నేనె శని ♦ లాగునవానికి దాపరించుటన్

బాములఁబొందఁగావలసెఁ • బల్కఱతండు వాతెవ్వతై నఁ బెం
డ్లామగునేని నావిభుడఁ • హాయిగ నా మనునేమొ మారుతీ.

భూపాల — చతురస్రగతి

స॥ చూడామణియిదె యానవాలుగాఁ • జూపిరాముని న్దోడ్డెమ్మా !
హనుమ॥

అ॥ లేడు నీకన్న మాకువేల్పు తఁ • డ్రీ మసలక వేగమెపొమ్మా ।
కనుమ హనుమ చూ॥

౧ వింటివ యప్పదితలలరాకాసి । ప్రేలుట నీచెవులతోనే । హనుమ!
కంటివిగా నాదురవస్థల ని । క్కారన్నీవు స్వయముగానే । కనుమ
వినుమహనుమ చూ॥

౨ రామునంతవీరున కిల్లాలన్ । రాఁడగునా నా కీపాట్లు । హనుమ
నామొటాలించి చప్పునరమ్మను । నాపతినిక్కడున్నట్లు॥ కనుమ
వినుమ చనుమ హనుమ చూ॥

నీ. అలరుతోట న్గన్నె • నైతొలుదొల్త నీ
కగపడి పొంచున్న • పొగడగున్న
నాగవలిన్వసం • తపుబిందె నుండి నీ
కన్న ముందుగఁ దీసి • కొన్న బటువు
కొనగోళ్ళుదువ్వి నా • కొప్పు మొగలిరేకు
లమరించి నీవు నా • కల్లిన జడ
నాతోడముక్కున • న్రక్కి నేరముపై పు
మని నీమఱుగుఁ జొచ్చి • నట్టి కాకి
గుఱుతు లివి తేడ యింక నీ • కొఱకు వేచి
పానము ల్చిక్కబట్టితి • న్నడిగ రమ్మ
యంచు నామనవిగఁ దెల్పి • హనుమ తెమ్ము
రాగవుల నిచ్చటికి పొమ్ము • సరగరమ్ము.

చ. అదే తెలవాలుచుండె నక ♦ టా కడుఁ బిన్న వికెట్టు లేగెదో
పదుగురు కూళరక్కసులు ♦ పట్టినఁ జిక్కెదవేమొ సందియం
బొదవెడు నంచు నీతవెట ♦ పొగఁద హన్మఁడు మ్రొక్కితల్లి నా
కెదురెది రామదాసుఁడ ని ♦ దే దయయుంచుముపోయివచ్చెదన్.

వచనము:- త్రైలోక్యజననీ, సీతారామపాదపద్మ ధ్యానామృతపాన
మత్తచిత్తుండ నా కసాధ్యకార్య మెద్దికలదు పిన్నగానన్నెన్న
వలదు సెలవిమ్మని వై దేహికి దనపరాక్రమముంజూ పినమ్మకము
పుట్టించి మఱియు బోనెంచి హనుమంతుఁడు సీత చెంగటఁ దన
మంత్రము మన్నిదుఁగించు కావలిరాకాసుల నూర్వూర నొక్క-
మొగిఁ దనవాలంబునఁ జుట్టి యశోకవృక్షశాఖలకుం దలక్రిందుగ
వ్రేలాడఁగట్టి మేనుపెంచి విజృంభించి ప్రళయాంబుదము నతె
గర్జించుచుం జెట్లంబెకల్పుచు ఫలపుష్పంబుల రాల్పుచుఁ గ్రీడా
భవనంబులన్నేలఁ గల్పుచు సరసులం బంకభూయిష్ఠంబులుగఁ
గాల్సేతుల న్దలియఁ గ్రుమ్ముచు, రత్నకుటీరంబుల నుఱుముఁగా
వింపుచు జలయంత్రంబుల బాడుసేయుచు, నశోకవనమెల్ల
ధ్వంసము సల్పుచు, దన్నెదిర్చిన తోటకాపులం బదివేపుర
నొక్కుమ్మడిన్ జంపిన హతశేషులు తనవృత్తాంతము రావణున
కెఱింగించి జంబుమాలియను రక్కసిజోదు నేఁబదివేల రాక్షస
మల్లులతో దోడితెచ్చిన, వారలనెల్ల నశనిపాతంబు కరణినొక్క
నిముసమునఁ జక్కాడిన, నావార్త తెలిసి దశకంతుఁడు పదిలక్షల
దానవభటులఁ దోడిచ్చి తనపుత్రుండగు నక్షయుం బంపినవాఁ
డౌ ధృత్యంబునఁ దలపడి యంగదునంత కపివీరుఁడు స్థూడ నా
పేరుచెప్పినమాత్ర న్వడంగదా యీ మ్రుక్కడికోతి యన
నేపాటిదని బిగ్గరబీరంబులాడుచు నానావిధ శస్త్రాస్త్రంబులతోనై
బ్రయోగింప సరకుగొనకాతని న్వానిభటులనల్లులరీతి స్థరాంఘ్రుల

రాచి పోకార్చిన నా కఠోర సమాచార మాకర్ణించి తన్ను
 ననన్యసామాన్య పరాక్రమశాలిగా నెన్నిదశాస్యఁడందజిత్తును
 తన పుత్రతాగ్రణి నలువదిలక్షల దనుజవీరుల వెన్నొని తప్పక
 పట్టితెమ్మనిపుత్రైంచిన నయ్యందజిత్తుం దక్కఁదక్కినరక్కసుల
 నెల్ల నొక్కపెట్టునఁ బ్రచండవాల సంతాడనంబునఁ బొరిపుచ్చిన
 నేమీ యాశ్చర్యమిట్టి ప్రభావమెట్టి వేల్పులందైన న్నాన నిలయ
 భై రవుఁడిక్కపివేషంబున సర్వసక్తంచర నాశంబుచేయ సమకట్టె
 నామాయా బలంబున్నా నానాయుధసామర్థ్యంబు నీ మహావీరుని
 యెడ వ్యర్థంబులయ్యె నేమిచేయుదునని యారావణి రిత్తవడి
 చూచుచుండ, వీనిన్లుండఁ జంపిన నికనద్దశాస్యనకీ యుదంతము
 దైల్పు వాఁడొకండు నిట మిగులలేదు కనుక నీతనికి లొంగినట్లు
 వాలకమ్మువేసి వీనితోనద్దశకంఠునొద్దకేగి శ్రీరామసందేశమెఱిం
 గించుట కర్తవ్యంబని యూహించి కడుఁ జిన్నతిమ్మని చెలువున
 నమ్మారుతి వెఱచినట్లట్టియు పర్విడుచు మూలమూలలనొదుగుచుం
 గిచగిచలాడుచుం బండ్లిగిల్చి వెక్కిరించుచు పుచ్చంబగపర్చుచుం
 గన్నులు చికిలించుచు వెలికిలఁబడి కడుపుగోతుకొనుచు గొంతు
 కూర్చుండి కాయపండుల న్గొఱకుచుం బలుతీరుల మొగ్గలు
 వేయుచు మచ్చిక పడినట్లుచెంతఁ జేరిమూర్ఛన్ మునింగిన తెన్నున
 నున్న నా హనుమంతుని న్దనబ్రహ్మస్త్రనిబద్ధునిగా భ్రమపడి
 మెల్ల నజంకుచు న్బట్టుకొని పూచెండురీతి న్జుల్కనై నయమ్మహాత్ము
 నానందాద్భుత భయసంశయంబుల నెత్తుకొని వీరాలాపంబులు
 నింగిముట్ట వై దేహిబొత్తిగానాసదొఱంగ, భేదమోదాశ్చర్యంబు
 లంబారులు వెంబడింప నిండుకొల్వున్న తనతండ్రి మోలనద్దియ
 కొడునకొక చిన్నతాటనట్టిపెట్టిన, నద్దశముఖుండదంతయుం దన
 కొడుకు సతాప్రమేయనుకొని సంతసించి చిలునగవునం దిమ్మా

అమ్మ నీ వేసములుచెల్లవు నీపనిచక్కఁబెట్టెద నీవు వచ్చినపనిఁ
జెప్పుమని పరిహాసించి చేతఁగదలించిన స్వప్నన నాంజనేయుండు
భీకరాకారంబుదాల్చి సింహనాదంబుచేసి సభ్యులెల్ల భయకంపి
తులై నివ్వెఱపడిచూడ రావణుం డుల్కిపడఁ దత్సంహాసనము
కన్న నెత్తుగఁ దన లాంగూలముగ జుట్టలుచుట్టి దొంతరపెట్టి
గద్దియు నొనర్చి కూర్చుండి యిట్లనియె.

అథాణా — రూపకము

బ॥ పరిహాసించ కింతయు నీ । బాలకు బలమని యెంచకు

అ॥ మెర మెర నిట్టుల నవ్వకు • మిత్తికెదుటఁ గాల్చువ్వకు

ప॥

౧ పరస్త్రీరతోత్కంఠా । పరమనీచ దశకంఠా

చరిమెద నీకొక్క దెబ్బ । చప్పన దిగు నీయబ్బ

ప॥

౨ ఎవతనుకొంటివి సీత । యిజ్జగముల కెల్లమాత ।

తవిలి దివ్వెనంటు మిడుత । దారి నెఱివీ విడత

ప॥

సీ. పోఁగాలమా నీకు • బుద్ధి లేదా కోరి

కొఱవితోడ స్థల • గోఁకుకొనెదొ

రామచంద్రుండు ధ • ర్మస్వరూపుఁడు దేవ

దేవుఁ డాతనిసతి • దైచ్చినావ

పాతకీ నిన్నిప్పు • పాఁఁపైవెత్తునాని

యాఁగవలసె బ్రభు • నాజ్ఞవలన

నీవొక మగవాఁడ • వే తుంటరీ పిక్కి

దొంగ సాధుద్రోహి • దున్న ముచ

రాముదూతను నేను పే • ర్పనుమఁడంద్రు

మనఁదలంచితివేని నా • మాట వినుము

రాఘవుఁడు శరణాగత ♦ త్రాణపదుఁడు

నీతనగ్నించి రాము భ ♦ జింపు మీవు.

ఉ. నీతయథార్థ తత్వము వ ♦ చింతఁ జరాచర భూతకోటికి
న్నాత తదీయభర్త రఘునాథుఁడు దేవుఁడు ధర్మరక్షకై
భూతలమందు వార లిరు ♦ పుర్ చరియింతిటు లాదిదంపతుల్
పోతరమూడి రాము పద ♦ ముల్భజియించి తరించు రావణా॥

గీ. శాశ్వతైశ్వర్యవంతుఁ డీ ♦ జగతిలోన
రామపాదంబుజ ధ్యాన ♦ రతుఁడొకఁడె
ఘోరసంసారకోగ ని ♦ వారకమగు
మందు శ్రీరామచంద్ర నా ♦ మ జప మొకటె

క. అనిపల్కు నాంజనేయుని
ఘనసాహస ధైర్యశౌర్య ♦ గాంధీర్యంబుల్
గని యద్భుతము న్భయమున్
బెనఁగొన రావణుఁడుపల్కె ♦ వెకిలి నగవునన్.

నాయకి—రూపకము

ప॥ వాచఱవకు కోఁతి । వంకర నీమూఁతి వా॥

అ॥ చీ చపలమృగమ్మా । సిగ్గులేని తిమ్మా వా॥

౧ ఆనరునకు దూత । వా వానరపోత వా॥
నే నుంచెద వాత । నీకుఁబొగరుఁబోత

౨ పలుగాకీచూడు । తలకుఁదగునటాడు । వా॥
తులువ నీదిక్కెవ్వఁడు । తునిమెద నినునేడు

సీ. అమృత దేవుఁడు మర్దుఁ డౌటెట్టు లీ యసం
దర్భ ప్రలాపము ♦ ల్నమ్మఁదగు నె

తనకుఁ దాకర్త స్వతం ♦ త్రుఁడాత్ముండు య
 ధేష్ట కర్మఫలంబు ♦ లెనయుచుండు
 భోగింపలేనికా ♦ పురుషుండు దైవము
 నల్పించి పేరున ♦ కై భజించు
 ధీరున కన్యమే ♦ దీర్ఘాయమేకాని
 తన కోరుకొన్న ప ♦ దార్థమెల్ల
 సహజపద్ధతి బలువుఁ డ ♦ శక్తునుండి
 కొనుచు నెఱ్ఱెనఁ ♦ గోరిన దనుభవించు
 పలువిధంబుల ధర్మము ♦ పరగు నెవని
 ముక్కు వానికిఁ దిన్నవ ♦ నిక్కముగను.

ఉ. రమ్మను చేతనైన రఘు ♦ రాముని గీముని నెంతయేని పై
 న్యమ్మును గూర్చుకొమ్మను ట ♦ ణంబునఁ జంపెదశత్రువర్గమున్
 బొమ్మింక నీతనీను, పులి ♦ నోజను బట్టిన కండవీడునే
 తిమ్మొడ తోక గాల్చి నిను ♦ దెబ్బున నిప్పుడె దారిఁ బెట్టెదన్

ద్వి॥ అని రావణాసురుం ♦ డనిలజు వాల
 మును నూనెలోపల ♦ ముంచిన చేల
 ములఁజుట్టి వెల్గింప ♦ మ్రుక్కుడి భటులఁ
 బలువుర కాజ్ఞ స ♦ ల్ప న్వార లటులఁ
 బొనరింపఁ దనదోకఁ ♦ బొడవుగఁ బెంచి
 ఘనధూమ కేతువు ♦ గతిఁ బచరించి
 యట్టిఁబు చాటుచు ♦ హనుమఁ డింటింట
 బెట్టిదముగ వడి ♦ నెట్టి యామ ట
 జ్వాలామయంబుగ ♦ సల్పి లంకంత
 కాలించి ధ్వంసము ♦ కావించి యంత

నీతకెఱఁగి తన ♦ సేమముఁ దేలిపి
 ప్రీతిగ రాము హృ ♦ త్పీఠిలో నిలిపి
 వచ్చినత్రోవ తి ♦ స్పక వార్ధిమించి
 యచ్చెరువుగ నంగ ♦ దాదుల గాంచి
 వారికి సంతోష ♦ వార్త విన్నిచి
 శ్రీరాముఁ ద్వరగ ద ♦ ర్శింపఁజలంచి
 యరుగుచు ననుచరు ♦ లందఱిఁతోడఁ
 గరతాళముల నిటు ♦ ల్లడఁగె దాఁబాడ

హైమవతి—ఆదితాళము

ప॥ నీతారామా సద్గుణధామా । శ్రితకుముదపూర్ణసోమా నీ॥
 అ॥ పూతచరిత్రా శ్యామలగాత్రా । పుల్లాంభోరుహనేత్రా నీ॥
 ౧ భువనాధారా రఘుకులవీరా । భూతదయాపరిపూరా ।
 ప్రవిమలశీలా సజ్జనపాలా । రాక్షసవన దవకీలా నీ॥
 ౨ ధృతకోదండా యమోఘకాండా । వృజిన తిమిరమార్తాండా ।
 ప్రతపనతేజా సత్యవిరాజా । భాగవతకల్పభూజా నీ॥
 పసానిధని సరిసనిసరిసని ధనిప నీదపదనిధ పమపధ మపధమ ధాప
 మపధపమ నీధపధనిదప సాని ధనిపరి (పై కాలము) కిణ తక్కి
 ణాంగు తక దధిగిణతోం నీ॥

నీ. సంకల్పమాత్ర సం ♦ జనిత సద్మభవాండ

మండలాయ విన తా ♦ ఖండలాయ

దాక్షిణ్యకరుణా క ♦ బాక్షరక్షితభక్త

నికరాయ సర్వమా ♦ నిసుక రాయ

దోర్బంధకేళిప్ర ♦ తుండిత శంభు బా

ణాసనా యామోఘ ♦ శాసనాయ

కోదండసింహవీ ర లాదండితాసుర

వారణాయ భవవి ర దారణాయ

దీనజనతా ర్తినాశాయ ర తేనమోస్తు

దివ్య వేదాంత వేద్యాయ ర తే నమోస్తు

జానకీచిత్తచోరాయ ర తే నమోస్తు

భక్తమందార భవదూర ర పరమపురుష.

ఆ. వె. జయతు జయతు రామ ర చంద్ర యనుచు సంగ

రాది కపులు తన్ను ర సనుసరింప

కార్యసిద్ధి ముఖవి ర కాసమునన్ దోష

హనుమ సల్కె రాఘ ర వులకు నిట్లు.

ఆరభి—చతురస్రగతి

ప॥ కంటిస్సిత స్లంకలోవ నీ । కై బ్రతికున్నది రామచంద్ర॥

అ॥ నీశ్వనుకంటికినిగి తేలు న । క్కటా యాపతివ్రత దయాసాంద్ర॥క॥

౧ రావణుండు కామాంధుండై యన । రాని మాటలాడి పోవగొబ్బున ।

దేవి యాత్మహత్యకావించుకొనఁ । దివి రెనేనడ్డపడితివ్బున ॥కం॥

౨ దేవానేసెలవిచ్చిన మాటలు । దెలియఁబర్చినీయుంగ్రంబిడంగ ।

నావసుధాసుత నిన్నుఁ జూచినట్లైనాంబుధ లోలలాడంగ ॥కం॥

౩ నీభటుడనంచు నిక్కముగాన । నివ్వశ్వసించి యొమితకులాగ్రణి

యాభువనై కమాత నీకిమ్మని । యానవాలిడియెనిదెచూడామణి ॥క॥

తరువోజము

చెనటికాకమునిన్ను— జెందినశరణు— చెప్పుమనియెగుల్తు— చెలఁగినే

నంత । ఘనసాహసమునన — క్షయకుమారాది — క్రవ్యాదులశతల —

క్షల నుక్కడించి । దనుజనాయకునకు — దగుబుద్ధి గఱపి దబ్బున

లంకనం — తయు గాల్చితిరిగి । జనకజనెలవంది — చనుదెంచితి నిది —

సర్వము నీవిలా—సము రామచంద్ర॥

గీ. సీతయెడబాటునకుఁ గడున్ ♦ జింత యాపె
 సుముఖముగ బ్రతికుంటుకై ♦ స్రమద మెనయ
 హనుమ శీర్షము ముద్దిడి ♦ యనియె నిట్లు
 రామచంద్రప్రభుండు చూ ♦ డామణిగొని

ధన్యాసి—రూపకము

ప॥ హనుమా నీయుణముఁ దీర్ప । నలవికాదు వినుమా । యో ॥హ॥
 అ॥ నిను శ్రమపెట్టితి పై చుమ । నీ వెల్లప్పుడు మనుమా ॥హ॥
 ౧ నాపాపమె వై దేహిన్ । నన్నిష్టెడఁబాపె ।
 నా పెద్దల పుణ్యంబే । నాకు నిన్నుఁ జూపె హ॥
 ౨ శివుఁడు డక్క నిట్టిపనిన్ । జేయ నెవనివశము ।
 అవురా నీసామర్థ్యం । బనిలజ యసదృశము హ॥

గీ. ఐహిక సుఖంబు సుంతయు ♦ నాసపడక
 యెట్టి కష్టంబులయిన స ♦ యిచి పరోప
 కారమునకు నీ జన్మంబు ♦ ధారఁబోసి
 నావు హనుమన్న నీకన్న ♦ దేవుఁ డేడి.

ఉ. క్షౌసుతమాడ్కి నాపెతలమానిక మక్కునఁబాల్చియెంతయున్
 భాసిలు రామచంద్రుఁ గని ♦ ఫాలమున స్థరము లొగిడ్చి సం
 తోసముతోడ లక్ష్మణుఁడు తోయజబంధుసుతాది వానరుల్
 వాసిగ నాత్మదృక్కులు ని ♦ వాళిగఁ బాడిరి మంగళంరతిన్ .

సురట—మిశ్రగతి

ప॥ మాయామానుష విగ్రహ । ఖల నిగ్రహ
 ఖలనిగ్రహ భక్తానుగ్రహ రామా । మంగళంబు॥
 అ॥ కాయజ శతకోటిసుందర । ధైర్యమందర
 ధైర్యమందర । రాజ పురందర రామా మం॥

౧ భానుకులాబ్ధి సుధాకరా । సుగుణాకర

సుగుణాకర । రాక్షసభీకర రామా

మం॥

జానకీచిత్త చోరకా । భవతారకా

భవతారక । భువనోద్ధారక రామా

మం॥

ఇది శ్రీభారద్వాజస గోత్ర లక్ష్మీనరసాంబా వేంకటచయన కనిష్ఠ

పుత్ర సహజపాండిత్యవిలాస బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞా డాది

భట్ట నారాయణదాస విరచిత యథార్థ

రామాయణమునందలి హనుమత్సం

దేశము సంచమాశ్వాసము

—శ—

శ్రీ

యథార్థ రామాయణము

సా మా జ్య సి ధి

—000—

శ్లో॥ రసనా రసమ్మృచ్చచ్ఛతి త్వదధరసుధయావినాప్రియే ।
ముహూరచ్ఛ్యసితీవభస్త్రికా జ్వలయతివిరహానలంతనుః॥

శ్లో॥ కిమ్మమోత్కంఠ తేచేత స్త్వయీలీనమపిప్రియే ।
గాఢానురాగమూఢాత్మా పశ్యన్నపినపశ్యతి॥

శ్లో॥ శ్రీరామచరితేనేత్యం తవనామస్థిరీకృతం ।
జానం స్త్వమేవాహమితి కైవల్యానందమాఘ్నవమ్॥

ఆనందభై రవి—జంపె

ప' శ్రీరామసామాజ్య । సిద్ధిచరితమువిన్న
జేకురునభీష్టార్థము । లృకలజనులకు

శ్రీ॥

అ॥ కారుణ్యమునహించి । కడుజీవులంబెంచి
కలువంబులంద్రుంచి । ఘనశ్రద్ధగదించి

శ్రీ॥

౧ లంకపై దండెత్తి । రామలక్ష్మణులు శత
లక్షకోటికపింద్రులు । తమునుత్సాహంబున గొలువఁగ
పంకజభవాండమున । బహులకోలాహలము

ల॥

పరిపూర్ణముగనిండ । వార్ధిదరిశేరిరా

శ్రీ॥

గీ. రామచంద్రునిఁ జూచి వా ♦ రాశిపొంగి
 నురుగు చీటునవ్వున న్లేచి ♦ కరడము లను
 బాహువులఁ జూచి నులివుకై ♦ వారముల నొ
 నరుచునట్లుండె దండ్రుస ♦ ణామములను.

మంజరి—జెంజోటి

- ౧ రామలక్ష్మణులు కపులతోడ వా । రాశిదరిఁ జేరినంత
 నామాటదెలిసి కొలువున రావణుఁ । డనె దలయూచి కసంత
- ౨ పిన్నపామునకునై నఁ బెనుదెబ్బ । వేయుదగునంచు నెంతు
 నన్నరాధములగోఁతిమూఁకితో । యమపాలికిఁ బుత్తెంతు
- ౩ దండభేదమ్ములేగాని సామ । దానములు పనికిరావు
 దండుసిద్ధపడి కానవలయు నలు । దట్టుల న్గడలిరేవు॥
- ౪ నామతంబు గిట్టవాఁడెవఁడై న । జేయత్తస్వలయు
 నామనుజులతో గోల్పోవు నట్టి । యసురుఁ డవ్వాని తలయు

గీ. అపుడు రావణుసభలోని ♦ యసురవీరు
 లందఱు నిన్నకుండ్రు ♦ మాటాడలేక
 కాని కేల్కోడ్చినిల్చి యా ♦ దానవేంద్రు
 పిన్నతమ్ముఁ డిట్లనియె వి ♦ భీషణుండు.

పూర్వకశ్యాణి—రూపకము

- ప॥ అన్నా మన్నించుము మా । తాడినందుకు
- అ॥ తెన్నుతప్పు ప్రభువునకై నఁ । దెలుపవలయుఁగదా మంచి య॥
- ౧ దనుజకులవినాశకమగు । దారినడువఁబోకు
 మొనసి చెవులపిల్లి కాళ్ళు । మూఁడే యని వాదించకు య॥
- ౨ పరునిభార్యఁబాపమనక । వలచి తెచ్చినావు
 పరగ నీత నిచ్చి రామ । చంద్రుశరణువేడుమీవు యన్న॥

నీ. వాలి నొక్కమ్మునఁ ♦ గూలనేసిన రాము
 బల మమానుష మని ♦ తలఁపవేని
 లంకఁగాలిచి నిరా ♦ తంకముగా నేగు
 హనుమఁడే శివుఁడని ♦ యరయవేని
 శలభమునకు దవా ♦ నలమటు నీకు ధా
 త్రిజ యంటరాదని ♦ తెలియవేని
 బ్రహ్మనీకిడిన య ♦ వధ్యతావిభవము
 నృపుచేఁ జెడునని స్మ ♦ రింపవేని
 రామునకు సీతనర్పించి ♦ యామహాత్ము
 పాదములఁబడి యభయము ♦ పడయవేని
 మంచి కఱపువారి నవమా ♦ నించెదేని
 సపరివారంబుగా నొందె ♦ దపజయంబు.

మంజరి—భై రవి

౧ అనవిని రావణుడిట్లనియె న్గా । లాగ్నివలె బిట్టునుండి ।
 ఘనగోపమున నిగ్గనుటికి త । త్మణమె తనగద్దెనుండి॥
 ౨ భళిర స్వధర్మేనిధనం శ్రేయః । పరధర్మోభయావహా యని ।
 తెలిసికొనక బేలా ప్రేతదొడై । తేయమతము మానుకొని॥

భై రవి—ఖండగతి

ప॥ రాముఁడు స్త్రీముఁడు న్నాముందనఁగ నెంత । ప్రళయభై రవునై నఁ
 పడఁగూల్తు రణములో నా॥
 అ॥ నామహాత్మ్యమెఱుంగు నలువ । నీకేమె
 టుక । నరునిం బొగడగ నీనాలుకెట్లాడెరా రా॥
 ౧ గ్రుడ్డు పిల్ల న్వొక్కిరించెనన్నటు నాకు । గురుబోధచేసె దపురపుర
 భ్రాతృద్రోహి । యడ్డువడునేమొ నీవామర్త్యశరణువొరు । ప్రాణ
 ముట్టెనెద న్నీకువానికెగూడ రా॥

సీ. సకల వేదంబులు ♦ శాస్త్రము ల్చదివితి
 బ్రహ్మచల్ల నశ్శిష్ట ♦ నరము గొంటి
 నాచేత నాతల ♦ ల్నటికి బలిచ్చితి
 గాలకంతునకు ని ♦ మ్మాముడనయి
 దశదిశాధిపుల నా ♦ దాసులఁగాజేసి
 త్రైలోక్యమెల్ల నే ♦ నేలుచుంటి
 కేల నెత్తితి నవ లీలఁగై లాసమున్
 వేల్పులందఱును ని ♦ వ్వెఱఁగుపడఁగ
 కులవిహిత ధర్మముల్కాను ♦ కొని యసంభ
 వమగు నవతారకథనమ్మి ♦ పనికిరాని
 పంద నీవలెఁగానిమ్ము ♦ భాగవతుఁడు
 పొమ్ము భ్రష్టుఁడ! లంకాపు ♦ రమ్మువిడిచి.

ఉ. సతితుఁడ నిన్నుఁ బామునకుఁ ♦ బాలిడి పెంచిన చందమయ్యె, దు
 ర్గతి పెనుకారుచిచ్చునలె ♦ రాక్షసవంశమునందుఁ దప్పఁబు
 ట్టితివి నరాధమాంఘ్రుల వ ♦ డింబడి బీరముమాని తుచ్చమా
 బ్రతుకును గాన నెంచితివ ♦ పండితమాని తొలంగిపొమ్మిఁకన్.

గీ. యోగనిద్రనొందు ♦ టొండె యుద్ధంబున
 కొడలినప్పగించు ♦ టొండె గాని
 యన్యపథము పూరు ♦ మార్గదూరంబని
 యెఱుఁగకున్న బ్రతుక ♦ దెంతఁగోత.

వచనము:- అని దశముఖుండెడమికాలితో విభీషణుని కరవాలంబు
 న, దలనఱక నుంకింప నంద కప్పరమభాగవతాగ్రణి నలుపురు
 మంత్రులతోడ౪డ మింటికెగసి యగ్రజా యింతకౌర్యమునీకేలా
 వ్రత్యుత్పన్నపిపత్తి మూఢమనమ్ముఁడు యుక్తాయుక్తమెఱుంగ
 నేర్చునే, మద్గదాఘాతంబున నంతకునైన నులుముదేయునామ

ర్థ్యంబుండియు నై హికవిభవంబు ఊణభంగురమనియు, స్వార్థ
 పరతమాని పరోపకారం బొనర్చుటయే జన్మమునకు సాఫల్య
 మనియు, నిఖిలజగత్సృష్టికారణంబగుశ్రీ రామచంద్రపరబ్రహ్మము
 న్నవవిధ భక్తిమార్గంబుల భజించుటయే కై నల్యపదవియనియుఁ
 గ్రతువులెడఁబెట్టి యాభిచారిక హోమంబులగర్హించి సత్వగుణ
 ప్రధానుడనై యహింసావ్రతంబుని కుమ్మరిపుర్వు చందమ్మున
 సంసారము నంటియంటకుంటి, నక్కటా సర్వదనుజ కుల వినాశ
 కరమగు నధర్మమార్గమునం దైలోక్య మాతయగు నీత న్వంచ
 కుడనై బలాత్కారంబున దెచ్చి జెఱచుంచి కోరి మృత్యు
 ముఖముఁజొరఁగఱుచున్న నిష్టస్థింప యత్నించినందుకా నష్టన్ని
 తలఁదీయఁ దలకొంటివి నీదుర్విధిన్మాన్వ నాతరమా నీగతికీవే
 గుదువు గాక, దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ దక్షుండై ధర్మసంస్థాపనం
 బునకై శ్రీరామచంద్రరూపమున ననతరించిన పరమపురుషునారా
 ధించి భవసాగరమున్దరించెద, నంచుఁ తనతల్లికిం గుంభకర్ణునకా
 యుదంతమంతయుంజెప్పి యుత్తరాభిముఖుండై వారాశిన్గడిచి
 తత్తీరంబున దశలక్ష చతురశ్రయోజనపరిమితంబును, బహువిధా
 గణితపతాకా విభూషితంబును, నానావిచిత్రాయుధ నిర్మాణ
 కుశలాపరిమిత శిల్పశాలా విరాజితంబును, వియచ్చుంబిత నీల
 వితానాచ్ఛాదితంబును లంకాపర్యంత సుముద్రోర్ధ్వాధః ప్రదేశ
 ద్వయ సులభసంచారధూమశకటా యోమార్గద్వితయ విరచనా
 నిపుణబహుల యంత్రప్రయోక్తృజనసంకుల కోలాహల ప్రతిశ
 బ్ధిత దశదిశావకాశంబును, నిద్రాహార విహారోపయుక్త సకల
 సంభార సంపూర్ణంబును నిఖిలయుద్ధవ్యూహకల్పనాశిక్షకచికిత్సక
 ప్రచారదక్షంబును, శతసహస్రచమూనాధలాలాటికాయమానా
 పరార్థసంఖ్యాత స్థలంగభటవీరాలాపానుకారిక చతుర్విధవాహ్య

రసపరవశీకృతసమస్తజంగమస్తావరప్రాణి విశేషంబునఁబయభూత
పూర్వంబగు వాహినినాంచి లక్ష్మణసుగ్రీవ హనుమజ్ఞాంబవదంగ
దాది మహావీరసంవాహిత చరణకమలుం డగు శ్రీరామచంద్రునిం
గన్నులారఁ జూచి బ్రహ్మనంద పరవశుడై యా నీతాపతి కిట్లు
విన్నవింపఁ దొడంగె.

తోడి-త్యస్రగతి తృతీయకాలాక్షరములు రెండింటిపై నెత్తుబడి॥

ప॥ శరణు శరణు శరణురామ । చంద్రాశికకరుణాసాంద్ర శ॥

అ॥ చరణసేవకుడ నను గని । కరించు నీమోలనుంచు శ॥

౧ సంసారాంబుధిఁగడవ । న్జాలను దరిచేర్చవేల ।

హింసింపననుం దెచ్చితి । రేన్మశంసకుడనుగాను శ॥

సానిధామ ధనిధామ గామధమ నీధమాగరి గ । రీసనిధ నిరిని

సారిగామ ధమదాని సారిగరి । ససారిసనినిధ నిసీస

నిధదమధ ధానిధదమగమగారిసా (పై కాలము ధనిసరి) । గగామమ

మాదధ దానినిసీస । తకిటతక దధిగిణతకిటక దధిగిణతెతక దధిగిణత శ॥

నీ. నీదయచేత నీ ♦ పాదసరోజ భ

క్తి యుదయించిన యట్టి ♦ దేహి తప్ప

సతతసంతోషమీ ♦ బ్రతుకునఁ బొందరా

దేప్రాణియేని మ ♦ తెట్టులెన

త్రిగుణముల న్దాల్చి ♦ జగదాత్మకుండవై

యాడుకొనెద వొక్కఁ ♦ డయ్యు నీవు

సృష్ట్యంతముల మార్పు ♦ చెందుచుండియు శాశ్వ

తముగ నుండువు సత్త్వ ♦ ధర్మముమెయి

నాతరమ నిన్నెఱుంగ న ♦ నాథనాథ

దేవుడవునీవు సేనునీ ♦ సేవకుడను

శరణు శరణు నన్తాపుమో ♦ జానకీశ
 భక్తమందార భవదూర ♦ సరమ పురుష.
 నీ. ఇతరజీవుల కెట్టు ♦ లేని హింసయొనర్చు
 నేర్పున సహజ సం ♦ డితులమేము
 కంటఁబడిన పర ♦ కాంతల నెల్ల వం
 చనఁజెఱఁగొను నెఱ ♦ జాణలేము
 అన్నిభక్త్యంబుల ♦ కన్నఁబ్రിയంబుగ
 మనుజులఁబట్టి న ♦ మలుదుమేము
 గురువులాపులు బంధు ♦ కోటిబోధించిన
 న్నాని మామూర్ఖత ♦ న్నాన మేము
 క్రూరులము నై జముగ జగ ♦ ద్రోహులేమ
 యసురులము మేము మమ్మల ♦ క్ష్యము సలుపక
 యగపడితి మాకుఁగూడ నీ ♦ యఖిల సమత
 యేమొకో కరుణాసాంద్ర ♦ రామచంద్ర.

చ. పరసతి బల్కిఁదెచ్చుటతి ♦ పాపము జానకి నప్పగించి స
 త్వరితగతి న్రఘూద్వహుని ♦ పాదసరోజము లాశ్రయించు మ
 ప్పరమదయాబ్ధి నిన్బ్రేనుచు ♦ వై శృమన న్ననుఁ దన్ని పొమ్మనెన్
 గరుణయొకింత లేక దశ ♦ కంధరుఁ డాతని పిన్న తమ్ముఁడిన్.

గీ. అనుచు దండప్రణామము ♦ లాచరించి
 ధర్మమూర్తి త్వదీయసం ♦ దర్శనమున
 నైతి ధన్యుడ నని ♦ దాశులందన
 యడ్లుల న్గడ్లు నసుర కి ♦ ట్లనె రఘుపతి.

సారంగ — రూపకము

ప॥ కులమేదై నగానీ స । ద్గుణయుతుఁడవు చాలదా
 అ॥ నిలిపెద నెల్లపుడు లంక । నీవేలుమ నిశ్చయక

నీ కు॥

నీ కు॥

- ౧ శరణాగతరక్ష దా । శరథులకు స్సహజదీక్ష ।
హరిభ క్తశిఖామణీ । యగుమానా మిత్రాగ్రణి కు॥
- ౨ అవర నెనరుపాదు క్ర । వ్యాదుడవీవెట్టులాదు!
ప్రవిమల మృదుభాషణా । భయపడకుమో విభీషణా కు॥

గీ. సర్వలోకోపకారము । సలుపు బాహు
జుండు శిష్టులంబెంచు దు । ఘటను ద్రుంచు
గనుక నిన్దాతు రావణు । గర్వమడతు
విశ్వసింపుము నన్ను వి । భీషణుండ.

క. నాపెద్దల పుణ్యంబున
బ్రాపై రిటు నాకునీవు । ప్ల వగోత్తము లే
నాపంక్తి కంతుని గెలిచి
నాప్రేయసి చెఱవదల్చు । నయము దెలుపుమా.

ఉ. రావణు డెట్టివాడు మఱి । రాక్షసవీరుల మొత్తమొంత పై
న్యాయలి నడ్పు యోధుడెవ డస్త్రవిశేషము లెవ్వి యున్నదా
జీవము చిక్క బట్టుకొని । నీత చెఱంబడి యిన్ని నాళ్ళు లో
యీ విహితాగ్రణి తెలుస । వేయని సేయగ నుత్సహించెదన్.

మంజరి—జెంజోటి

- ౧ అని దేవుడయ్యు మమతంబలెక్కడు । నా రామచంద్రు గాంచి
య నె విభీషణుం డచ్చెరువుభ క్తి । యలర నంజలి ఘటించి
- ౨ దేవదేవ నీలీల లెవ్వడు । దెలియజలునో యబ్బ
రావణుండెంత యంతకు నైనం । బ్రతుకనీదు వీదెబ్బ
- ౩ ప్రాకృతువలె వాక్రుచ్చె దేల స । ర్వజ్ఞు డ రామచంద్ర
నీకై ప్రాణంబులు చిక్క బట్టి । నిలిచెనీత నిస్తంద్ర.

వచనము:- ఆకస్మిక కాపదంబడి పొగలెడు పండిత మానసంబువలె
 నా జగదేకమాత నీ యతికూరరావణ కారాగ్రహంబున సాం
 ద్రతమశ్చన్న పద్మినివలె భవత్కటాక్ష భానూదయంబు వేచి
 యున్నది ధర్మసంస్థాపనార్థ మవతరించిన సకలలోక జననీ జనకు
 లై న మీరలి ట్లనోన్యవ్య విరహతాపంబునఁ గుందుచుంట చూచు
 టకన్న మేలికి యంశల్యము మీపాదభక్తుల కింకెద్ది, యద్దిరా
 నిత్యానందమూర్తులు సర్వజ్ఞులు నిర్లిప్తులు మీకేమిగాని —
 లక్కబొమ్మలు క్రిందఁబడి చితికిపోయె నెంత దెబ్బతగిలెనో యేమి
 సేయుదు నమ్మాయని యేడ్చు తెలిసీతెలియని పిల్లకాయలవలె
 భ్రమోసహతులమై నిర్గుణులగు మీయెడల మాకుఁగలభేదమో
 దము లానోపించు మూఢులము మమ్మెట్లు రక్షించెదనో యనాధ
 నాధులారాసీతారామచంద్రులారాశరణుశరణు నాశరధీరాక్షస
 బలమేపాటిదని యడిగెదవా మనవిచేసెద నాలకించుము. త్రిలోక
 రావణుఁడు రావణుఁడును, మహాబాహుబల పరీక్షోత్తీర్ణుఁడుకుంభ
 కర్ణుఁడు నీకుఁ దప్ప నితరుల కవధ్యులు. బహువిధ మాయాసంగర
 ఖండితదేవేంద్ర గర్వోన్మాదుఁడు మేఘనాదుఁడు సమాప్త ద్వాద
 శవర్షాహార నిద్రావర్జన వ్రతుఁడగు సౌమిత్రిచేఁ దప్ప నన్యులచే
 నీల్గిబోఁడు. మేరువునై నఁ దమ భుజాబలమున నొక్కుమ్మడిఁ
 దలక్రిందు చేయఁజాలిన యసహాయశూరులు కోటాను కోట్లు
 రాక్షస సేనానాయకులు, తారల న్లెక్కింపవచ్చునుగాని రావణ
 రాజ్యమందలి దానవభటుల గణింప నలవి కాదు. నిశ్చయంబిది
 యిటుండ - లంకనంతయు న్మఱియు బదునాల్గు భువనం
 బులన్నాడఁ బిడికిటం బిండిచేయఁగల యమృతుడు నీపాదకింక
 రుఁడీ హనుమంతుఁడు సాక్షాత్ చ్చివుఁడు నీభటుఁ డే నెఱుంగుదు -
 నిట్టివారు మఱెందఱో నీ పక్షమున - నచింత్య వై భవుడఁవో

రామచంద్రా విశ్వరూప ధరుండవగు నీకు మాఁజెద్ది, యమోఘ
సంకల్పుడవు భవదిచ్ఛామాత్రమున బ్రహ్మాండములెల్ల లుద్ధవ
స్థితి నాశంబు లందు నింతకన్న నేమందుదేవా నీచిత్తమనిపల్కిన
విభీషణుని సౌహార్ద్రము న్నెచ్చి యతని భుజముతట్టి యాశ్రిత వత్స
లుండగు జానకీజాని లక్ష్మణునిచే సముద్రజలంబులఁ దెప్పించి
విభీషణుని లంకారాజ్యాభిషిక్తునిఁ గావించి శుభ ముహూ
ర్తంబునఁ బయనంబై సముద్రముక్రింది భూమిం దొలిచియమర్చిన
దశ యోజనాయతలోహ నాశమునుండియు న్నార్ధి జలోపరితలం
బున దోలాయమానంబయి గాలిదేబ్బకు దొరకక సంప్లవమాన
బోహకుంభస్థగితమగు సేతువుపై నుండియు నిముసమున కొక
యోజనమేగు యంత్రశకటంబుల న్గొంతపై న్యంబును విమానం
బుల న్గొంతసేనయు న్నెంబడింపఁ బ్రభూతాకారంబున సంధ్యా
భ్రమువలె మెఱయు హనుమని మూఁపున ననుజనసహితం
బుగ నధిష్టించి సంజలకడ లంకాసమీపంబున నున్న సువేలాద్రి
న్విడిసి సకలచమూ పరివృతుండై యంగదు న్నావించి వాలి
పుత్రా నీ విపుడులంక కేగి దశకంఠునితోడ నామాటలువిన్పించు
మని యిట్లనియె.

నాట—రూపకము

ప॥ అవురౌరా క్రూరరాక్ష । సాధమా నినుఁగాచుకొనుమ అ॥

అ॥ అవనిజ నాకప్పగించి । యపరాధం బొప్పుకొనుమ య॥

౧ ననుచరణము పొందిపోమ్ము । నగరమెడసి యెటకైనన్ ।
మనఁదలతువేని లంక । మా విభీషణుడేలు నిక య॥

౨ పరనారి న్నుచ్చిలించి । బ్రతుకఁ దలంచితేవా ।
దుర మొసర్చితేని నిన్ను । ద్రుంతు బ్రహ్మయడ్డపడిన య॥

ఉ. వంచని వృత్తితోడ మగ ♦ వారలు చెంగట లేని సందునన్ ।
 బొంచి పతివ్రతా తిలక ♦ ము న్బలిమి న్నొనిపోయి కానలో ।
 నుంచి తె కూశరక్కసుడ ♦ యుబ్బడగించెద నీకుఁబోరి కే
 తెంచుముగాక బుద్ధిగొని ♦ తిన్నగ జానకి నప్పగించుమా॥

ద్విపద॥ అంత సంగదుడు రా ♦ మాజ్ఞ వహించి
 గంతులువై చి లా ♦ కా పురిం జొచ్చి
 గుడులు గోపురములు ♦ గూలఁదన్నుచును
 వడిరేగి ప్రళయ ప్ర ♦ భంజను మాడ్కి
 సంతలంగళ్ళు ని ♦ ర్జనముగఁజేసి
 బంతు లట్లేన్గులం ♦ బట్టి విసరుచు
 నిచ్చకొలంది దా ♦ నేర్పర్చుకొంచు
 విచ్చలవిడి యిండ్లు ♦ విఱుగఁ ద్రొక్కుదును
 హనుమంతుకన్న నూ అంతలు బీర
 మును జూపుకోతి య ♦ బోబ్బిదియనుచు
 రాకాసిమూకలు ♦ రయమునఁ బాఱ
 భీకరగర్జల ♦ స్వినువీధి సగుల
 రావణాసురు సభా ♦ రంగముఁజేరి
 వావిరి పిడుగులు ♦ వడఁగ నిట్లనియె॥

అథాణా—ఖండగతి

ప॥ నినుఁ జంకలోఁబెట్టి । నీయాలిఁ జేపట్టి ।
 అ॥ ననుఁగాంచె వాలి నా నామ మంగదుఁడోరి । చెనఁటి వినరా
 యోరి । చేటలఁగొంటివో చె॥
 ౧ వాలి నొక్కమ్మున । గూలనేసిన జెట్టి । త్రైలోక్యవీరుడా । దాశ
 రథి సుగుణనిధి । యాలించుసందేశ । మంపె నాచేనీకుఁ । జాలించు
 నీ పొగరు । చావ కన్యాయముగ జెనఁటి॥

సీ. అఖల దేవతలు నీ • యట్టిదై త్యులు ముట్ట
 జాలని విల్ల వ • లీల విటెచె
 తన పదస్పర్శ మా • త్రమ్మున నొక్క పా
 మాణము న్గౌతము • సతి నొనర్చె
 పితృవాక్యపాలనా • వ్రతమూని వనవాస
 మంది సంసార సౌ • ఖ్యములు విడిచె
 దుష్టులశిక్షించి • శిష్టులరక్షించి
 ఘోరక్రమేల గం • కణముగట్టె
 అట్టి శ్రీరామచంద్రు న • ధ్ధాంగలక్ష్మి
 నేలఁదెచ్చితి నీకుఁబో • గాలమఁటర
 అల తిగా నెంచ కతఁడు నా • రాయణుండు
 శరణుపొందు మాప్రభుడ ని • స్థగుణ గాంచు.

గీ. నీత దైలోక్యమాతఁ జె ర చెప్పర బరువడి
 రామచంద్రుని కర్పించి ర బ్రతుకు మీపు
 వెడలి యెచ్చటికేని వి ర భీషణునకు
 రామచంద్రుఁ డొసంగె నీ ర రాజ్యమెల్ల.

క. అనవిని దశవక్త్రుఁడు రా
 ని నవ్వు తెచ్చుకొని మిగుల ర నిరసింపుచు ని
 ట్లనె డాపలి పది మీసము
 లను వలచేతులను దువ్వి ర లజ్జ నెడయుచున్.

కన్నడా—ఆదితాళము

ప॥ నామరూపముల లేకుండిన యా । నారాయణుఁడా మానిసి॥
 అ॥ ఏమిరమూఢా యెఱు గక ప్రేతదావింతపితృద్రోహివాయి నీసి నా॥
 గ॥ దొంగదెబ్బ నీతండ్రికి గొట్టిన తుచ్చుని బొగడెద వేలగా ।
 క॥ గారున నిను జంపనొల్ల నీకన్నతల్లి యేమనుకొనునోయని నా॥

౨ శరణుజొచ్చునా రావణుడికి ని । స్సారమర్త్యకీటకమునకహహ
కరుణించితి నినుదిన్నగబోపో । కలఁడెనాకన్న దేవుడింకొకఁడు॥

ఉ. ఆలిని దొంగిలించి గృహ ♦ మందున నుంచి సుఖంప నెంచు నా
భీలపరాక్రమాన్వితుఁ డ్రి ♦ విష్టప నేతను నన్నెదిర్చి నీ
వాలముచేయ నోడి యిటు ♦ లంపకు చెల్లని రాయబార మా
వాలినిగాను బొంచి పడ ♦ వై చుటకోరి నిరస్త పౌరుషా.

గీ. తగినవాడననే కదా ♦ దక్కెనాకు
నీత నీకేల నిర్భాగ్య ♦ జీవనుడవు
ఆలికిందోడు ప్రాణము ♦ లేలఁ బాపు
కొనెద కోతుల నాడించు ♦ కొనుచు బ్రతుకు

నీ. అని చెప్పు మా యభా ♦ గ్యునితోడఁ బోనిమ్ము
నీవుండు నాచెంత ♦ నిన్ను రాజు
సలిపెదఁ గిష్కింధ ♦ కల యయోధ్యకు మఱి
సుగ్రీవ రాముల ♦ నిగ్రహించి
ఇందుకు నీతల్లి ♦ మండోదరియుఁ బ్రమో
దించుఁ బితృణము ♦ స్తీర్యేదీవు
నీకొకపోల్కి తం ♦ డ్రిని గాన నా యుప
దేశంబు గొనుము కా ♦ దేని నిన్ను
గట్టి చెఱసాలనుంతుఁ ద ♦ త్త్వణ మనంగ
నంగదుఁడు సింహనాదము ♦ సం గడువడి
మకుటములు డుల్లునట్టులం ♦ బంజ్జికంతు
నకుఁ దగు కీరీటపూజ నొ ♦ నర్చియేగె.

వచనము:- అటులంగదుఁ డప్రతిహత వేగంబున శ్రీరామచంద్రుని
చరణాబులవ్రాలి రావణు నుదంతబంతయు నివ్వించె నంత

జాంబవంతుండు శ్రీరామచంద్రునితో దేవా ! దేవర చిత్తంబునకు
విశదంబుకాని దెద్దియున్నదైన న్మనవిచేసికొనెదఁ జిత్తంపుము.
త్రైలోక్యకంటకుండగు దశకంఠుండును, బహుబలాట్టహాస, బధిరీ
కృతదిగిభ కర్ణుండగు కుంభకర్ణుండును, సకల సురాసురవీరమత్త
వారణ మదహర్యక్షుండగు మకరాక్షుండును, నిఖిల దేవచమూ
ప్రతికూలంబులగు రావణమూల బలంబులును, సర్వ దేవతా
యుద్ధ సముత్తీర్ణుండగు నగ్నివర్ణుండును నీచే దప్ప నిలిరులచే
జచ్చువారు కారుసుమా, యతికాయేంద్రజిత్తులు లక్ష్మణుచేతను,
ఖడ్గరోమ నికుంభ కాలనేమి స్థూలజంఘాది రాక్షసులు హను
మంతునిచేత న్దప్ప నొండురులచే మడియ రన విని శ్రీరామ
చంద్రుండులంకాపురి న్దపిసైన్యంబులతో ముట్టడించిధూమాక్షా
కంపన మహాకాయప్రహస్తాది మహారాక్షస వీరసహితంబుగ
నగణితా సురసైన్యంబు రూపుమాపించుటకోర్వక రావణుండు
తన పెద్దతమ్ముండగు కుంభకర్ణున్నేలుకొల్పించి యిట్లనియె.

కేదారగౌళ—రూపకము

ప॥ తమ్మా మనము తరింపఁగఁ । దరుణ మిదియెసుమ్మా!
అ॥ లెమ్మా పరమాత్మలోన । లీనమింకఁగమ్మా త॥
౧ సమాధి యుత్తమము రణము । సల్పుట మధ్యమము ।
క్రమమగు భక్తియె యథమము । కై వల్యము చెందుటకై త॥
౨ నూయోపాధివ్యాధికి । సంగరంబు ।
హాయిగ వీరస్వర్గము । నందొవాఁడె పుణ్యజనుండు త॥
సీ. మునుపు నాకోడి యే • మూలనో డాగున్న
దానవారి సరావ • తారమెత్తి
మనసోదరికిఁ గూళ • తనమున ముక్కుసె
వులు గోసి మనబంధు • వులను జంపె

జలసట్టి యందుకై శ జానకి నైచ్చితిన్
 మొనసి యామాయా మ శ నుష్యాడిపుడు
 నామర్మమెఱిగి శా శ ఖామృగంబులఁ గూడి
 పోతరమున లంక శ ముట్టడించె

వీరధర్మము మాని వి శ భీషణుండు
 ప్రాణములతీపిచే శత్రు శ పక్షమూనె
 కదన మొనరించి శాశ్వత శ ఖ్యాతిగొందుఁ
 గాని యాయసుర ద్రోహి శ నేను విడువ.

గీ. తనువుదాల్చిన ఫలము శా శ త్రవులఁ ద్రుంచి
 యైహికాభీష్టసుఖముల శ నందవలయు
 పౌరుషమున కసాధ్యమశా శ పనియెలేదు
 గగనసుమమటు దై వము శ కల్లమాట.

మంజరి — మోహన

- ౧ అనవిని నీయెఱుఁగని ధర్మంబె । య్యది యగ్రజన్మ వినుమా ।
 మనతమ్ముఁడు లంక నేలునని సుర । మశాని వచించె స్థనుమా ।
- ౨ కాలగతులు తప్పింప నెవరికిం గాదు తరంబోయన్న
 యాలమునఁ బగఱ మర్దింపకున్న । నసుర పౌరుషము సున్న ।
- ౩ నిదురనుండి లేపితివి బలిమి న । న్లేనిచో నెవ్వఁడేని ।
 యెదుటఁబడి బ్రతికిపోవఁగలఁడె తా । నెంతవాఁడై నగాని ।
- ౪ ఐన నేమయ్యె సెలవిమ్మా నే । నవలీల న్వానరులఁ
 బ్రాణములతోడ మ్రింగివై చెద । నబ్బట్టి యక్క-పటనరుల
- నీ. సంజకెంజాయచే శ సంజనాచలమటు

కావిదుస్తుల నీల శ కాయ మమర
 నిరుగడ మేరు శి శ ఖర మీనచంద్రుల
 వలెఁ దలకుండలం శ బులు వెలుంగఁ

గ్రొమ్మెలుంగుల తోడి ర కొక్కారు మబ్బల్లు

తారహారముల నె ర ద విలసిల్లె

గొండలఁ న్మలైపూ ర చెండులగతి నెత్తె

జాలిన శూలము ర కేలఁ దనర

ప్రళయభై రవు వలెఁ దాండ ర వము సలుపుచు

నట్టహాస మశనిశబ్ద ర మపహాసింప

కోటగోడ నొక్కడుగున ర దాఁకి కుంభ

కర్ణుఁ డేతెంచె గపులు న ర ల్లడలఁ బాఱ.

వచనము:- ఇట్లు కుంభకర్ణుఁడేతెంచి యేడి రాముఁడేడి రాముఁడని
సింహగర్జనలు సల్పుచు నొడుగఱచుచుఁ గపులఁ గొందఱన్దాల్చే
తుల నల్లులమాడ్కి నేలరాయుచుఁ గొందఱన్సెనగలవలె నమ
లుచుఁ, గొందఱన్వెన్నద్దములకరణి మ్రింగుచుఁ, గొందఱన్దోహల
లాగునఁ దోలుచుఁ, గొందర న్బొడుమట్ల దిగ బీల్చుచుఁ, జెఱకు
తోట విఱచి తిను మదపుపేనుఁగుతీరునఁ, బచ్చిపుట్టలఁ గొమ్మల
వినల్చుచు బలిసిన సచ్చికబయలునఁ జెఱలాడు కొఱపోతుకీవి,
జైదలకుఁ దలపడిన యెల్లుబంటి విధమున, నెండుపూఁతిక కుప్పవ్ద
గిలిన కార్చిచ్చు చందమునఁ, బ్రళయభై రవునిరీతి నివృజ్ఞంభింప
నద్దనూజుని యుచ్చాఽస నిశ్వాసంబుల నవశులై చిక్కువారును,
మఱియును కోమకూపద్వారముల వెడలువారును, గొండమీఁది
చీమలబారుమాడ్కి నమ్మేకి రక్కసుని మేనసంచరించుచు మెల
పునఁదమసూక్ష్మపాధిసాహాయ్యంబున నయ్యసురదెబ్బ తప్పించు
కొనుచు నతనికను ముక్కుచెవులఁజొచ్చి బాధించుచుఁ జచ్చుచు
నొచ్చుచుండ సుగ్రీవుఁడా రాక్షసవీరుని నడినెత్తినొకపగ్గత శిఖ
రంబు వైచి నొప్పింప జలింప కమ్మానుషాశనుఁడా వాలితమ్ము
నిం బిడికిటఁ బొడిచిన నెత్తురు గ్రక్కుచుఁ గనులతేలవైచి రామ

చంద్రదాయని నేలసోలిన వానికొక కేలబట్టుకొని రెండవ కేల
 న్యూలముద్రిస్పాచుఁ గపివీరుల స్థనదరి; జేరనీక రొప్పుచులంకాభి
 ముఖుండై చనుచున్నంత శ్రీరామలక్ష్మణుల స్థన మూపున
 మోయుచున్న యాంజనేయుఁడు నిజవాలముంబెంచి యక్కుంభ
 కిర్ణుం బోనీక లాగిన వ్యభీషణాగ్రజుఁ డౌరా విసరీశదై వ మొక
 కోతితోకచే నిట్లు లాగఁబడితినా యని వెఱగందుచున్నంత
 సుగ్రీవుఁడు మూర్ఛదేతీ యద్దానవుని నాసాకర్ణములు గఱచి
 యూడఁబీకినం గొండపై నుండి దెబ్బనంబడు సెలయేళ్ళచందమున
 నెత్తురుబికి ప్రవాహమైవానర సేవన్ముంచుచుండు నారాక్షసవీరుఁడు
 బిట్టలిగి హనుమంతు నిస్థనశూలమునఁ బొడువనుంకింప, శ్రీరామ
 చంద్రుఁ డెలనవ్వున శూలముతోఁ గూడఁ గుంబకన్లుని కరము
 నొకశరమునఁ దునుమ నానక్తంచరాగణి రెండవచేత గదనం
 కించి మోహరింప నచ్చేయిగూడఁ దెగవై చిన మందరగిరి గుహ
 తీరున నోరుతెరచి రామా రామా నిలునిలు నీవా, హనుమతో
 నిన్నింగెద న్నాచుకొనుమని పై బడు నారావణానుజుని శిరము
 నచింత్యవై భవుం డెగు శ్రీరామచంద్రుఁ డొకభల్లమున డుల్ల
 నేపినఁ మిట్టునుండి దొడ్లుచు నక్కుంభకర్ణ కబంధము కోతి
 మూఁకలఁ బిండిచేయుచుఁ దనరక్త ప్రవాహమున రెండామడల
 మేరఁ లొంగునట్లు సముద్రమునఁబడియెనంత నటరావణాసురుఁడు
 నెత్తుకోడుచున్న కృత్రిమ రామలక్ష్మణుల శిరస్సులు తన చేతం
 గొని సీత కగపర్చి యింకనై నదనవశము కమ్మని బెదరింప
 నావై దేహి యిట్లనియె.

ధాతువర్ధని — రూపకము

ప॥ పచ్చిమోసమున నిట్టుల । బ్రతుక నెంచినావా

అ॥ అచ్చముగాఁ జుప్పనాతి । కన్నపు కావా

౧ అగ్నిచెంత మిడతపోల్కి । నాటలాడఁబోకు
సిగ్గులేని పాఱుఁబోత । చీచీ చేర రాకు ప॥

౨ పరమాత్ముఁడు రాముఁడు నీ । వశమగునా మూఁఢా
దొరకొంటివ మాయఁజూప । దుష్టమందారూఢా

బ॥

సీ. చేటు కాలమునీకుఁ ♦ జేకూరె దుర్మతి

కనుక సాధుద్రోహ ♦ ము నెఱపెదవు

రామచంద్రుఁడు పర ♦ బ్రహ్మముగాని సా

మాన్యుఁడు గాఁడు నా ♦ మాటవినుము

నీవంశ మెందుకు ♦ నిర్మూల మొనరించు

కొనియెద విట్టులఁ గోరికోరి

పరకాంత నాసించు ♦ పామరుఁ డిహపరం

బులకు రెండింటికిం ♦ జెడు నిజముగ

బుద్ధిగొని యింక నై న రా ♦ మునకు నన్ను

నప్పగించు మా ప్రభుఁడు ద ♦ యాబ్ధిగాన

శరణు వేడు నిన్నాచు ని ♦ స్సంశయముగ

మనఁ దలంచెదవేని నీ ♦ మమత మాను.

గీ. కొలఁది పూటలలోనె నీ ♦ క్రొవ్వడంగు

బాలిశా పొమ్మనుచు నీత ♦ పల్కునంత

కుంభకర్ణుఁడు రణములోఁ ♦ గూలె ననెడు

గోల విని రావణుం డొంటఁ ♦ గుండె నిట్లు

నీలాంబరి — రూపకము

ప॥ పౌరుషంబు గవ్వకై నఁ । బనికివచ్చునా ।

అ॥ ప్రారబ్ధముతప్ప దెట్టి । వార్చికెనను

పౌ॥

౧ తెలివిగల్గు ఫలమేమీ । దేహధారికిఁ

గుడువకతీరదు చేసి । కొన్న కర్మము

పౌ॥

౨ కలదా యసంభవ మగు । కార్య మొక్కటి ।

పులిని గొట్టెకూడ నొక । ప్పడు జయించును

పా॥

౩ బమ్మయైన రామబాణ । వహ్ని కోర్చునా ।

యెమ్మొయి సాధించలే నీ । కేమిసేయుడు

పా॥

సీ. జేజేల ధిక్కరిం ♦ చిన దైత్యవీరు ల

త్యల్పులచే నంత ♦ మంది రిట్లు

చేరవశము కాని ♦ సీతచే జీ వాట్లు

తినియును నాబుద్ధి ♦ తిన్నబడదు

గురువు లాపులు బంధు ♦ కోటి బోధించిన

గాని నా మూర్ఖత ♦ న్నానలేను

శివుని మెప్పించిన ♦ జెట్టిని నే నొక్క

పేదమానిసి కాళ్లు ♦ పిసుకు పెట్లు

కోరి కొఱవితోడన్ దల ♦ గోకులొంటి

నందరానట్టి పండున ♦ కానపడితి

తెలిసియు నధర్మపథమున ♦ దిరుగుచుంటి

నార తప్పని విధి నెవ్వ ♦ డడ్డగలడు.

క. ఇటులం జింతాకులు డై

కటకటపడు తండ్రిపాద ♦ కంజంబులకున్

నిటలంబు సోక మ్రొక్కిడి

యిటు వాకొనె నింద్రజిత్తు ♦ ధృతి పెంపారన్

దర్బారు—రూపకము

ప॥ అబ్బా సర్వజ్ఞుడ వీ । వడలనేల గతమునకై !

అ॥ దబ్బరగునె యదృశ్యం । తద్భవిష్యతి యనుమాట

య॥

౧ తనువెత్తిన ఫలము వీర । ధర్మంబున నుసుకెడలుట ।

క్షణభంగురమైహికై । శ్వర్య మిదొక చింత్యంబా

బా॥

- ౨ గజజెట్టివి సకలవేద । శాస్త్రతత్వకోవిదుడవు ।
అగణిత వైభవండువ నీ । యంతవాని కేదురున్నె అ।
- ౩ పగమూకల నేడు వేలఁ । బడగులిచి రాకయున్న ।
ఇక నీకొడుకు న్నాను జ । మీ విసుమా నాప్రతిజ్ఞ య॥

వచనము:- ఇట్టింద్రజిత్తు ప్రతిజ్ఞ పట్టితిండిపాదములకు మ్రొక్కియతని
యనుమతి న్వడసి, యగ్నిదత్తంబగు దివ్యరథం బెక్కియదృశ్యం
డై గర్జిల్లుచుఁ గపిసేనపై శరవర్షంబుగురియింప శ్రీరామచంద్రుండు
లక్ష్మణుఁజూచి, తమ్ముఁడా మేఘనాథుఁడు బ్రహ్మాస్త్రప్రభా
వంబున దుర్మిరీక్ష్యుడై యున్నవాఁడు మనకుఁగూడ నమ్మహాసీ
యాస్త్రంబు మాననీయం బనుచున్నంతలోని యింద్రజిత్తు వివిధా
స్త్రంబులు ప్రయోగింపఁ గుప్పగుప్పలుగఁ దన్నుకొని యీల్లువా
రును, గటగటా యిదియేటి యాశ్చర్యము. వట్టిబయలిట్లు గొట్టు
చున్నదని బల్కుచుం జచ్చువాడు నయిష్టవంగ పై న్యమంతయు
నిశ్శబ్దంబుగ రూపుమాయుట పరికించి మేఘనాథుఁ డాసంతోష
వార్తం దనతండ్రికిఁ దెలుపనేగెనంత శ్రీరామనామ మంత్రప్రభా
వంబున బ్రహ్మాస్త్రమునకుఁ దప్పిన జాంబవద్విభీషణులు శ్రీరామ
చంద్రపాదాంబుజధ్యానపరవశుడగు హనుమంతునితో నిట్లనిరి.

యదుకులకాంభోజి—ఖండజాత్యేకతాళము

- ప॥ ఓ యాంజనేయుఁడా । యోజగత్పాణసుత ।
అ॥ ఈయెడన్గరుణించు । మెల్లర న్నబ్దికించు మా॥
- ౧ రామలక్ష్మణులకున్ । బ్రమదంబు నిండార ।
సామీరి వేవేగ । సంజీవి గొనిరమ్మ యో॥
- ౨ సాక్షాచ్ఛివుండవున్ । సర్వజ్ఞుడవు నీవ ।
యశాక్షణంబునఁ బ్రాణ । మిమ్మ యీ యందటికి నో॥
- ౩ ఏమిగట్టు నసాధ్య । రంగభక్తుడ వీవ

గీ. ఉండు నిచటికిఁ దిన్నగ ♦ నుత్తరదిశ
 ద్రోణగిరి నాల్గులక్షల ♦ తొంబదైదు
 వేలయోజనముల మేరఁ ♦ బాలకడలి
 నడుమ నద్దానిఁగై కొని ♦ వడిగ రమ్ము.

మంజరి—చతురస్రగతి

- ౧ అనవిని సీతారామాయని తా । నన్నంతలోన వెల్లి ।
 హమమానుఁడు తనచేత ద్రోణగిరి । నంకించివచ్చె మళ్ళి ।
- ౨ జాంబవద్విభీషణులు జీవనౌ । షధములు రాయబిరాన ।
 సమ్మదముగఁ గపులుండ రామలక్ష్మణులలరి రంతలోన ।
- ౩ పై నమునకు ముందుండిన జవస । త్వంబులతోఁ బెంపారి ।
 వానర సేనయు రామలక్ష్మణులు । బలువేడుక నలరారి ।
- ౪ కడున్లోత్ర యుత్సాహములతో లం । కాపురి న్నుట్టడించి ।
 వడిగ విజృంభింప రాక్షసులు తల । పడిరి దొమ్మినేతెంచి ।

వచనము:- అంత నకంపనప్రజంఘ యాపాక్ష విరూపాక్ష శోణితాక్ష
 కుంభనికుంభులు ద్వంద్వయుద్ధంబునఁ గ్రమంబుగ వంగదమైంద
 ద్వివిద సుగ్రీవ హనుమంతులచేఁ బొలసిరి, ఖరనందనుఁడగు మక
 లాక్షు రామచంద్రునిచేఁ గీటడంగె. నింద్రజిత్తు మాయాసీత
 న్నానర సేన హాహాకారంబు లొనర్పఁబరిమార్చి రాఘవులంగొంత
 తడవు భ్రమపెట్టి నికుంభిలాహోమంబున్గావించివానరులచే విఘ్నిత
 హఠాముఁడై లక్ష్మణునిచేఁ జచ్చె, నవ్వార్తవిని మిగుల దుఃఖించి
 రావణుండు సీతన్జ్ఞాప గమనించి మండ్లోదరిచే నివారితుడై వానర
 సేనపైఁ దన మూలబలముం బురికొల్ప శ్రీరామచంద్రుఁ డొక్క
 గడియలో నా రక్కసి మూఁక సంతయు వైక్యాడఁ బొక్కు

బ్రళయభై రవువలెఁ గుపితుఁడై దశకంధరుఁడు రథంబెక్కి
మారిమసంగినట్లు వానర పై న్యముంజొలియించుచు శ్రీరామ
చంద్ర సన్నిధి న్బలకి తాంగుఁడై భక్తిపరవశుఁడై యున్న విభీ
షణున కిట్లనెను.

యాగప్రియ—రూపకము

ప॥ ఈనరుఁడా నిన్నుఁగాచు । నిస్సీసీ పేదతపసి ।

అ॥ దానవకుల మందు నీవు । తప్పఁబుట్టినావు చెడుగ

యీ॥

౧ రాముఁడు గీముఁడన నెంత । రానిమ్మా ప్రళయశూలి ।

పామరుఁడా కాఁచుకొనుము । పరిమార్చెద నిన్నిప్పుడు

ఈ॥

సీ. మానిసి బొందితో ♦ మలయునా దేవుఁడు

తిండి లేకిట్టుల ♦ దిక్కుమాలి

యాలినిఁ గోల్పోయి ♦ యడలునా దేవుఁడు

కోతుల సాయంబు ♦ గోరి యిట్లు

సర్వసముండిట్లు ♦ జరుగునా దేవుఁడు

పనివడి దనుజుల ♦ పైఁ బగగొని

తనకంటెనన్యము ♦ తలపని దేవుఁడు

భ్రాంతుఁడై యిట్టుల ♦ బాధపడున

ఓరీ! యవివేకి! పుట్టిన ♦ వారికెల్ల

ననుభవింపక ప్రారబ్ధ ♦ మాఁగుటెట్లు

సహజధర్మము మాను ని ♦ వ్వంపెద నిదె

కావనీ నిన్ను రాముఁడు ♦ దేవుఁడేని.

ద్విపద. అని రామచకద్ర పా ♦ దాంబుజధ్యాన

మున ముష్టియున్న త ♦ మ్మునిమీఁద మయుని

సత్తివై వంగరామ ♦ చంద్రుఁ డడ్డపడి.

ముత్తునియలుగ న ♦ మ్ములచేతదానిఁ
 గొట్టియు వాని తే ♦ కువ మెచ్చి
 బిట్టల్కరావణున్ ♦ విరఘఁ గావించి
 కఱకుటంవఱచేత ♦ గర్వమున్నాన్ని
 చిఱునవ్వుతోడ న ♦ చించెనిమాడ్కి

కేనార — రూపకము

ప॥ దుర్మాగుడవు కావేని । దొడ్డవీరుడవె రావణ ।

అ॥ ధర్మపద్ధతికి మించిన । దైవము మఱివేతె కలద

దు॥

౧ హద్దుతప్పరాదని సూ । ర్యాచంద్రముల్ ఋతువులు

తద్దియులోకులకెల్లన్ । దమనడువడి బోధింపఁగ

దు॥

౨ ఇంకనైన నీతను నా । కిచ్చి బ్రతుకు మెచటనేని ।

లంక విభీషణునిది నీ । లావు తెలిసెదగదా యిటుల

దు॥

సీ. సహజ రజస్తమ ♦ స్సత్వగుణంబుల

దేవుఁడు విశ్వమూ ♦ ర్తిగ నటించు

నొక వేళ దనకన్న ♦ నొండుగానక యూఱ

కుండు నిర్గుణుడయి ♦ యోగిమాడ్కి

బహుయాపుడై తన ♦ పద్ధతులకుఁ దానె

లొంగి కర్మఫలంబు ♦ లం గుడిచెడు

తెలిసి తెల్పఁగరాని ♦ దేవునిమాట య

టుండనీ నీవలె ♦ నొరులు గూడ

నాపదలకు వెలితు రంచు ♦ నరయవేల

క్రొవ్వి సాధుల కసకార ♦ మివ్విధమున

నెఱపు వీతపమంతయు ♦ న్నేటితోడ

ముగిసె నీగర్వమిక్కఁ బెల్ల ♦ బోదు చుమ్ము.

క. అనవిని కోపము సిగ్గున్

వనటయుఁ గొని మిగుల వేద ♦ నంబడి యారా

వణుడేగె రోజుచుం దన

వెనుక నొకండ్ల న లేక • భీతిలిపురికిన్.

గీ. చిన్నబోయి మిగుల • ఖిన్నుడై యెద్దియుం

దోచ కాక సంబు • జూచుచున్న

మగనితోడ నిట్లు • మండ్రోదరియు బల్కె

సాధ్య కుచితమైన • సరణి మిగుల.

కాంభోజి — మిశ్రగతి

ప॥ పానమేలువాడ చిన్నబోతి వేలబాపురె జగజెట్టివి । నెఱజాణవు

అ॥ కానున్నకర్జంబుకాకపోదుమఱిగడచినపనికివ । గవరాదునీబోటి॥

౧ చిచ్చుజొచ్చె నింద్రజిత్తు నాలి తన । చెలువునినెమ్మనితో । వా

సిమిఱు । వచ్చెలంకకురా । వలసిన చేతుల్లు । హెచ్చుతగ్గులెవరి

కేని సాజంబులు

పా॥

౨ కూళ చుప్పనాతి । కొండెము వినియిట్లు । కోరితెచ్చుకొంటివి

తంటా కోరితెచ్చుకొంటివి । ఆలముచేయలే । కడలివచ్చినావ ।

యాకోర చేసికొ । న్నది కుడువవలయు

పా॥

సీ. అకట మీసమువచ్చి • సట్టి రక్కసి మగ

వాడెల్ల నీలిగె • స్వవరమందు

సనిచుక్కవలెనేల • జానకిందెచ్చితి

మనపాలి మిత్తిది • మగువ కాదు

నీరాముడొకమాని • సి యనుకొంటివ తని

పున్నిల్పబుట్టిన • వెన్నుడతడు

మనవారలగ్నూడ • దనబంటులటు బ్రది

కించు వెండియును మ • న్నించు నిన్ను

ఎన్నటికి జవులేనట్టి • తెన్ను వెదకి

హాయిగా నుండు మాతని • యడుగులఁ బడి

పదము నామాటవినుము శ న్బయఁజాలఁ

చెల్ల నపు డెందు కిటు వట్టి శ త్రుశ్శ్యగింత.

వచనము:- అనవినిదశకంతుఁడు చిరుఱునవ్వున నోముద్దియానీకేమెఱుక
దేహధారులకు జననమరణంబులు నై జంబులు, సకలై హిక
విభవంబు లశాశ్వతంబులు, శాత్రువుని శరణువేడుట వీరధర్మము
కాదు. రాముఁడు మనరాక్షసులకు సహజశత్రువు, యశోవా
మృత్యుర్వా యనునట్లు రిపుమర్దనము న్నావించెద నొండె గానిచో
వీరస్వర్గముంగై కొనెదనొండె. యూఱడిలుమనిరథా రూఢుండై
జయధ్వనులుమోయ దశకిరీటగాంతులు దిక్కులంలిక్కట్టిల్ల
రణరంగమున కేతెంచిమాయఁగావింప, శ్రీరామలక్ష్మణహనుమ
జ్ఞాంబవద్విభీషణులు తప్ప నమ్మాయచేఁ దక్కినయందఱున్విన
శులై భూమినొరగిరంత, రామచంద్రుఁడు తనతో వివిధశస్త్రా
స్త్రంబుల సహోరాత్రంబులెడలేక పదునెన్నిది దినంబులు పోరాడు
రావణుని భుజంబులుంగంఠంబులుపరార్థసంఖ్యాకంబు దుఱుము
గావించి పదునాల్గుభువనంబులు సంతిసిల్ల నాత్రైలోక్యకంటకుఁ
డగు దశకంతునిసంహరించి, వానిమాయస్పహ్నోస్త్రమున నిర్మూల
నంబు గావింప సకలపై న్యముతో మూర్ఛదేతి తనయడుగు
దమ్ముల కెఱగిన సుగ్రీవునితో రామచంద్రుఁడో ప్రాణమిత్రమా !
నీవంగదునితోనేగి యివ్వీభీషణుని లుకారాజ్యాభిషిక్తుం జేసి
సింహాసనాసీనుఁ గావింపుము. మఱియు నాంజనేయుడు నీత కీ
విజయవార్త దెలిపి విభీషణానుమతి నాజానకినిటకుందోడి తెచ్చుఁ
గాకయని యాజ్ఞాపించినంత సుగ్రీవాంగదులు విభీషణు న్లంకాది

పతినొనర్చి భద్రాసనము గూర్చుండ బెట్టిరి. హనుమంతుడు
సీతచేత కేగి శ్రీరామచంద్ర పాదంబుజ ధ్యానపరవశయైయున్న
యైవ్వేదేహితో బద్ధాంజలియయి యిట్లనియె.

ఆనందభై రవి—చతురస్రగతి

ప॥ శుభవార్త । విజయంబు । సుఖము శ్రీరాఘవులకు ।

అ॥ నభయంబు ప్రజకెల్ల । హ్మనోసీతా

॥శు॥

౧ రావణుడతేర్చె । రణమందు రాముండు ।

నీవిప్పు రాతల్లి । నీనాథు సెలవయ్యె

॥శు॥

౨ చెంత నేయున్నారు । శ్రీరామలక్ష్మణులు ।

సంతోషమలరార । జానకీ విచ్చేయు

॥శు॥

ద్విపద॥ అంతసీతాదేవి ♦ నందలమందుఁ

గాంతలచేత సిం ♦ గారింపజేసి

సంతోషమున విభీ ♦ షణుడు కాల్పడక

నెంతయు మునుకొని ♦ యేబదివేల

కన్నెలతౌర్యత్రి ♦ కంబు దలిర్ప

వన్నెవన్నెలపూల ♦ వాసలు గురియ

సరమయుఁ ద్రిజట విం ♦ జామరల్వీచు

చిరుదట్ల పల్లకి ♦ కింపుగ నడువ

జానకీశ్వర జయ ♦ జయరామ యంచు

దానవకాంత లం ♦ దలమును మోయ

హనుమయు సుగ్రీవుఁ ♦ డంగదుఁ డెలమి

మును బరాబరికలం ♦ బొనరించి నడువ

రామదాసు లగుచు ♦ రక్కనులెల్ల

రాముఁ గీర్తించి న ♦ ర్తనము లొనర్ప

బారులు తీరిచి ♦ స్థవఁగ పై నికులు

శ్రీరామచంద్ర ద ధికిఁ దోడితెచ్చి
దూరంబునందుఁ జే ధి తులు మోడ్చి నిల్చె.

సీ. మోద భేదము లొక్క ధి మొగి నెండయు న్వాస
కలసిన యట్టు త ధి మ్మలముచుండ
ప్రాణవల్లభయును ధి పల్కుమాత్రమె సిబ్బి
తి వగపై పమి గద్గ ధి దిక వెలువడ
తమతోడ నెల్ల ధి భూతములు నివ్వెఁగున
జిత్రింపబడినట్లు ధి చేష్ట లుడుగ
వ్రతవత్సరంబులు ధి పదునాల్గు గడన సం
దడివడి కాముఁడు ధి దుడుకునేయ
చప్పునఁ దమంత నిలువాలు ధి తెప్పలెగయ
నింద్రియంబులకెల్లఁ దా ధి మే స్రతినిధు
లగుచు నొండొంటఁ దాని స ధి హజపుఁద్రేమ
నదికె జానకి రామ క ధి టాకు రుచులు.

ఉ. అంతట రామచంద్రుఁడు ధి రాత్మజతోఁబ్రయురాల యింత ప
ర్యంతము నిన్ను రక్కసి ధి పరంబుగ నొంచిన శౌర్యహీను నై
రింతువుగాక నన్ననుచుఁ ద్రేముడి నాపె గవుంగిలించి య
త్యంతకృతజ్ఞత న్బలికె ధి నచ్చటివారలఁ జూచి యిట్టులన్.

చక్రవాకము—రూపకము

ప॥ హాయిగలిగె మాకు నీ ధి యందటి దయచే

అ॥ నీయెడ నాతరమా మీ । ఋణముఁ దీర్ప హితులారా

హ॥

౧ పదునాల్గు వర్షంబుల । వ్రతము చెల్లెను ।

పదిలముగ మఱల నా । భార్యవచ్చెను.

హ॥

౨ ఈ సంపదకెల్లఁ గతం । బిమ్మహత్ముడే
వాసిగనీహనుమకన్నఁ । బ్రాణబాంధవుండెకెవడు

హః॥

సీ. దారవియోగసం ♦ తప్పుఁడౌనాకునె
చెల్లిమి సుగ్రీవుతో ♦ సలిపినాఁడ
యంబుధిన్లఁఘించి ♦ యప్రతిహతిగతిన్
సీత సేమము వడిం ♦ జెప్పినాఁడ
కఠినాహవములోనఁ గసుగందనీక మ
మ్మందన వీపున ♦ మోసినాఁడ
పలములోసంజీవి ♦ పర్యతముందెచ్చి
మనలనందఱ నిట్లు ♦ మన్నినాఁడ
తనదుసౌఖ్య మొకింతయుం ♦ దలఁపబోక
కష్టపడినాఁడ లోకోప ♦ కారముకయి
యన్నివిధముల నాహను ♦ మన్నకన్నఁ
గలడెనిక్కపువేల్పు జ ♦ గంబునందు.

గీ. అన గవిని సీతలక్షణు ♦ డనిలసుతుఁడు
జంబవంతుఁడు సుగ్రీవు ♦ డుంబదపడి
రావణుని పిన్నతమ్ముఁడు ♦ న్రామచంద్రుఁ
బ్రస్తుతించిరి క్రమముగ ♦ భక్తిమీఱ.

బేహగ్ — ఆదితాళము

సీత. స। జయజయజయరామచంద్ర సద్గుణ । సాంద్ర మనోహర -
రాఘవేంద్ర । జయ జయ నవనవమేఘశ్యామా - శాశ్వత
నామా రాజలలామ జయ॥

లక్షణుడు. సత్యజ్ఞానానంతలక్షణ సజ్జనరక్షణ రాజీవేక్షణ ।
నిత్యనిరవధికధర్మమూర్తి । నిఖిలభువనైక చక్రవర్తి జయ

హనుమ నీకేచెల్లునప్పనిప్పా । నిన్నెలు గదరమె యొప్పులకుప్పా ।

నాకేలా యీతగని గొప్పనన్నందరి జేర్చుము నాయప్పా జ॥

జాంబవంతుడు. పుడమికన్నమును - బుట్టినవాడ - మొదట నామ

నవి వినుమాటేడ । అడుగబోవను మఱేదియునిన్ను-ననయ

మునీకడనుంచుమనన్ను జయ॥

సుగ్రీవుడు. నిన్నునిక్కముగాఁ దెలియనై తిన్ - నేనయ్యో మతిమాలి

నకోతిన్ । మన్నించుము నన్నొచ్చెలికా డా - మాటులేని

చక్కని యెకి మీ డ జయ॥

విభీషణుడు. జగదాధారాశ్రమగదారా-జానకీదివ్యమానస-చోరా ।

సుగుణాలవాల ధర్మమాల-సూరివినుత సత్త్విర్తివిశాల జయ॥

వచనము:- మఱియు విభీషణుడు కేల్మోడ్చి యిట్లనియె దేవా,

కుంభకర్ణుని కుక్షిలోజీర్ణమైన యలతివానరులదప్పఁ దక్కినయం

దలుస్సగజీవ నౌషధమహిమంబ్రతికి సుఖమున్నారు. స్త్రీలుంబది

యొడ్లవయసు లోపుగల బాలకులు స్మరియు నేనుందక్క లంకలోని

రాక్షసులెల్ల రణవిహతులైరి యచింత్యమహిమాన్వితుడ నదే

మోగాని యిపుడు లంకలోని యాబాలగోపాలమున్నవద్భక్తిపర

వశులై నిస్సజిపఁదొడగిరి లంకాపురియంతయున్నీ భజనమంది

రముగామాతెను సచ్చిదానందమూర్తి శ్రీరామచంద్ర నీపదధ్యా

నముదక్క నింకెవ్వియునియైహికభోగంబులు చింత్యంబులుకావని

నిశ్చయించి నేనింద్రజిత్తుని పెద్దకొడుకు న్యువరాజు న్నావించుట

కలరి నావదినె మండోదరి తనభర్తయగు రావణునితో ననుగమ

నంబుచేసె నిదిగో కామగమనంబగు కౌబేరపుష్పకం బిద్ధాన్నిపై

నయోధ్యకు విచ్చేయుము నీపట్టాభిషేకమహోత్సవముం గన్నులా

రంగనియెద ననుజ్ఞ దయచేయమను విభీషణు పలుకు లాదరించి
 సీతాలక్ష్మణసహితుడై సకలవానరపై న్యము న్భార్యసహితుఁ
 డైన విభీషణుఁడు వ్రనువెంబడింప వ్యోమయానంబున రెండుగడి
 యలలో నందిగ్రామమువైరి యచ్చటఁ దనకెదుర్చుచు భరత
 శత్రుఘ్న గుహులస్సపరివారంబుగాఁ బుష్పకంబునం దోడ్కొని
 భరద్వాజాశ్రమముంగని యమ్మునివరమ్మునఁ జుట్టిరువది యామ
 డలమేర సకలసస్యఫలవృక్షపరీవృతంబగు నయోధ్యన్దిగి కౌసల్యా
 కై కేయీ సుమిత్రాద్యంతఃపురస్త్రీలు సంతసింప నగస్త్య విశ్వా
 మిత్రాదిమహామునులు దీవింప జనకాదిబాంధవ రాజు లోకం
 బుల్లసిల సకలపౌరులు ప్రమోదింప దివ్య వస్త్రాభరణాలంకృ
 తుడై వామాంకమున సీతాదేవి నిడుకొని శ్రీరామచంద్రుఁడు
 తను సహజ భక్తిన్బిన్ననాటినుండియు భజించు భరతలక్ష్మణ
 శత్రుఘ్న విభీషణగుహంజనేయ జాంబవత్సుగ్రీవాంగద దధిముఖ
 ద్వివిద మైందసుషేణ దరీముఖ కుముద నలనీలగవాక్ష పనసగంధ
 మాదన ద్విదశకమ్ము సేవింప, దిక్పతులు సన్నుతింప, వశిష్ట
 మహర్షిచేఁ బట్టాభిషిక్తుండై సామ్రాజ్యసిద్ధినంది సింహాసనం
 బధిష్ఠించె, నంతఁబౌరకాంతలు మంగళహారతు లిట్లుపాడిరి.

సురట—మిత్రగతి

స॥ మంగళంబు సీతారామచంద్రులకు । మానితపట్టాభిషిక్తులకు॥
 మంగళంబు లోకమాన్యులకున్ । సకల । మానీష్యులకు విశ్వ
 జననీజనకులకు మ॥
 ధర్మరక్షకై భూమికవతరించిన యాది । దంపతులకు శుభమంగ
 లంబు । భర్మనీలములటు జతగూడిన దివ్య । భార్యభర్తలకు
 మంగళము మ॥

ఇది శ్రీభారద్వాజస గోత్ర లక్ష్మీనరసాంబా వేంకటచయన కనిష్ఠ
 పుత్ర సహజపాండిత్యవిలాస బ్రహ్మశ్రీ మదజ్ఞా డాది
 భట్ట నారాయణదాస విరచిత యథార్థ
 రామాయణమునందలి సామ్రాజ్యసిద్ధి
 షష్ఠాశ్వాసము సంపూర్ణము.

హ రి క థ లు

1 శ్రీ యథార్థ రామాయణము 2 భారతం (పరిమివారి రచన) 3 హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము 4 సావిత్రి చరిత్ర 5 శమంతకమణి 6 సుమతి చరిత్ర 7 దన్వంతరీ చరిత్ర 8 సాయిబాబా చరిత్ర 9 చారు రేఖ 10 ప్రమీలార్జునీయం 11 పార్వతి పరిణయము 12 మారుతీ చిటికలు 13 ఆంధ్ర కేశరి 14 సువర్చల కళ్యాణము 15 గాంధీ విజయము 16 భక్తధృవ విజయము	17 జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ 18 నందనార్ 19 శ్రీసత్యన్నారాయణ వ్రతమహాత్యము 20 భక్త రామదాసు 21 భక్త ప్రహ్లాద 22 కుచేలోపాఖ్యానము 23 కబీరుదాసు చరిత్ర 24 శంకరాచార్య 25 తెనాలి రామకృష్ణ 26 వాల్మీకి 27 రామాంజనేయ 28 లవకుశ 29 గయోపాఖ్యానం 30 నలచరిత్ర 31 శ్రీకృష్ణభాగవతం (పరిమివారిరచన)

వ ల యు వా రు :-

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్స్

శ్రీ స త్య నా రాయణ బుక్ డిపో,

రాజమండ్రి.